

איסור אמירת ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

מברר ומנמק על פי הסברא והפוסקים
שיש איסור לברך ברכת "מעין שבע" בליל פסח שחל בשבת
הן על פי תורת הנגלה והן על פי תורת הנסתר

תדפיס מתוך תשובת מרן הראשון לציון
הגאון רבינו יצחק יוסף שליט"א
הרב הראשי לישראל ונשיא בית הדין הגדול

לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

עיה"ק ירושלים תובב"א
מהדורא ראשונה תשע"ב
מהדורא בתרא תשע"ה לפ"ק

קונטרס בעניין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

מהדורת מייל זו יוצאת לאור ע"י מכון "משנת יוסף"

ת. ד. 50203 ירושלים.

פל': 058-3210400

פקס: 076-5102316

מייל: A0583210400@GMAIL.COM

כל הזכויות שמורות למכון "משנת יוסף".
אין להעתיק ללא רשות מפורשת מהמערכת.

©

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

דבר המערכת - פתח דבר

לקראת חג הפסח התשע"ה, החל השנה להיות בשבת, ראינו לנכון להדפיס את תשובה בהלכה בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל להיות בשבת, משום דבר בעתו מה טוב.

תשובה זו נכתבה בשנים קודמות, וחלק מהדברים נדפסו בילקוט יוסף שבת כרך א' חלק שני, מהדורת תשע"א. ויצא לאור כחוברת בשנת תשע"ב. ובס"ד הדברים התקבלו בקרב חכמים וצורבים, ובקרב רבים מקהלות הספרדים הע"י בארץ ובגולה, לנהוג כמנהג החסידים והיראים החוששים בכל ספק איסור ברכה לבטלה מתוך יראת ה', בפרט כאשר כך היא דעתו דעת עליון של מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. וכל החולק עליו כחולק על השכינה. כמ"ש עליו רבינו הרמ"א בתשובותיו (סי' מח). וכ"כ הגאון מהר"ם מזרחי בשו"ת קרית מלך רב (ח"א סי' ג). ע"ש.

וכך היה המנהג בירושלים ואצל כל גדולי הדורות הלכה למעשה, וכן ראוי לנהוג כל אדם ובפרט המהדרים בזמנינו לנהוג על פי גדולי הדורות מעתיקי השמועה, במסילה העולה בית אל.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שאלה: נפשי לשאול הגיעה בענין ברכת אחת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, כי חכם אחד הוציא לאור קונטרס "אליבא דהלכתא" ובו כתב שיש לומר ברכה זו בליל פסח שחל בשבת, בניגוד למנהג שנהגו בו בכל הדורות שלא לברך ברכה זו בליל פסח שחל בשבת, על פי פסק מרן השלחן ערוך, והאחרונים הבאים אחריו. [כמו שהעידו מרן הב"י והרדב"ז מרן החיד"א ומהר"א ענתבי שנהגו שלא לברך].

ומעשה שהיה בשנת תשמ"ח, כי באחד מבתי הכנסת פה בירושלים קם השליח צבור והתחיל לברך ברכה אחת מעין שבע, בליל פסח שחל בשבת, ונעשה מחלוקת בקהל, והשאלה היא אם צריך לצאת מבית הכנסת, ואם לענות אמן אחר המברך, או שיש לחוש בזה למה שאמרו חז"ל כל העונה אמן יתומה יתייתמו בניו ח"ו, היאך הדין בזה, וכיצד יש לנהוג. ואם אכן באמת יש הוראה מהמקובלים לברך ברכה זו, או שגם רבותינו המקובלים לא בירכו ברכה זו בליל פסח שחל בשבת. נא ישיבנו דבר, כי הוצאת החוברת הנ"ל גרמה למבוכה בקרב אברכים רבים שאינם בקיאים בפוסקים די הצורך.

תשובה:

דע לך, כי כל הכותב פסק הלכה חייב שהאמת תהיה נר לרגליו, כי תורתנו תורת אמת היא, ויש להביא את כל הדעות לכאן ולכאן, ולא להעלים חלק מדעות הפוסקים שאינם מתאימים לרוח התשובה. ומה שכתב בחוברת חכ"א באיזה חוברת, שיש לאמר ברכה זו, הנה העלים מהקורא דעת רבינו הרמב"ם. כי מה שטען שתפלת ערבית בליל שבת היא חובה, ודין ברכה מעין שבע כדן חזרת הש"צ, אחר שערבית חובה, הנה הדברים מבוארים להדיא בדברי

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

הרמב"ם שתפלת ערבית רשות גם בליל שבת. ואותו חכם בעל הקונטרס היה צריך להביא לפני הקורא גם את שיטת הרמב"ם, ודעת מרן הש"ע, ולא רק את שיטת רבנו הרש"ש זיע"א. וזו היא דרכה של תורה להביא את כל הדעות ולהכריע בהלכה, ולא להעלים ראיות סברות ופוסקים אחרים. וכבר העידו מרן החיד"א, ומהר"א ענתבי זיע"א, שגם על פי האר"י ז"ל אין לומר ברכה מעין שבע בליל פסח.

והנה ידוע שאנו הספרדים עושים בכמה דברים כדעת המקובלים, ובעיקר בעניני תפלה, וכאשר ביארנו בעין יצחק ח"ג (עמוד רסד). אולם היכא שדברי המקובלים נוגדים את דברי הפוסקים הפשטנים, ולדעת הפוסקים אין לנהוג כד' המקובלים, בפרט אם איכא חשש ברכה לבטלה לפני הפשטנים, יש לנו לילך רק אחר דברי הפוסקים הפשטנים.

ומטעם זה נתבאר בילקוט יוסף שבת כרך א' חלק שני (סימן רסז, עמוד תקלז) שאין לברך ברכה מעין שבע בבית חתנים ואבלים, ואף שאחר בוא הרש"ש לירושלים, החליפו השיטה ונהגו לאומרה גם בבית חתנים ובבית אבלים, והוא ע"פ הקבלה, מ"מ אין לנהוג כן מחשש ספק ברכה לבטלה. וכן אין לומר ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, וכמו שנבאר בס"ד.

והוצרכתי לחזור על פתגמא דא, לאחר שראיתי בספר "גבורת האר"י" ובו כתב, שח"ו לומר שקבלנו הוראות מרן הש"ע ותו לא מידך, אלא היכא דהאר"י ז"ל פליג על מרן קיבלנו הוראותיו של האר"י. ולא יפה עושים המכריזין בראש כל חוצות קבלנו הוראות מרן, ומורים כוותיה גם כשרבני האחרונים המקובלים פסקו אחרת, ובעוה"ר רבה ההפקרות והטשטוש, והאמת הנחדרת נעדרת באמת, והרוצה להציל נפשו לא ישמע אלא לגדולי הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים, ואני את נפשי הצלתי, ודי בזה גערה במבין. עכת"ד.

ואנא דאמרי, כי הרוצה להציל נפשו אין לו לילך אחר המקובלים בדברים שיש בהם חשש איסור לדעת הפשטנים, אלא יש ללכת רק אחר גדולי הפוסקים מדורי דורות, ולהצמד לדבריהם של מרן הש"ע וגדולי האחרונים המפורסמים שהתקבלו בכל ישראל, וראה בעין יצחק ח"ג שהזכרנו שם דעת גדולי האחרונים דור אחר דור, מלפני למעלה מארבע מאות שנה, עד לדורות האחרונים,

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שכולם כאחד ענו ואמרו שקבלנו הוראות מרן בין להקל בין להחמיר נע' בעין יצחק שם רשימה מדבריהם של קל"ז גדולי ישראל במשך הדורות, ולא הזכירו כלל מהוראות האר"י, ואטו על כולהו קאמר "חס ושלום לומר וכו'".

וכמה חבל שהאמת הנהדרת נעדרת באמת ומורים לרבים לברך ברכה מעין שבע בבית אבליים נגד דעת הגאונים ומרן הקדוש, או לברך ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת נגד דעת הגאונים והראשונים ומרן הש"ע, ומבלבליים את הצבור כביכול שמרן החיד"א הורה כדעת המקובלים, בעוד שזה אינו כאשר יבואר, ותמוה הלשון שכתב כלפי גדולי הדורות "ואני את נפשי הצלתי, ודי גערה במבין". והיאך כתב כלפי מרן אאמו"ר "ודי גערה במבין" אטו כך היא דרכה של תורה כלפי ענקי תורה. ואכן אין לנו להתפעל מלשונות וחרוזים, אלא לחפש אחר האמת באמת, בלא שום נגיעות ח"ו. ואף שהדברים פשוטים אצל כל חכמי הדורות, מ"מ צעירי הצאן שאינם בקיאים בדברי הפוסקים הקדמונים יכולים להימשך אחר דברים אלה שנכתבו בבטחון גדול, ודרך הבריות להתפעל מדבר הנדפס, לפיכך אמרתי לבאר הדברים ולהוכיח בס"ד שכל דברי המחבר ההוא אינם נכונים, וכל היכא שיש חשש איסור על פי הפשטנים לנהוג כדעת המקובלים, יש לנו לחוש לאיסור, ולנהוג כדברי הפוסקים הפשטנים והמפורסמים. ויש חילוק גדול בין דברי הזוהר לבין דברי המקובלים כאשר נבאר.

ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

תחלה וראש נצטט דברי מרן אאמו"ר עט"ר זיע"א מספרו חזון עובדיה על הלכות פסח: ליל פסח שחל בשבת, אין לשלח צבור לומר "ברכה מעין שבע", כי כל הטעם שתיקנו חז"ל לאומרה בכל ליל שבת, מפני שהיו איזה יחידים שמתאחרים לבא לבית הכנסת, ובתי הכנסת שבזמנם היו חוץ לעיר ומרוחקים מן היישוב, וכשהיו הצבור מסיימים תפלתם היו מניחים אותם ויוצאים, והיו אותם יחידים באים לידי סכנה, ולכן תיקנו לומר "ברכה מעין שבע" בכל ליל שבת, כדי שבעוד שהשלח צבור אומרה, מסיימים אותם היחידים שנתאחרו לבוא לבית הכנסת, את תפלתם, ויוצאים יחד עם הצבור. אבל בליל פסח שחל בשבת שאינה צפויה להם כל סכנה, שהרי נאמר: "ליל שמורים הוא לה'", ודרשו חז"ל (פסחים ט:). לילה המשומר ובא מן המזיקים, לא תיקנו לומר

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

"ברכה מעין שבע" כלל. כן דעת גדולי הפוסקים. וכ"פ מרן בש"ע (סי' תפז). וכן כתבו האחרונים בשם האר"י ז"ל. נמצא שש"צ האומר "ברכה מעין שבע" בליל פסח שחל בשבת, הוא מכניס עצמו לחשש איסור ברכה לבטלה. נומ"מ אם הש"צ טעה או הזיד והתחיל לברך "ברכה מעין שבע", אין להפסיקו באמצע הברכה, ולגרום ל"ודאי" ברכה לבטלה, אלא יסיים הברכה עד "ברוך אתה ה' מקדש השבת". ונכון שמיד יאמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"!. ובכל אופן אין לקהל לענות אחריו אמן.

והנה כן הוא דעת מרן הש"ע (סימן תפז סעיף א). והוא ע"פ המבואר בטור (סי' תפז), בשם בעל העיטור, שכתב כן בשם רבינו נסים גאון, שכשחל פסח בשבת, אין אומרים ברכת מעין שבע, שנתקנה בשביל המאחרים בבית הכנסת שלא יזיקום המזיקים, והאידנא א"צ, דליל שימורים הוא לה', לילה המשומר ובא מן המזיקים.

ובספר יד אהרן (סימן תפז) הביא בשם הראש יוסף, שתמה על טעם זה, שהרי מבואר בטור (סי' רסז), שאין חותמין בערבית של ליל שבת "שומר את עמו ישראל לעד", כי השבת שומרת על ישראל וא"צ שמירה בשבת, ואפי' הכי אומרים בה ברכת מעין שבע, ומאי שנא ליל פסח מכל לילי שבתות. וכתב ליישב, כי שמירת השבת אינה מועילה לעם שבשדות, ולהדיא אמרו בתענית (כג.) שבלייל שבת שכיחי מזיקים, אבל ליל פסח ליל שמורים הוא לה', אפי' לעם שבשדות. ע"ש. והרב המגיה בספר שלמי צבור (דף קצז ע"ג) כתב ליישב, כי ליל פסח הוא ליל שמורים אפי' ליחיד, משא"כ בלילי שבתות. ע"ש.

ועוד כתבו ליישב, כי השבת שומרת רק למי ששומרה, אבל ליל שמורים של פסח הוא שמירה לכלל ישראל. אלא שמדברי מרן החיד"א בספר דבש לפי (מערכת ל' אות יב) לא משמע כן, שכתב שם, ששאלו לרבינו חיים ויטל ז"ל, כי בליל פסח אדם מישראל היה עולה בסולם ונפל ונטלע, ואיך אירע זה בליל שימורים. והשיב הרב ז"ל, דהאיש ההוא עשה עבירה באותה לילה, ומש"ה נפל ונטלע. והוסיף ע"ז מרן החיד"א, ומדבריו מבואר, דליל שמורים הוא בזמן שעוסקים במצוות, או לכל הפחות כשאינו הולך לדבר עבירה.

ובהגהות מראה כהן (פסחים ק"ז:) כתב טעם נוסף למה אין אומרים ברכת

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, לפי דברי הירושלמי (פרק י דפסחים הלכה ב) שעיקר תקנת ברכת מעין שבע, היא במקום שאין יין מצוי, ויש אומרים שמאחר ויוצא ידי חובת קידוש בתפלה א"כ הוה ליה תפלת ערבית של ליל שבת חובה, ועל כן צריך לחזור התפלה בערבית של שבת כדי להוציא ידי חובת התפלה את מי שאינו בקי. וממילא בליל פסח שאין לך אדם שאין לו יין, בשביל ארבע כוסות, לפיכך לא תיקנו בה ברכת מעין שבע. וכ"כ בספר צפנת פענח (פרק ט מהלכות תפלה). וכ"כ בביתא"ל (סימן רסח ד"ה יום טוב) דביום טוב א' של פסח שחל להיות בשבת, א"א אותו, דלא נתקן אלא משום מזיקין, ובפסח הוא ליל שמורים. ע"כ. וכבר האריך בני"ד בשו"ת יביע אומר ח"ב (חאו"ח סימן כה), וח"ד (סימן כא אות ג), ובספר חזון עובדיה ח"ב (מהדורת תשכ"ז עמ' קיא, ובמהדורת תשס"ג עמ' שלו). וע"ש שהביא דברים מוצדקים לקיים דברי רבינו נסים גאון הנ"ל.

וכן דעת רבים ועצומים מן הראשונים, ומהם, המחזור ויטרי (עמוד רפ אות טב), והרב המנהיג (הלכות פסח אות נב), והריטב"א בחי' (ר"ה יא). בשם התוספות. וכ"כ עוד בחי' לשבת (כד:). וכ"כ המאירי (פסחים קט:), והמכתם (פסחים קט:), ורבינו יעקב בעל הטורים, ובספר האגור (סימן תתכ"ד), והרב צדה לדרך (דף קו:), ובשו"ת הריב"ש (סימן לד), ובשו"ת הרשב"ש (סימן שצח), והארחות חיים (דף עז סוף ע"ב), והכל בו (סימן לה וסימן ט), ושלטי הגבורים (שבת פרק טז), ומרן הב"י (סוף סימן תפז) העיד שפשט המנהג שלא לאומרה.

וכן פסק מהר"י אישקאפה בראש יוסף (סימן תפז). וכ"כ המטה משה (סימן תרו). והכנסת הגדולה בפסח מעובין (סימן קלט). וכן פסקו הלבוש והמגן אברהם, והבאר היטב, והגר"א, והפרי מגדים, והמשנה ברורה (סימן תפז). וכן פסק הרב שלחן גבוה, והרב כסא אליהו, ומהר"י אלגאזי בספר שלמי צבור (דף קטז ע"ג), וכן הסכים הרה"ג המגיה מהר"א חאיון שם. וכן כתבו בספר יד אהרן, והרב שלחן גבוה, והרב כסא אליהו, והרב קמח סולת, ושכן פסק בספר יוסף עליכם. וכ"פ בש"ע הגר"ז. וכן פסק הרמ"ע מפאנו באלפסי זוטא (שבת כד:). וכן כתבו עוד הרבה אחרונים.

וכ"כ הרב בית הבחירה (הל' תפלת ערבית של ליל פסח), שאחר העמידה אין לומר ברכת מעין שבע בליל זה (ליל פסח שחל בשבת), כיון דליל שימורים הוא. **ובין**

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

בנגלה ובין בנסתר אין לאומרו. ע"כ. וכן הסכים הגאון פתח הדביר (סי' רסח סק"י. ובהשמטות שם דף שכ.) שאין לאומרה.

וכ"כ בשו"ת ישיב משה שתרוג (ח"יב סימן ט), [שדוקא בליל א' של פסח שחל בשבת אין לאומרה, אבל בליל ח' של פסח (בחוו"ל) שחל בשבת יש לאומרה].

וכ"כ בספר "שמח נפש" להרה"ג שמ"ח גאגין ז"ל, והביא דברי מר אביו הגאון הראש"ל שביטל מנהג ק"ק בית אל שנהגו אז לאומרה בניגוד לפסק מרן השי"ע וכו'.

גם הרה"ג המקובל ר' נסים עיני ז"ל, שהיה מהמקובלים של ק"ק בית אל (וחבר נעוריו של הגאון המקובל רבי אליהו מני ז"ל) כתב בסידור חוקת עולם שאין לומר ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת.

וכ"כ בסידור המקובלים והגאונים, שכן המנהג באלג'יר. [נושכן נהגו בבית מדרשו של מהרח"א"ש ממונקאטש. והובא בסמוך]. וכ"כ בכמה וכמה ספרי מנהגי העדות, כמו רינה ותפילה (סי' תפז). ובס' יפה עינים כנפו (עמ' ז), זוכר ברית אבות (עמ' צב). וכ"כ בשו"ת שמש ומגן (ח"יד סי' ס). וע"ע בכתר שם טוב (ח"יא עמ' קמט. ח"ג עמ' נד). וכ"כ הגאון ר' יהושע ממאן שליט"א בקובץ אורייתא (חלק ב עמוד לד), והשיב שם ע"ד הרב דעה והשכל.

וע"ע בספר נוה שלום, להרה"ג ר' אליהו חזן זצ"ל (דיני פסח אות יט) שציין בזה למ"ש הפתח הדביר שהעיקר כדעת מרן שאין לאומרה. ודלא כהרב לב חיים. ע"כ. וכן עיקר. והפורש בזה מדברי מרן כפורש מן החיים, ומכניס עצמו בספק ברכה לבטלה. וע"ע בחזון עובדיה ח"ב (עמוד קיא והלאה). [גם בש"ע המקוצר (סי' נח הערה כז) האריך מפי סופרים וספרים שכן היה המנהג בכל תימן שלא לומר ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת. וראה בקובץ בית אהרן וישראל (פ"ח שנת תשי"ס. עמ' ק)].

גם בס' דרכי חיים ושלום (עמ' קפז) בהערת הרה"ג המו"ל, על אודות מנהג הגאון ממונקאטש (בעל מנחת אלעזר) שנהג שלא לומר ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, שהוא כדעת מרן השי"ע, ושוב הביא דברי הרש"ש שכתב לאומרה, וכתב, שרבינו הגאון (ממונקאטש) לא רצה לשנות מן המנהג, מפני שנפסק כן בש"ע,

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ובדברי רבינו האר"י אין הכרעה בזה. עכת"ד.

ובודאי שאין לזוז מדברי רבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים, ומפסק מרן הקדוש בשלחן ערוך.

ויש למחוק מה שכתוב במחזורים הנדפסים מחדש ובשם "תפלת ישרים" יכוננו, שכאלו האר"י ז"ל כתב לומר ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, וקיימו בעצמם: אם בקשת ליחנק התלה באדם גדול (פסחים קיב). שהרי מבואר בשו"ב לרבינו החיד"א, ובחכמה ומוסר להגאון ר' אברהם ענתבי, שעל פי האר"י אין לאומרה, וכ"פ הרמ"ע מפאנו. וטעות זה מביא לכמה שליחי צבור שאינם בקיאים ביסודות ההלכה להזכיר שם שמים לבטלה, כמו ששמענו מכמה שליחי ציבור. ולכן מצוה למחוק דבר זה מהסידורים ולהסיר מכשול מדרך עמנו. וע"ע בשו"ת יחווה דעת (ח"א סי' יג). ובספר הליכות עולם ח"א (פרשת צו ע"ד הרה"מ"ח אות ז). ובספר מאור ישראל (פסחים קט: בד"ה אמר רב נחמן). ע"ש.

וכתב בשו"ת הרדב"ז בישנות (סי' טז), שכל הפוסקים כתבו שאין לאומרה בליל פסח שחל בשבת, והרוצה לאומרה דעת חיצוני הוא, ואין לקרותו מחלוקת כלל, ולא לחוש לדבריו. ע"ש. וכ"פ בס' דרך החיים. וראה להלן מ"ש ע"ד הרש"ש זיע"א.

המנהג בזה היה פשוט תמיד כדברי מרן שלא לברך

ופשוט שכן היה המנהג בכל הדורות, ועשו כולם כמו שפסק מרן בשלחן ערוך. וגם אם נשתנה המנהג אחר כמה דורות, אין זה אלא במיעוטא דמיעוטא, אבל רוב העולם נהגו תמיד שלא לברך ברכה זו בליל פסח שחל בשבת. ועל כן אין שייך לדון כאן מטעם מנהג.

ומה שכתבו בכמה סידורים ומחזורים, כגון במחזור עוד יוסף חי (פסח עמ' קנז) שיש לברך ברכה זו בליל פסח שחל בשבת, ע"פ המתבאר בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סי' כג). הנה בהרבה דברים שכתבו ע"פ הבן איש חי, אינו מוכרח כלל שהבן איש חי נתכוין לפסוק כן גם בארץ ישראל אתריה דמרון. ועוד אפשר, שמה שהורה ע"פ הקבלה, הוא רק לשומעי לקחו, אבל לא שנלמד מכאן להוציא ספרים בקול גדול ולהכריז שכל העולם צריכים לשנות מנהגיהם, שנהגו עד כה בטעות ע"פ גדולי הדורות הפשטנים שנעלמו מהם מאורות הקבלה, ולכן צריכים כולם לברך מעין

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

שבע בליל פסח שחל בשבת. וזו לא שמענו לכפות את כל העולם לנהוג ע"פ הקבלה. וכ"ש בני"ד שאינו מוכרח כלל ע"פ הקבלה. ויש להרחיב בזה עוד. ואכמ"ל. ומה שציין שם שכבר האריך הרחיב בזה בשו"ת וישב היס כיד ה' הטובה עליו. ע"כ. תמוה למה לא יציין כמו כן ליבע אומר שהרחיב והאריך בדברים ישרים ומוצדקים, ולא בחידושי דברים שאין להם מקור והגיון, [כמו שבדה שם לאמר, שכל העולם צריכים לקבל בתורת ודאי הוראות האר"י והרש"י לבד, נגד הוראות מרן. ושקבלו הוראות הרש"י כודאי גמור ואין בזה ספק כלל].

שגם על פי דעת האר"י ז"ל אין לומר מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

והנה מהר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' צה), הביא ד' כמה פוסקים שכו' שאין לומר ברכת מעין ז' בפסח שחל בשבת. ושוב הביא דברי הרש"י בס' נהר שלום (דנ"ח ע"ב) שכתב, דפסח שחל בשבת צ"ל ברכת מעין שבע כשאר יו"ט שחל בשבת. ואף שנראה שאין לה מקום, מ"מ צריך לאומרה כיון שהזכרה בתלמוד (שבת כד:) ולא חילקו בין פסח לשאר יו"ט. ואותו חילוק שכו' הר"ן הוא מסברא. עכ"ל (הרש"י). וכ' ע"ז מהר"פ, שהוא תימה לכל הראשונים והאחרונים שחילקו בזה ולא נחתי לדקדק מל' הש"ס, וכמו שהקשה מהרש"י מדקדוק ל' הגמרא. עכת"ד.

גם בשו"ת רב פעלים ח"ג (סוף סימן כג) הביא בשם הרש"י שגם בליל פסח שחל בשבת אומרים ברכת מעין שבע, אף שהוא היפך דעת כל הפוסקים דאזלי בתר טעם הגמ' ע"פ הפשט. ע"כ.

וכתב ע"ז מרן אאמו"ר: ואנא עבדא בתר דסגינדא קמיה דיקר אורייתה דרבינו הרש"י ז"ל, אומר אני שדבריו תמוהים מאד. ובשלמא אילו היה מביא ראיות ע"ד האמת נגד הפוס' החרשתי. אולם נראה שגם ע"פ הסוד אין לה מקום, וכמ"ש בעצמו. וכ"כ מרן החיד"א [שגם הוא היה מקובל גדול כנודע], בשיו"ב (סי' תרמב), ששמע בשם האר"י ז"ל, שאין לומר ברכה מעין ז' בליל פסח שחל בשבת. ושם הביא מ"ש הרשב"ש (סי' שצח) דדוקא ביום טוב של פסח שחל בשבת אין לאומרה, אבל בשאר מועדים צריך לאמרה, וכ' עליו, דדוקא בליל פסח אין השעה צריכה לכך, והדברים עתיקים, כראי מוצק חזקים, ירדו מחוקקים, מים עמוקים, מדבש מתוקים. ואם אל סודו תדרוש, סוד שתו השערה. ע"כ.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

והניף ידו שנית בשיו"ב שבברכ"י (סי' תרמב) וז"ל, ואני שמעתי שע"פ האר"י ז"ל אין לומר ברכה מעין שבע בליל פסח, וכמו שרמזתי בפנים. ע"כ.

וכ"כ הרב הגדול ר' אברהם ענתבי, בס' חכמה ומוסר (אות קצט), שכי"ה עפ"ד רבינו האר"י ז"ל. ע"ש. וא"כ מה מקום לחלוק על כל הפוסקים, ורבינו נסים גאון, (שהובא בעל העיטור, והטור) ע"פ דקדוק קל כזה, ולדחות דבריהם בגילא דחיתא, מכיון דהש"ס אינו מחלק בזה בין פסח לשאר יו"ט. והרי דברי הגאונים דברי קבלה הם. וכי הראב"ד ז"ל שאין לחלוק על דעת גאון. וע"ע בתשו' מהר"ם אלשקר (סי' נג) בשם רב שרירא גאון, שחכמת הגאונים ופלפוליהם הוא הדבר אשר צוה ה' את משה. אע"פ שאין מביאים ראיה לדבריהם. וכל החולק על שום דבר מכל דבריהם, כחולק על ה' ועל תורתו. עש"ב. וה"נ שדעת רב נסים גאון לחלק בזה בין פסח לשאר יום טוב, והביאוהו כל הפוסקים הראשונים והאחרונים להלכה. היאך הרש"ש חלק עליהם בלי ראיה. ומה שמסיים הרש"ש, שאותו חילוק שכי' הר"ן הוא מסברא. אטו כעורה זו ששנה רבינו נסים גאון מסברתו הישרה, וקבלתו הנאמנה. [ואולי יש להליץ קצת בעד רבינו הרש"ש ז"ל, שחשב שמ"ש הטור בשם רבינו נסים, הוא הר"ן מפרש הר"י, שהיה מאוחר קצת בזמן. וכ"נ קצת מלשונו. ובמחכ"ת וקדושתו ז"א, שהרי בעל העיטור מביאו, אשר הוא קודם בזמן להר"ן מפרש הר"י, וכן הטור אינו מזכיר את הר"ן. אלא הוא רבינו נסים גאון תלמיד רבינו האי גאון ורבי דהר"י. וממילא א"א לאחרונים בשום אופן לחלוק על דבריו, ובפרט שכל הפוסקים (כעדות הרדב"ז הנ"ל) סוברים כן].

וז"ל מהרא"י בפסקים וכתבים (סי' רמא), ואשר כתבת אם יש כח ביד הרבנים עכשיו להקל בדבר וכו'. פשיטא שאין להם כח, ואיך יתכן שימלא איש לבבו לחלוק על החיבורים שנתפשטו ברוב ישראל. אם לא שהוא מקובל מרבותיו הגדולים דלא נהיגי הכי. אבל מסברת עצמו לא. עכ"ל.

וה"נ בני"ד אחרי שכבר נתפשט המנהג ברוב תפוצות ישראל כדעת הפוסקים שאין לאומרה, א"א לחלוק ע"ז מסברת עצמו, להקל באיסור ברכה לבטלה. ומה גם שכן פסק מרן.

ועי' בשו"ת קרית מלך רב (סי' ג, די"ט ע"ד) בתשו' מהר"ם מזרחי ז"ל, שכי' שיש לסמוך עמ"ש מרן הקדוש וכו', ואין לומר כמ"ש המורה שכשאין דברי הפוסק מובנים לנו אין לסמוך ע"ז, שדחיה כזו לא שייך לומר ע"ד מרן הקדוש שכל דבריו נגלו לנו

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ולבנינו, ורוח ה' דבר בו, וכל החולק על דבריו כחולק על השכינה. ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין.

והנה באמת גם הרש"ש שם כתב, דאף שנראה שאין לברכת מעין שבע מקום [בליל פסח שחל בשבת], מ"מ צריך לאומרה כיון שבתלמוד לא חילקו בזה. ע"כ. ומוכח דעכ"פ אודווי קא מודי שבליל פסח אין לה מקום ע"ד הסוד.

נמצא שמדברי המקובלים עצמם מוכח שאין דין ברכת מעין שבע כחזרה ממש, שנצריך לאומרו גם בליל פסח שחל בשבת, דא"כ מאן פליג לן בין פסח לשאר מועדים. וראה באורך בשו"ת יביע אומר הנ"ל, שהביא דברי הראשונים [הנ"ל] שאין לומר ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, והביא דברי הרש"ש שכתב דהגם שאין לה מקום על פי הסוד, מ"מ כיון שהתלמוד לא חילק בין פסח לשאר ימים טובים, צריך לאומרה. והוא תמוה דבמחכ"ת היאך חלק על כל הראשונים בשביל דקדוק קלוש כזה, וביטל את המנהג שנהגו שלא לאומרה, ועשה מעשה בק"ק בית אל לאומרה, ולא חשש לאיסור ברכה לבטלה. והרי מה ידענו ולא ידעו הם. ובפרט שכן פשט המנהג בכל העולם שלא לאומרה, וקול המון כקול שדי.

ופוק חזי מ"ש החקרי לב (תאה"ע סימן ב דף ג ע"ד), שאין בידי הגאון מהרימ"ט לחלוק על הריב"ש. ע"ש. וא"כ איך הרש"ש יוכל לחלוק על רבינו נסים גאון והריב"ש וכל הראשונים שכתבו כסברתם. [ועתה מצאתי כתוב להרה"ג רבי יוסף צוביירי בכנסת הגדולה ח"ב (עמוד קכט), שגם בתימן נהגו כן משנים קדמוניות שלא לאומרה בליל פסח שחל בשבת. ושכ"כ מהר"י צאלח בסידור עץ חיים בדיני ליל פסח. ע"ש]. וא"כ מה ראייה מביא הגר"י בשו"ת רב פעלים מדברי הרש"ש אלו, והרי לא אמר שהטעם לדבריו משום מצות חזרת השליח צבור, וא"כ שבקיה דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה. וכן הוא בספר חזון עובדיה פסח (עמוד רלא והלאה), שהעיקר כדברי רבינו נסים גאון וכל קדושים עמו, ומרן ז"ל, שפסקו שאין לומר ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, שאפי' נאמר שיש חולקים ע"ד הברכי יוסף והחכמה ומוסר הנ"ל, הרי לא מצאנו אפי' בדברי המקובלים עצמם דבר ברור כדי לדחות משמעות הגמ' וכל הפוסקים ומרן הש"ע שהסכימו שלא לאמרה. וכן הסכימו כל גדולי האחרונים, וכמ"ש בפתח הדביר (סימן רסח סק"י), ובחזון עובדיה (שם), ומה גם שהרש"ש עצמו כתב שנראה ש"ש אין לה מקום ע"ד"ה. ולכן שב ואל תעשה עדיף, ולא נכניס עצמנו בספק ברכה לבטלה.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

עש"ב.

וכבר בא חכם הראשון לציון הרב אג"ן ראש חסידי בית אל, ובשנת התר"ג אזר בעוז מתניו, וביטל המנהג שהנהיג שם הרש"ש קודם לכן, בראותו דברי הפוסקים הראשונים ומרן בשלחנו הטהור, והחזיר עטרה ליושנה, שלא לאומרה בליל פסח שחל בשבת, וכמנהג כל בתי הכנסת בירושלים שכולם נהגו שלא לאומרה, וכן עשה מעשה. והובאו דברי קדשו בספר דברי שלום (בתחלת מנהגי ק"ק בית אל). אפריון נמטייה.

שמותר לחכם גדול בעירו לשנות מנהג שיש בו שמוץ של איסור

ואמנם בשו"ת לב חיים ח"ב (סימן צה) כתב לתמוה על הראש"ל רב אג"ן, שאיך ביטל המנהג שנהגו בו בק"ק בית אל וכו'. אך במחכ"ת לק"מ. שכבר מצינו להריטב"א (פסחים נא.) בשם רבו הרא"ה, שכתב וז"ל: והדבר פשוט, שאם יש מנהג להקל, אפי' על פי גדולים שבעולם, כל שיש בו צד איסור (כגון ספק איסור ברכה לבטלה), חכם בעל הוראה אשר יהיה בימים ההם, יכול לבטלו, כי אין לך אלא שופט שבימין (ר"ה כה:). והביאו הרדב"ז ח"ד (סימן צד), וכתב עליו, והדברים האלה מורים על שלמות אומרם. ומהם אין לנטות. וע"ע בשו"ת דברי יוסף אירגאס (סימן כז דף מט רע"ב).

הילכך שפיר עביד הראש"ל שביטל המנהג של בית אל, שנהגו כהרש"ש, היפך דעת רבותינו הראשונים והאחרונים ומרן השי"ע, כי חשש שלא יכנסו לאיסור החמור של ברכה שאינה צריכה. ובפרט שבברכי יוסף (סימן תרמג) כתב בשם האר"י, שאין מקום לברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת. ע"ש. ואדרבה כלפי לייא יש לתמוה על רבני ק"ק בית אל בדורות האחרונים שהחזירו את מנהגם הישן לקדמותו, והנהיגו לברך ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, ולא חששו לאיסור ברכה לבטלה, לדעת רוב הראשונים ומרן השי"ע. וכן לא יעשה, ושלא כדין עשו, שהרי כתב בתשובת הריב"ש (סוף סימן שלד), שאע"פ שהוא מנהג קדום, ע"פ מסכת סופרים, וכמה אחרונים, כיון שכבר בא חכם והורה לתקן המנהג, אין לחזור ולעוות את אשר תקנו, ואשר כבר עשוהו, ואין בזה פגם לראשונים, כי מקום הניחו לאחרונים להתגדר בו.

וזה מכבר שכתבנו לתמוה אחה"מ על מ"ש הרה"ג יעקב חיים סופר, בספרו ברכת

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

יעקב (סי' יז) להסתמך בכל כוחו על דברי המהרי"ק (שרש ט) שכתב, דמנהג אבות תורה היא. אך העלים עינו מדברי רוה"פ החולקים, כפי שהובאו בעין יצחק ח"ג (כללי המנהגים). וברור שכל המחפש אחר האמת, בלא רצון מכוון לקיים המנהגים בדוקא, לא יוכל להתעלם מדברי רוב ככל הפוסקים. ועיין בספרו ברכי נפשי (עמ' פד), ובספרו ברכת יעקב הנ"ל (סי' י אות ב וג), שכתב לתמוה על החיד"א, דמאחר שנהגו לברך שהחיינו בטבילה הראשונה, היאך כתב החיד"א לבטל המנהג, והרי המג"א (סימן רע"א ס"ק כב) כתב, שאין לשנות שום מנהג, כי לכל מנהג יש טעם ויסוד. ובספר ברכת יוסף (ידיד, סי' טו) כתב לגבי אתרוג מורכב, אך אם כבר נהגו לברך על אתרוג מורכב, הנה במקום מנהג לא שייך ספק ברכה לבטלה. וכיון שכבר נעשה מנהג ואיכא מאן דמכשיר, לא שייך במנהג ספק ברכות להקל, ואסור להרהר אחר המנהג, שמנהגן של ישראל תורה הוא, וצריכים לצדד לעשות כל טצדקי להעמיד המנהג. וגם בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה ח"א (סימן צח) כתב אודות המנהג שמלמדין את הכלה כיצד לברך על הדלקת הנר, ובימי החול הכלה מברכת ומדליקה את הנר, וע"ז כתב, דהוי כמו מלמד תינוקות שמותר ללמדם הברכות, ולכן לא יבטל מנהגן בזה, ורק יודיע להן שיאמרו זה לכלה דרך לימוד, איך תברך בשבת ויו"ט, ולא לכיון לשם ברכה עכשיו. ע"כ.

אולם מ"ש להביא ראיה ממהר"ש קלוגר הנ"ל, הרי שם כתב להדיא דהוי כמו המלמד תינוקות לברך, ואדרבה משמע דאי לאו הכי בודאי שיש לבטל המנהג בזה, ולא להתחשב בכל מנהג שנהגו. ובאמת שבזמנינו שהנשים יודעות קרוא וכתוב, אם תבוא אשה לחנך את בתה קודם שתיכנס לחופה, להדליק נר ביום חול ולברך עליו להדליק נר של שבת, בודאי שיש למחות בידה, אף אילו היו נוהגים כיום.

ומה שהביא ראיה מדברי מרן הב"י בתשובה בשו"ת אבקת רוכל (סימן רז) גם זו אינה ראיה כלל, כאשר נבאר, כי הנה כתב שם בתשובה, בענין הלכות טריפות, שרב נחשון גאון, ורבנו חננאל, ואבי העזרי, והרוקח, ובעל העיטור, שדעתם היה להכשיר, וכן פשט המנהג במקומו שנים רבות על פי ותיקין ואנשי מעשה, כנראה מדברי רבינו יעקב בן חביב, וכן נמצא כתוב אצל רבי יוסף פאסי, שדעתו נוטה להתירה מבלי נפיחה, גם החכם הגדול רבי שלמה סיריליו כתב להתיר בבדיקותיו. ועוד דאיך מוציא לעז על אבותינו שאכלו טריפות ונבלות, ועוד שהמנהג שנתנהג זה

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

שלוש שנים היה מנהג בטעות כי הם חשבו, שאין שום פוסק מתיר מבלי נפיחה כנראה בפירוש מדברי הסכמתם דקאמר ולא ידענא מאין בא להם להקל בזה, ובודאי דמנהג כזה איקרי מנהג בטעות. ע"כ. ומכאן רצה ללמוד בקונטרס הנ"ל, דאפי' במקום שרוה"פ מחמירים, אם נמצאו איזה פוסקים שמתירים, וכך פשט המנהג, גדול כח המנהג ואין לבטלו.

אבל החילוק הוא פשוט, דדוקא התם שהמנהג הוקבע על פי גדולי הדור, כמו מהר"י בן חביב, רבי יוסף פאסי, מהר"ש סיריליו, דבזה בודאי שכיון שכך הוקבע המנהג על ידם שנים רבות, שפיר לא חשיב כמנהג בטעות. ולכן מה שביטלוהו אחר כך, לא צדקו בזה, ויכולים להחזיר המנהג הקודם להקל. ובפרט שמוציא לעז על הקדמונים שאכלו נבלות וטריפות. ויש להוסיף עוד מסברא, דשם לא היה מרא דאתרא שנהגו נגד דעתו. ולכן מרן הש"ע הסכים שישארו במנהגם, ולא ביטל להם המנהג. אבל כל היכא שבאו אנשים ממקום אחר למקום שנהגו בו כדעת המרא דאתרא, בודאי שצריכים לשנות מנהגם ולנהוג כדעת המרא דאתרא.

ובשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן מ' אות יד) כתב לגבי המנהג שנהגו איזה נשים לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, שברור הדבר שאין מנהג זה מיוסד על פי הוראות מורי הוראות, כי מי הוא זה ואיזה הוא שיבוא להורות נגד מרן מריה דאתרא, הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, וגם הפר"ח מרא דארעא דישראל פסק בפשיטות שאין לנשים לברך. ואף האדמת קודש והמהר"י אלגאזי סבירא להו הכי כנ"ל. ואילו הוקבע דבר זה אחר כך על פי גדולי הדור, היו משמיעים אותנו כזאת רבני ירושלים ת"ו שהיו בדורות ההם, ואינהו אזלי בתר איפכא, לערער על מנהג הנשים הללו. וכתב בשו"ת בני בנימין שאם נוהגים קולא דלא כמרן, צריך לבטל המנהג לעשות דברי מרן שקבלו הוראותיו. וכ"פ בשו"ת זרע אמת ח"ג (סימן סה). ע"ש. וכל המנהגים שאינם על פי הוראות חכמים אין להתחשב בהם, וכמ"ש בכיו"ב בספר נר מצוה ח"ב (דף עה). וע"ע ביביע אומר שם.

והנה מהדברים הנ"ל מבואר לכאורה, דהיכא שהמנהג הוקבע על פי אחד מגדולי הדור, איה"נ שפיר שמעינן ליה, ואין לבטלו. אבל כנראה לאו דוקא תפס לשון זה, אלא יש פעמים שאף באופן שהמנהג הוקבע על פי גדול בדורו, אם המנהג השני

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

הוא מנהג טוב ישר והגון יותר, יש לבטל המנהג הקודם, אחר שכך מוכח מדברי הראשונים. או אם נגלו לנו דברי רבותינו הראשונים וגדולי הפוסקים, דאז אמרי שאין בכוחו של אותו גדול להנהיג כן, ולחלוק על הקדמונים, ומבטלין למנהג לעשות כדברי רבותינו אשר אנו רגילים ללכת אחר הוראותיהם. וכן מבואר בהליכות עולם ח"ה (עמוד ריט). ושם דן לענין ברכה על הטבילה [בנשים], וכתב שם, דאף אם נהגו הנשים בארץ ישראל לברך אחר הטבילה, יש לבטל המנהג ולהנהיג לברך קודם הטבילה, כהוראת מרן השי"ע, ואין לחוש לדברי האומרים שגדול כח המנהג ואין לשנותו, כי באמת אנו חיים מדברי רבותינו הפוסקים שלאורם נלך.

וראה עוד להגאון רבי יוסף אירגאס בשו"ת דברי יוסף (סימן ה) שכתב, דליכא למימר גדול כח המנהג ואין לשנותו, אלא כל שיש מנהג יפה והגון ממנו ראוי לשנותו, תדע, שהרי רבינו האי גאון תיקן והנהיג להפטיר ביום שמחת תורה ויהי אחרי מות משה עבד ה'. וגם התוס' במגילה (כג) ד"ה כיון, כתבו שהרב רבינו אליהו הנהיג את בני עירו שאפי' כאשר מוציאים שני ספרי תורה, יש לנהוג שיקראו הראשונים את הכל, והמפטיר חוזר וקורא ממה שקראו הראשונים לפניו. וכן הנהיג רבינו משולם וכו'. ושכן נוהגים עכשיו בכל צרפת, ושינו ממנהג רש"י ורבותיו ורבינו תם.

וכן מוכח עוד מתשובת הרא"ש (כלל ד סימן י). ואע"פ שלא נתקבלו דברי הרא"ש, אין זה מטעם שצריך לקיים המנהג, אלא משום עיקר הדין דלא ס"ל כסברת הרא"ש. ועיין בב"י (סימן קיז וסימן רפד).

גם הרב כנה"ג שינה כמה מנהגים שלא ישרו בעיניו, כמו מ"ש בכנה"ג (אוי"ח סי' רפב בהגב"י), ובספרו שיירי כנה"ג (סימן רפד הגב"י סי'ה). אלמא דלית דחש למנהגא, ואפי' במנהג שנתפשט על פי גדולי עולם. ואפילו אין בו משום ביטול הלכה. ומ"מ הבאים אחריהם ביטלוהו מפני שהמנהג אינו נכון, והמנהג האחר טוב ממנו.

וכבר כתבנו דמ"ש הרה"ג ר' יעקב חיים סופר בספריו הני"ל, להביא ראיות מדברי הפוסקים הקדמונים, שהולכים אחר המנהג וכו'. שהרבה מן הראיות שהזכיר הם בעניני חושן משפט, והא ודאי שבענינים אלה אזלין בתר מנהג המדינה, כמבואר בריש בבא בתרא. וז"ל מרן הב"י (חוי"מ סימן סז) : ואומר אני כיון שפשט המנהג שלא

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

להשמיט, והכל יודעים זה, הו"ל כאילו התנה המלוה על מנת שלא תשמיטנו בשביעית. עכ"ל.

ומה שהביא בספרו ברכת יעקב (עמו' קנד) בשם שו"ת הריב"ש (סי' לה) שכתב "שלא לקרוא תגר נגד המנהג". ע"כ. הנה בתשובת הריב"ש הנז' לא כתב כדברים האלה כלל, ואדרבה מבואר להדיא מדבריו דמנהג שהוא נגד ההלכה יש לבטלו. [דאלי"כ דבריו יסתרו למ"ש בסי' שצ ושאר הסימנים הנ"ל, דמבואר שם להדיא דמנהג שיש בו שמץ של איסור חכם שדבריו נשמעים צריך לבטלו. וגם בסימן ל"ז מבואר להדיא שביטל המנהג, כיעו"ש]. וע"ש בסי' לה שדן לענין קטן אם עולה מפטיר בשבתות שמוציאים בהם ב' ספרי תורה, וכתב שם שיש לנהוג שלא להעלות קטן, אך באלו הארצות אינם מדקדקים בזה ואינם שומעים למי שירצה לשנות מנהגם, ואפשר מפני שנהגו למכור למי שמעלה בדמים, ולכן אין משנים מנהגם בשום פנים, וכל המשנה ידו על התחתונה כי כולם יקומו נגדו וכו'. וראה מה קרה לי בכאן, כי כל הנשים נהגו לחוף ראשן בנתר, וזהו אסור וכו', ולפי שראיתי כי הנשים שומעין להקל מה שלא היה ראוי להן, משכתי ידי שלא יאמרו כי אני מוציא לעז על הראשונים, וצויתי בביתי ולקרובותי השומעות לקולי ומאזינות אימרת, לעשות כראוי, ואני מקיים בזה מה שאמרו ז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. עכת"ד. הרי לפניך דברים ברורים שרק מפני הטעמים הנז' לא ביטל את מנהגם, אבל הלא"ה איה"נ שפיר צריך החכם שדבריו נשמעים לבטל מנהג שאינו נכון על פי ההלכה.

גם בשו"ת מקור ברוך (סימן א) כתב, שאפי' מנהג שיש לסמוך בו על גדולי הפוסקים, מ"מ אם בא חכם וביטל המנהג ההוא, ותיקן מנהג אחר יפה ממנו, אין בידם לשנותו אחר כך ולחזור למנהג הראשון. ע"ש.

וכיוצא בזה כתב הכנסת הגדולה (סימן ו הגהות בית יוסף), שאם בא חכם וביטל מנהג שנהגו כדברי מרן השלחן ערוך, והוא חשש לדברי החולקים באיסור ברכה לבטלה, אף על פי שלא יפה עשה שביטל מנהגם, אחר שנהגו כדבריו אין לערער על זה וישארו במנהגם. ע"כ. וכל שכן בנידון דידן שהראש"ל חשש לרוב גדולי הפוסקים ומרן השלחן ערוך, והנהיג בשב ואל תעשה שלא יכנסו לחשש ברכה לבטלה, דבודאי דשפיר עביד. ובפרט שהגאון רב אג"ן היה גדול הדור, וכלשונו

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

של מהר"י יעב"ץ תלמידו של מהר"ח פלאגי, הובא ברוח חיים סימן תפז), [ראה בשו"ת חיים ביד סימן לג דף לה ע"א. "ותלמידי הרב ועצום כמהר"ר יעקב יעב"ץ"]. ועליו היתה מוטלת כובד האחריות על מנהגי ישראל, וכל מחיצה שנפרצה אומרים לו גזור. והשוה מנהג בית כנסת אחד בירושלים (שנהגו היפך דעת גדולי הפוסקים), למנהג שאר בתי הכנסת שבירושלים שנהגו כדעת מרן, שבודאי יפה עשה, כדי לחוש לאיסור ברכה לבטלה, ושלא יהיו כאגודות אגודות. וכתב הפרי חדש (סימן תצו), שגדול הדור יכול לבטל כל מנהג שלא ישר בעיניו, בין להקל בין להחמיר].

ועוד שמבואר בשו"ת מהריק"ו (שרש קסח), שהדבר פשוט שאין ראוי שיקרא מנהג על פי מיעוט מאנשי העיר, אלא הולכים אחר הרוב, דכתיב אחרי רבים להטות. ורק מה שנהגו רוב העיר יקרא מנהג. ע"ש.

והחקרי לב כתב שלא יקרא מנהג כי אם מנהג שפשט בכל, ואפילו רוב לא מנהי. והובא בשדי חמד (מערכת מ כלל לו, בד"ה ומנהג שלא נתפשט). ע"ש.

וראה עוד למהרשד"ם (חלק אורח חיים סימן לד) שכתב וז"ל: ולא מצאנו ולא ראינו שאין לשנות מנהג אבות אלא כשיש בביטולו נדנדוד איסור, כההיא דפסחים (ג), אבל כההיא גוונא דליכא צד איסור, הא פשיטא דלא שייך בזה משום אל תטוש תורת אמך. ע"ש. וכן כתב בשו"ת דברי יוסף אירגאס (סוף סימן א), ובספר משא חיים (דף ג:).

והנה ז"ל הרמב"ם (פרק ו' מהלכות מאכלות אסורות הלכה ז'): וכן מנהג פשוט שאין מבשלין המוח של ראש ולא קולין אותו עד שמהבהבין אותו באור. וכתב שם הרב המגיד, המנהג הזה לא פשט בכל ישראל, ובמקומותינו מוציאים המוח וכו' והרי הוא מותר אפילו לקדרה, וזהו דין הגמרא. ע"כ.

והתשב"ץ (ח"א סי' סח) כתב, ותמה אני מהרמב"ם שכתב, שמנהג פשוט להבהב המוח. ואינו נראה כן מסוגיא דשמעתא בפרק גיד הנשה (צג:). ולא כתבו כן המפרשים ז"ל, דודאי מליחה סגי ליה, וכן אנו נוהגין וכו', ואין אנו מצריכין הבהב וכו'. ע"ש. ומבואר מדברי התשב"ץ שאין לנו להחמיר נגד סוגית הש"ס, ולכן תמה על הרמב"ם בזה. והטור (סימן עא) כתב, דהרמב"ם כתב שאין מבשלין ולא קולין אותו עד שיהבהבו אותו באש תחלה. וכן כתב בהלכות גדולות

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

שאינן לאוכלו אלא צלי. וא"א הרא"ש ז"ל היה מתיר לבשלו ע"י מליחה עם המוח, רק שינקוב העצם כנגד הקרום, וינקוב גם הקרום. ע"כ. ומשמע שהטור הבין בדעת הרמב"ם שהוא מעיקר הדין, וכבר העיר בזה הבי"ח שהרמב"ם לא כתב כן מדינא דגמרא, אלא שכך נהגו מנהג פשוט בישראל. מיהו אין מנהג זה נתפשט בכל גבול ישראל, ומנהג שלנו לבשלו וכו'. וכן כתב מרן בב"י ובשי"ע שם. חזינן דלהלכה נקטינן שאין להתחשב במנהג נגד הגמרא, הגם שהוא מנהג לחומרא. נאלא שהרמב"ם ציין המנהג אחר שהוא לחומרא, ואין בזה חשש איסור].

ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת - תשובה להחולקים

וכל שכן כאן שאדרבה יש חשש איסור ברכה לבטלה במה שנהגו לעצמם רבני בית אל, קודם מה שהנהיג הראש"ל רב אג"ן. ואחר שהנהיג כד' מרן נהגו כן כמה דורות, והוקבע המנהג כדבריו. וכמ"ש הרה"ג רבי יעקב יעביץ בס' תורת חיים פלאגי (סימן תפז סק"א).

גם הרב פתח הדביר ח"ג בהשמטות (דף שכ והלאה) כתב לדחות דברי מהר"ח פלאגי בלב חיים הני"ל, וגם העיר על הרש"ש שהנהיג לומר ברכת מעין שבע בליל פסח, שאין דבריו מוכרחים, ומ"ש מהר"ח פלאגי ששמע שעתה מנהג "בית אל" לאומרה, הוא תמוה, שהרי הראש"ל רב חנ"א כתב למהר"ר ר' רחמים שלמה הלוי, והעיד בגדלו יקר סהדותא, שלא יתכן שיהיה מנהג בית אל לאומרה, שהרי הרב החסיד והמקובל בספר שלמי צבור, שהיה ראש ישיבת "בית אל", כתב שאין לאומרה, ושכן כתב הרמ"ע מפאנו, ולא הביא שום מחלוקת בזה, וכל מנהגי "בית אל" הם ע"פ ספר שלמי צבור כידוע. וגם מהר"יט אלגאזי שהיה ראש ישיבת בית אל, לא יתכן שיעשה היפך ממ"ש מר אביו בעל שלמי צבור, וכל זה מסכים הולך למה שהנהיג הראש"ל הרב אג"ן. וזה מכריחנו לומר שהמגיד למהר"ח פלאגי לא אמר את האמת, אלא דטעה בדדמי. ע"ש.

וכן העלה הרב הגדול רבי רפאל ביטראן בספרו "מדות טובות" הנד"מ על המכילתא (עמוד שצ"ב), שמאחר שדעת גדולי הפוסקים ומרן שאין לאומרה, בודאי יש לנהוג כדבריהם. ושלא כהלב חיים.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

וכן העלה גם הרה"ג ר' רחמים נסים די שיגורה (בנו של הרה"ג החסיד הפרד"ס), בספרו מגיד דבריו על "הגדה של פסח" (דף יז ע"ב), שהסכים לדברי הראש"ל חסידא קדישא מהר"ר אג"ן הסהר, שאין לאומרה. ושכן הוא גם ע"פ הסוד. ע"ש. לכן החולק על הרב אג"ן, אחר המחילה, לא צדק באמרי פיו. והאמת יורה דרכו, ופוק חזי מאי עמא דבר.

וראיתי בקונטרס שיוצא לאור ע"י חברת אהבת שלום, שהכותב הביא את דברי הפוסקים החולקים בד"ז, מאשר הובאו בשו"ת יביע אומר ובספר חזון עובדיה הנ"ל, והרחיב בדעת הסוברים שיש לומר ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת. ותפס כדעת הרש"ש בלא לחוש לספק ברכה לבטלה. והיאך לא נחוש לדברי הגאונים והראשונים הנ"ל, ולדברי מרן הש"ע. ובפרט שבכל דוכתא שנחלקו המקובלים עם הפשטנים הראשונים, בודאי דנקטינן כד' הראשונים, וכמ"ש הרדב"ז, הרא"ם, החת"ס, ורבים מהפוסקים. ובודאי שהיה לו לחוש לסב"ל.

נ"מ גם שנראה מדברי הרש"ש דלאו מצד הקבלה אתי עלה, אלא שכן הבין בדעתו מדלא פלוג בגמרא בין ליל פסח שחל בשבת לשאר יום טוב שחל בשבת, ובדבר זה הרי פליגי עליה רוב הפוסקים וכנ"ל. אלא שברב פעלים הנ"ל משמע שהבין דהרש"ש בא גם מכח הקבלה, שלדעת הרש"ש על פי הסוד יש ענין לומר ברכה מעין שבת גם בליל פסח שחל

בשבת. ונמשך אחר הבנה זו בשו"ת וישב הים, ולהאמור אין לזה הכרח בדעת הרש"ש.

וראה להלן מה שכתבנו אודות פשט וקבלה שיש לילך אחר הפוסקים הפשטנים, וזולת בדברים שאין בהם חשש איסור. ראה שם.

ובקובץ היו"ל ע"י ההוצאה הנ"ל, כתב אחד הכותבים שהדבר תלוי בדין ערבית, דאף שערבית רשות, בשבת הרי היא כחובה, וטעמא שאין חזרת הש"צ בערבית משום דערבית רשות, אבל בליל שבת דערבית חובה, ברכה מעין שבע היא במקום החזרה, וממילא אין לחלק בין ליל פסח שחל בשבת לשאר ליל שבת.

ותמוה שהעלים עינו מדברי הראשונים שלעולם תפלת ערבית רשות. וכמבואר להדיא ברמב"ם בפ"ג מהלכות תפלה ה"ז, וכן מבואר מדברי התוספות, והרא"ש, והרוקח, והשבולי הלקט, והר"א מלונדריש. והראב"ן, והבית יוסף (סימן רסח). והן אמת שבתיקוני הזוה"ק (תיקון יח דף ל). מבואר, דתפלת ערבית בשבת חובה. וכן

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

מבואר בראבי"ה (ברכות, סימן פג). וכן כתב היעב"ץ. וכן כתב הנצי"ב במשיב דבר (ח"א סי"ג). מכל מקום העיקר כדעת רוב ככל הראשונים הנ"ל, דתפלת ערבית רשות גם בליל שבת, וממילא אין שום סיבה לומר ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת. [ומה שטען בקונטרס עוד הנ"ל, שהספרדים קיבלו הוראות האר"י ז"ל, ויש לנו לילך אחר הוראות האר"י ז"ל גם נגד דעת מרן הש"ע ושאר הפוסקים הגאונים והראשונים הפשטנים. הנה אין הדברים נכונים, שהרי עשרות רבות של גדולי הדורות של הספרדים, העידו על קבלת הוראות מרן, כאשר ביארנו באורך בעין יצחק ח"ג (עמ' כח), וראה להלן].

תפלת ערבית רשות גם בליל שבת - והנפקא מינה

והנה בתיקוני הזהר הקדוש (תיקון יח דף ל' ע"א) משמע, דתפלת ערבית רשות דוקא בימות החול, אבל בשבת תפלת ערבית חובה. וכן מבואר בראבי"ה (ברכות, סימן פג) בשם יש אומרים, שביום שיש בו מוסף לכולי עלמא תפלת ערבית חובה, מפני חידוש התפלה. וכ"כ מדנפשיה היעב"ץ במור וקציעה (סימן רסח). אולם מדברי הרבה ראשונים מוכח דלעולם תפלת ערבית רשות. וכמבואר מדברי התוספות (ברכות ד:), והרא"ש (בפרק ג' דמגילה סימן ה'), שטעם אמירת קדיש בין גאולה לתפלה של ערבית הוא משום דתפלת ערבית רשות. וכן כתבו הרוקח (סי' שכז), והשבולי הלקט (סימן נב), והר"א מלונדריש בפסקיו לברכות (עמוד מז). ע"ש. והרי אנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלה של ערבית גם בליל שבת, אלמא שגם בליל שבת תפלת ערבית רשות. וז"ל הראב"ן בתשובה (סימן קסט) "ומדלא תקינו קדושה בערבית כמו בשחרית ומנחה, שמע מינה שתפלת ערבית רשות גם בליל שבת". וכן מוכח מהב"י (סימן רסח), דמש"ה יוצא י"ח תפלת ערבית בברכת מעין שבע.

והנה בגמרא (ברכות ה:). אמרו, אמר רב, טעה ולא הזכיר של ראש חודש בערבית, אין מחזירין אותו, לפי שאין בית דין מקדשין את החודש בלילה. והקשו התוספות (שם כה), דלמה לי האי טעמא תיפוק ליה דתפלת ערבית רשות, ותירצו, דהא דתפלת ערבית רשות, היינו לגבי מצוה עוברת. ובספר יפה ללב חלק ח' (סימן תכב) תירץ, דאי מטעם רשות הרי בערבית של חול המועד קיימא לן שחוזר, ועל כרחך דהיינו טעמא משום שאין מקדשין את החודש בלילה. ע"ש.

ותמוה, דאף על גב שערבית רשות בחול המועד, אם לא אמר יעלה ויבא חוזר, משום שקיבלוה כחובה. ורק בראש חודש שאין מקדשין את החודש בלילה אינו

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

חוזר. ולכאורה היה אפשר לתרץ, דאי נימא דבשבתות תפלת ערבית חובה, איצטריך שפיר לטעם שאין מקדשין את החודש בלילה, אם חל ראש חודש בשבת. אולם יש לדחות שאף אם ערבית בשבת חובה, כיון שאין החובה מצד ראש חודש, אין צריך לחזור אם שכח יעלה ויבא, גם בלי הטעם שאין מקדשין את החודש בלילה. ועל כל פנים הש"ס והפוסקים פליגי בזה דסבירא להו שאף ערבית בשבת רשות, וכמו שכתב המחזיק ברכה (סימן רסח סק"ח), ועוד. וכמבואר כל זה בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן כב אות יד), וח"ו (חאו"ח סימן כא אות א). ע"ש. ועיין עוד בשו"ת שואל ומשיב (מהד"ד ב' סימן מד), ובספר יסודי ישרון (מערכת תפלת ערבית, עמוד 264, ועמוד 275-277). ע"ש.

אם הש"ץ התחיל ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת - לא יפסיק

ומכל מקום שליח צבור שטעה והתחיל באמירת ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, אין להפסיק אותו באמצע הברכה. אלא כיון שהתחיל יסיים הברכה. ואמנם הצבור לא יענו אמן אחר ברכתו, דספק אמן יתומה לקולא. ואחר הברכה יאמר השליח צבור "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ובכל אופן אין לקהל לענות אחריו אמן.

והיינו משום דאם יפסיק יעשה ברכה לבטלה לכל הדעות. וכ"כ המהרש"ם בארחות חיים (סי' תפז). וכ"פ בשו"ת תשורת שי ח"א (סימן שטז).

וכיוצא בזה במי שאכל אורז ושתה מים, וחשב שצריך לברך מעין שלש אחר האורז, וברך בני"ר תחלה לפטור המים, ואח"כ מעין שלש, ובאמצע הברכה הרגיש בו חבירו, שא"צ להפסיקו באמצע הברכה. ד"ל דמה שברך נפשות על המים, אינו פוטר את האורז, מאחר שכיון בפירוש לפטור המים בלבד, כי על האורז דעתו לברך על המחיה, דהא כתב הרשב"א בחי' (ברכות מא). דמסתברא דאפי' לר' יהודה אם היו לפניו אתרוג וזית, וקדם וברך על האתרוג, אע"פ שאינו רשאי, אינו צריך לחזור ולברך על הזית, כיון שבכוחותיהן שוות. והוא שנתכוון לפטור את הזית בברכת האתרוג. אבל אם לא נתכוין צריך לחזור ולברך עליו, שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך אגב גררא, אלא בדרך כוונה. וכ"ה בב"י (או"ח סימן ר"ו ורי"א). וראה בזה בשו"ת פנים מאירות ח"א (סימן נ"ח דף ע"ב ע"ד).

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ולפי"ז הי"ה בני"ד שלא היתה כוונתו לפטור את האורז בברכה זו, אלא רק את המים, אינו פוטר את האורז, כי הוא דבר חשוב טפי מן המים, ואינו נפטר דרך גררה אלא דרך כוונה. וכמו שביאר ד"ז בשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סימן לב). והוסיף שם עוד טעם, שזה אוכל וזה משקה, ואינו בדין שתפטור ברכת המשקה את האוכל דרך גררה, כיון דהוא מתכוין למשקה, ולפי"ז אין לו להפסיק באמצע הברכה, שבאמת הוא צריך לברך ברכה אחרונה על האורז, ומה שטעה ובירך על המחיה בדיעבד יוצא בברכה זו, כמ"ש מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן ר"ח אות ז'). וכ"כ שאר אחרונים. והן אמת שיש לחלק בין ברכה ראשונה לברכה אחרונה, דשאני ברכה ראשונה דעדיין לא נתחייב בה, שלא אכל עדיין, ולהכי כיון דאינו מתכוין לפטור הב' לא מפטר, אבל ברכה אחרונה שכבר אכל ונתחייב, יש לומר כל שכבר בירך ברכה הראויה גם לזו, יוצא י"ח דרך גררה, ולא בעינן שיכוין לפטור את זה. וכ"כ הפמ"ג (משי"ג בפתיחה להלכות ברכות דף י"ב). ע"ש. וראה במג"א (סימן ר"ב ס"ק כ"ז).

ולפי"ז לכאורה בני"ד שהתחיל ברכה על המחיה, היה צריך להפסיק, שזו ברכה לבטלה. אולם אם יפסיק באמצע הברכה נמצאת ברכתו לבטלה, כיון דלא השלימה, ואיכא בזה עון לא תשא, אך עתה שהשלים הברכה הויה לה ברכה שאינה צריכה דאסורה מדרבנן. ואף אי נימא דליכא דפלוגי בין ברכה לבטלה לברכה שאינה צריכה, כפי האמת, מ"מ כאן אם יפסיק באמצע הברכה לכולי עלמא תהיה ברכתו לבטלה, וכממשיך ומסיים הברכה לכל הפחות מתקן את הברכה לחד מאן דאמר. ומה בידו לעשות, דבשלמא בתפלת העמידה כשטעה בעשיית וחתם מלך אוהב צדקה ומשפט, סמי בידיה לתקן הדבר ע"י שיחזור לברכת השיבה. אבל כאן כיון שאין לו תיקון, לא יעשה ברכה לבטלה לכולי עלמא.

ויש לצרף מ"ש בבית דוד (סוף סימן שני"ט) דלא אמרו ספק לא בעי ברכה, אלא בברכת המצות, דאם אינו חייב באותה מצוה נמצא משקר שאומר וצונו וה' לא צוה, אבל בברכות שאין בהם וצונו, אלא הם הודאה, אם בירך וחוזר ומברך, אינו מוציא שקר מפיו, אלא מודה לה' פעמיים, ואין בזה לא תשא, כיון דלצורך הודאה מזכיר. ע"ש.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ואף שבערך השלחן (סימן ס"ז) כתב דלא משמע כן מכמה מקומות, עכ"ז תהני לן האי סברא, דודאי גם להחולק על סברא זו יודה דעדיף זה מן ברכה לבטלה בודאי, ואין כאן לא תשא ממש, ולכן י"ל שלא יפסיק באמצע הברכה, כדי שתהיה ברכתו ברכה שא"צ, ולא תהיה בסוג ברכה לבטלה. וכמבואר כ"ז ברב פעלים הנ"ל. וה"ה בענין ברכה מעין שבע.

ויש מי שכתב, שבאופן כזה שטעה והתחיל בברכה מעין שבע, יאמר החתימה "מקדש השבת" בלי שם ומלכות, ע"פ הסברא הראשונה המובאת בש"ע (סי' קפ"ט ס"א) שבדיעבד אין החתימה מעכבת בברכה שיש בה חתימה.

ובספר שערי זבולון (שער י' פרק יב) כתב, דנראה דאם הקהל ציוו לו להפסיק, אף שאמר כבר אלוקינו, אין לש"ץ להמשיך ולגמור מעין שבע, דהא תפלת מעין שבע אינה נאמרת ביחיד, ורק בציבור, והיא תפלת הציבור, והש"ץ אומרו בתורת שליח של הציבור, ואם הציבור לא מינו אותו לשליח שיאמר בשבילם מעין שבע, הוי כאומרה ביחיד ושוב הוי ברכה לבטלה בתורת ודאי, אף אם יגמור הברכה. ובסי' זכור לאברהם (תשס"ד, עמוד תלד) העיר, דהא אף יחיד שהתחיל ברכה מעין שבע, יש לעין אם יפסיק, שהרי הב"י בסי' רסח מביא בשם הגהות מרדכי, שכתב בשם הגאונים, דבין יחיד ובין ש"ץ צריכים לומר ברכת מגן אבות. ולכך אף דפסקינן דלא כגאונים, מ"מ בדיעבד אם התחיל יותר טוב לגמור כדי שלא תהא ברכה לבטלה לכו"ע.

ובעיקר דברי הרב תשורת שי ומהרש"ם הנ"ל, כתב שם דיש לעיין, דהנה משמע מהרמב"ם (פ"ב משבועות ה"ט והי"א) דחמיר איסור מברך ברכה שאינה צריכה, ממוציא שם שמים לבטלה. דבמוציא שם שמים לבטלה עובר רק משום ד' אלוקיך תירא. משא"כ במוציא ברכה שאינה צריכה עובר גם על לא תשא שם ד' לשוא. ועיין בשו"ת רע"א (קמ"א תשובה כ"ה) שכתב, דאפילו בכינוי שאין בזה שם שמים לבטלה, מ"מ אסור מדאורייתא מחמת ברכה שאינה צריכה. ולפי"ז אף שהתחיל הש"ץ לומר בא"י אלוקינו, מ"מ אם יסיים מכניס עצמו בספק ברכה שאינה צריכה דחמירה. אמנם עיין בב"ח בסימן ריד שכתב בשם הגר"י פולק, דבתפלה של שבח ובקשות אין חייב בברכה על שום מעשה, ובכה"ג לא אמר ר' יוחנן דברכה בלא

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

מלכות אינה ברכה, ולפי"ז הי"ה בברכה מעין ז' שהוא דרך שבת והודאה ולית ביה משום לא תשא. עכ"ד.

ועכ"פ נראה ודאי דלא יפסיקו את הש"ץ ויגמור ברכת מעין שבע, ובפרט שיש לצרף דעת רוח"פ דברכה שא"צ היא מדרבנן, אף דלא נקטינן הכי לדינא, כמבואר בעין יצחק חלק ב' (כלל ספק ברכות), מ"מ בני"ד חזי לצרף סברתם. וכ"פ מהר"ח פלאגיי בספרו שו"ת לב חיים ח"ב (סי' צה) ובספרו חיים לראש (על הגדה של פסח לו א) במקום שהמנהג פשט לומר ברכת מעין שבע בליל ראשון של פסח שחל בשבת, אין לבטל המנהג וחייבים לאמרה, ובמקום שהמנהג ברור להם שאין אומרים לא יאמרו. ואם אירע מעשה שהתחיל הש"ץ ובירך, אין משתקין אותו ויסיים הברכה. ע"כ.

ומ"ש שיאמר ברוך שם וכו', הוא עפ"ד התוס' (ברכות ט). ובש"ע (סי' כה ס"ה, וסי' רו ס"ו). וראה מ"ש מהר"י פערלא בספר המצות לרבינו סעדיה גאון ח"ב (דף רכו ע"ד). ובחזון איש (סי' קלו). ובשו"ת הר צבי ח"א (חאו"ח סי' ט).

אין לקהל לענות אמן אחר ברכה מעין שבע של השליח צבור בליל פסח

והנה ש"ץ שעבר ובירך ברכה מעין שבע, נראה שהקהל לא יענו אמן, שכן מוכח מדברי הרשב"ץ והרשב"ש, הובאו בשו"ת יכן ובוועז ח"א (סימן קיח), שהרשב"ץ ובנו הרשב"ש לא היו עונים אמן אחר ברכת הקידוש שאומר השליח צבור בבהכ"נ, הואיל ויש בזה מחלוקת הפוסקים אם יש לאומרה בזה"ז שאין אורחים בבהכ"נ, מש"ה ספק אמן לקולא. וה"ה בני"ד.

וכ"כ הפמ"ג (סימן כה א"א סק"י) כיו"ב גבי ברכה על תפילין של ראש. וכ"פ בשו"ת הרמ"ץ (סימן ג). ע"ש. וכמבואר דין זה בשו"ת יביע אומר ח"ב (סי' כה אות יט). ועוד בכיו"ב בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סי' כט). ע"ש.

ואמנם בשו"ת עמק יהושע ח"ב (עמוד טו) כתב לדחות הראיה מדברי הרשב"ץ, דשאני התם דס"ל דברכה לבטלה היא, משא"כ כאן שיש פוסקים דס"ל שיש לאומרה, אע"פ שמרן ורוה"פ כתבו שאין לאומרה.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

אך י"ל דבודאי לדעת רה"פ ומרן השי"ע שליח צבור זה מברך ברכה לבטלה, ואיך לא נחוש לדעתם לענות אמן אחר ברכה לבטלה לדעתם.

ספרדי השומע ברכה על ההלל בראש חודש לא יענה אמן

וגדולה מזו נתבאר לענין ברכה על הלל בראש חודש, במקומותינו (ארץ ישראל) שנהגו ע"פ מרן השי"ע שלא לברך, דאם שומע משי"צ אשכנזי המברך על ההלל בר"ח, שלא יענה אמן, אף שהאשכנזי המברך עושה ע"פ רבותיו ומברך כדיון, מ"מ כיון שלדעת הרמב"ם והשי"ע הוא ברכה לבטלה, ואנו קבלנו הוראותיהם, לפיכך שוא"ת עדיף ויהרהר אמן בלב.

והנה הפוסקים דנו לענין עניית אמן אחר ברכת [לעסוק] על דברי תורה, שבב"י (סימן מ"ה) הביא מחלוקת בראשונים אם ברכת "הערב נא" אומרה עם וא"ו, או בלי וא"ו, וסיים, ולענין מעשה נראה לומר והערב עם וא"ו, שהרי לדברי האומרים שהיא ברכה אחת אם חיסר הוא"ו הוא מפסיק באמצע הברכה, ואילו לדברי האומרים שהיא ברכה בפני עצמה, אע"פ שאמרו עם וא"ו אין בכך כלום. ע"ש. וכ"פ בשי"ע שם, שיש לומר והערב עם וא"ו. ע"ש. ומחלוקתם תלויה אם היא ברכה בפני עצמה, או המשך לברכת על ד"ת. ונפ"מ במחלוקת זו, אם לענות אמן אחר ברכת על ד"ת. דאי נימא דברכה אחת היא, אם יענה אמן הוא הפסק ואמן יתומה, וכיון שהוא ספק אמן יתומה, שב ואל תעשה עדיף. ובפרט שחיוב עניית אמן אינו אלא דרבנן ובספיקו אזלינן לקולא. וכן מבואר בדברי חמודות על הרא"ש (ברכות פ"א אות פ"ג). ובפמ"ג (שם במשבצות סק"ד). והא"ר שם, ובשלמי צבור (ד"ח אות ה'), ובספר מטה יהודה שם. וכ"כ במשנ"ב (סימן מז ס"ק יב) בשם רוב האחרונים שלא לענות אמן.

ואמנם לא יצא הדבר מידי מחלוקת, שהרי מרן גבי ברכת המעביר חבלי שינה כתב, שלא לענות אמן עד אחר שמסיים הגומל חסדים טובים וכו'. ואילו כאן לא כתב ד"ז בשי"ע. וכ"ז ה"ר המגיה מהר"א חיון (דני"ו סעי"ג) והמאמר מרדכי. ע"ש.

אולם בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סימן כ"ז) מבואר להדיא שלא לענות אמן. שכתב, וכ"ש לרש"י ור"ת שסוברים שהיא סוף ברכה לעסוק בד"ת, וכן יש בסידורי צרפת והערב בו"ו, לומר שהכל ברכה אחת וכו', ולפ"ז אין לענות אמן בין לעסוק בד"ת ובין והערב נא, לפי שהכל היא ברכה אחת. וכן אני אומר שברכת גומל חסדים

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

לעמו ישראל היא בחתימת ברכת המעביר חבלי שינה, ואין לענות אמן עד שישלים גומל חסדים. עכ"ל. וראה בילקוויי על הלכות ברכות התורה (סימן מזו הערה כז).

ואף שהמהרח"ו בשער הכוונות (בנוסח התפלה, דף נ' ע"ד). כתב, גם ראיתי אותו [האר"י] עונה אמן באמצע שתי ברכות של אשר קדשנו על דברי תורה, ובין ברכת והערב נא ה' וכו', כנראה שהם שתי ברכות. ע"ש. הנה זהו לפי הסוד, דתורת ודאי עלה, אבל לפי הפשטנים יש לחוש להחולקים, ודעת רוב האחרונים שלא לענות אמן. דכל ברכה שיש בה ספק ומחלוקת בפוסקים אם היא סיום הברכה או לא, שב ואל תעשה עדיף. ושמעינן מהכא דספק אמן לקולא, וא"כ ה"ה בני"ד דברכה על ההלל היא מחלוקת בין הפוסקים, לענין עניית אמן שב ואל תעשה עדיף.

ועיין למהר"ש קלוגר בשו"ת שנות חיים (בקונט' פרט ועוללות דף פו סע"ב) דלדין דאזלינן בתר הוראת הרמב"ם שלא לברך על ההלל דר"ח, המברך הוא כמברך ברכה שאינה צריכה. ע"ש. אך עיין במ"ש בספרו שו"ת האלף לך שלמה (חאו"ח סימן נז) שיש לחלק בין עניית אמן על ברכה שאינה צריכה, לעניית אמן אחר תפילין של ראש. ולדבריו בני"ד איה"נ רשאי לענות אמן, ודלא כהפמ"ג.

וניחדר אנפין למ"ש הרב עמק יהושע הנ"ל, דשוב ראיתי בחזון עובדיה על הלכות פסח (עמוד רלו) שמרן אאמו"ר השיב על טענת הרב עמק יהושע הנ"ל, וכתב, שהראיה נכונה ע"פ מ"ש הרשב"ץ עצמו בתשובה ח"ג (סימן רמז), ומה שנהגו כל ישראל לקדש בבית הכנסת בזמן הזה, אע"פ שאין אורחים, ומטעם זה רצו כמה גדולים לבטל המנהג, אבל אנו אומרים שתקנות חכמים תקנות קבועות הן, וכיון שנתקנו מפני טעם, אף שבטל הטעם לא בטלה התקנה. עכ"ל. ואע"פ כן נמנע הרשב"ץ מלענות אמן אחר השליח צבור המקדש בבית הכנסת, כיון שלא יצא הדבר מידי מחלוקת הפוסקים. וכ"ש בני"ד. ובספרו עמק יהושע ח"ג (סימן א), הובאה תשובה זו, וחזר והשיב להעמיד דחייתו, שמכיון שבספר יכין ובוועז כתב דברכת הקידוש בבית הכנסת בזה"ז הוא ברכה לבטלה, אלא שלא מצא לנכון לבטל המנהג, צ"ל דקים ליה בבירור שהרשב"ץ חזר בו ממ"ש בתשובתו לקיים המנהג, וס"ל דהוי ברכה לבטלה, ולכן לא היה עונה אמן, אלא שלא מצא מקום לבטלו בגלל התנגדות הצבור וכו'. ע"ש.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

אולם רחוק מאד לומר דהרשב"ץ חזר בו ממ"ש בתשובתו, ולא חזר לכתוב נגד תשובתו, לומר הדרי בי. ואף הרשב"ש בנו לא העיד לנו שמר אביו הרשב"ץ חזר בו מדברי תשובתו. וגם אין סברא לומר שחזר בו ממ"ש בתשובתו, שהרי גם הרמב"ם בתשובה (ירושלים תרצ"ד סימן לה) כתב לקיים מנהג "חזרת השליח צבור" אפילו במקום שאין שם "שאינם בקיאים". שכל שתיקנו חז"ל תקנה, תקנתם לעולם עומדת, "כמו שתיקנו קידוש בביהכ"נ בליל שבת מפני האורחים, וזה יתחייב בכל בתי הכנסת אע"פ שאין שם אורחים". ע"ש. והביא תשובה זו רבי דוד אבודרהם (שחרי"ת של חול, דף לג ע"ב, ב"ה נקדישך). ובדאי שהיתה ידועה תשובה זו להרשב"ץ, אע"פ שלא הזכירה בתשובתו. וכדברים האלה כתב גם בשו"ת הרשב"א ח"א (סימן לו, וסימן שכב). וכ"כ האו"ז בתשובה (חלק א' סימן תשנב, וחלק ב' סימן כ). וכ"כ הרא"ה הובאו דבריו בארחות חיים (דף סג רע"א), וכ"כ המאירי והר"ן ריש פרק ערבי פסחים (קא.). וכן בשו"ת חוט המשולש שבסוף שו"ת הרשב"ץ (סימן לב) האריך ג"כ לקיים המנהג. ע"ש. וא"כ לא מסתבר כלל לומר שהרשב"ץ חזר בו ממ"ש בתשובתו ככל הני רבוותא. הילכך העיקר כמו שנתבאר שלא לענות אמן אחר ברכת הש"צ.

הנה הרש"ש בספר נהר שלום (דף כט עמוד ב) נשאל בכמה שאלות מעיר תונס, ובשאלה הס"ו שם נשאל, אם יש לומר ברכת מעין ז' בליל פסח כשחל בשבת, "ולסמוך על הרב חמדת הימים שאומר כן, הפך פסק השלח ערוך ההולך אחר "רוב בנין רוב מנין". והשיב הרש"ש שם (דף לב עמוד א. אות ו) יו"ט דפסח שחל להיות בשבת צ"ל ברכת מעין ז' כשאר י"ט שחל להיות בשבת אע"פ שנראה שאין לה מקום, מ"מ צ"ל גם בליל פסח שחל להיות בשבת, כיון שהזכרה בתלמוד (שבת דף כז) ולא חילקו בין פסח לשאר ימים טובים, ואותו החילוק שכתב הר"ן הוא מסברא. עד כאן.

ושאלה זו היא ע"פ דברי החמדת ימים (שבת קדש פרק ו) ותקונה משום סכנת מזיקין, ועכשיו תקנה לא זזה ממקומה. ובמקום שאין בית הכנסת קבוע, וצריך להזהר שלא יאמר אותה, והאומרה הוי ברכה לבטלה. ואולם אם לפי סודן של דברים מרוממת היא, להמשיך מז' ספירות וכו', וכן אין אומרים אותה בבית חתנים שהרי הכלה שם נתברכה בשבעה ברכות ואין לה צורך בברכת מעין ז'. ולפי טעם

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

פנימיותן של דברים אלו, אין למנוע מלאומרו כל לילי שבתות אף כשחל להיות יום ראשון של פסח בשבת, אף כי לפי הפשט לא יתכן כי אז משומרת מן המזיקין כמ"ש הראשונים. ע"כ.

ומבואר שהרש"ש לא הודה לדברי החמדת ימים שיש בזה צורך ע"פ הסוד, וכתב "שאיין לה מקום", ורק שיש להכריע מסתמות הש"ס היפך דעת הר"ן. [וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סימן כג) שכתב: מצנינו לרבינו הרש"ש דס"ל שגם ביו"ט של פסח שחל בשבת אומרים ברכה מעין שבע, היפך כל הפוסקים הפשטנים דאזלי בתר טעמא דאמור בה רבנן לפי הפשט. גם בדברי השואלים מבואר שמודים שהוא נגד רוב בנין ורוב מנין, רק שחששו לדעת החמדת ימים שכתב שכן הוא ע"פ הסוד].

ואכן מפורש כן בדברי רוב בנין של הראשונים שאין לאומרה בליל פסח שחל בשבת, שכן הוא בטור (סימן תפז), בשם בעל העיטור, שכתב כן בשם רבינו נסים גאון, שכשחל פסח בשבת, אין אומרים ברכת מעין שבע, שנתקנה בשביל המאחרים בבית הכנסת שלא יזיקום המזיקים, והאידנא א"צ, דליל שימורים הוא לה', לילה המשומר ובא מן המזיקים. וכ"כ במחזור ויטרי (עמוד רפ). ובחידושי הריטב"א (ראש השנה יא:). בשם התוס'. והמאירי בפסחים (קט:). והראב"ן בספר המנהיג (הל' פסח אות ב). והארחות חיים (דף עז סוף ע"ב). והכל בו (סימן ט). וספר המכתם פסחים (קט:). ובשו"ת הריב"ש (סימן לד). ובשו"ת הרשב"ש (סימן שצח). ובשלטי הגבורים על המרדכי (פרק ט"ז דשבת). ע"ש. [ויש להוסיף שכ"כ האגור (סימן תתכד) בשם סדר רבינו נסים. וכ"ה במנהג מרשליאה (תפלת שבת)].

ואף שבשבולי הלקט (ריש סימן ריט) כתב לאומרה. [וע"ע בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת צו) ובאבודרהם (סדר תפלות הפסח) מכח מנהג]. מ"מ רבו החולקים, והרמ"ע מפאנו (ראה להלן) העיד שכן המנהג. ובשו"ת הרדב"ז (הישנות סימן טז) כתב, "שכל הפוסקים כתבו שאין לאומרה, והרוצה לאומרה דעת חיצוני הוא, ואין ראוי לקרותו מחלוקת כלל, ולא לחוש לו". ע"ש. וכן פסק מהר"י אישקאפה בראש יוסף (סימן תפז). וכ"כ המטה משה (סימן תרו). והפסח מעובין (סימן קלט). וכן פסקו הלבוש והמגן אברהם והבאר היטב והמשנה ברורה (סימן תפז). וכן פסק הרב שלחן גבוה, והרב כסא אליהו, והרב שלמי צבור, והרב קמח סולת, ושכן פסק בספר יוסף עליכם, וכן פסק בשלחן ערוך

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

הגאון רבי זלמן. וכן כתבו עוד הרבה אחרונים.

בדעת הרמ"ע מפאנו

והנה החיד"א בברכי יוסף (או"ח סימן תרמב אות א) כתב ע"ד הרשב"ש הנז': ודבריו נאמנו לפי שיטת פשט הדברים. ואם אל סודו תדרוש, אורו מראש, סוד שתו השעריה, **דדוקא בליל הפסח השעה אינה צריכה לכך. והדברים עתיקים.** דברי צדיקים. כראי מוצק חזקים. ירדו מחוקקים. מים עמוקים. נחמדים מזהב ומתוקים. ע"כ. ובשירי ברכה (קו"א אות א) הוסיף שהרמ"ע מפאנו באלפסי זוטא (פרק במה מדליקין) כתב, שנהגו ליל פסח שחל בשבת שלא לומר ברכה מעין שבע, הואיל וליל שמורים הוא, וניחא במקום שגומרים ההלל בבית הכנסת לפרסומי ניסא, ועוד זכר למקדש שהיו גומרין הלל גם בשחיתת פסחים, ואם ירצו לומר זה וזה שפיר דמי, והלל באחרונה, ובמקום שלא נהגו לגמור הלל בערבית צריך ש"ץ עכ"פ לומר ברכה מעין שבע, עכ"ל. ואני שמעתי שע"פ האר"י זצ"ל אין לומר ברכה מעין שבע ליל פסח, וכמו שרמזתי בפנים. ע"כ.

וראה גם בכתבי הרמ"ע מפאנו (מאמר מעין גנים חלק שלישי. סדר של פסח) שביאר סדר תפילות ליל פסח ע"פ הסוד, וכתב, ויש מי שמחלק תקונים אלה של בית הכנסת ערבית באופן זה, בתפלת העמידה מדלגין ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ב"פ וכו', וכנגדן בהלל גמור של ב"ה, תכנס לפחות הארת ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ב"פ וכו', ואל תקשה כיצד יהא כח ההלל עדיף מכח העמידה, כי כבר אמרנו היות העמידה וכו', נמצא **הלל גמור בלילי הפסח משלים לכונת ברכה מעין ז' בשבת** אשר ידעת כי אז העמידה בלחש תועיל לראיה למלכות וכו', וברכה מעין ז' מחגיגת, וקדוש היום על שלחנו מחב"ד וכו'. ועדיין הלל גמור שהוא בגימ' שד"י, טפי עדיף בלילה הזה אפילו כשחל להיות בשבת, הואיל ואין ש"צ יורד לפני התיבה לחזרת תפלה שלימה אלא מעין ז' לא ז' ממש. ובמקום שאומרים ברכה מעין ז' גם בשבת שחל בו ראשון של פסח, אין זו מעכבת בקריאת ההלל אלא יאמרו נא יראי ה' גם ההלל גמור בב"ה עם ברכה לפניו ולאחריו ושפיר דמי. עכ"ד. וכן הוא בספר מחברת הקודש לר' נתן שפירא (הר"ש זיע"א) בשער ספירת העומר כתב, שבליל פסח דלגו הויות וקדמו לירד תחלה להכניע החיצונים בחוזק יד, לכן נקרא פסח לשון דילוג וכו', וזה הדילוג הוא

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

בבית הכנסת בקדושת היום ובתפלה, שאז נכנסין בז"א וכו'. ויש מי שחולק תקונים אלה של בית הכנסת וערבית באופן זה, בתפילת עמידה מדלגים ע"ב ס"ג מ"ה ביין ב"פ וכו', וכנגדם בהלל גמור דבה"כ וכו', וכח ההלל עדיף מכח העמידה וכו', נמצא הלל גמור בליל פסח משלים לכוונת ברכה מעין שבע בשבת. ע"כ.

ומבואר דבר נחמד, שעל פי סודן של דברים יש לקיים מנהג אמירת ההלל בבית הכנסת, שהוא מתאים ומועיל יותר בפרט בליל פסח שחל בשבת. וראה גם בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן א) בהגה, שפלפל שם אם טוב לומר ברכה מעין שבע בלילי פסחים, כיון שאנו צריכים אליה לכבוד הרוח, אלא דמשום הא בלחוד איכא לחדש דקדושת י"ט היא גופה מדת הרוח כמבואר במקומו, ועדיין דבר זה צריך תלמוד. והמסתבר לי אחרי העיון, כי הלל גמור של ערבית דבית הכנסת משלים גם בשבת במקום ברכה מעין שבע. ותו לא מדי. עכ"ל. ומבואר שמסקנתו גם על פי הסוד אין לומר מעין שבת בליל פסח שחל בשבת, והתשלום של התיקון הנעשה בכל ליל שבת על ידי ברכת מעין שבע, בליל פסח שחל בשבת נשלם על ידי אמירת ההלל. וסיים: "ותו לא מידי".

ואם כן מבואר שדעת הרמ"ע ור' נתן שפירא הרנ"ש, והחיד"א, שגם ע"פ הסוד אין לאומרה. ויש להוסיף שגם בעל התניא שהיה מקובל גדול כנודע, כתב בש"ע הגר"ז (הלכות פסח סימן תפז ס"ד) שאין אומרים ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת. ע"כ. וכ"כ הגאון רבי אברהם ענתבי בחכמה ומוסר (אות קצט) על פי דברי רבינו האר"י, שאין לאומרה. וכן הוא בספר זכור לאברהם ח"א (דף קכו ע"א).

והנה על פי הפשט, הלכה ברורה היא כדעת רב ניסים גאון, וכל קדושים שעימו, ובפרט שכן פסק מרן, וכבר קבלנו הוראותיו. אך יש שבאים בטענה, שכוונת הרש"ש היא על דרך הסוד, ושממילא הכי קיימא לן כדעת הרש"ש, כיון שהרש"ש היה עצום כחו ורב תקפו כחד מקמאי, וכמו רבינו האר"י. וכשם שדעת הגר"ח זיע"א שהלכה כהאר"י נגד מרן, כך יש לומר כלפי הרש"ש. וכמו שהאריך בזה בשו"ת וישב הים ובעוד כמה דוכתי מספריו.

אולם אין טענה זו נכונה. שהרי אפילו מה שכתב החיד"א [בברכי יוסף (סי' מו ס"ק יא), ובסי' טוב עין (סי' ז)], שדעת כמה גדולים שיש לאמוד שאילו מרן היה רואה דברי

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

האר"י היה חוזר בו. כי מרן ושאר הרבנים לא ידעו אחד ממאה מגדולת רבינו האר"י ז"ל וכו'. הרי החיד"א בשו"ת טוב עין שם כתב להדיא שאין כן דעת הפרי חדש והכנסת הגדולה ועוד. ולהדיא מצאנו שרבים מגדולי הדורות ששמעו שמעו גדולתו של רבינו האר"י, ואעפ"כ לא הדרי בהו. [עי' בזה להלן].

ועתה לפי דברי הישכיל עבדי ועוד כמה חכמים, נצטרך לחדש אומדנא חדשה שאילו ידעו חכמי הדורות גדלו של רבינו הרש"ש היו חוזרים בהם, ומקבלים דבריו כהלכה למשה מסיני, ומפי אליהו זכור לטוב. ונאמר שהחיד"א גופיה לא שמיע ליה גדלו של הרש"ש, אע"פ שהיו יחד באותו הדור. והחיד"א מביא דבריו בכמה מקומות מחיבוריו.

מצינו כמה מקומות שהחיד"א חלק על הרש"ש

והנה מצינו כמה מקומות שהחיד"א חלק על הרש"ש. א. בענין ברכת ספירת העומר בליל שני של פסח לבני חוץ לארץ, שדעת הרש"ש שראוי לספור ספירת העומר תיכף אחר ערבית ולא יאחרנה עד אחרי הסדר. ואולם החיד"א בברכ"י (סי' תפט אות ה) ובמחב"ר (שם אות ב), ובשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' י), ובשו"ת טוב עין (סימן ח), כתב לחלוק בזה על הרש"ש.

ב. בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת. שהא קמו שהחיד"א בברכ"י (סי' תרמב) ובשו"ב (שם) כתב שאין לאומרה. היפך דעת הרש"ש.

ג. בענין תפילין של רבינו תם לאבל, שרבינו הרש"ש כתב בספר נהר שלום (דף כד ע"ג) שיניח תפילין של ר"ת, אולם החיד"א הגם שבברכ"י (או"ח סי' לח אות ד) הבי"ד הרש"ש, וכן הביא עוד שם להלן (סי' תקנה אות א), מ"מ בברכ"י יוסף (יו"ד סי' שפח אות א) כתב לחלוק בזה.

ד. לענין נוסח וינוחו בו בתפילת מנחה של שבת קודש, שדעת הרש"ש לומר "וינוחו בו", וכן הנהיג בבית מדרשו. אולם החיד"א בספר מחזיק ברכה (או"ח סי' רסח סק"ז) העלה למעשה לא כן.

ה. בענין קריאת כו פסוקים בליל שישי, בסדר חק לישראל, שבספר דברי שלום (אות כט) כתב שמנהג ק"ק בית אל כמנהג הרש"ש לקרותם פעם אחת בלי תרגום. אולם החיד"א במחב"ר (סי' קנו קו"א אות ד), ובציפורן שמיר (סימן ד אות נ) כתב שיקרא

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

אותם שנים מקרא ולאפוקי ממי שכתב שיקרא אותם פעם אחת מקרא לבד.
 ו. בענין קריאת תהילים בלילה, שהחיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן נד) כתב בשם מקובל מפולא בדורינו [והוא הרש"ש זיע"א] שיכול ללמוד תהילים באשמורת שאין זה בכלל אזהרת רבינו האר"י. ואעפ"כ החיד"א כתב שלא רצה לסמוך ע"ז למעשה. ורק שהנהג כן יש לו ע"מ לסמוך.

ולפי דברי הישכיל עבדי ועוד, יש לנו לומר שנעלם מעיני החיד"א גדלו של רבינו הרש"ש. ולא באנו חלילה למעט בכבודו של קדוש ה' רבינו הרש"ש זיע"א, אשר גודל קדושתו אין לתאר ולשער, וגדולי הדורות חרדו בהזכרת שם קדשו, אלא שדבר ה' אמת זו הלכה יש לנו לברר באימה ויראה וכובד ראש, ולהוציא דין אמת. שהגם שמדברי הגר"י"ח והכף החיים ועוד כמה מקדושי ה' המקובלים, מבואר שקבלו דברי רבינו הרש"ש בהחלט. מ"מ אין הדבר מוסכם, ונראה שאפילו החיד"א לא הסכים לזה. ועם כל האימה ויראה מפני קדושתם ונוראות עוזם, אין לנו למנוע אמיתה של הלכה. והרי יש בזה נפ"מ טובא לדינא.

וכבר העיר על כך בשו"ת יביע אומר, בקציר האומר ברמיזא לחכימא, בכמה דוכתי. כמו בשו"ת יביע אומר (חלק ב או"ח סימן כה אות ז) ואין לומר שאילו ראה החיד"א ז"ל דברי הרש"ש היה חוזר בו, וכמו שכתב כעין זה בכף החיים למהר"י סופר (סי' כה ס"ק צו), וכן נראה בבן איש חי ש"ב (פי ויקרא אות יח). שהרי מצינו להחיד"א ז"ל בברכי יוסף או"ח (סי' לח סק"ד), ויו"ד (סי' שפח סק"ג), שלא נרתע כנגד הרש"ש ז"ל. (בדין תפלין דר"ת לאבל כל ז'). וכתב דשוא"ת עדיף. וע"ע בשו"ת חיים שאל (סי' י אות ב).

ב. גם בשו"ת יביע אומר (חלק ג או"ח סימן ה אות ב) כתב, הן אמת שראיתי להגר"י"ח ז"ל בבן איש חי ש"ב (פי ויקרא אות יח), שכ', שאחר מוסף אין להניח תפלין. וכמ"ש רבינו הרש"ש בסי' נהר שלום. והגם דרבינו חיד"א כ' להניח תפלין אחר מוסף, לא ראה ד' ר' הרש"ש ז"ל. ע"כ. וכ"כ בכה"ח (סי' כה ס"ק צו) שי"ל שאילו היה רואה החיד"א ד' הרש"ש לא היה כותב כן. ע"ש. ואינו מוכרח. שהרי בכ"ד מצינו להחיד"א ז"ל שמביא ד' הרש"ש וחולק עליו. ומהם בענין תפלין דר"ת לאבל, שדעת הרש"ש שיש להניחם, והחיד"א בברכי יוסף א"ח (סי' לח סק"ד) ויו"ד (סי' שפח סק"ג) הביאו, והסכים דשב ואל תעשה עדיף, ואין להניחם, ע"ש.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ועי' בשו"ת יחוה דעת (חלק ה סימן ט) כתב, ואף על פי שהחיד"א כתב לומר וינחו בם במנחה, ידוע מה שכתב הגאון רבי יוסף חיים בבן איש חי (פרשת ויקרא אות יח) לפסוק כדברי הרש"ש נגד החיד"א, כיון שהחיד"א לא ראה דבריו. וכן כתב הרה"ג רבי יעקב סופר בכף החיים (סימן כה ס"ק צו).

אמור מעתה, שאינו מוכרח כדברי הגרי"ח ועוד שסבירא להו שנקטינן תמיד כדברי הרש"ש, כמו שס"ל לגבי דברי רבינו האר"י. ושוב מצאתי שהגרי"ח גופיה בהגדה של פסח אורח חיים (עמ' ריח) כתב בשם זקינו, שלא היה רוצה לזוז מדברי מרן החיד"א גם כשחולק על הרש"ש. ע"ש.

והרב זכור לאברהם כתב ע"ד החיד"א בברכי יוסף (סי' תרמג), שאינו מובן מה חידש החיד"א בזה, והרי מרן ג"כ פסק שבליל פסח אין לומר מעין שבע ואין חולק וכו'. והביאו שבספר זכרון משה לנכד החיד"א, כתב שהחיד"א בא לומר שגם על פי הסוד אין לומר. ויתכן שבא החיד"א לאפוקי בזה להדיא מסברת הרש"ש.

ונקוט מיהא חדא, שאינו מובן איך ניתן לירא שמים להכריז שיש להורות לכל לנהוג על פי תורת הסוד, ועל פי שיטת חכמי בבל וירושלים ועוד שנקטו בדרכו של רבינו הרש"ש בלימוד תורת הסוד. והרי עכ"פ לא נפקא מכלל ספק ברכות להקל.

ואם כן מלבד שכלפי רבינו האר"י ודאי נקטינן סב"ל, שהרי גדולי ספרד שקודם דורו של החיד"א, כמו הפר"ח והכנה"ג ועד השלמי ציבור [כמו שהעיד החיד"א הנו"ל], לא סבירא להו לפסוק כדעת האר"י נגד מרן, ומסתמא כן נקטו ג"כ חכמי הפשט, אלא שהרבה גדולים בדורות אחרונים נמשכו בזה אחרי דברי גאון עוזינו החיד"א. אך אליבא דאמת כל ישר הולך יודה שיש כאן עכ"פ מחלוקת ויש לומר סב"ל גם נגד דברי רבינו האר"י. ועיין מה שכתב בזה בהקדמת ספר הליכות עולם (חלק ז) בקוצ"ד ודבריו משמחי לב, עש"ב ויאורו עיניך. ובסו"ד שם כתב: "ובאמת שאם לגבי מרן אף על פי שנתקבלו דבריו בכל תפוצות ישראל להיותו גדול הדורות ומארי דאתרא, ואעפ"כ אמרינן ספק ברכות להקל נגד מרן, כל שכן לגבי רבינו האר"י שבמקום מחלוקת ודאי שיש לומר סב"ל וכו'. והלום ראיתי כל מה שהאריך בזה בספר ברכת ה' (חלק א עמוד קא), ובמסקנתו התעקש לומר דלא אמרינן סב"ל נגד האר"י. ובאמת שהמעין היטב בדבריו יראה שאין להם שחר, שאעפ"י

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

שראה מה שכתבנו בזה בשו"ת יביע אומר (חלק ב סימן כה) דלא בשמים היא, ארכביה אתרי ריכשי ותלה הדבר בחכמתו הגדולה ועיונו הזך של האר"י בפשט עם הקבלה ביחד, ודברי שיבוש הם ופטומי מילי בעלמא נינהו, ואין להאריך בדברים הדברים". עכ"ל הבהיר של מרן אאמו"ר זיע"א. (ודו"ק היטב בלי"ק).

דעתו של הגאון ר' אפרים הכהן זל"ה ראש המקובלים ליוצאי בבל

ועי' בשו"ת יביע אומר (חלק ב אורח חיים סימן כה) : "וחזיתיה להרב הגדול החסיד והמקובל מהר"ר נסים עני ז"ל (מר ניהו רבה חברו ועמיתו של הגה"ח מהר"ר אליהו מני זצ"ל, והיה אחד המיוחד מחסידי בית אל, והרב המגיה לסידור חוקת עולם), שכתב בסידור חוקת עולם, שאין לומר ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת. ומשמע שגם בק"ק בית אל לא נהגו אז לאומרה. (או שעכ"פ אין לנהוג לאומרה בשאר בהכ"ט), ואיך שיהיה נראה שהמנהג של ק"ק בית אל נשתנה פעמים רבות, ואין להביא ממנו שום ראיה. וכבר שאלתי על פתגמא דנא מידיד נפשי ואהובי אישי כהן גדול הרה"ג החסיד והמקובל האלהי קדוש יאמר לו ר' אפרים הכהן שליט"א (מגדולי המקובלים בדורינו), אם יש הכרח לברכה זו בליל פסח ע"פ הקבלה. וכה ענני, שבאמת אף הרש"ש לא מצא לה הכרח על דרך הסוד, וכמו שכתב הרש"ש בעצמו, "שאף על פי שאין לה מקום" וכו', שאע"פ שהיא כעין חזרה לתפלה, מ"מ אינה אלא "מעין" שבע. ואין לה שום דמיון לחזרת הש"ץ. וטעמם של האומרים שיש לאומרה בליל פסח, הוא טעם חלוש. ודבריהם נרפים הם נרפים. ולכן נשתנה מנהג זה חליפות בק"ק בית אל, מפני שאין הכרח לאומרה גם על פי הסוד. עכת"ד.

דעתו של מורינו הגר"ע עטיה זל"ה

ועתה עוד ראינו מובא בזה בשם גדול בדורו מורינו הגר"ע עטיה זל"ה, שנתן טעם נוסף מדוע גם לנוהגים בכל כדעת המקובלים אין להם לומר ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, כמו שהביא הרה"ג ר' עזריאל מנצור שליט"א (ר"י המקובלים שובי נפש) בהקדמתו לספר בית הרואה (סי' ה'): "ובהיותי בזה אודיעך את דעתו של רבן של כל בני הגולה הגאון האדיר מרן רבי עזרא עטיה זצ"ל, כפי שאמר לי מורינו

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ורבינו הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל בזה הלשון: **המורה** (כינוי למרן רה"י) **היה אומר שלא לומר ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, משום שבדברי הרש"ש אין שום ריח של ראייה שיש לומר ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת על פי הקבלה, וכמו כן אין בדברי האר"י ז"ל שום גילוי בענין זה כלל וכלל, אלא כל ראייתו של הרש"ש הוא על פי הפשט, ולכן יש לנו לעשות כדברי מרן בשלחן ערוך**, עד כאן דברי מרן ראש הישיבה זצוק"ל.

וע"ע בספר חזון עובדיה ארבע תעניות – הספדים, בהספד על מורינו הגר"ע עטיה זלל"ה, שכתב מרן אאמו"ר זיע"א בזה"ל: "אזכרה ימים מקדם בימי חרפי נא.ה. הוא בהיות מרן זיע"א כבן ט"ז שנים), שהיה ממריץ ומעודד אותי למסור שיעורי תורה לאנשי עמל וכו' ועשיתי כדבריו. ואף גם זאת ברוב ענותו הושיבני על ידו בבית הדין (ר"ל אי מגי' הדיינים) הצדק וכו' ומידו היתה זאת שעל ידו זכיתי לחבר את יביע אומר ושאר ספרים. וקצת אנשים מעדת הבבלים אשר שמעו שאני פוסק איזה הלכות כדברי רבינו מרן רבי יוסף קארו שלא כדברי הרב בן איש חי שחולק על מרן בכמה דברים, והחלו להצר צעדי ולהצר לי, והוא ז"ל בשמעו את כל הדברים ההם עודדני להמשיך בדרכי ושלא אשים לב אליהם כלל. ואף הגאון המקובל רבי אפרים הכהן זצ"ל תמך בי בימין צדקו וחיזק ואימץ את לבבי, ויחד עם בקשת רבינו ראש הישיבה זצ"ל, המשכתי בשיעורי, כמו שנאמר תערוך לפני שלחן נגד צוררי, זהו השלחן הטהור של רבינו יוסף קארו. המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד. זכרה לו אלהי לטובה". עכ"ד מרן זיע"א.

וראה גם בשו"ת אול"צ (חי"ג פט"ו הכ"ד עמ' קעד) מה שכתבו בזה. ושם כתב שעכ"פ אין להורות לאומרה ולהנהיג כן במקום שלא היה מנהג עד כה.

ומה שהביא מכתב של הרה"צ ר' יצחק כדורי זצוק"ל, הנה שמענו בשם חכ"א ששאל בזה את הגר"י כדורי זצ"ל כצד ינהגו המקובלים למעשה, ואמר לו, **שאף הם המקובלים תלמידי הרש"ש לא יברכו ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת. שכבר בא מי שגדול אחר דברי הרש"ש ופסק שלא כדבריו.** (גם אמר לו שפסקיו של מרן זיע"א נתקבלו בשמים ושהכריזו בכ"ד של מעלה שהכל יהיה על פי פסקיו).

וכל זה, מלבד שפשוט הדבר שעניי בשר לנו לראות מיהו הגדול מכולנו בתורה הן

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

בעמלה של תורה והן בידיעתה והן בהתמדתה (והן ביושר העיון), שמחוייבים אנו בכבודו ומוראו כמורא שמים ולכוף ראשינו בפניו כפי הדין המחוייב על פי שורת הדין וההלכה.

והאמת שצע"ג איך שייך כהיום להורות לברך, והרי ודאי יש כאן עכ"פ מחלוקת, והוי סב"ל. ובפרט שעל דברים כיוצ"ב ודאי לא נאמרו דברים אלא למצניעיהן ולא נאמרו אלא להצניעם ולא לדבר בהם אל אחרים כלל. [ושו"ר כיו"ב בשו"ת קנה בושם (ח"ב סי' מח. הוב"ד בחזו"ע שבת א עמו שעז) שדברי המקובלים (לענין מעין שבת בליל פסח שחל בשבת) אינם אלא רק לאלו שכל דרכם והתנהגותם ע"פ האר"י ז"ל. והו"ד להלן].

וגם אם מצינו כמה גדולי מחכמי הקבלה בדור אחרון שברכו ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, מ"מ לא שמענו להורות לאחרים, ואם מי שרוצה להחזיק עצמו תלמיד של רבינו הרש"ש רשאי, מנא לן הכח להורות לאחרים. והרי עכ"פ בודאי לא נפקא מכלל ספק. ויש שהורו שלא לברך אף שלעצמם סמכו לברך בצניעא. אך לא שמענו שכהיום יורו לכל לברך, ובעוד שודאי דעת חכמי הפשט חלוקה, וגם בדעת המקובלים יש פלוגתא בזה. וכל שכן אחרי הוראה ברורה של גדול בדורו שהכל חייבים בה, ופשוט.

וראה עוד מה שכתב בזה הגר"ש משאש זצוק"ל בשו"ת שמש ומגן חלק ג (אוי"ח סי' ז): "והנה המרא דאתרא כיום בכל ארץ ישראל הוא הראש"ל פאר הדור, הגר"ע יוסף, אשר שמעו הולך בכל ארץ ישראל וכל העם מקצה ישמעו לו. וגם בכוחו הגדול לדבר עם ק"ק בית אל בדברי נועם. שעל ידם באה התקלה הזאת, ועל ידי כן יחזרו למנהג המקובלים הראשונים לעשות בצניעא. ותבא מצוה זו על ידו, ותהיה לו לזכר עולם. וגם יש לו בזה מעט אחריות כיון שהוא היחיד בדור שיכול לתקן".

דברי הפוסקים דאזלינן בתר הפוסקים נגד דברי המקובלים

והנה בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' פ) כתב בזה"ל: יש בידי כלל גדול שכל דבר שנאמר בתלמוד או ב"אחד מן הפוסקים", אפי' יהיה היפך ממה שכתבו בספרי הקבלה, אני מורה בו כדברי הפוסקים, ולא אחוש למה שכתבו המקובלים. ולעצמי אם הוא חומרא אני נוהג בו. ע"כ. ועוד שם (סי' לו) שבכל מקום שתמצא ספרי הקבלה

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

חולקים על פסק הגמרא, הלך אחר הגמרא והפוסקים. ע"ש. וכ"כ עוד בח"ד (סי' קח) בזו הלשון: ואל תאשימני ותחשדני שאני פוסק הלכה ומורה הוראה ע"פ דרך הקבלה וכו'. ע"ש.

ולשון הרדב"ז בח"ד שם: "או באחד מן הפוסקים, אפי' שיהיה היפך ממ"ש בספרי הקבלה, אני מורה בו כדברי הפוסקים, ולא אחוש למ"ש באחד מספרי הקבלה". ומבואר שאפי' אחד מן הפוסקים חולק על דברי הקבלה, הלכה כדברי הפשט. ועוד מבואר בדבריו שאפי' אם חולק על ספר הזוה"ק, וכן הוכיח בשו"ת יבי"א (חי"ט או"ח סי' קט). וע"ש שהביא דברי מהר"ר בנימין הלוי בתשובה שהובאה בשו"ת דברי יוסף אירגאס (סי' ב) שכתב, שאף הרדב"ז מודה שבדבר שלא נזכר בתלמוד, והפוסקים חולקים על הקבלה, אפי' הושו כולם לדעה אחת, עם כל זה לקבלה שומעים, וכמ"ש מרן הבי"י (סי' קמא). ע"ש. וכתב ע"ז שדבריו תמוהים, שכל המעיין בתשובת הרדב"ז הנ"ל יווכח לדעת דס"ל דאזלי בתר הפוסקים נגד הזוהר. וכן מוכח גם מתשובתו (בסי' לו) הנ"ל. וראה בשו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ז דף לד ע"ב) שכבר תמה עליו בזה. ע"ש. וכן תמה הרב טהרת המים בשיורי טהרה (מע' נאות כד דף קד ע"ב) על מהר"ר בנימין הלוי הנ"ל.

גם בתשובת רבינו אליהו מזרחי (חי"א סימן א) כתב וז"ל: כל דבר שלא הוזכר בתלמוד בבלי או הירושלמי, ולא דיברו בו הפוסקים שעליהם אנו סומכים בכל עניני הדת בכלל, אין אנו יכולים להכריח בו, אע"פ שבעלי קבלה דיברו בו, מפני שדבריהם אינם אלא על צד הרמז. ולא שמענו בזמנינו משום אחד מבעלי הקבלה גדולים ומפורסמים שהכריחו את העם באותם דברים הרמוזים לבעלי קבלה, ודברים עליונים שלא דיברו בהם גם חכמי התלמוד והפוסקים הבאים אחריהם. ע"כ. והביאו הכנה"ג (בתחלת כללי הפוסקים). ויש לפלפל קצת בביאור דברי קדשו. ומ"מ זיל בתר טעמא.

ועי' בשו"ת נו"ב קמא (יו"ד סי' עד) שכתב, ומה מאד חרה אפי' על אלו העוסקים בספר הזוהר ובספרי הקבלה בפרהסיא וכו' ועכ"פ אין מורין הלכה מן הזוהר ואין רצוני להאריך בכוונת הזוהר כי אין לי עסק בנסתרות ובמה שהורשיתי אתבונן".

גם בשו"ת שאילת יעבץ (חי"א סי' מד) כתב, שבמקום שהמקובלים כותבים שלא כדעת

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

הפוסקים, הלכה כהפוסקים. [ראה דבריו להלן].

ועיין בשו"ת יעקב (לרבי יעקב בן יוסף רישר נולד בשנת ה"א ת"ל בפראג, ח"ג סי' א) שכתב, דאמאי אין נזהרין העולם שלא לילך שחרית ד' אמות בלי נטילת ידים, האמת אגיד כי בש"ס ובפוסקים ראשונים לא נזכר מדין זה כלום, רק האחרונים כתבו וז"ל: בתולעת יעקב כתב בשם הזוהר, דההולך שחרית ד' אמות בלי נטילת ידים חייב מיתה. עכ"ל. והובא ג"כ בב"ח (ריש סי' ד). וסיים, ותימא אמאי לא כתב כן הב"י. ונראה לפי דרובא אינן יכולין לזהר בכך, מוטב שיהו שוגגין ולא יהיו מזידין, ולכן לא כתבו. עכ"ל הב"ח. ומש"ה השמיטו הב"י לפי שדין זה לא נזכר כלל בש"ס ופוסקים ראשונים, ואדרבא מבואר בש"ס (ברכות טו.) שבקומו ממטתו יבדוק נקביו ויפנה, ואח"כ יטול ידיו ויניח תפילין וכו'. וכיון שצריך לפנות וליכנס לבית הכסא, ודאי הוא יותר מד' אמות, כי לאו כל אדם זוכה להיות ב"ה סמוך למטתו כ"כ. וגם דברי הזוהר י"ל דס"ל כרשב"א דאמר בברכות (כה:) שכל הבית כולו הוי כד' אמות, אפי' הוא מאה אמה, אע"ג דאנן לא קי"ל כרשב"א בזה, מ"מ לענין נט"י שחרית שהוא רק פרישות וחסידות יתירה, שלא הזכיר בש"ס ובפוסקים ראשוני כלום, אין להחמיר כולי האי. ופוק חזי מה עמא דבר. ע"כ. חזינן שלא חשש לחומרת הזוהר בזה. וע"ע במ"ש בח"ג (סי' צז), דקי"ל לדינא שאין חוששין לדברי המקובלים, כי אין לנו עסק בנסתרות, ע"ש.

וכ"כ בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סי' טא) וז"ל: ואני אומר, כל המערב דברי קבלה עם ההלכות הפסוקות חייב משום לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה וכו'. ולעומת זה המערב ספרי הגיון עם ד"ת עובר על חורש בשור וחמור יחדיו וכו', ע"ש.

וכן בשו"ת שואל ומשיב תנינא (חלק ד סי' קעג, דף סא סוף ע"ד) כתב, דלא עדיפא קבלת הזוהר שהיא על דרך הנסתר, יותר ממאי דקיימא לן שאין הלכה כרבי שמעון דדריש טעמא דקרא, על פי הנגלה, כל שהטעם סותר הדין, כמו שכתבו התוספות בסוטה (יד), לפיכך אין הלכה כהזוהר נגד הפוסקים, שאין לנו עסק בנסתרות, כי הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. ע"כ.

וכ"כ עוד בשו"ת צפחית בדבש (סי' יז דף מג ריש עמ' א) שכלל מסור בידינו שכל דבר

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שהוא מפורש בדברי הפוסקים והוא נגד תיקוני הזוהר נקטינן עיקר כדברי הפוסקים. והו"ד בחזו"ע (ד' תעניות עמ' יא).

ועיין בשו"ת התעוררות תשובה חלק ב' (סימן כט) שהאריך להוכיח שהדבר פשוט שהלכה כדברי הנגלה, ודחה דברי "המתקשים" לומר שדבר הנמצא בספר הזוהר דוחה כל שיטות הפוסקים. ע"ש.

גם המשנ"ב בביאור הלכה (סימן לד ס"ב ד"ה יניח) כתב, דאף שהעט"ז כתב בשם המקובלים דשניהם אמת, הרי אנו רואים שהטור והש"ע וכל הפוסקים לא קיבלו דבר זה להלכה, וידוע דבכה"ג הלכה כהפוסקים.

גם בשו"ת שלמת חיים להגר"ח זוננפלד (ס"י צח) כתב, וכל מה שלא נמצא בספרי רבותינו הראשונים, רק בספרי המקובלים אין אדם חייב לנהוג בו, כי רבותינו הראשונים קיבלו את חכמתם דור אחר דור עד התנאים והאמוראים, הילכך כל שהפוסקים הראשונים לא כתבו כן, אינו הלכה.

גם בשו"ת קנה בושם ח"ב (ס"ס מח בהערה) כתב, שדברי המקובלים שכתבו לומר ברכה מעין שבע בבית חתנים, אינם אלא לאלו שכל דרכיהם והתנהגותם ע"פ דברי האר"י ז"ל, אבל סתם בני אדם דעלמא שאין להם עסק בנסתרות, אין ראוי להם לעשות מעשה נגד דעת הפוסקים. ע"כ.

וראה עוד בשו"ת משנה הלכות (חט"ו ס"י לה) בכתב תשובה לענין מח' הפשט והקבלה אם להשמיע לאזניו בת' י"ח, והביא דברי האר"י והמקובלים שפסקו כדעת הזוהר שאפי' לא ישמיע לאזניו, וכתב, והגם שהגר"א ז"ל פסק להשמיע לאזניו, מ"מ ידוע כמה יקר תפארת האר"י לפני הגר"א כעדות תלמידו הגר"ח וכיון שרבינו האר"י פסק שאסור להשמיע לאזניו הכרעתו היא מכרעת. והרב משנה הלכות תמה ע"ז, ולא הבנתי כוונתו, דאי רבינו הגר"א ראה דעת האר"י הקדוש שהיה מחזיקו למלאך אלקים ואפ"ה פסק דצריך להשמיע לאזניו, א"כ מה שייד לומר שכיון שרבינו האר"י סובר להיפוך הגר"א ג"כ יסכים, ואטו בשום מקום לא פליגי על רבינו האר"י, ותורה לא בשמים הוא, ואפי' קב"ה אומר טהור ופמליא שלו אומרים טמא, אמרו מאן נוכח רבה בר נחמנו, ור' יהושע עמד על רגליו ואמר כבר נתנה תורה לישראל על הארץ ואחרי רבים להטות. עכ"ד.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

וראה גם בשו"ת שבט הלוי ח"ד (סימן קסב) שכתב בנידונו, ולהכריע בזה מה כחינו, איברא מעודי ראיתי לשון האר"י בשער הפסוקים וכו', "ואף שאין לנו לפסוק הלכה מדברים שנאמרו בלחישא", מ"מ בנידון דידן כיון שאין סתירה מההלכה ע"ז, ובפרט שדברי האר"י נבנים על דברי רז"ל, י"ל וכו'.

רוב חכמי הספרדים הורו רק כדעת הפשטנים ודלא כהמקובלים

ומצינו לרבים מחכמי הספרדים שתפסו בפשיטות דבכל דוכתא שנחלקו המקובלים עם הפשטנים, יש לתפוס לדינא כדעת הפשטנים, [מלבד דעת הרא"ם והרדב"ז הנ"ל], ומהם: הכנה"ג, הפר"ח, דברי יוסף, שמש צדקה, בית דינו של שלמה, מעדני יו"ט, טהרת המים, קול אליהו, גנת ורדים, מקום שמואל, שלמי צבור, הגי"ר חיים ביז'ה, מטה יהודה עייאש, דבר משה, חיים לעולם, רביד הזהב, שלחן לחם הפנים, ברית כהונה, ברכת יוסף, פרי צדיק, שואל ונשאל, ויאמר בועז, שמש ומגן, ועוד. כפי שנבארם להלן בס"ד.

והנה החיד"א בשו"ת טוב עין (סי' ז) כתב: ולישרי לן מר הרב פרי חדש שכתב שיש שאין אומרים ברכת הנותן ליעף כח והוא מכללם. ותימא עליו שידענו שהיה בקי בדברי האר"י זצ"ל והיה מפרש סוגיות התלמוד על פי הקדמות האר"י, ובעיני בקטנותי ראיתי דף א' מכתבת ידו של הפרי חדש פירוש סוגיית כתובות, והזקנים עדים שנגנזו קונטרסים שכתב בחכמת האמת, ובהלכות ר"ח בברכת לעשות רצון קוניהם רמז הרב פרי חדש שהיה בקי על דרך הסוד. וא"כ למי שקרא ושנה במשנתו של האר"י ז"ל איך יכתוב כן וכו', וגם הרב כנה"ג ז"ל לא ידע בעצם גדולת האר"י ז"ל וחכמתו הנפלאה, וכמדומה שלא הזכיר בספריו להאר"י זולת בי"ד (סי' קיב) בשתיית הקפה מהגויים. ע"כ. ומבואר לכאורה שדעת הכנה"ג והפרי חדש שלא לפסוק כדעת הקבלה נגד הפשט.

עוד מצינו שנחלקו הפוסקים אם יש לברך בתשעה באב ויום הכפורים ברכת שעשה לי כל צרכי, הואיל ואסורים בנעילת הסנדל, (ועיי'ן בערך השלחן סימן תקנד סק"ו מה שכתב בזה), ודעת רבינו האר"י שאין לברך, וכתב בשלמי צבור (דף נג ע"א. ע"ש בהגה), שרק אלו הנוהגים בכל מעשיהם והנהגותיהם על פי האר"י לא יברכו ברכה זו,

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

אבל לפני כל קהל ישראל הדת נתונה לברך. ואין בזה כל עון אשר חטא במה שאין חוששים לסברת האר"י ז"ל. וכן כתב בשו"ת **קול אליהו** (חלק אורח חיים סימן מ).
 ובסי **שלמי צבור** (דיני חשש יוהרא ס"ט) כתב: ובכלל זה צריך להיות כל אדם צנוע בכל המנהגים אשר יתנהג על פי קבלת איש האלוקים רבינו האר"י ז"ל, שלא לפרסם עצמו בפני הנוהגים להקל על פי התלמוד וע"פ הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים, בין להקל בין להחמיר, וכ"ש לא יכול להכריח בהם להורות למי שלא נוהג כדי האר"י ז"ל לנהוג כמותו. וכמו שכתב בתשו' **הרא"ם** [הני"ל]. כי על כן צריך להתנהג במנהגי הרב ז"ל בשלום ובמישור רק בינו לבין קונו, ולא יתראה בפני הצבור כשהוא מחמיר או מיקל, שהוא עושה מפני דברי האר"י ז"ל, היפך דברי הש"ס והפוסקים. ובפרט לפמ"ש "המקובל האלקי" רבינו **הרדב"ז** ז"ל בתשובה [הני"ל]. וכ"כ הר"י הלוי בתשובה.

וע"ע בשו"ת **שמש צדקה** (או"ח ס"ד) דמנהג האשכנזים בחו"ל להניח תפילין בחוה"מ, והיה מי שרצה לבטל מנהגם על פי הקבלה דאסור להניח תפילין בחוה"מ, ועבד קלנא ח"ו, וע"ז הרבה להשיב אפו עליה, והביא חבילות של תשובות רבני האחרונים, שאין לשנות מנהג משום מה שאמרו בקבלה.

גם בשו"ת **בית דינו של שלמה** (ס"י יב) כתב, דאף שראוי לנהוג כדברי הזוהר היכא שאינו חולק ע"ד הש"ס, מ"מ כל דבר שלא הוזכר לא בגמרא בבל ולא בירושלמי, ולא דיברו בו הפוסקים אשר מפיהן אנו חיים, ועל דבריהם אנו סומכין בכל, אע"פ שבעלי קבלה דיברו בו אין אנו יכולים להכריח בו למי שאינם נוהגים כדברי הקבלה, ודבר זה אמרו רבנו הגדול הרא"ם בח"א (ס"י א) בענין חזרת הש"צ לומר ה' אלוקיכם אמת, והביא זה הכלל הכנה"ג. וכ"כ הרדב"ז. וכ"כ בספר יוחסין, וכ"כ **מהר"י הלוי** בתשובה (ס"י מא) בשם הרש"ל. ע"ש. [וע"ע להגה"ק ר' יעקב אביחצירא בשו"ת יורו משפט' ליעקב (ס"י קטו) שכתב בתו"ד, שאף שהרמ"ע סמך בזה על דברי הזוהר, כבר הלכה רווחת בישראל דהיכא דהקבלה חולק על הש"ס נקטינן כהש"ס].

וכן כתבו **במעדני יו"ט** (ברכות, פרק הרואה סוף אות עז), ובשו"ת **גנת ורדים** (א"ח כלל ב ר"ס יג), ובשו"ת **מקום שמואל** (ס"י פ), ובשלמי צבור (דף רלב ע"ג). ובשו"ת **חיים לעולם** (ס"י יב דל"ב ע"ג). ועוד.

ובשו"ת **רביד הזהב** (ס"י לט) בתשובת הגאון בן המחבר האריך בזה ע"ש, וסיים: בן

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע, דברות קדשי להקת חכמי ישראל ע"ה, כולם מסכימים ומזהירים שאין לזוז מדברי הגמ' והפוס' וכ"ש להורות היפך דבריהם והמורה היפך דבריהם חייב מיתה, וכמ"ש בספר צח ואדום (דף ג ע"ב) בשם רש"ל בתשו' החדשות שכל המחמיר שלא לאכול בשר אחר גבינה בלא גריעותא דאית ליה בשינוהי כי אם כמחמיר חייב מיתה, ושכ"כ מהר"ם ז"ל כי התלמוד ראה דברי רשב"י ע"ה וכל ישראל קיבלו עליהם לדת ודין דברי התלמוד עכ"ל. ובס' יש"ש (פ' כ"ה סי' ו) כתב, דמאחר שנחתם התלמוד אין להחמיר נגד התלמוד והוי כמו מינות ע"ש, ואע"ג דהש"ך כתב דאין דבריו מוכרחים וגם הדמשק אליעזר ז"ל הביאם הכה"ג (סי' פט ב"ד) תמה עליו דמה שיך מינות במה שמחמיר אדם על עצמו, מ"מ מניה תשמע למאן דמיקל נגד התלמוד דכ"ע יודו דחייב מיתה. ואפי' לדעת מרן ז"ל דחייש לדברי הזוהר, היינו דוקא בדבר שלא נתפרש בתלמוד דוקא, אבל בדבר שנתפרש בתלמוד לית דין ולית דיין. ומצינו דאע"ג דמרן ז"ל בב"י חייש לדברי הזוהר, בשלחנו הטהור לא חש להו, שהרי ביו"ד (סי' סה) פסק שהגיד מותר בהנאה, נגד דברי הזוהר. וכן להלן (סי' פט) פסק דמותר לאכול בשר אחר גבינה מיד ולא חש לדברי הזוהר דמחמיר. ע"כ. וחזר ושנה משנתו להלן שם (בסי' מד). ע"ש.

גם **הגאון רבי חיים ביז'ה** זצ"ל, בתשובה שהובאה בשו"ת לב חיים (ח"ב סימן רטו), כתב שאף על פי שהאר"י ז"ל והמקובלים כתבו לתקוע בלחש, ושכן צריך להיות על פי הסוד, מכל מקום אין לנו לשנות מהמנהג שנהגו כאן על פי חכמי התלמוד והפוסקים, מפני דברי המקובלים, שאנו אין לנו עסק בנסתרות.

וכיו"ב כתב מהר"י עייאש **במטה יהודה** (סימן תקפח) על דבר הנוהגים לתקוע בר"ה שלשים קול קודם התפלה, ואומרים שכן צריך להיות על פי הסוד, וכתב ע"ז, שהעיקר כמ"ש בשו"ת **דבר משה** ח"ג (סי' יא) שאין לעשות כן, שאין לנו לשנות ממה שקבעו רבותינו חכמי המשנה והגמ' והפוסקים, כי אנו אין לנו עסק בנסתרות וכו'. ע"ש. (וכ"ה בספר שלמי צבור דף שג ע"ד).

גם הגאון ר' יעקב רקח בספר **שלחן לחם הפנים** (סי' רעד בדפו"ח עמוד ר"ט) כתב, נראה שספר זה [שעה"כ] הוא למיישרים ארחותם לנהוג בכל מעשיהם על פי קבלת רבינו האר"י, שהם יעשו בסדר הזה ובכוונות האלו, לא כן לאותם שאינם הולכים

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעקבותיו בכל חוקותיו ובכל משפטיו. צא וראה מ"ש הפר"ח (או"ח סי' ט) שהאר"י היה נוהג כשהיו אומרים ה' מלך בבי"ה והוא עדיין לא הגיע לשם, היה קם מעומד עם הצבור, והוא לא היה קורא עמם אלא במקום שהיה עומד בו, והטעם שלא היה אומר עמם לפי שהיה מכוין להעלות לשלב העולמות מלמטה למעלה כסידרו, כנדע לידעי חן. וכתב עוד שם, שאנו שאין אנו מכוונים בתפלתנו יותר טוב לאומר עם הציבור, כדי להמליך הקב"ה כולם ביחד. והביאו הבאר היטב (סי' נב סק"א).

גם בספר **ברית כהונה** ח"ג (מעי' ת אות יז) כתב, שאע"פ שהחיד"א נמשך אחר דברי האר"י, אגן בדין קי"ל כדברי הרדב"ז שבכל מקום שהפוסקים והמקובלים חולקים, הלכה כהפוסקים, הילכך אנו מברכים שעשה לי כל צרכי אף בת"ב וביובהכ"פ. וכדברי הרב המגיה בשלמי צבור (דני"ג ע"א). ע"ש.

גם הרה"ג ר' יוסף ידיד **בברכת יוסף** (ח"א עמ' קא) כתב בדין ברכת פירות אילני סרק שאף דעת האר"י לברך בפה"ע עליהם, הואיל והפוסקים חולקים, נראה ברור שבמקום שאין מנהג ידוע יש לברך שהכל, דסב"ל.

וכ"ד המהרס"ך מחבר שו"ת **זרע דוד**, שאין להורות לקהל הרחב אלא רק ע"פ ההלכה וכדעת הש"ע וכו'. כמ"ש בשמו בס' ברית כהונה (מערכת ב' אות יז).

גם **מהר"א הכהן** בשו"ת שואל ומשיב (מזוז' סי' כ עמוד מוח), כתב שאין לדחות דברי מרן בדין פירות אילני סרק מצד הקבלה של האר"י ומהרח"ו, שע"ז נאמר לא בשמים היא, ומה לי בת קול, מה לי ידיעה מרוה"ק, ולדעתי דין תורה ע"פ הכללים וההכרעות שבידינו, ספק ברכות להקל. ע"ש.

וכ"כ הרה"ג שאול קצין בספר **פרי צדיק** (בדיני ברכות אות כד). ע"ש. גם בשו"ת **ירך יעקב** (סי' לג) העלה שיש לחוש באיסור ברכה לבטלה, אע"פ שע"פ הסוד יש לברך. ע"ש.

גם בשו"ת שואל ונשאל ח"ד (סי' כג) כתב בנידונו, ולכן שפיר יכול לקרות מיום א' והלאה, ומה גם דכלל גדול בידינו דכל היכא דפליגי הפוסקים ובעלי הקבלה, דברי הפוסקים עיקר, שגם המקובלים דבריהם רק לחסידים ואנשי מעשה, אך להורות לרבים ודאי דכפסק מרן מורים ובאים. ועל כיו"ב אמרו לא נאמרו דברים הללו אלא למצניעיהם. ע"כ.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ושם בח"ז (או"ח סי' ד) כתב, אודות מי שכותב בשמאלו, ושאר מלאכות עושה בימינו, או בשתי ידיו, באיזו יד עליו להניח תפילין, שהעיקר כדברי מרן הש"ע (סי' כז), שהיד שכותב בה נחשבת לענין זה כיד ימין ומניח תפלין ביד שכנגדה, ואע"פ שבספר כף החיים לא כתב כן, אין דבריו נראים, אלא העיקר כמרן שקבלנו הוראותיו, ואין לזוז מהוראותיו ימין ושמאל וכו'. וע"ע שם בח"א (סי' ג).

וכתב ע"ז בשו"ת יבי"א ח"ט (א"ח סי' צא): והנה גם אני בעניותי דנתי בזה וכו', והן עתה בראותינו דברי הגאון המחבר כאן שהעלה כן בתוספת נופך לדחות דברי כף החיים, קמנו ונתעודד להחזיק במעוז קבלת דברי מרן. וכמ"ש הגהמ"ח כאן, דאעיקרא דדינא הכלל שכתב הכף החיים שאילו היה רואה מרן לדברי האר"י היה פוסק כדבריו, אינו נראה, אף שהוא נובע מדברי החיד"א שהובא בכה"ח (סי' כה ס"ק עה), שהרי אנו קבלנו עלינו הוראות מרן שהסכימו עמו מאתים רבנים, [וכמ"ש הגאון ר' חיים אבולעפיא, והביאו החיד"א בברכי יוסף (ח"מ סי' כה ס"ק כט)]. ואפשר שגם החיד"א לא כתב סברא זו אלא ליישב המנהג בנידונו, ואינו כלל לפסק הלכה בעלמא, ומה גם שדברי האר"י לא נאמרו אלא למצניעיהם וכו', ולכן העיקר שאין לנו לזוז מכללי הפשט לפסק הלכה שמסורים לנו מדורי דורות עד ימי חכמי התלמוד, עכת"ד. [והוא תנא דמסייע למ"ש בזה בשו"ת יביע אומר (ח"ב תאו"ח סי' כה). ע"ש]. ודבריו חיים וקיימים. ולאפוקי מאיזה אברכים חדשים מקרוב באו שלא שימשו כל צרכם, והורו לסתור קבלת דברי מרן הקדוש, שרי להו מרייהו. ואכמ"ל. עכ"ד מרן אאמו"ר זיע"א.

גם בספר **ויאמר בועז** ח"ג (סי' ב') כתב, דאנו קיבלנו הוראות מרן אף נגד המקובלים, ואין לנו אלא הכרעת מרן ז"ל. ודלא כמ"ש הגרי"ח ברב פעלים ח"ב (או"ח סי' ט), ובכה"ח (סי' כז אות לא).

גם בשו"ת **שמש ומגן** ח"א הביא כמה דברים שאין אנו הולכים אחר הקבלה. ע"ש, ובשו"ת תבואות שמש (סי' סז דף קפד ע"ב).

וע"ע למהר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים ח"א (סי' סד) שכתב, שאין קושיא על מרן הש"ע בענין ברכה בבוקר קודם נט"י כשידיו נקיות, כיון שמדברי הש"ס

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

והפוסקים מבואר דיכול לברך ברכות אלו בלי נטיי, ולכן מרן לא חשש לזוה"ק במקום שהשי"ס חולק להקל. וכמ"ש בכנה"ג (כללי הפוסקים סי' א), ואפי' שכתב שם בשם הרדב"ז דלחומרא הוא נוהג כהקבלה, אפשר דזהו לעצמו ולא לאחרים. נאלא שבנידונו שם כיון שמצא להאגור שחשש בזה לרוח רעה, כתב להחמיר היכא דאפשר שלא לומר שום ברכה קודם נטיי שחרית. ע"ש.

ועיין להגאון המקובל רבי יוסף אירגאס בשו"ת דברי יוסף (סי' כה) שכתב, כי במצות התורה יש נגלה ונסתר, הנגלה מה שבא בתלמוד ובפוסקים, שהכל חייבים לקיימו, והוא דבר השוה לכל נפש. אך הנסתר שבא בזוהר ובספרי המקובלים לא נצטוו בו אלא השרידים אשר ה' קורא יחידי סגולה הבאים בסוד ה' וכו'. ע"ש.

דעת החיד"א בדבר והחולקים עליו

והנה מרן החיד"א בספרו ככר לאדון (דף קנו ע"א סי' ז) כתב, ועינינו הרואות לכמה גדולי ישראל הבקיאים בתלמוד ובפוסקים, וזמנין דאף דשמעי מ"ש רבינו האר"י אינם זזים ממנהגם, כמו שנהג הרב הגדול בעל פרי חדש וכו', וגם אני עצמי נזהר שלא לדבר בפרהסיא נגד הנוהגים נגד דברי האר"י, ומזקנים אתבונן, כי לא נאמרו כל הדברים האלו אלא למצניעיהן. ע"ש. ואמנם בספרו ברכ"י (או"ח סי' מו סק"יא) כתב, דאלמלא מרן היה רואה דעת האר"י, גם הוא היה מודה. ע"ש. ונמשכו אחריו בעלי הקבלה לפסוק כדעת המקובלים אף נגד מרן. ועי' בכנה"ג (כללי הפוסקים).

אולם בשו"ת יביע אומר ח"ב (סי' כה), וח"ד (סי' ב אות יא), וח"ט (או"ח סי' קה או' ד, בהערות לספר עמק יהושפט), ובסי' קח (בהערות על אור לציון) הביא דברי האחרונים שכתבו לתמוה ע"ד החיד"א הנ"ל, וכולהו ס"ל דאף אילו מרן היה רואה דברי האר"י, אפי"ה לא הוה הדר ביה. והביא דברי הרדב"ז, ושאלת יעב"ץ, ובסי' טהרת המים (בשיורי טהרה מע' א' אות ע"ב דף ה' ע"ד), וסי' יריעות האהל (דף צ' ג ע"א), ובספרו שמח נפש (סי' ע"א), ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' טא), ובשו"ת כפי אהרן (סי' ח), ובספר פרי צדיק למהר"ש קצין (דיני ברכות אות כד), ומוהר"ר ישראל ששון בשו"ת כנסת ישראל (דף ט), ובתשו' שואל ומשיב החדש (בתשובות ר' אברהם הכהן סי' א' וסי' ט), ובשו"ת אגרות משה (חאו"ח ד' סי' ג), ועוד פוסקים דכולהו סבירא להו שיש לילך אחר הפשט. ע"ש.

ובספר פתח הדביר (סי' כה דף מו) העיר בדברי החיד"א הנז', שאין הכרח בדבריו,

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

שאפשר שלעולם יש לילך תמיד אחר מרן השי"ע, ולא אחר המקובלים, ומי"ש בברכ"י הנ"ל שאילו מרן היה רואה דברי האר"י היה חוזר בו, י"ל שהוא דוקא במקרה שדן בו, לענן ברכת הנותן ליעף כח, דהתם אין המנהג רק על פי המקובלים, אלא רבים מהפוסקים הפשטנים סבירא להו לברך ברכה זו, ומהם, הסמ"ג, מחזור ויטרי, הרד"א, הטור, הרדב"ז, ועוד. נראה בשו"ת יבי"א (ח"ב סי' כה אות יב יג), ובילקו"י (סי' מו), ומש"ה שפיר אמרינן התם דאילו מרן היה רואה דברי הראשונים עם דברי המקובלים, ושכן המנהג, היה חוזר בו. אבל בשאר מקומות שבהם נחלקו הפוסקים עם המקובלים, אין לומר שאילו היו רואים דברי המקובלים היו חוזרים בהם.

אתה הראת לדעת שגם חכמי הספרדים דעתם להורות אך ורק כדעת הפשטנים, ודלא כהמקובלים, כל שיש חשש איסור בדבר לדעת הפשטנים.

תשובה לדברי האור לציון בענין הוראה לפי המקובלים

ובדברים אלו נדחה אחה"מ מי"ש בספר אור לציון (ח"ב מבוא ענף ה אות ה) ובח"ג (פרק יז - ו), שבדברים שאפשר להחמיר כרבינו האר"י ז"ל, יש להחמיר בהם, ואעי"פ שהשי"ע כתב להקל, וכגון תספורת בספירת העומר, שדעת מרן בשי"ע (סי' תצג סעי' ב) לאסור תספורת עד ל"ג בעומר, ואילו בשעה"כ (פי"ו ע"ד) מבואר לאסור תספורת עד חג השבועות. ולכן אין להסתפר עד ערב חג שבועות. ע"ש. גם בספרו ח"ג כתב שלא לברך ברכת האילנות בשבת, מחשש שבורר הניצוצות, והוא ע"פ הקבלה. ע"ש.

אולם במחילה מהדר"ג זצ"ל, שכבר פשטה ההוראה אצל רוב ככל גדולי הדורות, להורות לעם כדברי הפשטנים, וכפי המבואר ברדב"ז ברא"ם ובשאר כל הפוסקים הנ"ל.

וראיני בהקדמה לאחד הסידורים, שהמו"ל כתב, שבכל מקום שנחלקו המקובלים עם הפשטנים, יש לתפוס כדעת המקובלים. אולם התעלם מדברי כל הפוסקים הנ"ל, שהיוצא מדבריהם שמעולם לא קיבלנו הוראות האר"י ז"ל כשהוא נגד השי"ע. וגם מרן החיד"א עצמו היה מורה ובא לרבים אך רק כדעת מרן, כאשר העיד בשמו בספר לקט הקציר, שדיבר עמו פנים אל פנים, ורק על עצמו היה מחמיר כדעת המקובלים. וחזו מאן גברא רבה קמסהיד עליה.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

וחכם אחד טען, שמרן הבי"י מביא דברי הזוהר לגבי נטילת ידים, ולגבי תפילין בחוה"מ ולגבי קריאת התורה, ועוד מקומות, ומשמע שמרן חושש לד' המקובלים. אולם חילוק גדול יש בין דברי הזוהר לבין דברי המקובלים. ועוד, בדמקומות שהפשטנים נחלקו ביניהם, ורבים מהפשטנים כתבו כדברים המבוארים בזה"ק, בודאי שדברי הזוהר עיקר. דהזוהר לא גרע מהירושלמי או מסכת סופרים וכל כיו"ב, שאם הראשונים היו רואים דבריהם הוו הדרי בהו. וכמבואר כיוצא בזה בשו"ת גינת ורדים (חלק אורח חיים כלל ב סימן יג) דאפילו היה הרא"ש אומר כן בפירוש, מכיון שאין לו ראייה נכוחה מן התלמוד לא הוה ציינתא ליה, דלא הוה אלא סברא דידיה, משום דאנן סהדי דאלו הוה שמיע ליה דברי ספר הזוהר בזה, הוה הדר ביה, כדאמר"י על האחרונים שפוסקים היפך דברי גאונים ראשונים שלא באו ספריהם לידם, שאילו ראו דברי ראשונים הוו הדרי בהו, ומבטלין דעתם מפני דעת הראשונים. צאו וראו כמה דינים פסק הרב ב"י משם ס' הזוהר, אשר אין זכר למו בתלמוד כלל, ועשאן הלכות קבועות. וכל כי האי גוונא שמן התלמוד אין ממנו ראייה לא לכאן ולא לכאן, ובספר הזוהר פירש שיש קפידא בדבר, ראוי לתפוס לענין הלכה כס' הזוהר.

ואמנם לא קאי על דברי שאר המקובלים, כמו רבנו האר"י ז"ל, וכל יתר המקובלים. דהא קמן שרוב רבני הפשטנים גדולי הדורות ראו דברי המקובלים, ואפילו הכי נשאלו בדעתם ולא חזרו בהם. וע"כ כדברי הרדב"ז הנ"ל.

תשובה למחבר אחד שטען שקיבלנו הוראות האר"י ז"ל גם נגד מרן

והנה באחרונה יצא לאור ספר גבורת האר"י ובו כתב המחבר, כי אנו הספרדים קיבלנו הוראות האר"י ז"ל, ויש להורות כדעת רבינו האר"י ז"ל נגד דעת מרן השי"ע, והביא מ"ש החתם סופר בשו"ת חלק ו' (בליקוטים סימן צ"ח) וז"ל: אבל האמת יורה דרכו כי מעולם לא עלה אליהו למעלה מי' טפחים, אך נפרדה נשמתו מגופו שם בי' טפחים, והנשמה עולה ומשמשת למעלה בין מלאכי שרת, וגופו נתדקדק פי' נזדכך, ושורה בגן עדן התחתון בעולם הזה, וביום הבשורה במהרה בימינו תתלבש נשמתו בגוף הקדוש הלז, ואז הוא ככל אדם מחכמי ונביאי ישראל, והוא מוסמך

נה

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

מרבו אחיה השילוני, או ממשה רבינו ע"ה, אם הוא פנחס. והוא יסמך את חכמי ישראל, ואז יש לו דין ככל בני ישראל החיים. וכן בכל פעם שמתגלה ומתראה בעולם הזה מלובש בגופו הזך, יש לו דין ככל בני ישראל, והוא חכם ונביא, אך כשמתגלה בנשמתו בלבד, בלא שתתלבש בגופו כמו ביום המילה, אז איננו מחוייב במצוות, ובמתים חפשי כתיב וכו'. וכשמתגלה על אופן זה הרי הוא מלאך, אע"פ שלומד תורה ומגלה דינים, אין לקבוע הלכה על פי דבריו, דהוה ליה רק כמו חלום ורוח נבואה, ואין משגיחים בבת קול. אך כשמתגלה בלבוש גופו, הרי הוא מגדולי חכמי ישראל, ותשבי יתרץ קושיות ואיבעיות, ואליו תשמעון כי מי כמוהו מורה. עכ"ל.

ועל פי דברי החתם סופר כתב בספר הנז' שלכן אין לטעון כלפי האר"י ז"ל לא בשמים היא, דכיון שזכה לגילוי אליהו בגוף, ממילא דינו כמו שאמרו על אליהו הנביא עצמו תשב"י יתרץ וכו'. ודינו כשאר חכמי ישראל הגדולים. ובודאי שהלכה כמותו. ושם האריך בשבחי האר"י ז"ל במאד, כיעו"ש. ולכן יש לתפוס בכל כדברי האר"י ז"ל בתורת ודאי, ואין כאן טענת לא בשמים היא.

ונסתייע ממ"ש רבינו הגר"יח בשו"ת רב פעלים חלק ג' (בסוד ישרים סימן ד'), שלרבינו האר"י ז"ל היה גילוי אליהו זכ"ל בבחינת פנים אל פנים, ולא בטמירו בעין השכל בלבד. ע"ש. וביאר דבריו דהיינו שנתגלה לו בגוף ולא באורח שכל. וכיון שכן הלכה כדברי האר"י בכל מקום. [ראה להלן בדברי הרב פעלים].

תשב"י יתרץ קושיות וכו' היאך נוכל לסמוך עליו הרי לא בשמים היא

אך יש להעיר כדרכה של תורה, דהנה החתם סופר דיבר על מה שאמרו בגמי תשב"י יתרץ קושיות וכו' והיאך נוכל לסמוך עליו לעתיד לבוא, הרי לא בשמים היא, ועל זה כתב שאליהו יתגלה בגוף. וזו תקופת הגאולה וכו'. וא"כ איך אפשר ללמוד מדבריו שגם כיום יש להאר"י דין כמו אליהו הנביא לעתיד לבוא, ועל כולם לנהוג כמותו.

ועוד, דלפי"ז דברי החתם סופר יסתרו אהדדי, שכבר הזכרנו לעיל מ"ש שיש לילך רק אחר הפשט, ולא אחר דברי רבינו האר"י ז"ל, ואי נימא דבגלל שאליהו נתגלה בגוף להאר"י הלכה כמותו בכל מקום, אמאי כתב

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

החת"ס שיש לילך בכל דוכתא כדברי הפשטנים ולא כדברי המקובלים.

וביותר קשה, שהרי כל הגדולים, מרן השי"ע, מג"א והט"ז, ש"ך ובי"ש וחי"מ, פמ"ג ופרי"ח, הגר"א, כנה"ג, שעה"מ, מלי"מ, מהרי"ט אלגאזי, מהר"ם בן חביב, רעק"א, שאג"א, נודע ביהודה, המהרש"א, המהרש"ק, החקרי לב, וכל גדולי הדורות שלא נהגו על פי הקבלה ולא היו כל מעשיהם על פי האר"י ז"ל, אטו כולחו טעו במדבר חי"ו, ומאות חכמי הדורות כולם טעו, עד שבא בשו"ת וישב הים ומורה לכולם לעשות בכל כד' האר"י, ולעשות את כל חכמי הדורות כחי"ו כמי שטעו לכל אורך שנות חייהם, והטעו חי"ו את בני דורם שלא הלכו אחר האר"י ז"ל. אלו דברים שלא ינתן להיאמר ובודאי שאינם נכונים, ואין לדמות מה שיבוא אליהו הנביא בגאולה הקרובה בבי"א, לדברי האר"י ז"ל לגמרי.

ויש להוסיף, דהנה רבינו הקדוש מסדר המשניות שלמד תורה מפי אליהו הנביא, והיה נגלה אליו בגופו כנודע, עכ"ז לא כל דבריו במשנה נתקבלו להלכה, ולדברי הרב וישב הים אמאי לא תפסו בכל דוכתא הלכה כרבינו הקדוש, אחר שתורתו מפי אליהו הנביא.

וביותר, אטו בכל דוכתא הלכה בגמרא כרשב"י, שהרי הוא בעל הזוהר הקדוש, ותנא קדוש שלמד תורה מפי אליהו בודאי, ואפילו הכי לא תמיד הסיקו בגמרא הלכה כמותו. ולא יהיה רבינו האר"י ז"ל גדול מרבינו הרשב"י. ולכן יש לילך על פי כללי הפסיקה שכתבום כל גדולי הדורות, ולא לחדש חידושים בכללי הפסיקה אשר לא שערום אבותינו ורבותינו מדורי דורות, ולחייב את הכל לנהוג כדעת האר"י ז"ל. ואף שהרב וישב הים שם הביא שזו דעת כמה מחכמי הספרדים בדורות האחרונים, מ"מ רוב ככל חכמי הדורות, בדורות קודמים ואחרונים, לא כתבו כן ולא שמיעא להו האי סברא לתפוס בכל מכל כל כדעת האר"י ז"ל.

תדע, דלגבי נר חנוכה המנהג פשוט אצל הכל, להתחיל בכל לילה מהנר החדש, והולכים מצד שמאל לכיוון ימין. ובספר פסקי תשובות (סי' תרעו עמו' תצג) כתב, דבכתב יד שנתגלה לאחרונה מרבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד מובא, שקיבל מאליהו הנביא כשיטת הט"ז. והיינו להדליק מימין לשמאל. וראה בביאור הלכה

נז

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שם. ואפ"ה מנהגינו כהר"י והאר"י ז"ל להתחיל משמאל לימין. ונמצא שד"ה האר"י אינו קבלת אליהו הנביא. וע"ש באחרונים.

המהרח"ו נהג בכמה דברים שלא כדעת האר"י - פיוטים בימים הנוראים

ועוד, דהנה מצינו בכמה מקומות שהמהרח"ו עצמו נהג שלא כדברי האר"י ז"ל, ולדבריו היאך נהג שלא כדבריו הרי אחר שאליהו הנביא נתגלה בגוף להאר"י ז"ל היה לו לנהוג בכל כדברי האר"י ז"ל. וידידי הגאון רבי עזריאל מנצור ה' ישמרהו, הראה לי בכמה דוכתי שהמהרח"ו ז"ל עשה שלא כדברי רבו האר"י ז"ל, וכגון:

א. לענן הפיוטים שתיקנו האחרונים לומר בתפלות הימים הנוראים, שכתב בשעה"כ (ד, נ ע"ג ע"ד) כי האר"י לא היה אומר שום פזמון ושום פיוט ובקשה מאלו שסידרו האחרונים, כגון רבי שלמה אבן גבירול וכיוצא, לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה ואינם יודעים מה שאומרים וטועים בס' דיבורם בלי ידיעה כלל, ובפרט פזמון יגדל אלהים חי, וכן וידוי אשמנו באומר ובפועל וכו', וכן ביום הכפורים לא היה אומר וידוי של רבינו נסים וכו' אבל היה אומר התפלות והבקשות שתקנו הראשונים, כמו תפלת ר"ע וכו', ורבי אליעזר הקליר, לפי שכל אלו הראשונים תיקנו דבריהם ע"פ חכמת האמת, והיו יודעים מה שתקנו. ע"כ.

ובהגהות המהר"ש ויטאל שם (סק"ג) כתב, אף על פי שאבא מארי כתב כן, ראיתיו שכשהיה ש"צ בקהל בימים הנוראים, היה אומר כל הוידוים הנז' משום שמנהגם של ישראל תורה, [ויעיין להחיד"א בברכ"י סי' קיב סק"ד].

ואין לומר דשאני הכא שאין איסור לאומרם, רק שרבינו האר"י סבר שאין צריך לאומרם, ולכן המהרח"ו אמר הפיוטים, או שלא רצה לפרוש מן הצבור. דבספר חיים שנים ישלם (לתלמיד המהרח"ו סימן סח), כתב בשם המהרח"ו, וז"ל: הקרובץ שתיקנו הקדמונים, כגון רבי אליעזר הקליר וזולתו, רוב המפרשים רצו להעמידם, [כ"פ הרמ"א בס"ג, וראה בכ"פ החיים אות כג], ונ"ל כי גם הרמב"ם ז"ל יודה בהם, כי אינו נקרא משנה מוטבע שטבעו חכמים אלא בתחלה וסוף, וראיה ממנימין ששינה. ובהערה שם הביא שהמהרח"ו היה ש"צ ואמר הפיוטים, וכל הוידוים. וטרח לבאר שאין בזה משום משנה מוטבע וכו', והרי כשהיה ש"צ היה בידו לדלג הוידוים, ועם כל זה אמרם, משמע שלא הקפיד לעשות בכל כדברי רבו האר"י

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ז"ל.

תדע דהכי הוא, שהרי כתב בתשובות באר מים חיים (ויטאל, סימן יט עמוד ג): וזכורני בימי בחרותו בהיות אבא מארי בחייו והיו מתפללים בפניו או תוקעין בפניו או עושין איזה דבר בפניו שלא כרצונו, ועכ"ז לא היה רוצה ליסר ולהוכיח לשום אדם, ואדרבה היה שותק בשביל שלא להנלבין פנים של כל נברא, אבל בזמן שהוא היה נעשה שליח צבור אז בהכרח היה מתפלל כרצונו ומשום היינו למדים ושותים בצמא את דבריו ואת תפלתו ואת מנהגיו. ע"כ.

הרי שבעת שהיה ש"צ יכל לעשות כחפצו, וא"כ אמאי אמר את הוידויים והפיוטים נגד דעת רבו האר"י, הרי כל דברי האר"י מפי אליהו בגוף וכו', וע"כ דזה אינו כפשוטו.

ב. וכן לענין הקפות בשבת חול המועד, שבשער הכוונות (ענין בית הכנסת דף ג' ע"ב ע"ד) כתב, ואמנם ביום השבת אין צריך להקיף רק הקפה אחת בלבד, ע"כ שמעתי בשם מורי ז"ל. אבל אני ראיתיו שהוא היה בא לביהכ"נ ולא היה מקיף שום הקפה, ואפשר כי בשביל שלא היה הוא מן הי ראשונים, לפי שהיה מתאחר לבוא, לכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיוהרא. ע"כ. ובספר נגיד ומצוה (למוהר"ר יעקב חיים צמח, מכתבי המהרח"ו, עמוד קכט) כתב, ואמרו לי החברים שהמהרח"ו היה עושה בכל יום הקפה אחת אל התיבה, והיה אומר פ"א של מזמור אלהים יחננו, ובשבת היה עושה ז' הקפות, והיה אומר בכל הקפה פ"א וזה יותר נכון. ע"כ. הרי שגם בזה נהג שלא כדעת רבו האר"י ז"ל.

ג. וכן לענין ציצית בטלית קטן, שבשער הכוונות (שער הוי ענין הציצית דף ז' ע"ב) כתב, גם ראיתי למורי ז"ל שבציצית קטן היה עושה שני נקבים סמוכים ז"ל כעין ניקוד צירי בכל כנף מדי הכנפות, והיה מוציא חוטי הציצית דרך שני הנקבים ההם באופן שיהיו ב' קצוות חוטי הציציות מתגלים בצד א' החיצון, וסברא זו הביאה בספר האגור. אבל מורי ז"ל לא היה עושה כן, אלא בציצית קטן ולא בגדול. ע"כ. ובהגהות המהרש"ו כתב, לא ראיתי לאבא מארי ז"ל שהיה עושה כן אפילו בציצית קטן, ולכן גם אנכי לא נהגתי לעשות כן. ע"כ. הרי שנהג שלא כדעת רבו האר"י

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ז"ל.

ד. וכן לענין תפילין שימושא רבא, שבשער הכוונות (ענין תפילין דרוש ו) כתב, כי מורי ז"ל בתחלה היה מניח תפילין דרש"י ור"ת ביחד וכו' ובמנחה לא היה מניח אלא תפילין דר"ת, ואח"כ עשה זוג תפילין דרש"י כסברת שימושא רבא. ע"כ. ובספר נגיד ומצוה (דף צו) כתב, מורי ז"ל במנחה היה מניח תפילין של ר"ת ואחר כך עשה תפילין דרש"י אצבעיים על אצבעיים כסברת שימושא רבא, והיה מניח במנחה, והמהרח"ו היה מניח במנחה תפילין דר"ת. ע"כ. הרי שגם בזה לא עשה כדעת רבו האר"י ז"ל.

ה. וכן לענין נפילת אפים שבשער הכוונות (ענין נפילת אפים דרוש ג-ד) כתב, והשיב לי מורי כי מה שאמר לו הוא זה שיזהר כשנופל על פניו שלא ישים פניו תוך ידו השמאלית ממש, אמנם ישים פניו על זרועו השמאלי. ע"כ. וכיום מנהג הספרדים הפשוט שאף אחד לא נופל על זרועו בנפילת אפים, וגם המקובלים שנוהגים כל מעשיהם כדברי רבינו האר"י אינם נופלים על הזרוע בעת אמירת נפילת אפים. ועל כרחק שלא נתפשטו כל דברי רבינו האר"י לגמרי, ויש דברים שהמקובלים לא קיבלו את דבריו, ואי אמרת שדברי רבינו האר"י הם הכל מפי אליהו הנביא בגוף, היאך חלקו על רבינו האר"י בזה.

ו. בנוסח אהבת עולם כתב בשער הכוונות (ענין כוונת יוצר דרוש א' דף יט ע"א) שאין ראוי לומר אהבה רבה, לפי שאהבה רבה היא בחסד שבעולם האצילות, ועתה אנו בהיכלות הבריאה, ולכן צריך לומר אהבת עולם שהיא אהבה זוטא של המל' הנקרא עולם וכו'. ע"כ. ואילו בספר חיים שנים ישלם (סימן ס עמוד נה) כתב בשם המהרח"ו והגאונים כתבו דבשחרית אומרים אהבה רבה ובערבית אומרים אהבת עולם, וכל מנהג כפי מקומו. אמר שמואל, אני ראיתי למורי ז"ל שבין שחרית ובין ערבית היה אומר אהבת עולם. ע"כ. ואי נימא שכל דברי האר"י הם מפי אליהו בגוף, א"כ אמאי לא כתב לבטל מה שנהגו לומר אהבה רבה, ומשמע דאפשר להשאירם במנהגם, ודלא כרבינו האר"י ז"ל.

ז. בנוסח ברכת יוצר המאורות, שבשער הכוונות (ענין תפלת מנחה דרוש א') כתב, גם אין לומר כמנהג האשכנזים והתקין מאורות קודם חתימת הברכה, אלא כמנהג

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

הספרדים. ע"כ. ובספר חיים שנים ישלם (סימן נט עמוד נד) כתב בשם המהרר"ו, שיש מנהגות בסיום ברכת יוצר המאורות לומר אור חדש בציון תכין וכו', וכל מנהג כפי מקומו, ואני שמואל ראיתי למורי ז"ל שלא היה אומר. ע"כ. הרי דאף שהוא עצמו לא היה אומר, עכ"ז כתב דכל מנהג כפי מקומו, ואי נימא שכל דברי האר"י הם מפי אליהו הנביא שנגלה אליו בגוף, א"כ אמאי לא כתב בסתם שלא לאומר כד' האר"י.

ח. וכן לענין הסרת תפילין של יד קודם של ראש, שבשער הכוונות (ענין תפילין סוף דרוש ה) כתב המהרר"ו, שצריך לחלוץ תפילין של יד מיושב, ואחר כך תסיר תפילין של ראש מעומד. וכתב שם המהרר"ו, ק"ל ממ"ש מרן בש"ע שבתחלה יסיר תפילין של ראש ואח"כ של יד, וכן פסקו כל הפוסקים, ואפשר שאין דברי הרב חולקים עם המהר"ק, כי מ"ש הרב להסיר תחלה תש"י קאי על השלש כריכות שעל האצבע וכו' וכן נהגתי אני כל ימי, וכמדומה שכן נהג אבא מארי ז"ל. ובחמדת ישראל (סדר הנחת תפילין) הוסיף בשם המהרר"ו, שעשה כשתי הסברות, כי בהסיר מקצת הקשרים של יד נחשב כאילו נחלצו לגמרי, וגם מתקיים סברת הפוסקים שאמרו כל זמן שבין עיניך יהיו שתים כמדומה לי שכך היה נוהג אבא מארי, וכן הוא האמת ותו לא מידי. ע"כ. הרי שלא עשה לגמרי כדברי רבו האר"י.

ט. וכן במה שמבואר בשעה"כ (שער השבת פרק ח ד"ה צמח) דאחר לכה דודי צ"ל כבוד ה' עליך נגלה מראש מקדם נסוכה, וכו', וזה היה נוהג המהרר"ו, וכן אמרו לי החברים. ע"כ. ועיין בכף החיים (סימן רע אות ד) שכתב, דמה שמפסיקין לומר פיוט לכה דודי בין מזמור לדוד הבו ובין בואי כלה אע"פ שלא נזכר פיוט זה בדברי האר"י, ואין לו טעם בסוד, מ"מ נראה כיון שהוא מדבר בענין קבלת שבת דלא הוי הפסק. אמנם חסידי בית אל ההולכים על פי דברי האר"י אין נוהגים לאומר.

י. וכן במה שנתבאר בשער הכוונות (ענין תפלת שחרית דף נא ע"ב) דבעוד שהש"צ אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים וכו'. ע"כ. וכן הוא בשעה"כ (דף יח ע"ג ע"ד), דכשיתחיל הש"צ לומר ברכו יאמר בלחש אותו הסדר הכתוב בסידורים ישתבח שמו וכו'. ע"כ. ולא שמענו ולא ראינו אצל המקובלים לדורותיהם שנוהגים לומר כן.

סא

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

יא. לענין התספורת בימי העומר, שלדעת רבינו האר"י ז"ל אין להסתפר עד ערב שבועות ממש. כמבואר בשער הכוונות (דרוש יב). וכן כתב הרש"ש בנהר שלום (דף לג עמוד א) בענין הגלוח בימי העומר, צריך להזהר לשמור מאד שלא לגלח בשום אופן אלא ביום מ"ט, וכמנהג האר"י זלה"ה. ולא כמ"ש קצת מקובלים אחרים לגלח במ"ח, כי ענין המוחין של העומר בפני עצמם, וענין השערות בפני עצמן ואינם דומין זל"ז, ובחי' יום דמ"ט דשערות לא נמשכה כלל עד יום המ"ט, ונסתפקתי ספק גדול אם חל יום מ"ט בשבת אם מותר לגלח במ"ח, ולא אפשיטא לי, ולולי שהכרחוני לגלח כמעט לא הייתי מגלח. גם לא התרתי לחתן לגלחן קודם שבועות בכמה ימים. עכ"ל. והגוב"י בשער הכוונות כתב רבי שמואל ויטאל על אביו המהרח"ו, שראהו פעם שגילח ביום מ"ח, וכששאלו על זה דחה אותו בהתחמקות בטענה שחשש שבערב שבועות לא יהיה מי שיגלחו. ולכן גילח עכשיו ביום מ"ח. וסיים שאפשר שמכיון שנשלמו ב' צירופי אלוקים, וכו', נכנס כבר הרשימו של מחר, ומזה נעשה כבר עכשיו יו"ט, ה"ה כאן שכבר נכנס הרשימו של המ"ט כבר במ"ח.

ועכ"פ חזינן שהמהרח"ו נהג בזה שלא כדעת רבו האר"י ז"ל. ועיין בכף החיים (סימן תצג אות כה) שמנהג הספרדים כדברי השי"ע שאין מסתפרים מפסח עד ל"ד לעומר, ואנשי מעשה אין מסתפרים מפסח עד ערב שבועות כדברי האר"י ז"ל. ע"ש.

הרי שחילק בין מנהג הספרדים בכללותו, לאנשי מעשה העושים כדעת האר"י ז"ל, ואין לנו להורות לכולם כדעת האר"י.

קבלת האר"י אם כולה מפי אליהו הנביא

והנה ז"ל מהר"ח מוואלוז'ין בהקדמת ספרא דצניעותא: ועיני ראו ולא זר יקר תפארת קדושת האר"י ז"ל בעיני רבינו הגדול הגר"א ז"ל, כי מדי דברו עמי הוה מירתע כולא גופיה, ואמר מה נאמר ונדבר מקדוש ה' איש אלקים קדוש ונורא מאד כמוהו, שנגלו לו כל תעלומות חכמה, ומעת שזכה לגילוי אליהו ז"ל כמה פעמים, גדלה השגתו למעלה להפליא, גם התבונן רבינו ז"ל על כתבי הקודש שלו שיהיו עולים אל מקורות הדברים בזוה"ק והתיקונים, והוציאם מאופל שבושי

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א סג ההעתיקות וכו'. ע"ש.

אולם הגאון ר' זלמן בעל התניא, באגרתו שנדפסה בספר בית רבי (פרק י"ב דף כא ע"ב) כתב וז"ל: וידוע לנו בבירור גמור שהגאון החסיד (הגר"א) נ"י אינו מאמין בקבלת האר"י ז"ל בכללה שכולה מפי אליהו ז"ל, אלא רק מעט מזער מפי אליהו, והשאר הוסיף מחכמתו הגדולה, ואין חיוב להאמין בה, ומה גם שהכתבים נשתבשו מאד וכו', ולאיש אשר אלה לו, לו משפט הברירה לברור לו הטוב והישר בעיניו מכתבי האר"י, לומר שמועה זו נאה, והיא מפי אליהו, וזו אינה מפי אליהו וכו', וגם אם יאמר איזה פירוש בכתבי האר"י שלא כפירושינו, הרי כל מי שאינו מאמין בדבר לא אדון הוא בדבר זה לדון ולהכריע, רק המכריעים יהיו גדולי ישראל המפורסמים באמונת קבלת האר"י בכללה שכולה מפי אליהו כחכמי הספרדים ודומיהם וכו'. ע"כ. (וכ"ה בספר אגרות התניא דף צז ע"א). ומבואר מדברי הגר"ז, דתנא הוא ופליג על הגר"א בזה, והסכים בדעתו הרחבה דקבלת האר"י ז"ל כולה מפי אליהו. אך דעת הגר"א שדברי האר"י ז"ל לא כולם מפי אליהו. וראה עוד בשו"ת יבי"א ח"א (תאו"ח סי' ג אות ח), וח"ב (או"ח סי' כה אות יב), וח"ו (דף כב: תאו"ח סי' ח אות ב). וח"ז (תאו"ח סי' לב). ע"ש.

ועכ"פ בין אי נימא דקבלת האר"י ז"ל כולה מפי אליהו, בין אי נימא שלא כולה מפי אליהו, יש להורות לרוב העם לנהוג כדברי הפשטנים, ורק השרידים אשר ה' קורא ינהגו כפי הקבלה.

גדר גילוי אליהו שהיה לרבינו האר"י ז"ל

והנה מ"ש ברב פעלים הנ"ל שלרבינו האר"י ז"ל היה גילוי אליהו בבחינת פנים אל פנים, צ"ב כוונת הרב פעלים בזה, אם כוונתו לשבח את האר"י באופן שהכל יעשו כמותו בכל מכל כל, או שכתב השבחים בערך רבינו האר"י ז"ל. ובאמת אפילו אי נימא שהתכוין לומר שאליהו הנביא התגלה בגוף האר"י ז"ל, וממילא יש לתפוס תמיד כד' האר"י, ולהורות לכל הצבור לנהוג תמיד כד' האר"י, כנראה ששאר גדולי הדורות שלא כתבו כן בפירוש, לא הבינו כדבריו, ובודאי שיש לנו לילך אחר שאר כל גדולי הדורות, דור אחר דור.

סג

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ומצינו כמה דברים בספריו של רבינו הגדול הגרי"ח זיע"א שחכמי הדורות חלקו עליו אחר המחילה מהדרת גאונו ז"מצוק"ל, אף שהיה גדול הדור וצי"ע, מזו דרכה של תורה, וכגון במה שכתב שמנהג בגדאד שהנשים אינן קורעות את בגדיהן על מת משבעה קרובים, והוא דבר שהוא נגד הש"ס וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים. וכמו שהעיר בזה בשו"ת ציץ אליעזר חלק ה' (רמת רחל סימן לח אות ג). ובשו"ת יביע אומר ח"ו (חיו"ד סימן לב אות ב). וכיו"ב תמהו על רבינו הגרי"ח זיע"א, במה שכתב ברב פעלים ח"ד (אוי"ח סי' כז) שאפשר לברך על הדס שוטה, והוא נגד דעת רוב הפוסקים ומרן השלחן ערוך, והיאך לא חשש לספק ברכה לבטלה. וכן במה שציין בן איש חי (פ' וירא אות כא), שבתחלה היו חושבים מחלוקת רש"י ור"ת בתפילין, כשאר המחלוקות שסברא אחת בטלה, אך בא רבינו האר"י ז"ל והגיד בקבלה מפי אליהו ז"ל, ששני הסברות אמת וצריכים למעבד תרוייהו, ומימות מרע"ה עד הגאונים היו מניחים ב' זוגות, ובזוהר חדש איתא על קצת בני"א דמניחין ב' זוגות מספק, דלא ידעין ברזא דא דתרוייהו אצטריכו. עכת"ד. ובשו"ת יביע אומר חלק א' (חאו"ח סי' ג) תמה מאד על זה, שא"א לומר שמימות משה רבינו הניחו ב' תפילין. ושם הביא דברי הזוהר חדש (דף יא:) שהביאם בעטרת זקנים (סי' לד), וז"ל: וכיון דלא בקיאיין אלין דדרא בתרא שויין תרי זוגין דתפלין מספק דלא ידעין ברזא דא דתרוייהו אצטריכו. עכ"ל.

ברכת האילנות בשבת

ומכאן יש לתמוה על מ"ש חד צורבא מרבנן באיזה ירחון שיש מקום לעיין בזה שלא לברך ברכת האילנות בשבת, והביא שם מ"ש רבי יהודה פתייה ע"ה בספר מנחת יהודה (עמוד פח), שאמר לרוח, תא ואשלחך לבית דין הגדול שברקיע לשאול מהם דברים שאני מסתפק בהם, ועלה הרוח בתחלת הלילה לבית דין ושאל וכו' ושאלה שניה אדם שנכנס בו הרוח וביום השבת מצער אותו הרבה, האם מותר לו לייחד יחודים, ואין בזה משום בורר את הקליפות מהרוח שהיא חלק אלוה ממעל, והשיבו, אם הוא מצטער שרי דבמקום צער לא גזור רבנן. ע"כ. ומשמע דאם אינו מצטער אין לו לייחד יחודים בשבת, משום בורר. ולפ"ז יהיה אסור לברך ברכת האילנות בשבת דהא אין בזה צער שנתיר לו הדבר. ודוחק לומר שמצטער מפני

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

סה

שחושש שמא לא ימצא אחר השבת אילנות מבלבין.

ובאמת שהרב בן איש חי בספרו ידי חיים (הלכות ברכת האילנות אות ז) כתב, שאין מקומה של ברכת האילנות בשבת. גם בספר כף החיים (סי' רכו אות ד') כתב, שלדעת המקובלים שכתבו שעל ידי ברכת האילנות מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח, יש איסור נוסף לברך ברכת האילנות בשבת, משום בורר. ע"כ. ובספרו שו"ת באר מים חיים בכתב יד, נשאל על זה, שהרי גם בכל הברכות והתפלות אנו מבררים, והשיב, שזהו לצורך אותה שעה, וקיימא לן בורר אוכל לאלתר שרי. משא"כ בברכת האילנות שאינה צריכה לאותה שעה, שהרי יכול לברך ברכה זו בכל חודש ניסן, והרי זה כבורר לצורך אחר זמן שאסור. ע"כ.

אולם כבר העירו שם על זה, שאין לנו ללמוד הלכה מהמעשה הנ"ל, שהרי גדולה מזו מצינו בגמ' (בי"מ נט:): עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא, ואם אמרו כן בזמן התנאים על בת קול, כ"ש בזמנינו על מעשה ברוח.

ועיין בשו"ת יחווה דעת חלק א' (סי' ב') ובחזון עובדיה על הלכות פסח (עמוד כב) שתמה על הכה"ח, שמנין לו שבענין רוחני כזה שייך דין בורר, וכל המלאכות האסורות בשבת למדנו ממלאכת המשכן, וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. והרה"ג רבי אברהם פלאגי' בספר וימהר אברהם (מערי' ב' אות צ"ט) כתב בשם הרה"ג רבי אברהם פונטריומולי בדרשתו, שחקר איך מתפללים בשבת, והרי אסור לברר אוכל מתוך הפסולת (שלא לאלתר). ותירץ, שמכיון שיש בזה פיקוח נפש של הצדיקים מותר. ע"ש. ועל כגון זה י"ל אין משיבין על הדרש. ועל כל פנים ע"פ הפוסקים לא שייך בזה איסור בורר, ועי"פ המבואר לעיל אין להורות בזה הלכה כדברי המקובלים.

ובעיקר דברי הרב בן איש חי העירו עוד, ממה שכתב הוא עצמו בשו"ת הוד יוסף (סי' נ) דבעינן שיהיו המלאכות דומיא דמה שהיה במשכן, ומכיון שלא היה במשכן מלאכת בורר על ידי הבל פיו, ליכא לחוש לבורר בברכת האילנות בשבת. אולם לגבי חיוב ואיסור גמור ע"פ הפשט, בעינן שיהיה מלאכה דכוותא היתה במשכן, אבל לגבי ברכת האילנות הרי אין האיסור על פי הפשט אלא מצד שבורר ניצוצות.

וכנראה מטעם זה נקט בלשון אין

מקומה בשבת, ולא נקט בלשון איסור.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ועל כל פנים העיקר הוא שאין לחוש לאיסור בורר בדברים רוחניים, ואין אלו אלא דברי חסידות. ומה מאד יש לתמוה על הרב אור לציון זצ"ל שבחלק המועדים שלו חזר על דברי הרב כה"ח לחוש בזה משום בורר, ומה יענה על דברי הבי"י, הרדב"ז, החתם סופר, ומרן החיד"א, דכל כי האי גוונא אין להורות כדברי המקובלים. ועיין בספר אמת ליעקב ניניו (בקונטרס שפת אמת דף ק"ב סע"ב), ובשו"ת מנחת אלעזר ח"ב (סי' עח אות ד). ובשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (סי' ב). [ואי משום חשש שמא יקטוף מהפרחים בשבת, ראה בשו"ת יחיה דעת הנ"ל שהאריך לדחות חששא זו].

ומה שהעיר שם על מה שמובא בחזון עובדיה, שבשנת תשנ"ה חל ר"ח ניסן בשבת, ובירכנו בשבת ברכת האילנות ברוב עם. והעיר, דהא איהו גופיה כתב דלכתחלה מהיות טוב יש לברך ברכת האילנות בימות החול, כשאין חשש להפסיד הברכה, וא"כ כיצד בירך הוא עצמו בשבת ההיא. אולם אין כאן הערה, דאחר שמרן זיע"א רגיל לברך ברכת האילנות עם קהל עדתו בכל שנה בר"ח ניסן, לא רצה לשנות ממנהגו לברך בר"ח, שלא יסברו העם שיש איסור בורר לברך ברכת האילנות בשבת, ולא הכל דינא גמירי שזה רק לכתחלה, ויסברו שדעתו להחמיר בדבר מחשש בורר, ולכן בירכו ברוב עם ברכת האילנות כהרגלו בר"ח ניסן, להורות שמעיקר הדין אין בזה שום חשש של בורר. [מה גם דחשיב כבורר אוכל מתוך פסולת]. ודו"ק.

ועיין בשמחת כהן (חאו"ח סי' קמב). וכן בספרו זכרי כהונה ח"ב (מערכת ב' אות א) לגבי ברכת האילנות בשבת, שהרב כה"ח אסר בזה מכח בורר הניצוצות, וכתב שם לדחות דבריו ע"פ דברי הרב פעלים בספר שני אליהו, דפשיטא שאין לנו לחוש ולבטל המנהג מכח זה, כיון דע"פ הפשט אין לחוש, ורק מי שבא בסוד ה' יחוש לדברי כה"ח. ומבואר מדבריו שיש להורות ע"פ הפשט. והובאו דבריו בספר ילקוט כהונה (עמוד שפ). [ועיי' שכתב דבני"ד נחלקו "גדולי דורינו", וציין לדברי מרן אאמו"ר זיע"א וכנגד זה ציין לדברי הרב יצחק ירנן, ולהרב ברכת ה'. ועשה דבריהם כשוים. ועיין בגמרא ע"ז ז. ודו"ק. עיין להחזון איש באגרותיו (אגרת קלג) שכתב, שלא היתה מנוחתי שלימה פן נכשלתי בלשון הרע ח"ו, אם כי ידעתי דראוי להמחזיקים בתורת ה' לדעת את גדוליה באופן האמתי, ואם הותר לדבר לשון הרע על אומן באומנותו, לאיש הדורש עליו

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

לצורך, על מי שתורתו אומנותו לא כל שכן שמותר להודיע למחזיקים בתורה. וצריכים לדעת, כי הידיעה של חכמי הדור לבם ומדתם הן הן גופי תורה, מ"מ צריך לזה זהירות יתירה פן משנה הדבר בקוצו של יו"ד, ונמצא מוציא שם רע על ת"ח. ע"כ].

אם כל אחד רשאי להחמיר כדעת המקובלים

ואי משום חומרא היכא שרוצים להחמיר כדעת המקובלים, הנה לא כל אחד רשאי לנהוג בחומרות של הקבלה, וכמ"ש מרן החיד"א בפתח עינים (ברכות ג:) שלא נאמרו כל השיעורין הללו אלא ליודעים. וגם בספר לקט הקציר כתב בשם מרן החיד"א, שבמקומות שהאר"י ז"ל היה חולק על מרן, נהג כהאר"י ז"ל, וגם בזה לא נהג כן אלא לעצמו, אבל לאחרים היה מורה כדעת מרן דוקא. ע"ש.

הנה בגמרא ב"ק (פא.) אמרו, אמר ליה רבי לר"ח, מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו, [ופירש רש"י, שהוא מראה לנו שהוא יר"ש מאד וכו' ומיחזי כיוהרא]. אמר ליה רבי חייא, שמא ר"י בן קנוסא תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים. כי מטו לגביה חזייה, אמר ליה, אי לאו יהודה בן קנוסא את, גזרתיהו לשקך בגיזרא דפרזלא [נידון]. ע"ש.

ומבואר, שאין לאדם להראות חומרא וחסידות בפני אדם גדול, דאיכא בזה יוהרא. וכ"ה בשיטה מקובצת בשם גאון, הייתי קוצץ כרעיים שלך בקופיץ, לפי שהיית מראה גדולתך לפנינו שאתה חסיד אבל לא אנחנו, שהוא דומה ליתדות, ושמעתי דהכי קא בעי למימר ליה דלותביה בנידוי, שלא תהא רגלו מצויה אצל כל אדם. ובשם המאירי כתב, ושמעינן מהאי עובדא, דבר שהיתרו פשוט ורוצה אחד להחמיר על עצמו, אין ראוי לו לעשות כן בפני גדול ממנו בחכמה, בשעה שזה הגדול נוהג בו היתר, שזה מראה גדולתו לפניו וכמתחסד ביותר ממה שאין חק עליו. ולא עוד אלא שאם עשה כן יש כח ביד אותו הגדול לנדונו. ואם היה נודע בחסידות ובשלימות כוונתו, הרי זה עושה ואין כאן משום יוהרא. ע"כ.

ועיין למאירי ב"ק שם, שכתב וז"ל: דבר שהיתרו פשט בהלכה, ורצה אחד להחמיר על עצמו, יזהר שלא לעשות כן בפני מי שגדול ממנו בתורה שזה כמראה גדולתו בפניו, וכמתחסד ביותר ממה שאינו חוק עליו, משום יוהרא. ואם עושה כן יש כח

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

באותו גדול לנדותו, אא"כ היה האיש ההוא נודע ומפורסם בחסידות ובשלימות, כוונתו שאין כאן משום יוהרא.

וכ"כ מהרש"ל בספר ים של שלמה (בי"ק פז סי' מא), שאע"פ שר' יהודה בן קנוסא לא ראה את רבי ור' חייא, כיון שמראה עצמו שהוא יר"ש מאד, והוי גאווה יתירתא, ראוי לנדותו אם לא שידוע אל החכם שאינו עושה אלא לשם שמים. ושמע מינה שראוי לנדות בר בי רב שמתיהר בדין, בדבר שפשט היתרו בישראל, וגם רבו נוהג להקל, אפי' עשה כן שלא בפני רבו חייב נידוי, אא"כ ידוע הוא בחסידותו וכו'. ע"ש.

ואמנם כל זה במקום שנוהג את החומרא בפני מי שגדול. אבל שלא בפני אדם גדול, והוא מידי דאיכא פלוגתא בין הפוסקים, ורוצה לחוש להמתמירים מותר לו להחמיר לעצמו, וכמ"ש החיד"א בפתח עינים (בבא מציעא ל.) ורק במידי דלית ביה סרך מצוה נקרא הדיוט. ע"ש. וראה בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' א').

וזה לשון הב"י (סי' נט בד"ה וכתב רבינו הגדול): נלע"ד שמאחר שאין דין זה מפורש בתלמוד יש לנו לתפוס דברי הזהו"ק, וכמו שנתבאר בסי' לא. ושם כתב וז"ל: ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש, מי יערב לבו לגשת לעבור בקום ועשה על דברי רשב"י המפליג כ"כ באיסור הנחתם. עכ"ל.

ואשר על כן בודאי שאין להניח תפילין בחוה"מ אחר שהזהו"ק החמיר מאד בדבר. וכן פשטה ההוראה בזה.

ואמנם בשאר מילי דחסידותא, לא כל אחד מותר לו לנהוג בעצמו חומרות של המקובלים, ועיין בפירוש רש"י (ברכות יז.) וז"ל: לא כל הרוצה, אם לא הוחזק חכם וחסיד לרבים, אין זה אלא גאווה, שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו. ע"כ. וכ"כ רש"י עוד בפסחים (נה.), לא כל הרוצה ליטול את השם יטלנו, דמיחזי כיוהרא ומחנין בידיה. ע"כ. וכן מבואר בדברי המאירי הנ"ל, דאם נודע בחסידות ובשלימות כוונתו, הרי זה עושה ואין כאן משום יוהרא. וכ"ה בשו"ת חיים שאל הנ"ל, שאם דוקא החסידים המפורסמים נוהגים בחומרא זו, ודאי שאסור למי שאינו בכלל זה לנהוג חומרא, שנראה שמחזיק בעצמו לחסיד קדוש, ויש בזה יוהרא. ע"ש.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א סט

אמירת התכבדו מכובדים בזמן הזה

צא וראה מה שכתבו הפוסקים לענין אמירת התכבדו מכובדים בזמן הזה, בנכנס לבית הכסא, דבב"י (סי' ג) הביא בשם הר"ד אבודרהם, בשם חידושי רבי"ש, שאין לומר זה אלא יר"ש וחסיד, שהשכינה שורה עליו, אבל אינש אחרינא לא, משום דמיחזי כיוהרא. ע"כ. וסיים בב"י, ונראה שמפני זה נתבטל מלאומרו כלל בדורות הללו. וכ"כ הב"ח שם. וכ"ה בש"ע (שם סעיף א'): דעכשיו לא נהגו לאומרו. וכתב בשערי תשובה, ואולי לא נאמרו הדברים אלא ליחידים אשר תורתם אומנותם ולא זולתם, דמיחזי כרמות רוחא. אבל בפתחי תשובה כתב, דלא שייך מיחזי כיוהרא אלא בדבר שעושה בפני רבים משא"כ בזה. ע"כ. וראה מ"ש בזה בספר יפה ללב (סי' ג' אות ד' ד"ה ואולם). ע"ש. והגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ב (סוד ישרים סי' ט') כתב, שאין לחוש מלישן ביום, והאומר שהוא חושש לכך, מיחזי כיוהרא, על דרך שאמרו בענין התכבדו מכובדים דבטלה אמירה זו בזמן הזה מהאי טעמא, והאומר כן מיחזי כיוהרא. ע"ש. [אלא שבילקו"י על הלכות השכמת הבורק (סי' ג' עמוד רפ) נתבאר משם יבע אומר ח"ט (סי' צה), דאפשר לומר התכבדו מכובדים. אלא שבהלכה שם [בילקו"י] כתבנו את המנהג, שלא ראינו מימינו שנהגו לומר כן, שחששו ליוהרא. וראה במבוא לספר בית הרואה למהר"ש פלורנטין ז"ל (סי' א') שהעלה שלא לאומרו].

תספורת קודם חג השבועות

וגם לענין תספורת עד ערב שבועות, אין זה אלא לנוהגים תמיד כדעת האר"י ז"ל. דהנה בשעה"כ (פ"ו ע"ד) מבואר לאסור תספורת עד חג השבועות. וכ"כ הרש"ש בנהר שלום (כה ע"ד), שלכן אין להסתפר עד ערב שבועות. ושם לא רצה להתיר אפי' לחתן לגלח ימים מספר לפני חג השבועות, ע"פ הסוד, ובברכי יוסף (סי' תצג סק"ו), הביא ממ"ז מהר"א אזולאי בהגהותיו כ"י, שמהר"י אשכנזי ז"ל, היה מחמיר כל הז' שבועות שלא להסתפר עד ערב שבועות. וכ"כ בהגהות מהר"י צמח. וכ"ה האמת ככתוב בספר הכוונות (מועתק מכ"י מהרח"ו זצ"ל דף פו ע"ד). ודלא כהרב טור ברקת, וכן מי שכתב משם האר"י זצ"ל להסתפר ביום מ"ח. והן אמת שמהר"ש בנו של הרב מהרח"ו העיד, שפעם א' אביו נסתפר ביום מ"ח, ויאמר אביו שהיה לסיבה. ע"ש

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

בספר הכוונות. לכן הנוהגים כמנהג האר"י ז"ל ראוי להחמיר עד ערב שבועות אם לא ע"פ סיבה. ע"כ. וע"ע בספרו עבודת הקודש (מורה באצבע אות רכא). ובספר פחד יצחק (ערך מוהל דף לה). ובשו"ת ויען משה (סי' סט).

ואמנם מרן בשלחן ערוך (סימן תצג סעיף ב') אסר תספורת עד ל"ד בעומר. ובחזון עובדיה יום טוב (עמוד רסו) הזכיר אמנם המנהג שלא להסתפר עד ערב שבועות, אך התייחס בעיקר לענין ביטול המנהג אם צריך התרה. ולהמבואר בילקוט יוסף אין מנהג זה אלא לנוהגים בדרך כלל על פי המקובלים. [דאי לאו הכי יש לחוש ליוהרא] ואינם מסתפרים עד יום מ"ט לספירה, שהוא ערב שבועות, אבל לדידן דאזלינן בתר פסקי השלחן ערוך שפסק שמותר להסתפר ביום ל"ד לעומר, אין לחוש לחומרא זו. ועיין עוד בשו"ת מבשרת ציון חלק א' (יורה דעה סימן י') שהאריך בטוב טעם בענין זה, שאין להמון העם לנהוג בחומרות והנהגות על פי הקבלה. ע"ש.

לגלח הזקן

ובשו"ת דברי יוסף אירגאס (סי' כה) תמה על הרב באר עשק שהתיר לגלח הזקן בחו"ל, והביא ראיה ממנהג הרמ"ע מפאנו שהיה מסתפר בדיקניה כמנהג איטליא. והרב דברי יוסף כתב עליו, שהיא ראיה לסתור, דממ"ש מסתפר בדיקניה, ולא כתב מסתפר דיקניה, מוכח שלא העידו לו שהרמ"ע היה מספר כל זקנו, אלא מקצתו, וא"כ הוא מביא ראיה לסתור דבריו שכתב לעיל שבחו"ל עדיף לגלח הזקן, ועוד שאני חקרתי ע"ז מאת מוהר"ר בנימין הכהן מעיר ריגיו, והשיב לי, דברי בעל באר עשק אין ראוי לסמוך עליהם, ואני ראיתי במנטובה צורת הרמ"ע מפאנו זלה"ה והוא בזקן מלא על כל גדותיו. ע"כ. והרי זו הכחשה גמורה בעיקר העדות של הבאר עשק. ותו דקיימא לן אין למדין הלכה מפי מעשה. ע"ש. ולפי"ז מ"ש החתם סופר שהרמ"ע היה מגלח זקנו מבלי להשאיר אפי' שיערה אחת, עדות זו מוכחשת מפי מהר"ר בנימין הכהן שהביא הרב דברי יוסף, ואולי יאמר החת"ס שיש לפקפק דשמא אין הצורה ההיא צורת הרמ"ע, שע"פ הקבלה נראה שיש להחמיר שלא להצטלם, וכמ"ש ביערת דבש ח"א (דרוש ב). [ויש שכתבו שהרמ"ע מפאנו היה לו חולי בפנים שהוצרך לגלח מפני החולי].

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

והרב משרת משה (דף קז ע"ג) כתב בשם האר"י שאין לגלח הזקן כלל. וכ"כ בבאר היטב (סק"ח) דהאר"י ז"ל (שער המצוות פרשת קדושים) לא היה מגלח כלל לא בתער ולא במספריים, לא בשום מקום כלל, זולת בשיער שעל השפה המעכב האכילה היה חותך במספרים. וכ"כ בעצי לבונה שם, שהאר"י ז"ל לא היה מגלח בשום מקום אף במספרים, זולת השפה המעכב האכילה. וכן היה נזהר שלא ליגע בזקנו שמא יעקר ח"ו ב' משערותיו, ונמצא פוגם ועוקר צינור אחד ח"ו. אבל השי"ך תפס דברי הרב עיקר, והבו דלא להוסיף עלה חומרא. כיון דכל הפוסקים כתבו שתמא דבמספרים מותר.

אולם בתשו' חתם סופר (תאו"ח סי' קנט) כתב וז"ל: ומ"ש בשם המקובלים שלא ליגע בזקן, אין לי עסק בנסתרות, אבל מהם ומהמוניהם הותרה הרצועה בכל איטליא, שכל חכמיהם מגולחי זקן, ונתלים באילן גדול הרמ"ע מפאנו אב המקובלים, שהיה מגלח זקנו מבלי להשאיר אפי' שיערה אחת, ואמר שאין חו"ל ראויה לכך. וכמו שהעיד ע"ז היש"ר מקנדיא בסי' האלים. ע"ש. וכ"ה בגליון מהרש"א שם, שע"פ הקבלה כתב הרב באר עשק (סי' ע"ג) שיש לחלק בזה בין דרי ארץ ישראל לדרי חו"ל, ובין מי שתורתו אומנותו, ומעיד מכמה גדולי המקובלים מתלמידי רבינו האר"י ז"ל שגילחו זקנן במספריים. ע"כ. ובפתחי תשובה (סק"ו) הביא בשם תשובת שמש צדקה (יורה דעה סי' סא), ותשו' דברי יוסף (סי' לו) שאין ב"ד מחוייבים לכונן שלא להשחית הזקן במספרים, שזה הוא איסור רק על דרך הקבלה. ע"ש. והובא בהגהות שערי הקודש על עבודת הקודש (סי' ח' ס"ק רכב). ע"ש.

גם בספר יעלזו חסידים (קנא) כתב, דמי שאינו מוחזק בחסידות גורם חילול השם שאחרים רואים בו עבירה זו או אחרת, ואחר כך מהדר באיזה חידושים, והוא גורם הטלת דופי בכל העושים מעשי חסידות שגם מעשיהם לפנים כמוהו. ע"ש.

גם במשנ"ב (סי' כה ס"ק מב) כתב: ועיין במג"א שרוצה להכריע דהנחה של יד תהיה מיושב והברכה תהיה מעומד, אבל באליה רבה כתב בשם רש"ל דמי לנו גדול מר"ש מקינון וכו' דמי שלא יכול להשיג סודה על נכון יבוא לקצץ בנטיעות. ובביאור הגר"א הוכיח דגם לפי הזוהר מותר וכו', וכתב בכנה"ג (בכללי הפוסקים) כל דבר שבעלי קבלה והזוהר חלוקים עם הגמ' והפוסקים, הלך אחר הגמרא

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

עג

והפוסקים, מיהו אם בעלי הקבלה מחמירין יש להחמיר גם כן, אך אם לא הוזכר בגמרא ובפוסקים אין אנו יכולים לכופ לנהוג כהמקובלים. ע"ש.

ועל כל פנים גם לדברי האר"י ז"ל לא מוכח שהוא איסור, אלא שהאר"י עצמו היה נזהר מלקצץ בזקנו כלל. תדע שהוא עצמו היה נזהר אף שלא ליגע בזקנו שמא יתלוש ועוקר צינור וכו'. אטו נימא שיש איסור ע"פ הקבלה ליגע בזקן בידו, ובודאי שאין זה אלא חומרא וחסידות שנהג האר"י ז"ל בעצמו, אבל אין זה איסור גם ע"פ הקבלה.

אם מותר לסדר הזקן במספריים - על פי הקבלה

והנה בשו"ת רב פעלים ח"ד (סוד ישרים סי' ה') כתב, מי שרצה לחתוך שער בית הערוה במספריים שישאר ממנו עובי אצבע, מפני שקשה עליו אורך השער בימי החום, אם יש בזה חשש על פי הסוד, והשיב, מפורש בדברי רבינו האר"י שאיסור גדול הוא לעקור או לתלוש בידו אפילו שערה אחת בלבד "בכל מקום" כי הם צינורות השפע, ולכן צריך האדם לזהר שלא ישים ידו בזקנו כדי שלא לעקור ויתלוש איזה שער. ואין להקפיד אלא בתולש או עוקר השער שבזה נתבטל הרמז שרומז באותו שער וכו'. ע"כ.

הרי שמבואר בדבריו שאין איסור לסדר הזקן במספריים, שכל האיסור בתולש או עוקר השער לגמרי. [ותשובה זו נדפסה בדפוס ראשון של הרב פעלים, אך הושמטה במכוון בדפוס שנת תשכ"ד, וחזרו והביאוה בהוצאת שיח ישראל תשנ"ד. וראה בשו"ת הוד יוסף לרבינו הגר"י הנדפס ע"י אה"ש. וע"ע בשו"ת דברי בניהו ח"ב סי' כה].

ומה מאד יש לתמוה על מה שכתב בשו"ת וישב הים (סימן יד) שכוונת רבינו הגר"י חיינו לזקן התחתון בלבד, אבל בזקן העליון האיסור גם בסידור הזקן על ידי מספריים. ע"ש. ותמוה מאד, דמפורש בדברי הגר"י ח"ד דאיירי בשערות "בכל מקום" ואף שעיקר הנידון היה בשער בית הערוה, אבל בתשובתו הדגיש להדיא בכל מקום.

וע"ן בשו"ת תורה לשמה (סי' שצ) שנשאל, דאזהרה שמענו ע"פ הזוהר, דאין לגלח הזקן, ורצינו לידע אם יש לאיסור זה איזה אסמכתא ורמז במקראות. גם תמהים

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

אנחנו עמ"ש במדרש, והביאו הטור (או"ח סי' תקפ"א) מנהגו של עולם אדם יש לו דין לובש שחורים ומגדל זקנו וכו', אבל ישראל אינם כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם וכו'. ועל זה השיב, שיש רמז ואסמכתא לזה מפסוק בשמואל ב' י"ט, ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך, ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו וכו'. ושפמו הוא שער השפה, משמע דוקא שער השפה היה מתקן בשאר הימים, משום דזה שרי גם ע"פ הזוהר לחתוך מה שמעכב האכילה, אבל שאר הזקן לא היה עושה בו כלום. והיינו משום איסורא. ע"כ. וכן מבואר עוד בדבריו שם בסימן רטו. אמנם בתשובתו ברב פעלים מבואר שגם על פי הקבלה האיסור הוא רק בתלישת ועקירת השער, אבל לא בסידורו במספרים כעין תער. וראה מה שכתבנו בזה בעין יצחק חלק ג' עמוד רעח.

ומה שהביאו מעין יעקב במסכת ע"ז בדף ב', ומובא בדרכי תשובה (אות ח) שכתב תוכחת מגולה למקילין בזה, שהזקן הוא א' מסימני טהרה של ישראל, ואותן המשחיתים אותו מסירין סימן טהרה שלהם, וכן ראוי לבני תורה להחמיר בכל גוונא. ע"כ. הנה הכוונה בזה למגלח הזקן לגמרי במספרים, דמסירין סימני טהרה, אבל לא קאי במי שמסדר זקנו במספרים כעין תער.

ובילקוט גרשוני (יחזקאל ט, הובא בדברי בניהו הנ"ז) הביא בשם רבי יהונתן אייבשיץ, בשם מוכיח אחד שבא לעיר אחת וראה האנשים שבתוכם שלא היו מגדלים זקנם, רק היה להם חתימות זקן קטנה מאד, כמין קמץ, והוכיחם על זה ואמר דעל ידי זה מבין כוונת הגמ' לך והתרת ת' רב אמר ת' תחי' ת' תמות. וקשה דבמה יודע איפוא למלאך איזה ת' פירושה תחיה ואיזה תמות, וצ"ל דלאותן אנשים שהיה להם חתימות זקן כמין קמץ הרי להם קמץ תחת הת' ופירושה תמות, אמנם הצדיקים הת' היינו תחיה. ע"ש.

ועיין בפלא יועץ (ערך גילוח) שכתב בשם גורי האר"י, שבשעת הגילוח יכוין שאינו מניח להקיף פאת ראשו, ולהשחית פאת זקנו, לקיים אזהרת בוראו, וזה חשוב כאילו קיים הלא תעשה בקום ועשה. ע"ש עוד. ובספר שמש ומגן בח"א (יו"ד סימן י"ג) כתב, שבני תורה ראויים להשתדל לגדל הזקן בכל יופי ההידור, כסברת גאוני עולם, וזהו הדרם, ובזה תהיה שכינת רם ונישא ויראת ה' שורה על פניהם, לבלתי

עה

תשובת מרן הראשון לציזון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

יחטאו, ודומה למצות ציצית שהיא זכירת כל המצות. ע"ש.

ומרן אאמו"ר זיע"א, כתב בזה בתשובה, והביא מס' קריה נאמנה (צד שטי"ז) שכתב, כי אין דבר זה בס' האלים, אלא שנראה שהחתי"ס ראה בספר אילים במכתבו של החכם מהר"ר משה מיץ תלמידו של הישר מקאנדיא אל החכם ר' זרח, שהעיד על רבו: "שהיה מרבה להסתפר ואינו סובל שער הזקן, ושגם הקיסרים הקדמונים היו מגולחים, וכן רבים מן האומות הלכו בדרכם עד היום", אך באמת יש להתפלא, בראותינו צלם דמות תבניתו של היש"ר שהוא מלא זקן על כל גדותיו. וזוהי הכחשה לעדות הנ"ל. ע"כ. וע' שו"ת דברי מרדכי לוריא (סי' יח).

והנה הרב מהר"י אירגאס בשו"ת דברי יוסף שם כתב, ודע כי מה שאמרו המקובלים שאין לגלח הזקן כלל, ואפי' במספרים כעין תער, אין כוונתם לחלוק על חכמי הגמרא שהתירו לגלח במספרים ע"פ קבלתם, אלא הכל מודים שהאומר שהמגלח זקנו במספרים עובר על בל תשחית, הרי הוא כופר בתורה שבעל פה, אך הענין הוא שבפירוש התורה יש נגלה ויש נסתר, הנגלה הוא מה שבא בגמרא ובפוסקים שהכל חייבים לקיימו, והוא דבר השוה לכל נפש, והנסתר הוא מה שבא בזוהר ובספרי המקובלים, שלא נצטוו עליו אלא השרידים העומדים בסוד ה', אמנם שאר עמא ההוא דאיתגליא וכו'. ע"ש. וע' בפירוש ר"ע מברטנורא עה"ת (פ' מקץ) פ' ויגלח ויחלף שמלותיו. ע"ש. וכמו כן בא לידי ירחון וילקט יוסף למהר"י שווארץ, ושם (בשנה ששית סי' צט) הובאו דברי רב אחד שאסר הגלוח במספרים כעין תער ע"פ דברי הרב דברי יוסף בשם המקובלים, ותמה ע"ד החתם סופר הנז' שהעיד על הרמ"ע שהיה מגלח הזקן לגמרי, היפך דברי הרב דברי יוסף. גם הביא דברי הירושלמי הנז', ומגלחים זקנם, וכתב דהוא ט"ס וצריך לומר שערך. ואחר כך הביא דברי הגאון צמח צדק (החדש) שהעלה לאסור. (והעתיק שם תשו' הדברי יוסף בזה, וכן הועתק בס' ראה מעשה דני"ב). ע"ש. ובאמת שיש להשיב על דבריו, וכבר נצבו כמו נד נגד זה כמה רבנים וסתרו כל דבריו, כמבואר בס' קלי"ב וקל"ח וקמ"ח. ע"ש. ונקיטנא בקצירי". והמעין ירוה שם צמאונו. והנה כמה תלמידי חכמים הרעישו ע"פ דברי הצמח צדק הנז', [וגם השדי חמד (מערכת ל' כלל קטז) הביא דבריו שאוסר בזה, ושאסור מוסיף הוא הלאו דלא ילבש גבר, ופליגי על מרן. וכן הובא בדרכי תשובה (סי' ב ס"ק פט). ע"ש. אבל באמת אנו אין לנו אלא דברי מרן שרבים מן הפוסקים כתבו כדבריו]. אכן בירחון וילקט יוסף (סי'

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

קמח) הנז' דחה דברי הצמח צדק מהלכה, דאשתמטיתיה תשובת הרשב"א בזה. וכמדומה שכל יסוד הצמח צדק ע"פ הרשב"א, והושג מד' הרשב"א עצמו. ועתה אין ספריהם מצויים אצל. ע"ש. שמדבריהם סמך גדול למקילים בזה. ועי' שו"ת שאול שאל (סי' קז) בזה. ודו"ק.

ועל כל פנים נראה דלאו מילתא פסיקתא היא, שהגם שאין לנו עסק בנסתרות, הנה בשו"ת רב פעלים ח"ד (הני"ל) הביא דברי האר"י ז"ל בשער טעמי המצות (פרשת קדושים), שאיסור גדול הוא לעקור או לתלוש בידו אפי' שערה אחת בכל מקום, כי הם צינורות השפע, ולכן צריך אדם להזהר שלא ישים ידו בזקנו למשמש בו, כדי שלא יעקור ויתלוש איזה שערה. ע"כ. וכתב שאין להקפיד כי אם בתולש ועוקר, אבל אם נשאר עיקרו של השער במקומו, ורק הוא חותך מארכו, אין לחוש, כי לא נעקר הרמז הנרמז מן השמים באותו שער, ועל המדה אין לחוש. וזה ברור. עכת"ד.

וא"כ לא מבעיא במגלח זקנו שלא כעין תער דלא קפדינן על המדה, וכיון שניכרין שיורי השער שפיר דמי אפי' ע"פ הקבלה, אלא אפי' במגלח כעין תער, כיון שלא נעקר לגמרי ולא הוי השחתה י"ל דמשרא שרי, דאין לחלק בין זקן לשאר מקומות בגוף כיון דכולהו חד טעמא, כמו שסיים האר"י ז"ל דמטעם זה אין למשמש בזקן, ומסתמא אין לחלק בין אם שיורי השער נראין או לא, כיון דלא קפדינן אמדה. וא"כ גם בכעין תער אולי יודה האריז"ל דשרי לפי דברי הגר"י"ח ברב פעלים הני"ל. ואם כי איני יכול להחליט דבר זה, מ"מ בהשקפה ראשונה נראה שכן הדברים.

וצ"ע. [נאע"פ שבשו"ת תורה לשמה (סוף סי' רטו) כתב שגם לקצוץ ולקצר בזקן העליון אסור, ולא תגע בו יד, נראה שברב פעלים לא ס"ל הכי. ולכאורה הרי גם האר"י ז"ל בשער רה"ק (דף יא:), לא כתב לשון איסור בזה, רק דיבר בלשון של זהירות, שראוי להזהר בזה. והיינו דרך חומרא וחסידות לשרידים אשר ה' קורא. וכ"כ בשו"ת יצחק ירנן ח"א כרך ב' (עמוד תמד). ושם הוכיח כן מדברי האר"י בכתביו. אלא שבברכי יוסף (שיו"ב סי' קפא סק"י) כתב, וכל זה מדינא, אמנם ע"ד האמת וסתרי תורה "איסור גמור" הוא לגלח הזקן בשום אופן. וכבר הביאו האחרונים דברי האר"י ז"ל. ע"כ. והוא הלשון שבשער המצות (פרי' קדושים), שאיסור גדול מאד הוא. (וכ"ה בכה"ח או"ח סי' שג ס"ק קכז). ודוחק לומר שכל זה אינו רק חומרא. ועי' בשו"ת קול מבשר (ח"א סי' יא דף סג ע"ב). ודו"ק.]

ועי' באגרות הראיה ח"ב (סי' תסח) בשם הגר"י מוואלז'ין, דמה שאמרו בזוה"ק (פרשת נשא, דק"ט), וי למאן דאושט ידוי בדיקנא, היינו במגלח בתער, והיינו שליחות יד

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

עז באיסור. ע"ש. ועיין מנחת אלעזר ח"ב (סוף סי' מח) מה ששחק על מי שכתב דלתלוש אסור ע"פ דעת האר"י, ולגלח מותר. ע"ש. ולפי הנז"ל יש לזה מקום. ועיין שו"ת דברי מלכיאל ח"ה (סי' פא) שמחמיר ע"פ הזוה"ק שלא לגלח הזקן אפי' שלא כעין תער, ומיהו סיים דבמדינות שלא נהגו להחמיר אין להרהר אחריהם, ורק במקומות שנהגו איסור אין להקל. ועיין בלבושי מרדכי ח"א (סי' צט). ובמפתחות.

אולם אף בסם דעביד השחתה, אלא שמותר ע"פ הפשט משום שאינו דרך גלוח, מ"מ על דרך הסוד י"ל דדמי למלקט ועוקר השער דלא אריך עד"ה. ובתשו' חיים שאל (סוף סי' נב) שסיים דסם עדיף ממספרים כעין תער, הוא דוקא ע"פ הפשט, ומשום שבמספרים צריך להזהר לגלח בחלק העליון וכו', וכמ"ש התה"ד והובא בב"י וד"מ (סי' קפא). ע"ש. וכמ"ש שם להדיא. אבל על דרך הסוד י"ל דאיפכא הוי. וצ"ע. ועל כל פנים כיון שהפוסקים הסכימו על פי הש"ס שאין איסור בגילוח הזקן במספרים כעין תער, דבריהם עיקר נגד הקבלה, וכל שכן שאין לחייב ההמון ללכת על פי הקבלה כי אם על פי הש"ס והפוסקים. וכמ"ש בשו"ת הרדב"ז הנ"ל.

ובאמת דבאופן שע"פ הש"ס ופוסקים מותר גמור הוא, וכמו שפסק מרן, מי יכול לכפות ולחייב העם ללכת עד"ה, בפרט שמרן ז"ל שקבלנו את כל הוראותיו בין להקל בין להחמיר, התיר הלכה למעשה, וכן העיד הכנה"ג שכן נהגו בכל תפוצות הגולה, וא"כ מי שם פה לערער עוד בזה, ובכה"ג אמרינן הנח להם לישראל. ועי' בתשו' חקקי לב (דף י"א). שכתב, שההיתר של גילוח הזקן במספרים כעין תער נמצא מפורש בש"ס ופוסקים, וכ"פ מרן בש"ע להדיא, ע"פ ראיות טובות. ע"ש.

גם נגד האר"י אמרינן סב"ל

והנה בעין יצחק ח"א (עמוד תקלט). וח"ב (עמוד תלד). נתבאר, דאמרי' סב"ל גם כנגד האר"י. אולם באור לציון (עמוד טו) כתב, שדברי רבינו האר"י ז"ל הם בגדר ודאי, וממילא לא שייך לומר כלפניו סב"ל. ובשו"ת יבי"א ח"ט (תאו"ח סי' קח אות ט) העיר על דבריו, דמנא ליה למימר הכי, דהא לא בשמים היא, וע"ש שהביא להקת פוסקים מחשובי האחרונים שכתבו להדיא דאמרינן סב"ל גם נגד האר"י. וראיתי באיזה קונט' שכתבו ליישב דברי הרב אור לציון, שהרי סמך בזה על דברי מרן החיד"א, והרב בן איש חי וכה"ח, והרי בשו"ת יבי"א בכמה דוכתי כתב, שקיבלנו הוראות

מרן החיד"א. ע"ש. אולם הרי גם כלפי מרן החיד"א אמרינן סב"ל, כשם דאמרינן סב"ל נגד מרן הש"ע, ולא תהיה קבלת הוראות החיד"א גדולה מהוראות מרן הש"ע, ועיין בב"י סי' רב, שחשש לסב"ל בענין ברכת הסוכר. הרי שגם מרן חושש לסב"ל, וכן מצינו בכ"ד שאנו חוששין לכמה פוסקים שחלקו על מרן בעניני ברכות, ואמרינן סב"ל נגד מרן. [זולת במקום רה"פ ומרן, כפי המבואר בעין יצחק חלק ב'].

וע"ש ביבי"א שהעיר, דמנין לו דבר זה, שאינו אלא מהרהורי לבו, היפך דברי הפוסקים, ותמיהני עליו, שאיך מלאו לבו להעריך גדולי עולם, ולקבוע הלכה כהאר"י נגד מרן. והלכה רווחת בידינו (בי"מ נט:) לא בשמים היא. והרי בספר טהרת המים להגאון רבי אברהם הכהן מסאלוניקי (בשיורי טהרה מערכת א' אות עב, דף ה ע"ד) כתב, דחיישינן לספק ברכות אפי' תהיה דעת האר"י והמקובלים לברך, כל שאין גמרא מפורשת שיש לברך. ע"ש. וכ"כ עוד בספר שו"ת מעט מים (סי' כ' אות יט), ע"ש. גם הגאון רבי יוסף ידיד בספר ברכת יוסף ח"א (עמוד קא) פסק דאמרינן סב"ל נגד האר"י. ע"ש. וכ"כ הרה"ג המקובל רבי שאול קצין בספר פרי צדיק (דיני ברכות אות כד). וכ"פ הרה"ג רבי אלעזר בן טובו בספר פקודת אלעזר (סי' קעד דף כז ע"ד).

גם בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"ד סי' א) כתב, הדבר פשוט דמה שכתבו האחרונים שבמחלוקת הפוסקים, הקבלה תכריע, זהו בדבר המפורש בזוה"ק, אבל האר"י, וספר פרי עץ חיים, אף שגדול מאד כבודם, הוא כאחד מן הפוסקים, שרשאים לחלוק עליו אף בדברי הקבלה, ולא לנו יתמי דיתמי לומר מי גדול ממי. לכן אין דברי האר"י מכריעים יותר מכל רבותינו, וא"כ כל היכא דאיכא פלוגתא, הא קיימא לן סב"ל. ע"כ.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

והן אמת שמרן החיד"א בברכי יוסף (סי' מו ס"ק יא), כתב, שאילו ראה מרן השיע את דברי האר"י היה מודה לברך, אך כבר העיר בזה בשמח נפש גאגין (דף סב. ד"ה ספק ברכות) שמנין לו לומר כן, ואיך הונח לו לומר כן במקום שיש חשש ברכה לבטלה ולא דלא תשא, על ידי אומדנא בעלמא. ואם כי יש לצדד בזה אין הדבר מתיישב על הלב. לכן דבריו תמוהים. ע"כ. וכן העיר בזה בשו"ת יבי"א ח"ב (חאו"ח סי' כה אות יב-טו) והביא שם דברי כמה אחרונים שפסקו דאמרינן סב"ל אף נגד האר"י ז"ל. כשם שאנו אומרים סב"ל נגד דעת מרן. ע"ש.

וכבר כתב בשו"ת שאילת יעביץ ח"א (סי' מד), שבמקום שהמקובלים כותבים נגד הפוסקים, הלכה כהפוסקים, כי אפי' אילו ראו הפוסקים דברי המקובלים שכתבו כן ע"פ סתרי תורה, לא היו חוזרים בהם מהוראתם, כי "לא בשמים היא", ואפי' בבת קול קיימא לן (ב"מ נט.). אין משגיחים בבת קול בפסק הלכה, ודברי המקובלים דיינינן להו כיחידאה, וכאילו נשנו בברייתא דלא מתנייא בי רבי חייא ורבי אושעיא. ע"כ. וכן ראיתי לבעל השדי חמד בשו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ז דף לג ע"ד) שתמה כן על החיד"א, דמנין לו אומדנא זו שאילו הוה מרן חזי לדעתיה דהאר"י ז"ל הוה הדר ביה. ע"ש. וכן הגאון שמ"ח גאגין ביריעות האהל על אהל מועד (דף צג.) תמה על החיד"א בכיז"ב. ע"ש. גם מהר"א עזריאל בשו"ת כפי אהרן ח"ב (סי' ח) פקפק על החיד"א בזה. ע"ש. וידעתי בני ידעתי כי הבן איש חי נמשך בזה אחר דברי החיד"א, אך לא עדיף מגברא דאתי מחמתיה. ואנו אין לנו אלא דברי הפוסקים.

שתיית מים אחר הקידוש

ונפ"מ לענין מ"ש בספר נגיד ומצוה (דיני סעודת ליל שבת דף כג.): בזה"ל: ואחר הקידוש תשתה מעט מים פחות מרביעית, ותכוין לפטור המים שבתוך הסעודה כמו בתוך הסעודה של חול. ע"כ. ובספר יד אהרן כתב ע"ז, שדבריו תמוהים מאד, שהרי היין פוטר כל המשקים. והגאון היעב"ץ בסידורו עמודי שמים (דף שמו.) כתב, ומ"ש בנגיד ומצוה זהו מדברי המסדר הנהגות האר"י ז"ל, ולא יצא דבר זה מפי הרב, ולא

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

האר"י חתים עליה, כיון שמקדש על היין ויין פוטר כל מיני משקים, לא יברך על המים. אלא בברכת היין של הקידוש יכוין לפטור כל שאר משקים, ע"ש. וכ"כ בשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' מז). ע"ש. ולכן העיקר לדינא כדברי הפוסקים שגם בשתיית עראי יין פוטר כל שאר משקים, ועכ"פ סב"ל.

פשט טליתו ונכנס לבית הכסא אם חוזר לברך

ונפ"מ לענין מ"ש בבן איש חי (פרשת בראשית אות י) לגבי מי שפשט טלית גדול כדי להכנס לבית הכסא, או בשביל עסק אחר, על דעת לחזור וללבושו מיד, דאע"ג דמרון ז"ל ס"ל לברך, קיימא לן "סב"ל" אפי' נגד סברת מרון ז"ל. וכ"ה הדין בטלית קטן. ואע"ג דמפורש בספר הכוונות דרבנו האר"י ז"ל היה מנהגו לברך על טלית קטן אחר טבילה, ואין אומרים סב"ל נגד האר"י, מ"מ י"ל שאני רבינו האר"י ז"ל שהיה מתעבב בטבילה, ועושה בה כוונות הרבה, ונעשה היסח דעת טפי. ע"ש. אמנם לדידן נקטינן דסב"ל אף נגד האר"י. נולגבי טלית קטן ראה מה שכתבנו בזה בילקו"י על הלכות ציצית (סי' טו הערה ב, עמוד רצד). ע"ש.

אם סומא מברך ברכת פוקח עורים

ועוד נפק"מ במ"ש בבן איש חי (פרשת וישב אות ה') לענין סומא אם מברך פוקח עורים, דאע"ג דקיימא לן סב"ל, בהא נקטינן לברך, משום דלפי דעת רבינו האר"י ז"ל בשעה"כ דכל ברכות אלו על מנהגו של עולם נתקנו, ואע"פ שלא נתחייב בהם האדם צריך לברך, א"כ הוא הדין בסומא דצריך לברך. וכנגד סברת רבינו האר"י ז"ל אין לומר סב"ל. ע"כ. וראה בילקו"י על הלכות פסוקי דזמרה (עמ"כ, סי' מו הערה יח).

שתה רביעית מים קודם הסעודה אם מברך נפשות

ועוד נפ"מ לענין מ"ש בבן איש חי (פרשת נשא אות ב') דטוב ליזהר שלא ישתה רביעית מים אחר הקידוש [קודם המוציא], ומיהו אם טעה ושתה רביעית יברך ברכה אחרונה על המים קודם המוציא, דאע"ג דיש חולקין בזה, סברא זו עיקר, מפני שכן היא הסכמת רבינו הגדול האר"י ז"ל, אשר צפה ברוה"ק במצח רבינו מהרח"ו ז"ל, בפעם אחת ששתה רביעית מים קודם המזון, ולא בירך ברכה אחרונה,

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

והוכיחו על זאת. ע"כ. ואמנם לדין דנקטינן דאמרינן סב"ל אפי' נגד האר"י, אם עבר ושתה רביעית מים קודם המוציא, לא יברך ברכה אחרונה.

ועוד נפ"מ לענין מ"ש בבן איש חי (פרשת נצבים אות יח) שאם השיץ טעה בעשיית בחזרה, וחתם האל הקדוש, וכן בברכה מעין שבע, חוזר לראש. ואע"פ שיש חולקין, בברכה מעין שבע לא אמרינן סב"ל נגד סברת רבינו האר"י ז"ל דסבר ברכה מעין שבע היא במקום חזרה. ע"כ. ואמנם לדינא סב"ל אף נגד מרן, והטועה בברכה מעין שבע אינו חוזר. וראה מה שהארכנו בזה בילקוט יוסף מהדורת תשע"ג, סי' רסח.

ועל כל פנים הרבה אחרונים עומדים נגד הני כללי דכילי החיד"א והבן איש חי, וכשם דעבדינן סב"ל נגד הרמב"ם, וכן נגד מרן השי"ע, כן עבדינן סב"ל גם נגד האר"י ז"ל.

ומרן החיד"א בספרו ככר לאדן (דף קנו ע"א סי' ז) כתב, ועינינו הרואות לכמה גדולי ישראל הבקיאים בתלמוד ובפוסקים, וזמנין דאף דשמעי מ"ש רבינו האר"י אינם זזים ממנהגם, כמו שנהג הרב הגדול בעל פרי"ח וכו', וגם אני עצמי נוהר שלא לדבר בפרהסיא נגד הנוהגים נגד דברי האר"י, ומזקנים אתבונן. כי לא נאמרו כל הדברים האלו אלא למצניעיהן. ע"ש. ובספר לקט הקציר (לרבי אברהם כלפון, סי' לב) כתב בזה"ל: ובהיותי אני הצעיר אברהם כלפון בליוורנו שנת תקס"ד, שאלתי את פי מורינו מופת הדור הרב החיד"א הי"ו על פתגמא דנא פה אל פה, ואמר לי אני נוהג כמו שכתב מרן ז"ל, ובדבר שהרב האריה [האר"י] החי מחמיר אני נוהג כדבריו, "ואיני מחמיר אלא על עצמי". ועמ"ש בצידה לדרך וביד אהרן וא"ר והלכה ברורה ושיירי כנה"ג. ע"כ. הרי עדותו הנאמנה של הרב ע"ה, שהיה בן דורו של מרן החיד"א, שהעיד שאמר לו החיד"א פה אל פה, שאינו מחמיר בעניני קבלה אלא על עצמו, אבל אינו מורה לאחרים להחמיר כדעת הקבלה נגד דעת מרן השי"ע.

בדעת החיד"א בדבר והחולקים עליו

ואני נבוך בדעת מרן החיד"א, כי כבר כתבנו לעיל מה שכתב בשמו הגאון רבי

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

אברהם כלפון בספר לקט הקציר, ששאל להחיד"א פא"פ, ואמר לו שהוא נוהג כמ"ש מרן הש"ע, וכשהאר"י מחמיר אני נוהג כדבריו, "ואיני מחמיר אלא על עצמי". ומבואר, שאין להורות לרבים להחמיר נגד מרן הש"ע. [ומה שסיים ואיני מחמיר אלא על עצמי, היינו בין בדברים שהאר"י ז"ל פליג, בין בשאר הדינים דמצינו בהם ששאר האחרונים פליגי בהו על מרן, ודוחק לומר דנתכוין בסיום דבריו רק על עניני הקבלה, שהרי בתחלת הדברים כתב: אני נוהג כמ"ש מרן].

גם בדברים שמרן לא ידע דברי האר"י ז"ל הלכה כדעת מרן

והן אמת שבספרו ברכי יוסף (או"ח סי' מו סק"א) כתב מרן החיד"א, דמ"ש מרן שלא לברך הנותן ליעף כח, הנה עתה נתפשט המנהג בגלילותינו לברך ברכה זו, ע"פ כתבי רבינו האר"י ז"ל. כי אף שקיבלנו הוראות מרן, קים לן דאלמלא ראה מרן דעת קדוש האר"י זצ"ל, גם הוא היה מורה לברך. ומה גם שכתב בכנה"ג דאיכא מאן דשמע דהדר ביה מרן בסוף ימיו, וכן ראוי לנהוג. ודלא כהפרי"ח. עכ"ל. והניף ידו שנית בס' טוב עין (סוף סי' ז), כי מרן ושאר הרבנים לא ידעו אחד ממאה מגדולת רבינו האר"י ז"ל. והן בעון נח נפשיה דהאר"י ז"ל בימי מרן, ויתכן שאחר כך ידע מרן מתלמידי האר"י ז"ל שהיה מברך ברכה זו, וחזר בו. וכמ"ש כנה"ג. ועוד האריך בזה. ע"ש. ונמשך אחרי זה בעל שד"ח, בשו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ד' דכי"ג ע"ג), ובשו"ת אור לי (סי' מ' דלי"ט רע"ב, וסי' טו). ע"ש. וכן הגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' יב ד"ה דע), נסמך ע"ז סמיכה בכל כחו. ע"ש. וכ"כ בספרו בן איש חי (פרשת בראשית אות ט), דלא אמרינן סב"ל, כשדעת האר"י ז"ל שיש לברך. אע"פ שאומרים סב"ל נגד סברת מרן. ע"ש. וע"ע בכנה"ג (כללי הפוסקים).

אולם כנגד דברי החיד"א עומדים דברי הגר"א, שידע מגדולת האר"י ז"ל, [וכמ"ש הגר"ח מוולואזין, בהקדמת ביאור הגר"א לספד"צ] ואעפ"כ חלק על האר"י וס"ל בבירור שאין לפסוק הלכה ע"פ תורת הסוד.

וכ"כ בס' מגן וצינה לר' אייזיק חבר (סי' לג) בשם הגר"א. שקביעת ההלכה היא רק ע"פ הפשט. וכ"כ תלמיד הגר"א בספר מים אדירים (עמ' ר"ב).

ועיין בשו"ת יבי"א ח"ב (דף צד ע"ב, חאו"ח סי' כה אות יב-טו), שהביא דברי האחרונים

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שכתבו לתמוה ע"ד החיד"א הנ"ל, וכולהו ס"ל דאף אילו מרן היה רואה דברי האר"י, אפ"ה לא הוה הדר ביה. והביא דברי הרדב"ז, ושאלת יעב"ץ וסי' יריעות האהל (דף צ"ג ע"א) ובספרו שמח נפש (סי' ע"א), ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' טא), ובשו"ת כפי אהרן (סי' יח), ובעל השד"ח בספרו שו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ז דף לט), ובתשו' שואל ומשיב החדש (בתשובות ר' אברהם הכהן סי' א' וסי' ט), ובשו"ת אגרות משה (חאו"ח די' סי' ג'), ובסי' טהרת המים (בשיורי טהרה מע' א' אות ע"ב דף ה' ע"ד), ועוד פוסקים דכולהו ס"ל שיש לילך אחר הפשט. ע"ש. וראה עוד בזה בשו"ת יבי"א ח"א (דף ט' ע"א, חאו"ח סי' ג' אות יד), וח"ג (יורה דעה סי' יג), וח"ד (דף יא ע"א, חאו"ח סי' ב' אות ו-יא), וח"ה (דף ב' ע"ב, סי' א' אות ג, ודף יח ע"א, סי' ה' אות ט), וח"ו (דף כג), ובח"ט (עמוד יז, חאו"ח סי' ח' אות ג, ועמוד כד, או"ח סי' טו אות ג, וסי' קג אות ב, וסי' קה אות ד, עמוד רפה, וסי' קח אות יב, וביורה דעה סי' י' אות ה', עמוד רצב, ושם סוף סי' יג), ובשו"ת יחווה דעת ח"ו (עמוד קצד, סי' לז), ובספר מאור ישראל ח"א (עמוד שמא). וח"ב (עמוד ס). ובשו"ת חזון עובדיה ח"א (עמוד קצו).

ולפי' ז"ל דברי הפרי"ח (סי' מו) שכתב שפשט המנהג לאומרה ע"פ כתיב האר"י ז"ל, זולת קצת יחידים שאינם אומרים אותה, ואני אחד מהם. עכ"ל. ותמה עליו החיד"א בספר טוב עין (סי' ז) הנ"ל, שמאחר שידענו שהפרי"ח ז"ל היה בקי בדברי האר"י ז"ל, והיה מפרש סוגיות השי"ס ע"פ הקדמות האר"י, איך כתב כן. ע"ש. ולפי האמור נחא דס"ל להפרי"ח שלא בשמים היא. (ולא שמעא ליה דמרן הדי"ר הוא לכל חסידיו).

גם הרה"ג שמ"ח גאגין ז"ל בספר שמח נפש (דף סי' ע"א), שתמה על דברי החיד"א בברכי יוסף (סי' מו) הנ"ל, שהיאך סמך על אומדנא זו, דאילו היה רואה מרן דברי האר"י ז"ל היה פוסק לברך, ולא חשש לספק ברכות. ואם כי יש לצדד בדברים אינו מתיישב על הלב. ודברי הברכי יוסף תמוהים. עכת"ד. ונראה דאזיל לשטתיה ביריעות האהל (דף צג ע"א), דבכה"ג אמרינן לא בשמים היא. ע"ש. ועיין בתוספת מעשה רב (אות ט), שהגר"א לא היה מברך ברכת הנותן ליעף כח. ע"ש. וכן ראיתי בשו"ת הון יוסף (סי' יא) שהעיד שגדול אחד מגדולי דורו, לא היה מברך ברכה זו. ע"ש. וזה מכבר ראיתי להחיד"א עצמו בספר ככר לאדן (סי' ה' אות ז), שכתב דזימנן דכמה גדולי ישראל רואים דברי האר"י ואע"פ כן אינם זזים ממנהגייהם, והביא גם

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

כן ד' הפר"ח הנ"ל. ולא נאמרו דברים אלו אלא למצניעיהם. ע"ש. וע"ע בעקרי הד"ט (סי' כב אות נז). ובשו"ת יבי"א ח"ו (חאו"ח סי' ב' אות ג).

ובספר פתח הדביר (סי' כה דף מו) כתב, שגם מרן החיד"א יסבור שיש לילך תמיד אחר מרן השי"ע, ולא אחר המקובלים, ומ"ש בברכי יוסף הנ"ל שאילו מרן היה רואה דברי האר"י היה חוזר בו, י"ל שהוא דוקא במקרה שדן בו, לענן ברכת הנותן ליעף כת, דהתם אין המנהג רק ע"פ המקובלים, אלא המנהג נוסד מפני שרבים מהפוסקים הפשטנים ס"ל לברך ברכה זו, ומהם, הסמ"ג, מחזור ויטרי, הרד"א, הטור, הרדב"ז, ועוד, [ראה בשו"ת יבי"א ח"ב סי' כה אות יב יג, ובלקו"י סי' מו], ומש"ה שפיר אמרינן התם דאילו מרן היה רואה דברי הראשונים עם דברי המקובלים, ושכן המנהג, היה חוזר בו. אבל בשאר מקומות שבהם נחלקו הפוסקים עם המקובלים, אין לומר שאילו היו רואים דברי המקובלים היו חוזרים בהם.

והנה במה שטענו דלגבי האר"י לא אמרינן סב"ל, הנה אין חדש תחת השמש, וכבר מצינו לכמה אחרונים שכתבו כן, וכמ"ש מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' מו אות יא). וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ב (סי' מז), ובבן איש חי (פרשת נשא אות ב) בדן שתיית מים לפני הסעודה, שגם כן כתב שיש לברך, ולא אמרינן סב"ל נגד האר"י. ע"ש. וכ"ד הכף החיים (סי' כה אות עה) דלא אמרינן סב"ל כנגד סברת האר"י.

אולם כשם דאמרינן סב"ל נגד דעת הרמב"ם ושאר הראשונים, או מרן השי"ע, למרות כל גדלותם, כך אמרינן סב"ל נגד האר"י ז"ל. ובכל דוכתא קיימא לן דפשט וקבלה הלכה כדברי הפשט כמבואר בתשו' הרדב"ז ובחתם סופר, ועוד. [יבי"א ח"ב דף צד ע"ב], דלא בשמים היא, ועיין בגמ' סנהדרין (ג). הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הם במקום פלוני, ושל מעשר שני הם, זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. וכ"ה ברמב"ם (פ"י מהלכות זכייה ה"ו) ובש"ע (חושן משפט סי' רכה ס"ט). הרי שלא סמכו על מה שאמרו לו מן השמים, אף שבחלק מהדברים נתגלה שאכן כך הוא. וכן מבואר מהסוגיא בב"מ (נט:). גבי תנורו של עכנאי, שאין סומכים בהלכה אף על בת קול מן השמים, דלא בשמים היא. וראה עוד בעירובין מה.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ולפי"ז כשם שאנו חוששין לספק ברכות נגד מרן הש"ע, ממילא גם נגד האר"י שפיר שייד לומר סב"ל. ובשו"ת יבי"א ח"ב (חאו"ח סי' כה אות יב) הביא כל הנ"ל, וכתב בזה"ל: ואנכי בעניי לא זכיתי להבין מנ"ל להרבנים הנ"ל אומדנא זו בדעת מרן, שאילו היה רואה לד' רבינו האר"י היה פוסק כן. והרי עם כל הכבוד לרבינו האר"י ז"ל, עטרה בראש כל אדם, אן קיימא לן לא בשמים היא. ומהיכי תיתי להניח דברי הפוסקים המפורסמים, ולתפוס דברי האר"י ז"ל, כהלכה למשה מסיני.

ועיין בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות, שכתב, שהנביא שיסבור סברא, ויסבור כמו כן מי שאינו נביא סברא וכו', שאין לשמוע לד' הנביא. ואפי' אלף נביאים כולם כאליהו ואלישע שיהיו סוברים סברא א', ואלף חכמים ואחד יסברו היפך הסברא ההיא, אחרי רבים להטות. והלכה כדברי האלף חכמים וחכם, ולא כד' האלף נביאים הנכבדים. עכ"ל. וא"כ אף אם רב גובריה וחיליה דרבינו האר"י כחד מן קמיא, מ"מ כשיש פוסקים ראשונים שאומרים להיפך והם הרוב, אזלינן בתר רובא.

וכל שכן לפמ"ש בס' אגרות התניא (דצ"ז ע"א), בשם הגר"א שאינו מאמין בקבלת האר"י בכללה שהיא כולה מפי אליהו ז"ל, רק מעט מזער מפי אליהו ז"ל, והשאר מחכמתו הגדולה ואין חיוב להאמין בה וכו'. וע"ש (דצ"ט) שכ"כ הגר"ח מוואלוז'ין בהקדמה לספרא דצניעותא. ע"ש.

וא"כ מה כל החרדה הזאת להניח ד' כל הפוסקים וכללי הדינים מפני סברות האר"י ז"ל. וראה באורך בשו"ת יבי"א ח"א (סי' מא), בענין שו"ת מן השמים למהר"י ממרויש ז"ל, דאף בזה י"ל לא בשמים היא.

ושם (אות כח), הובאו דברי החיד"א ז"ל שכתב שאילו היה רואה מרן דברי מהר"י ממרויש היה פוסק כמותו. וכתב להשיב על דבריו בזה בדברים נכונים. ע"ש. וכמה אחרונים השיבו בזה ע"ד החיד"א הנ"ל, ע' בשו"ת יבי"א ח"א (סי' מב). ודון מינה ואוקי באתרין, לענין מ"ש כן החיד"א (לשיטתיה) גם לגבי האר"י. דלקושטא דמילתא אמרינן לא בשמים היא.

ושו"ר באורח נאמן (סי' מו ס"ק כג), שגם כן כתב שעל דברי האר"י לבד לא היה מקום

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

לסמוך לברך הנותן ליעף כח, דהא לא בשמים היא. אלא בצירוף שמרן עצמו חזר בו.

ואמנם בברכת ה' (עמו' קא הערה 37) כתב, דלא שייך לומר שנלך אחר רוה"פ כשאינם שקולים בחכמה עם רבינו האר"י, ובודאי שאילו היו יודעים בחכמת הקבלה כמו שידע רבינו האר"י, היו מגיעים למסקנת האר"י ז"ל. ורק במחלוקת שקולה אמרינן סב"ל. ושם ביאר עוד, דא"א לומר שהכרעות רבינו האר"י ז"ל הם ע"פ מה שגילו לו מן השמים, דהא קיימא לן דלא בשמים היא, וע"ש שהניח כדבר פשוט שדברי הרב האר"י ז"ל נאמרו מכח חכמתו ועיונו, ולא מכח קבלת אליהו ז"ל, וממילא לא שייך כאן טענת לא בשמים היא. אך אע"פ כן לא אמרינן סב"ל נגד האר"י, כיון שרבינו האר"י ידע בחכמת הקבלה, ושאר הפוסקים לא ידעו מחכמה זו, א"כ מסתבר לומר שאילו ידעו שאר הפוסקים מה שידע האר"י היו מסכימים למסקנת רבינו האר"י. ע"ש. אולם בדברי הרבה מהאחרונים מבואר שגם נגד האר"י אמרינן סב"ל. תדע, שהרי אמרינן סב"ל גם כנגד רוה"פ, וכל שמצינו לשני פוסקים חשובים שכתבו שלא לברך, אמרינן סב"ל אפי' נגד הרוב, ואף שאין אותם שנים שקולים כרוה"פ. ומוכח דלענין סב"ל חוששין לדעה החולקת, ולא בעינן שיהיו שקולים.

ואי משום תורת הקבלה שנתחדשה להאר"י ז"ל, וא"כ לכאורה י"ל דאילו מרן היה רואה דברי האר"י היה חוזר בו, הנה סברא זו כבר כתבה מרן החיד"א בברכי יוסף הנ"ל, והביאה בשו"ת יבי"א ח"ב הנ"ל, אך ע"ש מה שהאריך ע"ד מרן החיד"א, שהרי לא פסקינן כחכמת הקבלה כנגד הפשט. ע"ש. ואף אי נימא כדברי ברכת ה' דהאר"י ז"ל היה גדול בקבלה יותר ממרן וחכמי דורו, מ"מ הרי נקטינן כהפשט נגד הקבלה, וידוע לכל גדלותו של מרן בפשט ובהלכה, והרי אמרינן סב"ל אף נגד מרן השי"ע, כמבואר בשו"ת יבי"א בכמה דוכתי [ומהם: בח"א דף קלח, סי' מי אות ב', וח"ב דף לב, סי' ח' אות יח, וח"ג דף מב ע"ב, סי' טז אות ג', ודף קסד, וח"ה דף קמד, סי' מב אות ג', ודף רפו, וח"ד דף יט]. ובודאי דאמר"י הכי גם באופן שהמחלוקת היא בין מרן השי"ע לאחרונים שלא הגיעו לגדלותו של מרן, ואע"פ כן אמרינן סב"ל נגד מרן.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ועוד, דהנה במחלוקת הרמב"ם (פ"ח מהלכות ברכות הלכה ה'), ובה"ג (ברכות פרק ו' ז ע"ד), והרא"ש (פרק כ"ד מברכים ס"ו) גבי ברכת הסוכר, כתב מרן הבי"י (סי' רב) דאע"פ שדברי הטור דברי טעם הם, אע"פ כן כיון דפלוגתא היא לברך שהכל עדיף. ע"ש. הא קמון דחשש לספק ברכות גם במחלוקת הרמב"ם והרא"ש, אף שכתב בשו"ת אבקת רוכל (סי' לב) שהרמב"ם הוא גדול הפוסקים וכל קהלות ארץ ישראל וערביסטאן והמערב נוהגים ע"פ, וקיבלוהו עליהם לרבן וכו'. ע"ש. עם כל זה חשש להחולקים, ולא כתב דהיכא שאחד החולקים גדול מחבירו לא אמרינן סב"ל. ומוכח דבכל גוונא שמצינו לאחד מהפוסקים המפורסמים שפסקו שלא לברך, או לברך שהכל, [באופן שלדידהו אם יברך העץ הוי ברכה לבטלה], אמרינן סב"ל. והוא הדין בענין סב"ל נגד האר"י, דאף שחכמתו של רבינו האר"י בקבלה היתה גדולה מהאחרים, אכתי איכא סב"ל. ומאן יימר לן שאילו היו יודעים תורת הקבלה כמו רבינו האר"י היו חוזרים בהם, יתכן שגם אילו היו רואים דברי הקבלה, היו פוסקים כסברת הראשונים וע"פ הפשט.

ועיין בשו"ת אגרות משה ח"ד (או"ח סי' ג) שכתב: הנה פשוט שהקבלה תכריע הוא דוקא בסברת הזוה"ק והתיקונים, שהם דברי תנאים, אבל כתבי האר"י ז"ל, ופרי עץ חיים, אף שגדול מאד, הוא כאחד מכל הפוסקים שרשאים לחלוק עליו, אף בדברי קבלה, ולא לנו יתמי דיתמי לומר מי גדול ממי, ולכן אין דברי האר"י מכריעים יותר מכל רבותינו, וכיון דאיכא פלוגתא, הא סב"ל גם נגד האר"י. ע"ש.

ברכות השחר כשהיה נייעור בלילה - ואם אפשר לברכם בחצות הלילה

חזינו, דקורא בקול גדול שאין לנו לומר מי גדול ממי, ודברי רבינו האר"י ז"ל, שקולים כדברי מרן הקדוש וגדולי האחרונים הקדמונים. ולכן שייך שפיר לומר סב"ל גם נגד האר"י ז"ל. ואף שבנידונו של האגרות משה הנ"ל, לענין הנייעור כל הלילה שלא יברך ברכות השחר, אין אנו נוהגים כמותו, היינו מפני שהמנהג אצלינו כדעת מרן, ובמקום מנהג אין חוששין לסב"ל, וכדכתב בתרומת הדשן. [וכמו שביארנו בילקו"י על הלכות ברכות השחר]. אבל הא לאו הכי אין הכי נמי שפיר אמרינן סב"ל נגד האר"י ז"ל.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א פט

דוגמאות למאי דעבדינן כדעת המקובלים - נגד הפשטנים

א. לענין התעטפות בטלית גדול, דאף שמרן כתב בשי"ע (סי' כה ס"ב), דמי שהוא זהיר בטלית קטן, ילבשנו ויניח תפילין בביתו, וילך לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לביהכ"נ, ושם יתעטף בטלית גדול. ע"כ. מ"מ מנהגינו כדעת האר"י ז"ל להתעטף גם בטלית גדול קודם התפילין.

תפילין של יד אם יש להקפיד להניח מיושב או לא

ב. ועוד נפ"מ, לענין הנחת תפילין של יד אם יש להקפיד להניחה מיושב או לא, דהנה בזה"ק (סוף פרשת חיי שרה, דף קלב) מבואר, שיש להניח תפילין של יד מיושב, ושל ראש מעומד, וכן מבואר עוד בפרשת במדבר (דף כז). ועיין בארחות חיים (מלוניל, הלכות ציצית כז). וכ"ה בשל"ה (חולין, הלכות תפילין). וז"ל הרמ"א בהגה (סי' כה סעיף יא): יש מי שכתב להניח של יד מיושב, ושל ראש מעומד. ובמדינות אלו לא נהגו כן, אלא שתייהן מעומד. [האגור סי' פד בשם הזוהר]. ע"כ. ומנהג הספרדים ע"פ הסוד לברך ולהניח תשי"י מיושב. וכ"כ בשו"ת עמק יהושע ח"א (סי' לד, עד סי' לח), וח"ג (סי' לא) וח"ו (סי' לו). והביא הסכמת הראשון לציון הגרבי"צ עוזיאל זצ"ל, שכל מי שמניח תפילין של יד מעומד טעות הוא בידו, וכ"כ רובא דרבוותא, מארי הלכה ומארי דרזין עילאין קדישין, וכן נהגו כל קהלות הספרדים אבותיהם ורבותיהם בראשיהם משנים קדמניות וכו'. וכל מי שעומד בשעת הברכה טעות הוא בידו. וראה מה שכתבנו בזה בילקו"י על הלכות תפילין (מהדורת תשס"ד סי' כה הערה סח).

אם גם ברכת להניח תפילין צריכה להיות מיושב

ג. ועוד נפקא מינה, אם גם ברכת להניח תפילין צריכה להיות מיושב, דהנה בב"י (ריש סי' ח) כתב בשם הירושלמי, דכל הברכות מעומד, וכתב בארחות חיים, דהיינו ברכת המצוות, ולא ברכת הנהנין. ע"ש. והיוצא מזה דברכת להניח תפילין שהיא ברכת המצוות יש לברך מעומד. וכן דעת המג"א (סק"ס), והרמ"ע מפאנו (סי' קכ), והגר"ז בש"ע שלו (סי' כז). ועיין בפתח הדביר (סי' כה) שפלפל בזה. אולם במור וקציעה (סי' ח) כתב, דלהמקובלים דתפילין של יד מיושב, גם הברכה תהיה מיושב, ומה שאמרו בירושלמי דכל ברכת המצוות צריך לברך מעומד, היינו אם מצותן גם

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א צא

כן מעומד, אבל אם המצוה עשייתה מיושב, גם ברכתה מיושב. ובכנה"ג (הגה"ט) כתב, שאין מנהגם לעמוד בברכת התפילין. וכ"כ בדרכי נועם (סי' ג') שאין חיוב לעמוד בברכת התפילין. וכ"כ הרב בית דוד (סי' יא) בשם הרב מצת שמורים. וכן דעת השלמי צבור והחסד לאלפים וסולת בלולה ועוד. וכ"כ בבן איש חי (פ"י וירא אות ה), דמיעוט מהפוסקים ס"ל דמברך מעומד, והמקובלים ס"ל לברך מיושב, ובספרי האר"י ז"ל לא נמצא גילוי לדבר זה, ואנחנו פה עירנו בגדאד נוהגים לברך מיושב כסברת המקובלים, וכן עיקר. וכ"כ השלמי צבור, והסולת בלולה, ומנחת אהרן. ועיין בשו"ת שואל ומשיב מאזוז (סי' א') שהביא דברי האחרונים הנ"ל וכתב, דמאחר וע"פ הסוד איכא קפידא בדבר, וע"פ הפשט אין בזה כ"כ קפידא, נראה לברך מיושב עדיף טפי, ובפרט במקום שנהגו כן בדודאי אין לשנותו. ולענין ההנחה נראה ודאי דלית דין צריך בשש דנקטינן כדעת רוב האחרונים ועמהם האר"י ז"ל, ויסודם מהזוהר שכתב האגור. ואין מקום לזוז מהמנהג שלנו אשר יש לו יסוד מכל צד. ולענין הברכה הנה מ"ש בב"ד בשם המ"ש דדוקא בברכות דאצילות, ונראה שהתכוין לברכות שמונה עשרה שהם באצילות, וזה תמוה, שמדברי הירושלמי שהובא בב"י משמע דלא מפליג אלא בין ברכת המצות לברכת הנהנין, אבל אין חילוק בברכת המצות גופא. ועוד, דברכות שמונה עשרה לא מיקרי ברכת המצות, דאינם ברכה על קיום מצוה, אלא הברכות עצמן הוו מצוה. ועל כל פנים אין הירושלמי סותר למנהגינו לברך על התפילין מיושב, דכל שקיום המצוה מיושב גם הברכה מיושב. ע"ש.

ד. ועוד נפ"מ, לענין הנחת תפילין של ראש, שלדעת מרן (סי' כה סעיף יא) מניחן מיד אחר שקשר התפילין של יד לקבורת, קודם שכורך על הזרוע. אבל מנהגינו כדעת המקובלים להניח תפילין של ראש רק אחר שסיים כל הכריכות על הזרוע.

ה. ועוד נפ"מ לענין ברכת הנותן ליעף כח דאף שמרן כתב בש"ע (סי' מו סעיף ו') שלא לברך ברכה זו. מנהגינו לברך כדעת המקובלים.

אם מברכים ברכת שעשה לי כל צרכי ביוהכ"פ ובתשעה באב

ו. ועוד נפ"מ לענין ברכת שעשה לי כל צרכי בת"ב וביוהכ"פ, דהנה כתב הרא"ש

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

(פ"ח דיומא סי' א) וז"ל: כתב בעל העיטור, איכא מאן דאמר שאינו מברך שעשה לי כל צרכי ביוהכ"פ מפני שאסור בנעילת הסנדל. ומסתברא דכיון דבידו וברשותו הן לעולם כגון מפני סכנת עקרב מותר לברך כסדר כל ימי השנה כולה וכו'. ע"כ. וכ"ה בהר"ן שם. וכ"כ בשבולי הלקט (הלכות ט' באב סי' רסט) בשם בעל העיטור, וכ"ה בספר העיטור (בהלכות יוהכ"פ דיני רחיצה, דף קו ע"ג). וכ"כ הטור (סי' תריג). ומרן הב"י שם כתב, שהרא"ש והר"ן נתנו עוד טעם שיש לברך, מפני שעל מנהגו של עולם הוא מברך, כשם שמברך הנותן לשכוי בינה, אע"פ שלא שמע קול התרנגול, וסיים הב"י, אבל אין כן דעת הרמב"ם, שהרי כתב (בפ"ז מהל תפלה ה"ח) שההולך יחף אינו מברך שעשה לי כל צרכי, וביוהכ"פ ובט"ב שאין שם רחיצה אינו מברך על נט"י. ע"כ. [והרמב"ם לשיטתו (שם ה"ז) שכל ברכה מברכות השחר שלא נתחייב בה אינו מברך אותה].

ומהר"א חיון ז"ל בהגהתו לספר שלמי צבור (בדף נא:) כתב, דכיון שבידו וברשותו לנעול מפני סכנת עקרב, יכול לברך ברכת שעשה לי כל צרכי, ואמנם המישרים אורחותם שהולכים תמיד אחר דרכי האר"י בכל עניניהם ומעשיהם, להם לבדם ניתנה האריש לומר דאנן בתר רבינו האר"י ז"ל גררינן בכל מיילי דמר, והוא ז"ל דעתו שאין לברך ברכה זו בט"ב באב וביוהכ"פ. אולם לעיני כל ישראל הדת נתונה לברך, ואין בזה עון אשר חטא במה שאין חוששים לדברי האר"י בזה, שאף שהאר"י חשש שלא לברך, הוא רק ע"פ הסוד, (וכ"כ המאמר מרדכי סי' מו סק"י אליבא דהאר"י ז"ל). ואנו אין לנו עסק בנסתרות, וכמ"ש בשו"ת דבר משה ח"ג (יורה דעה סי' יב). ואף שהחיד"א בקשר גודל (סי' ה' אות יט) פסק כהאר"י, זהו מפני שנמשך כדרכו אחר הקבלה, אבל לדידן קיימא לן כמ"ש הרדב"ז, שאם יש מחלוקת בין הפוסקים והמקובלים הלכה כדברי הפוסקים, ולכן יש לברך גם בתשעה באב ויוהכ"פ ברכת שעשה לי כל צרכי, וכמ"ש הרשב"ץ בח"ב סי' קפז. וראה בארץ חיים סתהון (סי' מו סי"ח), ובמה שכתבנו בילקו"י הלכות פסוקי דזמרה וברכות השחר (מהדורת תשס"ד, סי' מז). ע"ש.

ישן בלילה אם מותר לאכול קודם עמוד השחר

ז. ועוד נפ"מ במי שישן שינת קבע על מטתו בלילה, וקם קודם עמוד השחר אם

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

צג

רשאי לאכול, וז"ל מרן בש"ע (סי' פט סעיף ה'): אם התחיל לאכול קודם עלות השחר צריך להפסיק. וי"א שא"צ להפסיק. ע"כ. וכתבו האחרונים שהעיקר כסברא ראשונה [שהובאה בסתם]. ולא דמי למנחה דאמרינן בפ"ק דשבת דלתפלה א"צ להפסיק, דשאני הכא דאסמכוה אקרא ואיכא לאו דלא תאכלו על הדם. [בי"ן]. ומבואר מזה, דרק צריך להפסיק כשיגיע זמן תפלה, אבל עצם האכילה קודם עמוה"ש מותרת. והוא ע"פ המבואר בסי' תקסד.

ואמנם כל זה לפי הפשט, אבל לפי הזוהר (פ"י ויקהל דף רטו) אין לאכול אחר שישן שינת קבע בלילה, אפי' אם לא הגיע עדיין זמן תפלה. וכ"פ בשו"ת לב חיים ח"א (סי' סט דף פח ע"ד) ע"ש. ואמנם אם היה נייעור כל הלילה גם לדעת המקובלים מותר לאכול קודם עמוד השחר. וכמבואר בכה"ח (סי' פט אות כח ואות מג, וסי' תקסד אות ז', וסי' תקפא אות טט). ע"ש. ולכן לכתחלה נכון להזהר בזה, ולחוש לדברי הזוהר, ומ"מ חולה שקשה לו להמתין עד לאחר התפלה, וכל כיו"ב, רשאי לסמוך על הפשט ולאכול לפני התפלה. וגם המהרח"ו נהג לאכול לאחר שישן כשהיה חלש לבו, וכמ"ש בברכי יוסף (סי' פט אות ב') בשם סידור האר"י. ע"ש. וראה בשו"ת יבי"א ח"ה (חאו"ח סי' כב אות ה'). וע"ע בילקו"י ח"ה (מועדים, עמוד כז). ע"ש].

סדר הכריעות בתפלת שמונה עשרה

ח. וכן נפ"מ לענין הכריעות בתפלת י"ח, אם יש לכרוע קודם הראש ואח"כ הגוף, או ביחד. והנה מרן בש"ע (סי' קיג סי"ח) כתב, כשהוא כורע יכרע במהירות בפעם אחת וכו'. אך במג"א (סק"ד) כתב, כשיאמר ברוך יכרע ברכיו, וכשיאמר אתה ישחה עד שיתפקו החוליות [זוהר פ"י עקב]. וכ"כ באליה רבה (סק"ה), דכשואמר ברוך יעשה כריעה בברכים, [פסקי תוס']. וכ"כ הרש"ל (בביאורו על הסמי"ג מצות עשה יט, עמוד ז').

ואמנם בבאר היטב (סק"ח) הביא ממשנת חסידים בשם האר"י ז"ל, דכשואמר ברוך יכרע גופו, וכשואמר אתה יכרע ראשו. ולא הזכיר מכריעת ברכיו. גם בשו"ת בית יעקב (סי' קכז) הזכיר רק מכריעת גופו בברוך, וראשו באתה, ולא הזכיר מכריעה בברכיו. וכ"ה בשערי תשובה שם. וכ"כ במחזיק ברכה (סק"ב) בשם תלמידי האר"י ז"ל. ובקשר גודל (סי' יג סעי' ב') כתב, יכרע גופו כשואמר ברוך, וכשיאמר אתה ישחה

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ראשו. [זוהר]. ושם בסי' קכא הביא משבולי הלקט דצריך לכרוע על ברכיו, כי כשהילד במעי אמו ראשו מונח בין שתי ירכיו. ע"ש. והעירו ע"ז, דבשבלי הלקט (סי' כב) הלשון הוא: "כשאדם כורע במודים צריך לו לכרוע עד ברכיו לפי שהילד וכו' עד שהמילה שלו בתוך פיו, ובעבור זה צריך לשוח עד ברכיו". ולא כתוב שם על ברכיו. ועיין בכה"ח (אות כא) שהביא משעה"כ (דרוש ב) דהכריעה נחלקת לשנים, הכריעה תחלה בגופו, ואח"כ ראשו. והביא מסידור הרש"ש שכתב, כשאומר מודים אנחנו לך יכרע גופו, וכשאומר שאתה הוא יכרע ראשו. ואע"ג דבשעה"כ איתא, דבמודים לא יעשה כי אם כריעה וזקיפה אחת של הגוף בלבד, הרש"ש דקדק מדברי האר"י שיעשה בב"א ב' כריעות וב' זקיפות. ע"ש. ויש עוד להאריך בזה. וראה בילקו"י תפלה ב' סי' קיג.

ט. ועוד נפ"מ אם יש להעדיף מנחה קטנה או מנחה גדולה, שלדעת מרן יש להתפלל מנחה קטנה, ורק בדיעבד אם התפלל מנחה גדולה יצא. ומנהגינו כד' הזוה"ק להקל גם לכתחלה להתפלל מנחה גדולה.

י. ועוד נפ"מ לענין ברכה על פרי מעץ סרק, שדעת מרן (סי' רט) לברך עליהם שהכל, ומנהגינו בפרי משובח מעץ סרק, לברך העץ ע"פ המקובלים.

שתה רביעית מים קודם הסעודה, אם יברך בורא נפשות

יא. ועוד נפ"מ במי ששתה רביעית מים קודם הסעודה, ומיד נטל ידיו לסעודה, אם יברך קודם נפשות, או שיסמוך על ברהמ"ז לברך אחר כך. והנה בבן איש חי (פרשת נשא אות ג) כתב, נכון להזהיר את זה השותה מים בין קידוש לברכת המוציא, שלא ישתה רביעית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה, ויכנס במבוכה של המחלוקת שיי"א שצריך לברך ברכה אחרונה ואין ברהמ"ז פוטרת המים ששתה קודם המוציא, וי"א שא"צ לברך, ועל כן טוב לזיזהר שלא ישתה רביעית. ומיהו אם טעה ושתה רביעית יברך ברכה אחרונה על המים קודם המוציא, יען דאף שיש חולקים, מ"מ סברא זו עיקר מפני שכך היא הסכמת רבינו הגדול האר"י ז"ל, אשר צפה ברוה"ק במצח רבינו מהרח"ו ז"ל, בפעם אחת ששתה רביעית מים קודם המזון ולא בירך ברכה אחרונה והוכיחו על זאת, וכנזכר בשער טעמי המצות (פר' עקב). ע"ש. ואע"ג דהאי עובדא דרבינו מהרח"ו ז"ל אפשר דבחול היה, מ"מ נראה שה"ה

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

צה

בסעודת שבת דאית בה קידוש נמי דינא הכי לדעת רבינו הגדול האר"י ז"ל, וכאשר הוכחתי ובררתי זאת בשה"ק מקבציאל בס"ד, ועיין להרב ברכי יוסף (סי' קעד סק"ב). ע"כ. וראה בזה בילקו"י ברכות סי' קעד הערה ו'. ובהליכות עולם ח"ב (עמ' כח). ושם העלה שהמברך יש לו ע"מ שיסמוך, משום ספק ספיקא. ועיין בשו"ת חזון עובדיה ח"א (סי' ט) דמאי דלא עבדין ס"ס בברכות הוא לכתחלה. ע"ש.

יב. ועוד נפ"מ לגבי מקום הנחת המטות, שמרן בש"ע (סי' ג' סעיף ו') כתב, אסור לישן בין מזרח למערב אם אשתו עמו. וכונן להזהר אפי' כשאין אשתו עמו. ע"כ. ומנהגינו שלא להקפיד בזה כ"כ, וכדעת המקובלים שראש המטה יהיה למזרח ומרגלותיה למערב, ושלא כמ"ש רש"י הנ"ל. וראה להלן בדוגמאות למנהגים נגד דעת מרן.

אי מהני לאכול סעודה שלישית קודם מנחה

יג. ועוד נפ"מ אי מהני לאכול סעודה שלישית קודם מנחה, דלפי הפשט יש בזה מחלוקת, אבל לפי הקבלה עיקר סעודה שלישית רק אחר מנחה. והנה לשיטת הר"ף והרמב"ם שאפי' סעודה קטנה אסור לאכול קודם מנחה, אפי' סמוך למנחה גדולה, פשיטא שמוכרח להתפלל מנחה מקודם, אם לא כשהתחיל קודם חצות, ונמשך אחר חצות. והו"ד בטור (סי' רצא). אמנם לשי' החולקים שם רשאי לאכול קודם מנחה. ודעת התוס' והרא"ש והמרד' בפרק ערבי פסחים, שאין לאכול סעודה ג' בין מנחה לערבית, אלא קודם מנחה. [שהרי אסור לשתות מים בין מנחה למעריב בשבת, שאז הוא קרוב לזמן חזרתן של הנשמות לגיהנם, ואיתא במדרש, כל השותה מים בשבת בביה"ש כאילו גוזל קרוביו המתים, ולכן אין לאכול אז סעודה שלישית, שמא יבא גם לשתות]. ואף שאסור לאכול קודם מנחה, סעודה קטנה שרי. אבל דעת הרמב"ם והטור, שאדרבה טוב יותר להתפלל מנחה ואחר כך לאכול סעודה שלישית. שהרי אסור לאכול עד שיתפלל. והובאה מחלוקת זו ברמ"א (סי' רצא סעיף ב'), וכתב, שכן נוהגים בכל מדינות אלו. ע"כ. וגם חכמי הקבלה כתבו, שיש לאכול סעודה שלישית דוקא אחר מנחה, וכמ"ש בבן איש חי (פרשת חיי שרה ס"ד). ולכן לענין הלכה לכתחלה נכון לנהוג שיתפלל תפלת מנחה, ורק אח"כ יאכל סעודה שלישית. וכן המנהג, כמו שהעיד בספר נתיבי עם (סי' רלג, וסי' קצא). זולת במקום אונס, או שקשה לו לקיים

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

סעודה זו אחר מנחה, שאז יכול לקיימה קודם מנחה, או שיתפלל מנחה גדולה, ויאכל אח"כ.

ואף שלכתחלה ראוי להתפלל מנחה קטנה, וכמנהג האר"י, וכמ"ש בילקו"י ח"ג, מ"מ לצורך אכילת סעודה שלישית יתפלל מנחה גדולה, ואח"כ יאכל, כש"א בדרך אחרת. ואם אין לו מנין להתפלל מנחה בצבור בזמן מנחה גדולה, והוצרך לאכול בזמן מנחה גדולה, [וכגון שהולך למקום אחר, ושם לא יוכל לסעוד סעודה שלישית], יאכל תחלה סעודה שלישית, ואחר כך יתפלל מנחה. ודוקא אחר חצות היום ואילך. וראה בקצות השלחן (בדי השלחן, סק"ט). ע"ש.

זמן ברכת הלבנה

יד. ועוד נפ"מ לגבי זמן ברכת הלבנה, במסכת סופרים (פרק כ"ה הלכה א'): אין מברכים על הירח אלא כשהוא מבושם ובכלים נאים. וכתבו תלמידי רבינו יונה (ברכות סוף פרק ד'), יש מפרשים, דהיינו במוצאי שבת שמברכים על הבשמים. ואין פירוש זה מתקבל וכו', ויש מפרשים שהוא מלשון עביד בושמיה לבריה, כלומר, עשה חופה לבנו, ורוצה לומר משעה שתיעשה כמו חופה שהיא גדולה קצת ומאירה סביבותיה. ולמורי ה"ר יונה נראה דהיינו משעה שיהיה האור שלה מתוק ואדם נהנה ממנו, שזהו אחר שנים או שלשה ימים, אבל ירח בן יומו מתוך קטנותו אין אורו מתוק שאין אדם נהנה ממנו. ע"כ. והרד"א (דף צד) ורבינו ירוחם (נתיב יא) הסכימו לפירוש האחרון. והמג"א (סי' תכו ס"ק יג) כתב בשם ספר הקנה, שמצוה מן המובחר לקדש הלבנה בלילה הראשון. ע"ש. ורבים מגאוני אשכנז סוברים, שיש לקדש את הלבנה מיד לאחר שלושה ימים, וכמ"ש הלבוש, והב"ח, והט"ז, ובספר מאורי אור, ובשו"ת שמלת בנימין, ובשו"ת עולת שמואל, ובשו"ת יד הלוי, ובערוך השלחן, וצמח צדק, ועוד. וכ"כ הפר"ח.

אולם בזוה"ק (פרשת כי תשא דף קפח) מבואר, שצריך שתהיה הלבנה ראויה ליהנות מאורה. ומרן הב"י (שם) כתב בשם הגאון המקובל רבי יצחק גיקטליא, שע"פ הקבלה אין לברך עד שיעברו עליה ז' ימים. וכ"פ מרן בש"ע שם. וכ"כ מרן החיד"א. ובספר מגיד מישרים (על שיר השירים) כתב, שהמגיד אמר לו למרן הב"י,

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

צז

שע"פ הקבלה אין לברך על הלבנה אלא לאחר שיעברו עליה ז' ימים וכו'. וכן דעת הרש"ש, והגר"ז, ומהר"א מני, והגר"ח, ובכה"ח, ועוד.

ומטעם זה אנו נוהגים להקפיד בדרך כלל שלא לקדש את הלבנה אלא לאחר שבעה ימים שלמים, וכדברי המקובלים ומרן הש"ע, אלא שאם חסרות קצת שעות במוצאי שבת להשלמות שבעה ימים שלמים מעת לעת, יש לצרף מ"ש בשכנה"ג שאם ליל מוצ"ש הוא ליל שביעי לחידושה, מברכים עליה. וכמבואר כל זה בשו"ת יחיה דעת ח"ב (סי' כד), ובשו"ת יבי"א ח"ו (חאו"ח סי' לח אות א'). וע"ש עוד.

ויש להעיר מדברי הפרי עץ חיים שכתב, שיש לברך ברכת הלבנה מר"ח, וא"צ ז' ימים, והוזכר בשדי חמד (מערכת מ' כלל קד אות ב'), שהביא דברי הזוהר חי שתמך יסודותיו על הפרי עץ חיים, ותמה על המקדש מלך בשם ח"י ע"פ דברי האר"י. וכ"ה בספר מלחמת יעב"ץ להרה"ג ר"מ לוריא (דף י.). ומ"מ מה נעשה ופשט המנהג להמתין ז' ימים כדברי מרן הש"ע (וכפי שאמר לו המגיד למרן). וכ"כ האחרונים הספרדים, ומכללם מרן החיד"א בעבודת הקודש (אות קפב), וקשה לשנות המנהג, וכמ"ש השדי חמד שם. וכ"כ הרמ"ע מפאנו, וביותר שכן כתב בסידור הרש"ש שצריך להמתין שבעה ימים, ונודע תוקף גדולתו בקבלה דכל רז לא אניס ליה ועיין בשו"ת רב פעלים ח"ג (סוד ישרים סי' ד') ואמנם אם חסרים כמה שעות אין להקפיד ע"כ, ולברך במוצ"ש לזכות הרבים, ודלא כמי שהחמיר גם בזה. [ועיין בשו"ת שואל ומשיב ח"ד סי' יד שמחמיר גם כן בזה]. גם בעבודת הקודש ירושלים בדפוס מעין החכמה, סי' קפו שמוזהיר על ז' ימים. ע"ש. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר חלק יא (סי' עז). ע"ש.

ברכת הלבנה כשיש ענן דק

טו. ועוד נפ"מ לענין ברכת הלבנה, שע"פ הקבלה כתב מרן החיד"א במורה באצבע (סי' קפד), שאם יש אפי' ענן דק על הלבנה, לא יברך ברכת הלבנה. וכ"כ בספר בן איש חי (שנה ב' פרשת ויקרא אות כג). והדבר ברור שאין זה מן הדיון, אלא ממדת חסידות, וכן מבואר בשו"ת הרדב"ז ח"א (סי' שמא), שאם המסך שעובר על פני הלבנה הוא ענן דק וקלוש, שעובר דרכו אור הלבנה, עד שנהנה ממנה, ויוכל להכיר בין איסור לפונדיון,

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

וכיו"ב מהדברים הניכרים לאור הלבנה, אז בודאי שיכול לברך עליה. ע"ש. וכ"כ האחרונים. (ועיין שו"ת יחזה דעת ח"ד סי' יח, עמוד צח).

טז. ועוד נפקא מינה במנהג הכפרות בערב יום הכיפורים, שלדעת מרן השי"ע אין לנהוג כן מפני דרכי האמורי, אך המנהג פשט כדעת המקובלים, והוא מנהג קדום קודם שפשטו הוראותיו של מרן.

יז. ועוד נפקא מינה בסדר הנענועים של הלולב, שלדעת מרן בנענוע צריך להקיף דרך ימין, שהוא לצד מזרח דרום מערב צפון. אבל המנהג פעה"ק ירושלים ת"ו כמ"ש רבינו האר"י, להקיף דרום צפון מזרח מעלה מטה ומערב. ואין לשנות. וראה בילקו"י מועדים (עמוד קסח).

יח. ועוד נפ"מ במי שאין לו ד' המינים, אם בכל זאת יקיף את התיבה, שדעת מרן (בסי' תרס סעיף ב') שאע"פ כן מקיף את התיבה. ומנהגינו כדעת האר"י ז"ל שאינו מקיף את התיבה.

גילוח הזקן על פי הסוד

יט. לענין איסור השחתת הזקן במספרים כעין תער, שכתב הברכי יוסף (שיו"ב סימן קפא סק"י) שעל דרך האמת בסתרי תורה איסור גמור הוא לגלח הזקן בשום אופן, וכמו שכתב האר"י ז"ל. ע"כ.

כ. וכן לענין תקיעות באמצע תפלת הלחש, שכתב בשו"ת שואל ומשיב תנינא (ח"ד סי' קעג, דף סא), שאע"פ שמקובלים כתבו שיש לתקוע גם בלחש, כיון שהמנהג הקדמון שלא לתקוע בלחש, ע"פ השי"ס והפוסקים, אין לשנות המנהג שלנו מפני דברי המקובלים, שכבר כתב הרדב"ז שבכל מקום שספרי הקבלה חולקים על הגמרא, הלך אחר הגמרא והפוסקים. ונראה לי הטעם לזה דלא עדיפא קבלת הזוהר שהיא על דרך הנסתר, יותר ממאי דקיי"ל שאין הלכה כרבי שמעון דדריש טעמא דקרא, ע"פ הנגלה, כל שהטעם סותר הדין, כמו שכתבו התוס' בסוטה (נד.), לפיכך אין הלכה כהזוהר נגד הפוסקים, שאין לנו עסק בנסתרות, כי הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. ע"כ.

כא. וכן לענין שיעור הפרשת חלה, שמרן כתב בש"ע (סי' שכב ס"א) שמדברי סופרים

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

צט מפרישין אחד מכ"ד מן העיסה, ואנו מנהגינו להפריש חלה כל שהוא, אחר דהחלה לשריפה קאי.

כב. וכן לענין מ"ש בברכי יוסף (יורה דעה סי' שצג סק"ב), דרבינו האר"י סבר שאין לאבל לשנות את מקומו בשבת, הנה שם גם מרן הב"י כתב שמנהג יפה הוא. ואיש חסיד שהוא מפורסם דלגבי ידידה ליכא יוהרא, כי כל העם עונים אחריו מקודש, מסתברא כן לעשות כמנהג האר"י ז"ל, אף שבעירו לא נהוג הכי, והכל לפי המקום והזמן. ע"כ. והביאו בשו"ת אגרות משה (יורה דעה סי' רנז). ע"ש.

י"ד דוגמאות למאי דעבדינן כדעת הפשטנים - נגד דעת המקובלים טעה והניח תפילין קודם טלית

א. ועוד נפ"מ, במי שטעה והניח תפילין קודם שהתעטף בציצית, שלדעת הפשטנים אי"צ להסיר התפילין, אלא באופן כזה יתעטף בציצית אחר התפילין. [ונבפרט אנו שלבושים טלית קטן]. ואם עבר ופגע תחלה בתפילין קודם שהתעטף בציצית, ועדיין לא הניחו, יש לו להניח תחלה, ואחר כך יתעטף בציצית. ואעי"פ שדעת רבותינו המקובלים שאף בכיו"ב יתעטף בציצית תחלה ואח"כ יניח תפילין, מ"מ העיקר לדינא כדעת הש"ע, שיניח תפילין תחלה ואח"כ יתעטף בציצית. ועיין בילקו"י תפילין (מהדורת תשס"ד סי' כה) אי מהני שיסיח דעתו מהתפילין, כדי שיוכל להתעטף בציצית תחלה. ע"ש.

עד מתי זמן ברכות קריאת שמע

ב. ועוד נפ"מ לענין זמן ברכות ק"ש אחר ד' שעות, שלדעת רוב הראשונים ומרן הש"ע (סי' נח ס"ו), אין לברך ברכות אלה אחר ד' שעות מהיום, ובשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' יב), כתב, שלענין הלכה אעי"פ שהפרי"ח וסיעתו פסקו כהרמב"ם שזמן ברכות ק"ש כל היום, מ"מ אגן בדין צריכים לחוש למאי דקיימא לן סב"ל, וצריך להורות כמו שפסק מרן הש"ע שלא לברך ברכות ק"ש אחר ד' שעות, אלא שעדיין יש מקום לומר שע"פ הסוד יש לברך ברכות ק"ש גם לאחר ד' שעות, כי לדברי האר"י ז"ל אם אינו מברך ברכות ק"ש, עושה חסרון גדול בתיקון הק"ש והתפלה וכו'. ויש לסמוך על דברי האר"י ז"ל גם לענין ברכות וכו'. ומהר"א מני כתב בתשובה שם להשיב על דבריו, והעלה שגם ע"פ הסוד אין מקום לברך ברכות ק"ש אחר שעה רביעית. וחזר הגאון המחבר להעמיד דבריו, וחזר גם מהר"א מני ועמד

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

על משמרתו. ושוב חזר המחבר להחזיק דבריו. ע"ש. אולם הגר"יח עצמו בספר בן איש חי (פרשת וארא אות ה) פסק, שאם עברה שעה רביעית מהיום, יקרא ק"ש כקורא בתורה בלא ברכותיה, משום סב"ל. והניף ידו שנית במשנתו האחרונה בספר עוד יוסף חי (פרשת וארא אות יז), וכתב, שאין לזוז מסברת מרן שפסק שלא יקראנה בברכות אחר שעה רביעית, וכל שכן שהוא בכלל סב"ל, ואין הברכות מעכבות. ע"ש. וכנראה שאחר שראה שמהר"א מני לא הסכים לדבריו שכתב ע"פ הסוד, הדר הוא לכל חסידיו. ובאמת שיש סיוע לדברי מהר"א מני, ממ"ש מהר"ש ויטאל בשם רבו (כנראה הוא מר אביו המהר"ח"ז), שהעיקר שלא יאמרו הברכות אחר ד' שעות, וכנ"ל. (ובעצם הדבר אי אמרינן סב"ל נגד האר"י או לא, כבר נתבאר בשו"ת יבי"א ח"ב (חאו"ח סי' כה אותיות יב-טו), שדעת אחרונים רבים שהכלל של סב"ל, שייך גם לגבי האר"י ז"ל, כי לא בשמים היא).

לבישת בגדי לבן בשבת

ג. וכיו"ב מצינו לענן לבישת בגדי לבן בשבת, שהחכמים הפשטנים לבשו בגד שחור כרגיל, וכדמשמע בגמ' דשבת (קמ"ז). דרבנן דפומבדיתא הוו לבשי גלימות שחורות בשבת. ע"ש. וכן הוכיח האליה רבה. [ובשערי תשובה (סק"ד) דחה ראיה זו, דאפשר דהנך רבנן לא היה להם רק עטיפת חול]. אך המקובלים הקפידו ללבוש בשבת בגדי לבן. וכ"ה בבאר היטב בשם האר"י ז"ל. ובבן איש חי (ש"ב פרשת לך לך ס"י"ח) כתב, שהאר"י ז"ל הזהיר את המהר"ח"ו ז"ל, כשילבוש החלוק של שבת בער"ש, לכוין בשם קדוש, שתועיל לו להמשיך אליו את הקדושה. ויזהר כל אדם שלא ילבש בגדים שחורים בשבת, ואפי' עוברי דרכים יזהרו שלא ללבוש בגדי חול ובגדים שחורים בשבת. ע"ש. אלא שכבר פשט המנהג עתה ללבוש בגד שחור או כחול, ונראה שבמקומותינו שנוהגים ללבוש בגדים שחורים, הרוצה לנהוג ללבוש לבנים כדברי האר"י, אינו רשאי לעשות כן, דמחזי כיוהרא. ובפרט כשעושה כן בפני גדולים בתורה. וראה בילקו"י שבת כרך א' חלק ראשון, סימן רסב.

ד. ועוד נפ"מ לענין בציעת הפת בסעודות שבת, שלדעת מרן (סי' רעד) בוצע על התחתונה, ולדעת האר"י ז"ל בוצע על העליונה. וראה להלן ד"ה ובזה יש לדחות

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

מה שכתבנו בזה.

ה. ועוד נפ"מ בדין ברכת האילנות בשבת, שלד' המקובלים אין לברך בשבת, ועל פי הפשט אין בזה שום חשש.

ו. ועוד נפ"מ לענין תספורת בעומר, ע"פ המבואר לעיל.

אמירת וידוי בין התקיעות

ז. ועוד נפ"מ אם התקיעות בר"ה תשר"ת תשי"ת תר"ת, הם מפני הספק, או שהכל אמת. דלפי המבואר בגמ', כפירוש הרמב"ם רוב הראשונים ומרן הש"ע, התקיעות הם מפני הספק, ולדעת הזוה"ק נוכן לדעת הבה"ג התקיעות כולם אמת, ונפ"מ לענין וידוי בין התקיעות, דלפי הפשט כיון שכל התקיעות הם מחמת הספק, נמצא שלאחר שתקע תשר"ת, ותשי"ת, אכתי הוא בגלל הספק אם יצא ידי חובה, וא"כ היאך יאמר וידוי בין התקיעות, הרי יש בדבר חשש הפסק. אבל אי נימא שהתקיעות כולם אמת, נמצא שאחר שתקע תשר"ת תשר"ת תשי"ת, כבר יצא ידי חובה, וחשיב התחיל במצוה, ושפיר יכול לומר וידוי בין התקיעות. וכיון דנקטינן כדעת הפשטנים, אין לומר וידוי בין סדר תשר"ת לתשי"ת או תר"ת. ואף שבאור לציון ח"א (או"ח סי' ט) חתר ליישב מה שנהגו לומר הוידוי בין התקיעות, כבר כתבנו להשיב על דבריו אחה"מ בילקו"י מועדים (עמ' מא, ובמהדורת תשס"ד עמ' תרלג), ובילקו"י על הלכות ציצית (מהדורת תשס"ד, סי' ח' הערה לא). ובשלחן המערכת, ובקול תורה (סיון תשס"ד).

אפונים אם יש בהם משום בישולי גויים

ח. וכן לענין אפונים שקלו אותם גוים אם יש בהם משום בישולי גויים, שרבינו האר"י אסר אותם מן הדין, לפי שעולים על שלחן מלכים ושרים. אבל הרמב"ם (פי"ז מהמ"א הי"ז) כתב, קליות של גוים מותרים, ולא גזרו עליהם משום בישולי גוים, שאין אדם מזמין חבירו על הקליות. וכתב בכס"מ, ומכאן נהגו היתר לאכול אפונים קלויים שקולים אותם הגויים ולא פקפק אדם עליהם מעולם. ע"כ. וכ"כ עוד בב"י (סי' קיג). הילכך נקטינן להתיר אפונים קלויים של גוים, שבודאי העיקר כד' הרמב"ם ומרן. וברור לנו שמכיון שהאר"י כתב כן ע"פ הנראה לו לדינא, ולא

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ע"פ סודן של דברים הדר דינא דנקטינן כדעת מרן שקיבלנו הוראותיו. וכ"כ כיו"ב בשו"ת ביכורי יעקב (סי' ט). ובשו"ת שואל ונשאל ח"ה (חאו"ח סי' א) שבעניני הלכה יש לפסוק כד' מרן, ולא כהאר"י ז"ל, שדוקא בעניני הקבלה כתב החיד"א דאזלינן בתר האר"י ז"ל, משא"כ בעניני הלכה. גם בשלחן גבוה (סי' קז) כתב, שבסלוניקי עיר גדולה של חכמים ושל סופרים כולם נהגו היתר באפונים קלויים של גוים. וכ"כ הכנה"ג (הגב"י אות ט). ע"ש. וכמבואר כל זה בהליכות עולם ח"ז (פרשת חקת אות יב).

דין פת פלטר

ט. וכן לענין פת פלטר, שכתב בבן איש חי (פרשת חוקת הלכה ב') שיש מקומות הנוהגים היתר בפת פלטר במקום שאין פת ישראל, דאין קירוב דעת כ"כ כיון שעוסק באומנותו. ויש מקילין לקנות פת מן הגוי אפי' שיש פלטר מישראל מצוי. וכן נוהגים פה עירנו, ורבינו האר"י ז"ל מחמיר אפי' בספק אם הוא מפלטר ישראל או פלטר גוי, וכמ"ש בשער המצוות. ע"כ. אולם מנהג הדרים בחוץ לארץ כשאינן פת ישראל להקל בפת פלטר, וכדעת מרן בש"ע (יורה דעה סי' קיב סעיף ז') דפת של פלטר מותרת לעולם, אפי' קנאה ממנו בעל בית גוי, שלא הלכו באיסור זה אחר מי שהפת בידו עכשיו אלא אחר מי שהיה לו בשעת אפייה. ע"כ.

קפה של גויים

תשובת מרן תשנ"א: שנייה פשוטה רבלי צדקה והם של לומדיה שצוינה.

י. וכן לענין קפה של גוים, שכתב בבן איש חי (שם הלכה טו) הקפה שבישלו הגויים, יש אוסרין ויש מתירין, ורבינו האר"י ז"ל אסר אותה, אך אין בידנו למחות ביד המקילין, שיש להם ע"מ שיסמוכו, ובפרט במקום שפשט המנהג להקל. ופה עירנו פשט המנהג להיתר וכו'. ע"כ. וכן מנהגינו להקל בדבר, כפי שמתבאר ממ"ש הרמב"ם (בפי"ז מהל' מאכלות אסורות הי"ז). וכן גרעיני קפה קלויים יש שאוכלים אותם כך, ולפי"ד הרמב"ם הנ"ל אין בהם משום בישולי גוים. ועי' בשו"ת חקרי לב (ח"א מורה דעה ס"י קל"ו), שהסכים לטעמו של הפר"ח, שהקפה בטל לגבי המים לענין איסור בישולי גוים, כשם שהוא בטל לענין ברכת שהכל נהיה בדברו. וכמ"ש כיו"ב התוס' (ע"ז לא:). וכתב שנראה בודאי שע"פ טעם זה פשט המנהג להתיר הקפה של גוים.

יא. וכן לענין מ"ש בבן איש חי (פרשת וירא הכ"א) שאחר ברהמ"ז יחזור לקחת ב' אגודות הדס בשתי ידיו ויחברם יחד וכו', וכנזכר בדברי רבינו האר"י. ע"כ. ואנן שהדי דלא נהגינן בהכי.

יב. ועוד לענין מ"ש בבן איש חי שם (הלכה כב) מנהג האר"י ז"ל להניח השלחן במקומו וכוס של ברכה ג"כ מונח עליו, והיה משאיר בו מעט יין כדי להשאיר שם וכו'. ע"כ. וגם בזה אין הכל נוהגים כן.

נתינת י"ב לחמים על השלחן בליל שבת

יג. וכן לענין נתינת י"ב לחמים והקפת השלחן בליל שבת, שיש נוהגים ע"פ האר"י ז"ל להניח על השלחן י"ב ככרות קטנים לכל סעודה, ששה על גבי ששה כמין ניקוד סגו"ל. ולוקחים שנים האמצעיים ובוצעין מאחד. ואפי' מי שאין לו יד בקבלה, רשאי לנהוג כן, שדוקא בעניני כוונות וכדומה, אינם אלא למי שמבין בקבלה, וכל מנהגיו ע"פ הקבלה, אבל לשאר בני אדם יש לחוש בזה ליוהרא שחושב עצמו מקובל. משא"כ גבי הנחת י"ב ככרות על השלחן. כ"כ בשעה"כ (דף עב ע"א). ובמחזיק ברכה (סי' רעד) כתב, שהנוהגים ע"פ האר"י ז"ל מסדרין על השלחן י"ב ככרות קטנות לכל סעודה, ששה על גבי ששה, כמין שני סגולין, ולוקחין ב' האמצעיים ובוצעין מאחד. ע"ש. וכתב באליה רבה (סי' רעד), שלא יעשה אדם אם לא שבקי בטוב חכמת הקבלה. וגם בש"ס אין רמז לזה, ולא משמע הכי, וכן במכילתא וכו'.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ע"כ. אולם במחזיק ברכה הנ"ל כתב, דאף מי שאינו יודע הכוונות אם רוצה ליישר מעשיו באופן שנוהגים מארי דרזין ולבו לשמים שיהא חשוב לפני ה' כאילו כיון הא מעלייתא היא. והובא בשערי תשובה שם. ובבן איש חי (פרשת וירא אות טו), ובכה"ח (סי' רסב אות ב.). ע"ש.

וראה בשו"ת תורה לשמה (סי' פה) שכתב, שמי שיש לו שלחן קטן, והיי"ב ככרות יוצאות מחוץ לשלחן, אע"פ כן יניח הי"ב ככרות, ולא יחוש למה שחלקן יוצאים מחוץ לשלחן. ע"ש. ומרן אאמו"ר זיע"א אינו נוהג בכל זה, אלא כמו שנתבאר בשי"ע לבצוע על ב' ככרות ודיו.

בני ישיבות בקריאת חק לישראל

יד. לענין קריאת חק לישראל, שרבינו האר"י ז"ל הקפיד מאד בזה, ואנן חזינן שאין הכל נוהגים בזה, ובמחז"ב (סוף סי' כה) כתב בשם אור צדיקים, שאין לחלוץ התפילין עד אחר שילמדו בהם תחלה, כי לא יזכה האדם לקנות ג' חלקי הנשמה נר"ן, אא"כ ילמוד בתפילין, וביותר אם לומד בתפילין דר"ת. וע"ע בספרו מורה באצבע (סי' ד.). וכ"כ מהר"ח פלאג"י בכה"ח (סי' י"א אות מג) בשם התיקונים. וכ"ה בבן איש חי (פרשת חיי שרה אות יא).

גם בשו"ת יבי"א ח"ג (חאו"ח סי' ד) כתב, ומה טוב ומה נעים ללמוד בכל יום חק לישראל עם תפילין דר"ת. ע"כ.

ואמנם חזינן לרבים שלא הקפידו בזה, ובפרט בני ישיבות שתורתם אומנותם, וראה מ"ש בילקו"י על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת (ח"ב עמוד פח אות ה, ועמוד שלב). וכתב בשו"ת יבי"א ח"ד (יו"ד סי' לא אות ה'), שכן בדין, שאין לחדש חיובים אחר חתימת התלמוד. ע"ש. וכל זה דלא כמ"ש בספר אור לציון ח"ב (עמ' פח) בלשון "צריכים" גם על תלמידי חכמים.

ומיהו אף שאין בזה חיוב גמור, כבר כתב מרן החיד"א בדבש לפי (מערכת ת' אות מא) ובספרו שם הגדולים (מערכת ספרים ערך בהיר) דאפ"י מארי דרזין חובת גברא ללמוד מקרא משנה והלכה דבר יום ביומו [אע"פ שיוצאים ידי חובה בזה בתפלה בפרק איזהו מקומן, ועוד]. ע"ש. [וכן היה מנהגו של מרן זיע"א לקרות בכל יום חק לישראל, תמידין כסדרן].

ובן ישיבה העוסק בלאו הכי במשנה ובגמרא במשך היום, עכ"פ טוב ונכון היכא

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

קה

דאפשר שילמד לכל הפחות המקראות והנביאים ודברי הזוה"ק.

אכילת בשר אחר גבינה

והנה מצינו מחלוקת בין המקובלים לדברי הפשטנים, לענין אכילת בשר אחר גבינה, דהנה בכה"ח (אות י') הביא בשם האר"י ז"ל בשעה"מ (סוף פרשת משפטים) שנהג שבכל יום שאכל גבינה לא היה אוכל בשר עד הלילה. ומשמע שהוא דוקא באכל גבינה קשה משום דיש מחמירים בה כמו בשר, אבל באכל גבינה רכה או שתה חלב, א"צ להמתין כ"כ, אלא די ברחיצת ידים וקינוח הפה והדחת הפה. ומיהו עיין בזוה"ק וכו', ומשמע דלא שנא, דבכל ענין אין לאכול מאכלי בשר וחלב בשעתא חדא וכו' אפי' גבינה רכה או חלב או מאכלי חלב, ואפי' החלב קודם בשר. וסיים, ולכן כל ירי"ש יחמיר לעצמו ולאחרים הנשמעים לו שלא יאכל בשר אחר גבינה אפי' רכה, או אחר מאכלי חלב, או שתה חלב, עד אחר שעה אחת וסעודה אחרת, דהיינו עד שיברך ברכה אחרונה על מה שאכל. ע"כ.

אולם בדברי הזוה"ק יש לפרש, דהיינו דוקא בבשר בהמה אחר גבינה, ויש מפרשים דהיינו בגבינה אחר בשר, תוך ו' שעות, וכמ"ש המהרש"ל בספר ים של שלמה (פרק כל הבשר סי' ו'), דיש לפרש דברי הזוהר בגבינה אחר בשר, אבל בשר אחר גבינה מותר. והעלה שם, שאינו רשאי להחמיר על עצמו אפי"כ שיניו נקובים וקרוב לודאי שלא יוכל לנקרם היטב ויבוא לידי מכשול. ע"ש. גם בפרי תואר (סי' פט סק"ו) כתב לחלוק על דברי מרן הב"י, שי"ל שאף לדברי הזוהר היינו דוקא בבשר בהמה אחר גבינה, ולא בבשר עוף אחר גבינה. וכ"כ היעב"ץ במור וקציעה (סי' קעט), שאין ראיה מהזוהר לאסור אכילת בשר עוף אחר גבינה, ומה שכתוב אחר כך בזוהר (שם דף קכה ב) רבי יוסי שרי למיכל תרנגולתא בגבינה או בחלבא, אמר ליה רבי שמעון אסור לך, לך אמרינן לנזירא, לכרמא לא תקרב. היינו דוקא לענין לאכול עוף וגבינה או חלב ביחד, ומשום שרבי יוסי היה סובר כרבי יוסי הגלילי שמתיר לאכול בשר עוף בחלב (כדאייתא בשבת קל. וחולין קיג). והורה לו רבי שמעון כהלכה, אבל אחר גבינה אפי' בשר בהמה חומרא הוא בעלמא בודאי, ולכן בבשר עוף אחר גבינה אין להחמיר כ"כ. ע"כ. ויש מפרשים בדברי הזוהר, דהיינו דוקא בגבינה קשה שעברו עליה ששה חודשים, וכמ"ש בספר חגורת שמואל (סי' פט ס"ק יח), שהזוהר מייירי

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

בגבינה קשה שעברו עליה ששה חודשים, ושהועמד על ידי קיבה, שמושך טעמה זמן ארוך והוא כבשר, וכמו שכתבו כן גם התורת חטאת (כלל עו - עז), והט"ז (סי' פט סק"ד), שבזה הוא שיש להחמיר להמתין ו' שעות, משא"כ בגבינה רכה, ושהועמדה בלי קיבה. ע"ש.

ועיין בשו"ת פעולת צדיק ח"ג (סי' קלא) שכתב, שיש כמה פירושים באחרונים לבאר את דברי הזוה"ק האוסר לאכול בשעה אחת חלב ובשר. וכתב, שהרב על חמ"י מפרש, דמה שאמרו בזוה"ק אינו אלא בגבינה אחר בשר. ומעתה קם דינא לאכול בתחלה חלב [שהוא בבחינת החסדים] ואחריו בשר [שהוא בחינת הגבורות] ותתאה גבר. והוא תיקון נפלא. ע"ש. וכתב בספר בן איש חי כאן (פרשת שלח לך אות טו), שכן מנהג בגדאד להחמיר ולהמתין שש שעות על גבינה ישנה בת ששה חדשים, ובפחות מכן שוהים שעה על כל חודש. ע"ש. וראה בש"ך (סי' פט ס"ק כו). ובשו"ת דברי יוסף אירגאס (סי' מה).

ובאמת שמצד עיקר ההלכה אפי' אם היה הדבר ברור שהזוהר חולק על התלמוד שלנו ואוסר לאכול בשר אחר גבינה, הדין נותן לפסוק כדברי רבותינו חכמי התלמוד, וכמו שהעירו לנכון הלחם חמודות (בפרק כל הבשר סי' כג), והמנחת יעקב (כלל עז אות ט). וכבר כתב הרדב"ז בתשובה (סי' לו וסי' פ), שבכל מקום שהזוהר חולק על התלמוד אני מורה ובא כדברי התלמוד, ולא אחוש לדברי הזוהר. וכן דעת מרן הב"י או"ח (סי' כה וקמא). וכ"כ בשו"ת מקום שמואל (סי' פ), ובשו"ת בית דינו של שלמה (סי' יב), ובשו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ז). וכ"כ מהר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים ח"א (סי' סד), ועוד אחרונים. ולכן מעיקר הדין די בקינוח והדחה. ומי שאין לו מנהג ידוע בזה, או שחשב שחייב להמתין בינתיים מן הדין, ולכן נהג להחמיר, מותר לו לבטל מנהגו, ולאכול בשר אחר גבינה מיד, אפי' בלי התרה. וכבר העיד בגדלו הגאון החסיד רבי אליהו מני, אב בית הדין בחברון, שמנהג ירושלים להקל באכילת בשר אחר גבינה, ואין ממתנינים ביניהם כלל בין כשהגבינה רכה בין כשהגבינה קשה. ומ"מ מי שיש לו נקבים בשיניים, ראוי שיחצוץ את שיניו היטב בין אכילת הגבינה והבשר, וכמו שכתבו בספר ויכוח מים חיים (כלל עז דין ב), ובשוריי ברכה (סי' פט אות כג) וכן ראוי לנהוג. וכמבואר כל זה באורך בשו"ת יבי"א ח"ו (יורה

תשובת מרן הראשון לציזון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

קז

דעה ס"ז ז), ובשו"ת יחווה דעת ח"ג (ס"ח נח). ע"ש. וראה עוד בני"ד בשו"ת בית אבי ח"ג (ס"ח פג), ובשו"ת אמרי חן (ס"ח מד). ע"ש.

ועכ"פ מלבד אותם מנהגים שנהגנו כדעת המקובלים, ברוב ככל הדברים מנהגינו כדברי הפשטנים, דקיימא לן בכל דוכתא, דכל היכא שמצינו סתירה בין דברי רבותינו בגמרא לדברי המקובלים, הלכה כדברי הפשט.

בענייני נוסח התפלה וכדומה אזלינן בתר המקובלים

ואמנם בענייני תפלה אנו הולכים בדרך כלל אחר האר"י ז"ל, שכל עיקרה של התפלה היא בעניינים ע"פ הקבלה, ולכן בדרך כלל הולכים בה אחר הקבלה, כמ"ש בשו"ת בכורי יעקב (יורה דעה ס"י יט), ובשו"ת שואל ונשאל ח"ה (ארו"ח ס"י א). הו"ד בשו"ת יחווה דעת ח"ד (עמוד רכז). וע' בספר ארץ חיים (ס"י מו ס"ח). וכפי הנראה טעמא הוא אחר שכל ענין התפלה הוא ענין עולמות ודברים רוחניים, ולכן בהרבה דברים בענייני תפלה אזלינן בתר הקבלה. ובצירוף סברת האומרים דאזלינן תמיד אחר האר"י ז"ל גם כשהוא נגד מרן. וכמו שהביא בארץ חיים (ס"י מו סעיף ח), שכן מנהג ארץ ישראל. ע"ש. וכפי הנראה הוא מנהג קדום מזמן האר"י ז"ל. והרי מרן כתב בהקדמתו שלא בא לעקור מנהגים קדומים.

ואמנם גם בדברים שיש לסמוך בהם על הקבלה, היינו דוקא דברים שגילה האר"י ז"ל, וכמ"ש מרן החיד"א בשיורי ברכה (יורה דעה ס"י פט סק"ו) שסודות שלא גילה רבינו האר"י ז"ל אין אחריותם עלינו. ע"ש. ובספר מראית העין בחידושו לסנהדרין (ק). כתב, שאין להוציא דין ע"פ סודות.

סודות שלא נאמרו על ידי האר"י ז"ל אין לחוש להם

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

והיינו באופן שיש לנו ראיות נגד מהש"ס ומהפוסקים. הא לאו הכי ודאי שיש לנו לחוש מעט לאותן סודות לפי חשיבות האומר. וכמבואר בדברי מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב (סוף סי' ז), שאע"פ שהגאון המקובל הרמ"ז גדול כבודו, עטרה בראש כל אדם, מ"מ אין לנהוג כן, כי לדעתי מה שלא גילה לנו רבינו האר"י ע"פ הסוד מאשר למד מפי אליהו הנביא זכור לטוב, באלו אמרו שלא לסמוך. (ועי' בשו"ת יבי"א ח"ב חאו"ח סי' כה אות יב).

ומכאן העיר בשו"ת יבי"א ח"ח (דף תצג: חלק חושן משפט סי' יא אות ב), ובח"י (או"ח סי' נה ח"ב יח) על מ"ש בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (יורה דעה סי' כו אות ו), בדין מי שזקוק להשתלם קרום עין של מת, כדי להחזיר לו מאור עיניו, והרופאים עומדים להשתלם לו קרום עין של מת גוי, וכתב, דגדול הפסדו יותר משכרו, שמכיון שראיית הגוי בעוה"ז היא כולה של הסטרא אחרא, גונב וגוזל ונואף וכל מיני תועבות שבעולם, הרי ממילא ישפיע הדבר על היהודי הזה שהושתלה לו עינו של הנכרי, לרדוף אחר כל התועבות הרעות, ונמצא שמאבד עולמו על ידי כך, ומוטב לו שיהיה סומא כל ימיו בעוה"ז, ויאיר לו בעוה"ב. ועוד שכל אחד מישראל כלול מנשמת כל ישראל, ובוזה שהכניסו לו מעינו של גוף טמא של גוי, הרי הוא גורם נזק לכל הנשמות הכלולות בגופו. ואולי לא יקום בתחיית המתים, מפני התערובת שעירב בגופו. ולכן האיש הירא לנפשו אל יעשה שקר בנפשו להשתלם לעינו קרום עין של גוי, והרי הוא כחובל בנפשו, ודמו בראשו. ע"כ. והפריז על המדה בדברים אלו, ומה מאד הרחיק לכת באומרו שאולי לא יקום בתחיית המתים ח"ו, ואין דבריו אלא דרך השערה בעלמא, בחושבו שכך צריך להיות ע"פ הסוד, ובאמת שאין יסוד לדברים אלו. צא ולמד מ"ש מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל הנ"ל, ואף אנו נאמר שמאחר שכל דברי הישכיל עבדי הנ"ל אין להם יסוד ברור בדברי האר"י, אין לחוש לדבריו כלל, כי אין אנו אחראים לסודות שלא גילה רבינו האר"י.

אם יש לגלות אזהרותיו ברבים

הנה נודע מ"ש רבינו האר"י בשער המצות (פר' ואתחנן), שאין ראוי לקרוא מקרא בלילה, וכתב מרן החיד"א בספר ככר לאדון (סי' ה אות ז), שעיינינו הרואות שיש כמה חברות ובתי מדרשות שאחר ערבית נוהגים לקרות בתורה נביאים וכתובים,

קונטרס בעניין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ומרבית העם זהירים בלימוד זה, שכל אחד קורא כדרכו במקרא, וכמה מחכמי ארץ ישראל עוברים בארצם ורואים אותם, ואינם אומרים להם שום דבר, ואע"פ שרבינו האר"י ז"ל הזהיר שלא יקראו מקרא בלילה, מ"מ סברי מרן דהני מילי אין לאומרם בפני עמי הארץ, כי כמו זר נחשב לומר שלא ילמדו תורה, והצנועים מושכים ידיהם שלא לגלות אזהרות רבינו האר"י ז"ל, כי דברים אלו לא נאמרו אלא למצניעיהם. ולא עוד אלא שאפי' כמה מגדולי ישראל דאביקי טובא בפשט, ואף דשמעו דברי האר"י ז"ל אינם זזים ממנהגיהם וכו'. ע"ש.

והגאון המהרש"ם בתשובה ח"א (סי' קנח) נשאל, אם מותר לקרות בס"ת בשני וחמישי ולברך קודם עלות השחר, והעיר מדין קריאת מקרא בלילה, ואף שבסי' עקרי הד"ט (סי' כב אות נז) כתב בשם הרב ככר לאדן, שאין לגלות דברי האר"י אלא לצנועים, מ"מ כאן יש יסוד לדבריו בפוסקים, ע"פ המדרש, שמשא למד מקרא ביום ומשנה בלילה. ע"כ. וראה מה שהעיר על דבריו בשו"ת יבי"א ח"ז (תאו"ח סי' יז אות א-ג). וכתב, דמאחר שעל כל פנים אין הכרח גמור מדברי חז"ל והפוסקים, הדרינן למ"ש החיד"א שאין לגלות דברי האר"י אלא לצנועים. ולכן התיר למי שאינו יכול לקרוא אלא מקרא שיכול לקרוא מקרא בלילה. וכ"כ בס' חמדת ימים (חלק השבת, פרק יח, דף קב:) וז"ל: ומורי ז"ל היה אומר לענין לקרות מקרא בלילה, שלא אמרו אלא רק למי שבקי בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה וכו', אבל מי שאינו בקי אלא במקרא, אם נאמר לו שאין נכון להגות במקרא בלילה, נמצא בטל מהתורה מכל וכל, ובדבר הזה שגו רבים מתופסי התורה שלא ידעו לכלכל במשפט כוונת דברי האר"י ז"ל. ע"כ. וכ"כ בספר קמח סולת (דף טד:), ובספר מנחת אהרן (דף קצג ע"ג). ע"ש. גם בשו"ת ויחי יעקב (תאו"ח סי' ט) כתב, שעצם הדבר חידוש הוא שחידשו רבני המקובלים, ודרך הנגלה לחוד ודרך הנסתר לחוד וכו'. ע"ש. ובלא"ה עצם קריאת מקרא בלילה, אינו בגדר איסור כלל, ואפי' איסורא דרבנן ליכא, וכמ"ש מרן החיד"א בס' פתח עינים בהשמטות, כי מי שאינו יודע לקרות אלא רק בתורה שבכתב, מותר לו לקרוא מקרא בלילה. והביאו להלכה הגר"י"ח בבן איש חי (פרשת פקודי אות ז).

כל שרבינו האר"י לא כתב שדבריו הם לעיכובא, הוא רק למצוה מן המובהר

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

והנה בס"ת שאין בו תגין של בד"ק חי"ה, אין לפסול הס"ת בדיעבד, וכמ"ש בספר התרומה, שאין לסמוך בזה על השימושא רבה במקום שהתלמוד חולק עליו, כנ"ל. שאין המנהג בזה אלא למצוה מן המובחר ולא לעיכובא. ואמנם בשו"ת ישכיל עבדי ח"א (חיו"ד סי' יד, דף קב ע"ב) כתב, דאף שהתגין הנ"ל לא נזכר בש"ס, כלל מסור בידינו דבכה"ג הקבלה מכרעת, וכיון שהאר"י מחמיר בזה, הדר דינא לפסול אף בדיעבד. ע"כ. ובשו"ת יבי"א ח"י (חיו"ד סי' כח) תמה על דבריו, דהיכן מצא שהאר"י החמיר בזה בדיעבד, והרי פשוט שמכיון שלא הזכירו תגין של בד"ק חי"ה אפי' ברמז בש"ס, בודאי שלא בא האר"י לחלוק על הש"ס להוסיף מדעתו פסול בס"ת, ואנן אפושי פלוגתא לא מפשינן, ואין לפסול מה שלא נזכר בש"ס, ואפי' לדעת האר"י די לנהוג כן לכתחלה, ולא לעיכובא. וכיו"ב כתב בכה"ח (סי' קפח ס"ק לט), שאם אין האר"י כותב בהדיא שהוא לעיכובא, יש לנו לומר, דמ"ש להחמיר היינו למצוה, ולא לעיכובא. ע"ש.

אם צריך לשנות מנהג אבותיו מפני דברי רבינו האר"י - אמירת "יברכך"

הנה מרן בש"ע (סי' קכח ס"ג) כתב, שבברכת כהנים הכהנים מתחילים לומר "יברכך", והוא מדברי הרמב"ם (הלי' תפלה פרק י"ד ה"ג). ומרן הכסף משנה הביא המקור לזה, מהגמרא (סוטה לט.). ובספרו ב"י כתב שבכל מלכות ארץ ישראל ומצרים נוהגים כדברי הרמב"ם שהכהנים מתחילים מעצמם לומר "יברכך". ע"ש. ובשו"ת רב פעלים ח"א (או"ח סי' ה) כתב, שע"פ הסוד צריך שכל התיבות של ברכת כהנים יקבלו אותן הכהנים מהשליח צבור, וחוזרים הכהנים ונותנים אותן לישראל. וכמ"ש רבינו בחיי (פרשת נשא). ולכן אף שמנהג בגדאד היה כדברי הרמב"ם ומרן, שינה את המנהג בזה. ע"ש. [ובפרט שאם הכהנים מתחילים מעצמם תיבת יברכך, רבים מהצבור מפסידים עניינת אמן אחר הברכה].

וכתב ע"ז בשו"ת יבי"א ח"י (בהערות לרב פעלים ח"ג אות ד) שהרי המהר"ש ויטל היה מקובל ובכל תורת הסוד נאמן הוא, ועם כל זה כתב בספר "חיים שנים ישלם" (סי' קכח), "שהכהנים מתחילים יברכך מעצמם, ופוק חזי מאי עמא דבר". ולא מלאו לבו לומר שיש לשנות המנהג ע"פ הסוד. וזהו כמ"ש מהר"י קולון שאפי' גדול הדור

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

אין בכוחו לשנות מנהג, כמו שאמרו ביבמות (קב.) אפי' אם יבא אליהו ויאמר אין חולצים בסנדל אין שומעים לו שכבר נהגו העם בסנדל. ושארין לחלק בין מנהג למנהג. והוכיח כן מהמעשה של רב בתענית (כח.). והובא בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' ט דף ט:). [אא"כ מנהג שיש בו שמץ של איסור, כמו שביארנו בעין יצחק ח"ג (כללי המנהגים)].

וכ"כ הגאון רבי גבריאל פונטרימולי בשו"ת שמש צדקה (תאו"ח סי' ד, דף כז רע"ז), שאם הקהל רוצים להמשיך במנהגם שנהגו להניח תפילין בחוה"מ, ושלא כדברי הזוהר שאוסר בזה בכל תוקף, בודאי שאין שום חכם יכול להכריחם לשנות מנהגם, כיון שיש להם על מה שיסמוכו, על דברי הפוסקים הסוברים כן. ע"ש.

והנה ידוע כי בנוסח "זכרנו לחיים" שאומרים בעשרת ימי תשובה, היה נוסח קדום בהוספת תיבות "אל חיי", ובשעה"כ (דף צו ע"ב) כתב שאין לאומרו. וכתב ע"ז בשו"ת מטה יוסף ח"א (תאו"ח סי' א), שהגם שהחכמים המקובלים היו מדלגים תיבות "אל חיי", אף כשהיו יורדים לפני התיבה, מ"מ כל הצבור במצרים ובכל המקומות נוהגים לאומרם ואין פוצה פה למחות בידם. כי חכמת הסוד לא ניתנה אלא לצנועים יראי ה' וחושבי שמו בהצנע לכת, כי אף רבינו האר"י עצמו מעולם לא אמר לצבור לשנות שום מנהג, וכל התקנות והסידורים שתיקן וסידר היו לו לעצמו ולכל סיעתו ההולכים לרגליו וכו'. ע"ש.

וע"ע בשו"ת חקקי לב ח"א (תאו"ח סי' ה, דף ז.) שכתב, שהגאון גדול הדור מהר"י מאיז (המחבר שרשי הים ועוד) ביקש מהצבור לשנות את מנהג עירם שהיו אומרים ההושענות בחג הסוכות אחר תפלת מוסף, ולקבוע אמירתן אחר ההלל כמנהג ארץ ישראל, וכמנהג הרבנים המקובלים, וכל הצבור הסכימו לדבריו, זולת הגביר החכם רבי יעקב רבי שעמד כנגדו ולא הניחו לשנות המנהג, כי אמר שלא לחנם הנהיגו כן זה כמה דורות, וכראות הגאון כן משך ידו מלשנות המנהג. וכן חזר על המעשה הנ"ל בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' ט דף ו:). ע"ש.

אלא שהרב בן איש חי היתה לו השפעה גדולה על אנשי קהלתו, וכמ"ש הרה"ג ר' בן ציון מ. חזן זצ"ל בתחלת ספר דעת ותבונה, שלא היה שום חשש שמי שהוא ימרה את פיו או לעשות מחלוקת נגד הרב ח"ו. ולכן במקומות שמצא לנכון לשנות

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

המנהג בקעה מצא וגדר בה גדר. אבל אין לנו ללמוד מזה אן יתמי דיתמי לשנות מנהגים, וגם לא יבצר ממחלוקת ריב ומדון. וכמ"ש בשו"ת מהריק"ו (סי' ט) בשם רבינו יצחק בן גיאת, שנשאל רב האי גאון על מנהג שנהגו להוציא ס"ת וכו', והשיב, כי מה שנהגו במקום הנזכר אין לשנותו, אע"פ שהמנהגים האחרים יותר מתוקנים ממנו, דחיישנין דילמא אתו לאנצויי. ע"ש.

ופוק חזי מ"ש מרן החיד"א בספר ככר לאדן (סי' ז דף קנ"ו), כי דברי הקבלה לא נאמרו אלא למצניעיהם ההולכים בכל דרכיהם ע"פ דברי רבינו האר"י, והרי כמה דברים שנוהגים בהם המון העם אף שהם נגד הקבלה, והמשכיל בעת ההיא ידום. כגון שיש חברות בבית המדרש בחו"ל שאחר תפלת ערבית קוראים תנ"ך, ומרבית העם זהירים לקרוא עמהם. וכמה מחכמי ארץ ישראל המקובלים עוברים דרך ארצם ואינם אומרים להם שום דבר. אף שהם יודעים שרבינו האר"י הזהיר שלא יקראו מקרא בלילה, מ"מ סברי מרנו, דהני מילי אין לאומרם בפני עמי הארץ, דכמו זר נחשב לומר שלא ילמדו תורה. והצנועים מושכים את ידיהם שלא לגלות אזהרות רבינו האר"י. ולא עוד אלא שיש רבים מגדולי ישראל דאביקי בתורת הפשט טובא ואף ששומעים מדברי רבינו האר"י אינם זזים ממנהגיהם. כגון הפר"ח שנהג שלא לומר ברכת הנותן ליעף כח, הגם שרבים אומרים אותה ע"פ דברי האר"י. וכן היעב"ץ בספר מור וקציעה קורא תגר על איזה מדברי המקובלים, וכתב שקבלה בידו שלא לחוש לנהוג בדבר שלא בא בתלמוד וכו'. ע"ש.

ובספר פדה את אברהם (להרה"ג ר' אברהם מונסה, ח"א עמי תלו) כתב, שהיה ש"צ בבית הכנסת שהיה שם הגאון רבי נסים אלישר ז"ל ונהג להקריא תיבת יברכך כדברי הרהמ"ח, והעיר לו הגאון, שמכיון שאנו נוהגים כדעת מרן, וכך נהגו כל בתי הכנסת בירושלים זה מאות בשנים, אין דעתי נוחה לשנות מנהגים שנוהגים בהם כדעת מרן, הגם שלא נעלם ממני דעת המקובלים ודברי הגרי"ח, הילכך אל תשנה מנהגינו. ע"ש.

אלא בודאי שרשאי כל חכם מורה הוראה למסור ההלכה בשיעוריו, עם מקורותיה, לדעת מה יעשה ישראל, וממילא השומעים החרדים לדבר ה', ישנו את מנהגם מרצונם לעשות כדת וכהלכה, והא ודאי שאין בזה משום שינוי מנהג,

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ותע"ב.

ובפרט במנהגים שיש בהם שמץ של איסור, שעל חכמי הדור שדבריהם נשמעים למסור שיעורים בהלכה ולומר את דעתם בהלכה, ולשומעים ינעם, כמו שנתבאר באורך בס' עין יצחק ח"ג כללי המנהגים (עמוד תרלו). וראה עוד בספר הליכות עולם ח"א (עמוד ר והלאה). ע"ש.

ומילתא אגב אורחא, מה שכתבו כמה אחרונים דאפשר לברך ברכות השחר מחצות הלילה, יש להעיר מדברי מהר"ח אור זרוע (עמוד לא) שכתב, שאר ברכות השחר נתקנו לברך ביום כשעבר הלילה, דלא איברא אלא לשינה, ואפי' אם אדם ניעור כל הלילה וכו' וכל אלו הברכות לא נתקנו כי אם בהחליף הזמן, דהיינו כשיאיר היום שהוא זמן לכל אלו הענינים וכו'. ע"כ. ואילו האחרונים היו רואים דברי המהר"ח אור זרוע, בודאי היו חוששין לסברתו שלא לברך ברכות השחר בחצות הלילה. ואמנם שם נסתפק אם ישן בלילה וקם קודם עמוד השחר, אם רשאי לברך ברכות השחר, וכתב, ולבי מגמגם בדבר וכו', והמעין היטב בדבריו יראה שדן גם לענין הישן בלילה וניעור, וחוזר לישון, אם יברך פעמיים, ועל זה כתב דבלאו הכי אין ראוי לברך ברכות אלו אלא בהחלף היום. ועיין בילקו"י על הלכות ברכות השחר עמוד טו. [נאף שבבן איש חי (פרי וישב אות ד-ה) כתב דכיון שע"פ הקבלה אפשר לברך ברכות השחר כבר מחצות לילה, לא אמרינן סב"ל נגד האר"י. מ"מ כל היכא שדברי המקובלים נוגדים לדברי הפשטנים, נקטינן כדברי הפשטנים, ורק השרידים אשר ה' קורא שכל דרכיהם ע"פ הקבלה, עושים כמו הקבלה, וא"כ אמאי לא נחוש לדברי חד מן קמאי, המהר"ח אור זרוע, שפשט כל דבריו מורה שעיקר ברכות השחר נתקנו בהחלף הזמן, דהיינו בעמוד השחר. ואיך לא נחוש לדבריו].

וראייתי מי שהעיר בזה, מדברי המהר"ק שהובא ברמ"א (חושן משפט סי' כה), דאחרון שלא ראה דברי איזה ראשון, אמרינן אילו היה רואה דבריו הוה הדר ביה, וא"כ לכאורה נימא הכי גם כלפי מרן הש"ע, דאילו היה יודע מדברי האר"י ז"ל לא הוה פליג. אולם הדברים תמוהים, שלא דיברו המהר"ק והרמ"א אלא כשנמצא דעת אחד מהראשונים, שהרי כבר ידוע שאין לאף אחד מהאחרונים כח לחלוק על דברי הראשונים, ולכן אם נמצא איזה ראשון שלא נגלה לאחרונים, אנו תולין לומר שגם הם יחזרו בהם ויסכימו עם דברי אותו ראשון. אבל הרי האר"י ז"ל היה בן דורו

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

של מרן הב"י ושל כל גדולי דורו, ולא נוכל לקבוע מי גדול ממי ולעשותו כאחד הראשונים לענין פסק הלכה בעניני ברכות, ואכתי הוא בגדר ספק, וי"ל בזה סב"ל. ומ"ש שם דקמאי עדיפי מבתראי, דלבם פתוח ורחב כאולם, וכל רז לא אניס להו וכו', תמיהני, דמה ענין זה למחלוקת בעניני ברכות בין האר"י לגדולי דורו ומכללם מרן הקדוש זיע"א. כיון שכולם בני אותו הדור אין לנו כח לומר דאחד מהם חשיב כאחד מהראשונים, ושאר דברי האחרונים בני דורו בטלים כלא היו, ואפי' לא לחושבם כספק לענין ברכות. וזה בודאי אינו. וכבר הזכרנו דברי האגרות משה שכתב, דאין לנו יתמי דיתמי לומר על גדולי האחרונים מי גדול ממי. ואף שדעת מרן החיד"א דלא אמרינן סב"ל נגד האר"י, הרי מצינו לגדולי הפוסקים שחלקו על דבריו, ונמצא שעצם דבר זה אי אמרינן סב"ל נגד האר"י או לא נתון במחלוקת האחרונים, ואיך נוכל להכריע בדבר זה ולא לחוש לספק בעניני ברכות. וכיון דקיימא לן דסב"ל אף נגד מרן שקבלנו הוראותיו, הוא הדין דסב"ל נגד האר"י. וכל המחפש אחר האמת יראה שכך יש להורות.

דברי הזהר חשובים כדברי התנאים - וכיצד הדין כשאין גמרא נגד הזהר

ומה שהביא ראיה מהב"י בסי' לא, ובסי' נט, ובסי' קא, וקמא, אין זו ראיה כלל, דשם איירי מדברי הזהר"ק, שהם דברי תנאים ואמוראים, ולא מדברי רבינו האר"י ז"ל. ושאני דברי הזהר"ק דאלימי מדברי הפוסקים, וכמ"ש בכנה"ג (כללי הפוסקים אות א'), וראה בשו"ת יבי"א הנ"ל אות ד', ובחזון עובדיה ח"א (סוף סי' לה ד"ה אמנם). וגם בשאר הדברים שכתב שם להוכיח דנקטינן כד' האר"י, הנה קיימא לן דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל, וזה דוקא באופן שכן הוא המנהג הקדום בהסכמת גדולי הדורות לנהוג כדעת האר"י ז"ל, ובזה אין הכי נמי לא חיישינן לספק ברכות. אבל בדבר שלא פשט המנהג הקדום כן, אין לנו להנהיג לברך כדעת האר"י ז"ל, ולא לחוש לסברא החולקת. ואכתי הוי בכלל ספק, וסב"ל.

וכתב בשיירי טהרה (מערכת א' אות עב), דחיישינן לסב"ל הגם שיהיה דעת המקובלים לברך, כל שאין גמרא מפורשת שיש לברך. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מעט מים (סי' כז) שיש לברך על פירות אילני סרק שהכל, ואף שהאר"י ז"ל פסק שיברכו על זה איש כברכתו, בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, מ"מ במידי דספק ברכות מי לא

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

יחוש לדעת מרן. ע"כ. וכן נראה קצת בשו"ת לב חיים חלק ב' (סי' לו). ומדברי הרב פקודת אלעזר (סי' קעז). וכ"כ בברכת יוסף ידיד (דף קא), ובפרי צדיק (ברכות אות כד). ובשו"ת ירך יעקב (סוף סי' לג).

הטעמים שיש לילך אחר הפשט ולא אחר הקבלה

ומצינו ד' טעמים למה שאנו הולכים אחר הפשט ולא אחר הקבלה :

א. יש שכתבו דאם היו הולכים אחר הזוה"ק, אי"כ נתת תורת כל אחד בידו לילך אחר הבנתו את ספר הזוה"ק, אחר שדברי הזוה"ק סתומים וחתומים, ויש בפירושם כמה דרכים. וכמ"ש הגאון החכם צבי (סי' לו) וז"ל: וצריך אני להודיע לשואל, שאפי' אם היו דברי הזוה"ק היפך מהפוסקים, לא היה לנו להניח דברי הפוסקים בשביל דברים האמורים בסתרי תורה, כי אין לנו בדינים והוראות עסק בנסתרות, זולתי במקום שיש מחלוקת בין הפוסקים, אז נכון לסמוך על הכרעת הזוה"ק. וכ"כ מוה"ר דוד בן זמרא, בתשובה ל"ו סי' אלף קיא, וז"ל, ובכל מקום שנמצא דברי קבלה חולקים על הגמרא הלך אחר הגמרא והפוסקים, ובכל מקום שאינו חולק כגון שלא נזכר בגמרא, וגם בפוסקים, ראיתי לסמוך על דברי קבלה. עכ"ל. ובתשובה ח' סי' אלף פב. כתב. וכיון שהיא פלוגתא, רצה לומר בין הפוסקים, דברי הקבלה יכריעו. עכ"ל. הרי אם לא היתה פלוגתא בין הפוסקים דברי הקבלה לא יכריעו ההפך. וזה יסוד תורה"ק, שאם לא כן נתת תורת כל אחד ואחד בידו, לילך אחר הבנתו בספר הזוה"ק, הטובה היא אם רעה, ובעוונותינו זו סיבה לפרצות גדולות, אשר עיני ראו ולא זר, כמה אנשים עברו תורות, חלפו חק, בהסמכם על דברי הזוה"ק, או הרעיא מהימנא, לפי דעתם המזוהמת בפירוש דברי הזוה"ק או ברעיא מהימנא, וחס להו לבעלי הזוה"ק והרעיא מהימנא מעלות על דעתם הדברים ההמה. ע"כ.

ב. וטעם נוסף כתב בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א (סי' מז) שאין לנו עסק בנסתרות להכריע ע"פ הסוד בדין מהדינים, שהרי אין ספק שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, וכולם ניתנו מרועה אחד, ולכל אחד יש פנים בתורה בנגלה ובנסתר, ולא בשמים היא, שאפי' בבת קול אין משגיחין לקבוע פסק הלכה, על כן אין לנו לילך כי אם

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

דוקא אחר דעת המרובים, שהיא המוסכמת בתלמוד, או מתבארת ע"פ דרכיו ומהלכיו וסוגיותיו, והדעת הנמצא להיפך במקובלים, אף שמראה פנים לדבריו בסתרי תורה, לא חיישינן ליה למיעבד עובדא כוותיה, דכיחידאה דיינינן ליה, כאילו נשנה בברייתא דלא מיתניא בי ר"ח ור"א. וכמו במקום שיש מחלוקת בין תלמוד בבלי לירושלמי, דאזלינן בתר הבבלי. ודברי הזוה"ק הם מהרשב"י, וחבריו בתלמוד חלוקים עמו, וגם להם טעמים ע"פ סתרי תורה, ובשביל זה אין חוששין לזוה"ק במקום שהתלמוד חולק עליו. ע"ש.

ג. וטעם נוסף כתב המהרש"ל (סי' צח) שברוב הפעמים בתלמוד אין הלכה כרשב"י. ושם נשאל אודות מנהגו בהנחת תפילין של יד אם מעומד או מיושב, והשיב, דע כי חדשים מקרוב באו ורוצים להיות מכת המקובלים ומאנשי הראות, לא יביטו האור הזוה"ק ולא ידעו מוצאו ומובאו, וכוונתו, אלא שכך מצאו בספרי רשב"י, ודע אהובי שכל רבותי ואבותי הקדושים ששימשו גאוני עולם ראיתי מהם שלא נהגו כך, אלא כדברי התלמוד והפוסקים וכו', כי ברוב דבריו אין הלכה כמותו, וכאשר כתב [רבינו יוסף] קארו וכו', וכל הקדמונים למדו בס' הזוה"ק, ואפ"ה לא חשו ליה. ע"ש.

ד. ועוד טעם אמרו, שדברי התלמוד נאמרו להלכה ולמעשה, ונמסרו הדברים דור אחר דור עד רב אשי ורבינא, משא"כ דברי הקבלה. וראה בספר מאור השמש (ח"ב עמוד תתמב) שהאריך בזה בטוב טעם לחזק ידי הסוברים שברוב הדברים יש לתפוס כדברי הפוסקים כנגד המקובלים.

י"ג ראיות שדעת הב"י דהלכה כהפשטנים כנגד המקובלים

וראיתי לנכון לציין כאן כמה ראיות מדברי מרן, דאזיל בתר הפוסקים, אף כשהוא נגד תורת הסוד והמקובלים :

א. כן מבואר מדברי מרן בש"ע (סי' ד' סעיף יב) : אם שכשך ידיו לתוך כלי של מים, עלתה לו הנטילה לק"ש ולתפלה. ע"כ. ובהקדמת הזוה"ק (דף י" ע"ב) מבואר דאין מועיל נטילה כזו לקריאת שמע ותפלה. ועיין במחזיק ברכה (שם סק"א) שהביא דברי הזוה"ק הנז'. וכן הוא בזוה"ק (בראשית קפד, ב) הובא בט"ז (סק"ח). ומבואר דמרן

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

השי"ע לא חייש לדברי הזוה"ק. וראה בילקו"י על הלכות השכמת הבוקר (מהדורת תשס"ד עמוד שיב, שיד).

ב. ועוד ראייה ממ"ש מרן שם בסעיף כב, שאם אין לו מים יקנח ידיו בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי, ויברך על נקיות ידים. וזה אינו לדעת הזוה"ק (בפרשת וישב דף קפד:) דבנט"י בעינן כלי לעיכובא, ובהקדמה (דף י:) מבואר, שאין לברך שום ברכה כשרוח רעה על ידיו. חזינן דמרן השי"ע לא חייש לדעת הזוה"ק. נאלא המנהג בזה לחוש לסב"ל, כמבואר בילקו"י השכמת הבוקר עמוד תלא).

ג. ועוד ראייה ממה שנתבאר בשי"ע שם סעיף יד, אם השכים קודם עמוד השחר, ונטל ידיו, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו פעם אחרת כשיאור היום, להעביר רוח רעה השורה על הידים. ע"כ. והב"י נסתפק בזה מדנפשיה, ואינו מבואר בפוסקים, והביא שם דעת הזוה"ק דהרוח רעה חוזרת, ואפ"ה לא הכריע בשי"ע ליטול ידיו.

ד. ועוד ראייה ממ"ש מרן בב"י (סי' מה) שיתבאר בסי' צא, שאסור ממדת חסידות לילך בגילוי ראש, והביא דברי הזוה"ק שכתב, בר נש אסור למיזל ד' אמות בגילויא דרישא, משום דמסתלקי חיי מיניה. ובשי"ע מבואר דכיסוי הראש שלא בשעת ברכה הוא ממדת חסידות, ולא חש לדברי הזוה"ק. ועיין בשי"ע סי' ב' סעיף ו, ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש. ואילו בסי' צא סי' ג כתב מרן, י"א שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה, וי"א שיש למחות שלא ליכנס בבהכ"נ בגילוי הראש. ע"כ. ומבואר דהאיסור הוא לענין הוצאת אזכרה מפיו, או להכנס לבית הכנסת, וכן לענין תפלת שמונה עשרה כמבואר בשי"ע שם, שלא יעמוד להתפלל שמונה עשרה בגילוי ראש, ומשמע דבשאר היום הוא ממדת חסידות, ולא חש לדברי הזוה"ק.

ה. ועוד ראייה ממה שנתבאר בשי"ע (סי' כה), גבי ברכה על תפילין של ראש, שאין הפוסקים כותבים אלא מסקנא דתלמודא, אף שמצינו שרשב"י כתב בזוה"ק ההיפך. וע"ש בב"י שהביא דברי האגור שתמה על הני רברבי החולקים על רשב"י, אם היה שידעו מאמר זה, וכתב, ואיני יודע למה תמה ע"ז יותר מכמה דינים

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שמצינו שכתב רשב"י בזה"ק היפך ממסקנא דתלמודא, ואין הפוסקים כותבים אלא מסקנא דתלמודא. וטעמא משום דאפי' אם היו יודעים דברי רבי שמעון בן יוחאי, לא הוו חיישי להו במקום דפליג אתלמודא דידן והמפרשים. וכל שכן שבימי הפוסקים עדיין לא נגלה ספר המאור הקדוש בעולם. ע"כ.

ועיין בדרכי משה (סי' קמא) שכתב ע"ד הב"י שם, דאין לזוז מדברי הפוסקים אפי' אם הזוה"ק חולק עליהם. וכתב בשו"ת דברי חזקיהו (סי' ז' דף לג) דמשמע אפי' בדבר שלא מצינו בתלמוד היפך הזוה"ק, עבדינן כוותיהו, כל שכן דבר שמבואר בתלמוד. ודעת הב"י דכל שלא נזכר בש"ס היפך הזוה"ק, עבדינן כהזוה"ק, אף שהוא נגד הפוסקים. וכ"כ מרן החבי"ב בשיירי כנה"ג (סי' ד' הגב"י אות ט'), בשם לחם חמודות (פרק הרואה אות עז) דכיון שמפורש בגמ' דידן שבקינן ס' הזוה"ק ועבדינן כגמרא.

קדושת יוצר ביחיד

ו. ועוד ראייה ממ"ש מרן בב"י (סי' נט) בשם הזוה"ק, שאין היחיד אומר קדושת יוצר בלשון הקודש, וכתב מרן, אף שהעולם נהגו לומר קדושת יוצר ביחיד, נראה לעניות דעתי שמאחר שאין דבר זה מפורש בתלמוד, יש לנו לתפוס כדברי הזוה"ק, וכמו שכתבתי בסי' ל"א בדין הנחת תפילין בחוה"מ. ע"כ. ובשי"ע שם (סעיף יא) כתב מרן: י"א שהקדושה שביוצר, יחיד אומרה, לפי שאינה אלא סיפור דברים. וי"א שיחיד מדלגה, ואינה נאמרת אלא בציבור. ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה. ע"כ. ועיין בילקו"י (סי' נט) שכדברי הזוה"ק כן דעת כמה מהפוסקים, כמו רב נטרונאי גאון, הרמב"ם, הרשב"א, רבינו ירוחם, המנהיג, ועוד. ואפי"ה מרן כתב בלשון "ויש לחוש" ודקדק לכתוב כן שאינו מעיקר הדין, אף שלפי הזוה"ק יש להחמיר בזה. ומוכח דמרן אינו חושש לדברי הזוה"ק, ורק כאן כתב בלשון ויש לחוש, אחר שכמה מהפוסקים ס"ל כד' הזוה"ק.

מספר החלונות בבית הכנסת

ז. ועוד ראייה ממ"ש מרן בב"י (סימן צ') ולענין מספר החלונות שצריך להיות בביהכ"נ לא נתפרש בתלמוד, ולא בדברי הפוסקים, אבל בספר הזוה"ק (בפרשת אלה פקודי רנא).

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

שצריך להיות בו י"ב חלונות לסיבת סוד נכמס. וכ"ה בש"ע (סי' צ ס"ד) צריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, וטוב שיהיו בבהכ"נ י"ב חלונות. ע"כ. ומבואר דרק מאחר שבפוסקים לא מבואר הדין, ורק בזוה"ק, לכן "טוב" שיהיו בביהכ"נ י"ב חלונות. ומשמע דבכל דוכתא אין חיוב לילך אחר הזוה"ק בדבר שלא מבואר בפוסקים.

בגמרא ברכות (לא.) א"ר חייא בר אבא לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות, שנאמר, וכוין פתיחן ליה וגו'. וכן אמרו עוד בגמרא שם (לד.) אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות, שנאמר: וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלים. והנה הרמב"ם (פרק ה' מהלכות תפלה הלכה ו') הוסיף, שיהיו החלונות כנגד ירושלים. וכתב בכסף משנה בשם רבינו מנוח, שאף שבגמרא לא נזכר כנגד ירושלים, כיון שהמקור מדניאל ושם נאמר בהמשך הפסוק כנגד ירושלים, לכן לכתחלה יש לפותחם כנגד ירושלים. וכן כתבו תלמידי רבינו יונה בברכות שם. וכן הוא בשלחן ערוך (סימן צ' סעיף ד').

ואף שהמתפלל צריך להביט בסידור או כלפי מטה בהכנעה, כתב בבית יוסף בשם מהר"י אבוהב, שאם יסתכל בדרך העברה כלפי השמים בתוך התפלה, יכנע לבו. אי נמי כמו שכתב המגן אברהם (סק"ד), שכאשר תתבטל כוונתו ישא עיניו למרום לעורר הכוונה. אי נמי כמו שכתב בספר היכלות (הובא בתפארת שמואל על הרא"ש שם), דבשעת קדושה יסתכל למעלה.

ומה שכתבנו שהדין הוא גם כשמתפלל בבית הכנסת, הנה הרמב"ם בתשובה (סימן כא, קמא) כתב, דמה שצריך שיהיו חלונות דוקא כשהוא מתפלל בביתו ביחידות, דומיא דדניאל, אבל במקומות המיוחדים לתפלה לא נאמר דין זה. וז"ל: בתי כנסיות והמקומות המיוחדים לתפלת הצבור אין צריך בהם חלונות. אמנם דברי רבי חנינא [חייא] ביחיד שמתפלל בביתו וכו'. ע"כ. ולכאורה כן משמע מלשון מרן בשלחן ערוך (סימן צ' סעיף ד') שלא הזכיר בתחלת דבריו בית כנסת. וכן דייק בנוה שלום (אות ג'). וכן כתב להדיא מרן בכסף משנה (פרק ה' מהלכות תפלה). ומה שכתב בסוף דבריו וטוב שיהיו בבית הכנסת י"ב חלונות, היינו על צד היותר טוב, ואינו חובה. ותמה על הרב ברכי יוסף שרמז לתשובת הרמב"ם בפאר הדור, וכתב עליו, ודברי

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

הרמב"ם בזה קצת מן המתמיהים, שהרי נראה שדברי הרמב"ם טעמו ונימוקו עמו, שמהראיה שהביאו בגמרא מדניאל שהיה עושה בביתו, מוכח כן, וסיים, דמה שכתב הלבוש וצריך שיהיו בבית הכנסת חלונות, הוא שלא בדקדוק. ע"ש. ובספר יפה ללב (סימן צ' סק"ד) העיר עליו, דאישתמיטתיה דברי ר"מ בפר' בשלח, דקאמר, בי מקדשא דבנא שלמה מלכא הוא בי נייחא כגוונא עלאה בכל אינון תיקונין למיהוי כתקונא דלעילא כי נייחא ואחסנתא הכי בי כנישתא אצטריך בכל תיקוני שפירו למהוי כגוונא עלאה למהוי בית צלותא. דליהוי ביה חלונות וכו', כגוונא דלעילא, וע"ד משגיח מן החלונות וכו'. ועיין עוד בזה"ק (פר' פקודי דף רטא). ולכן יפה דקדק בלבוש לכתוב "בית כנסת". ע"ש. והן אמת שהרמב"ם בהלכותיו (פרק ה' מהלכות תפלה הלכה ו') כתב: תקון המקום כיצד, יעמוד במקום נמוך ויחזיר פניו לכותל, וצריך לפתוח חלונות או פתחים כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, שנאמר וכיון פתיחן ליה בעליתיה. ע"כ. ומדלא חילק בין בית כנסת ליחיד משמע בפשטות שדעת הרמב"ם דבכל דוכתא שמתפלל בעינן שיהיו חלונות. וזה סותר לכאורה למה שכתב בתשובה הנ"ל, שיש לחלק בזה בין המתפלל בביתו, למתפלל בבית כנסת, דבבית הכנסת אין צריך שיהיו חלונות. הנה בכסף משנה שם הביא תשובת הרמב"ם, ולא העיר מזה ולא מידי, ומשמע שהבין שאין זה סותר למה שכתב בהלכותיו. דאכן טוב ונכון שבכל מקום שמתפלל יהיו חלונות, הן בביתו והן בבית הכנסת, ולכן סתם את דבריו בהלכותיו. אבל בבית כנסת הוא פחות לעיכובא. וכמו שביאר בתשובתו. דבלאו הכי בודאי שאין זה מעכב בעדו מלהתפלל.

וגם בדעת מרן השלחן ערוך יש לומר כן, שהרי כתב בבית יוסף בהאי לישנא: ולענין מספר החלונות שצריך להיות "בבית הכנסת" וכו'. וגם בשלחן ערוך (סעיף ד') סיים, וטוב שיהיו "בבית הכנסת" י"ב חלונות. ומשמע דגם מקמי הכי קאי על בית כנסת שצריך לפתוח שם חלונות, ורק לגבי מספר החלונות כתב שטוב שיהיו י"ב חלונות. וכן פסק במשנה ברורה שם. [ומה שאמרו בירושלמי פסחים (ריש פרק קמא) ר' ירמיה בעי, בתי כנסיות ובתי מדרשות מהו שיהיו צריכין בדיקה וכו' ותהא פשיטא ליה, צריכא ליה הואיל ואורן מרובה מהו שיהיה צריך לבדוק ביום לאור הנר. ע"ש. ולכאורה מבואר דיש אור בבית הכנסת, ועל כרחך מפני החלונות דאיכא התם. אך זה אינו, ד"ל דדיבר הכתוב בהווה].

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

והנה בספר דברי שלום חלק ב' (עמוד צח) הביא מה שכתבנו בילקוט יוסף, שדין זה דפתיחת חלונות הוא גם בבית הכנסת, והעיר על דברינו, שבכסף משנה שעל הרמב"ם אין כל זכר שהחלונות קאי על בית כנסת, וגם בבית יוסף שעל הטור אין כל זכר לזה. ומה שכתב בבית יוסף רוצה לומר שיהיו פתוחים החלונות כנגד המזרח כדאיתא בקרא (דניאל פ) נגד ירושלים, זה רק מחזק שדיש ללמוד מהגמי ברכות שיש לפתוח חלונות בביתו הפרטי, ודלא כמ"ש רש"י בגמ' יבמות. ומעתה אם רבי חייא לא שנאה רבי מינה ליה. עכת"ד.

ואנא דאמרי, איך לא שת לבו לדברי הבית יוסף שכתבנו, שהבליע בדבריו דפתיחת חלונות היא גם בבית הכנסת. וגם מדברי מרן בשלחן ערוך משמע כן, שרק לגבי מספר החלונות כתב דטוב שיהיו י"ב חלונות, אבל בעצם הדבר דצריך שיהיו חלונות, היינו גם בבית הכנסת. וע"ש בהערות שבסוף הספר בקונטרס בני ציון, שכתב כן ליישב דברינו בילקוט יוסף.

ואם מהני לצרף ליי"ב חלונות גם את החלונות שבחדרים הסמוכים לחדר שמתפללים בו, ראה בשו"ת מאורות נתן (סימן קט). ע"ש.

חלב אחר תבשיל שהיה בו בשר

ח. ועוד ראינו ממ"ש מרן בב"י (או"ח סי' קעג) שיש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת, מפני שכתוב בספר הזוה"ק פרשת משפטים (קכה). וכו', וכבר כתב המרדכי (חולין סי' תרפז) שמהר"מ (תשובות דפוס פראג סי' תרטו) היה נוהג שלא לאכול בשר בהמה וחיה אחר גבינה וכו', ובעוף אני מיקל. ע"כ. והא ודאי שהוא ז"ל לא ראה ספר הזוה"ק, ואפ"ה היה מחמיר על עצמו משום מעשה שהיה, ואע"פ שהיה מיקל בעוף היינו לפי שלא ראה ספר הזוה"ק, אבל אנו שזכינו לראותו טוב ונכון להחמיר אפי' בבשר עוף. ע"כ. ואילו בש"ע שם לא הזכיר מזה כלום, ואדרבה ביורה דעה (סי' פט) כתב מרן, אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר מיד וכו'. ומשמע דמה שחש בב"י לספר הזוה"ק הוא בגדר טוב ונכון, כלשון מרן, אבל העיקר לדינא כדעת הגמ' והפוסקים. ועיין בשו"ת יבי"א ח"ו (יורה דעה סי' ז' אות

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

התענה תענית חלום בשבת

ט. וכן משמע עוד ממ"ש מרן בב"י (סימן רפח) בשם המרדכי (בפ"ק דשבת סי' רכט) והרב המגיד (בפרק א' מהלכות תענית הי"ב), שאם התענה תענית חלום בשבת, א"צ להתענות מיד למחרת. אבל בזוה"ק כתוב (בפרשת ויקהל ר"ז): שצריך להתענות מיד ביום המחרת, כדי לתקן את אשר עיות בביטול עונג שבת. וגם בשם הרשב"א (ח"י הרשב"א ברכות לא: ד"ה מאי תקנתיה, ושו"ת ח"ג סי' רכב) מצאתי כתוב, דהא דא"צ שיהיה התענית מיד ביום א', דוקא מי שתשש כחו ואינו יכול להתענות ב' ימים רצופים, שאם לא כן ראוי לו שלא יתעכב לבקש סליחה וכפרה. ע"כ. ומרן בש"ע (או"ח סי' רפח) כתב כדי הרשב"א, שאם התענה תענית חלום בשבת, צריך להתענות ביום א', כדי שיתכפר מה שביטל עונג שבת. ואם תשש כחו ואינו יכול להתענות ב' ימים רצופים, לא יתענה ביום א' ויתענה אחר כך. ע"כ. ומשמע דלא חש לד' הזוה"ק, דהא לדברי הזוה"ק בכל אופן צריך בדוקא שיתענה ביום א'.

י. ועוד ראייה ממ"ש מרן בב"י (יורה דעה סי' סה) גבי גיד הנשה אי שרי בהנאה, והביא דברי הרשב"א שנהגו כדעת היש מתירים להתיר בהנאה, והביא דברי הזוה"ק דנראה דסבירא ליה שהגיד אסור בהנאה, ולכן טוב ליזהר. ובש"ע שם כתב בסתם דגיד הנשה שרי בהנאה, ולא הזכיר כלל מדברי הזוה"ק. ומשמע שדעת מרן הב"י דהלכה כהפוסקים נגד הזוה"ק.

יא. וכן בב"י (יורה דעה סי' שנט) כתב, שבזוה"ק אמרו, שיש למנוע הנשים מלצאת לבית הקברות. וסיים הב"י וכן "ראוי" למונען. ומשמע שהוא רק בגדר "ראוי" ושלא כלשון הזוה"ק. ומרן הב"י דרכו לדקדק בלשונו להבחין בין לשון ראוי לצריך וכדו'.

יב. ואם כנים אנו לדייק מלשון ראוי, הרי שגם בש"ע (סי' א') יש לדייק ממה שמרן כתב בלשון ראוי לכל יר"ש שיהא מיצר ודואג על חורבן ביהמ"ק. ע"ש. ואף שבזוה"ק האריך בזה בכמה מקומות, בגודל החיוב לומר תיקון חצות, ובש"ע כתב

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

בלשון ראוי. וראה בילקוויי על הלכות השכמת הבוקר (מהדורת תשס"ד, סוף סי' א').

ומה שמצינו בב"י (סי' נא, סו, קיא, ורטו) שהמנהג שלא לענות אמן אחר גאל ישראל בשחרית, וכדברי הזוה"ק. ולכאורה משמע דמין חושש לדברי הזוה"ק, אינה ראייה, ואדרבה הרי תלה הדבר במנהג. והוא מפני שנהגו בדבר זה בשב ואל תעשה.

לסיים הכריכות על תפילין של יד ואחר כך להניח של ראש

ויש שהעירו בזה, דהא מנהגינו להניח תפילין של יד ולגמור כל הכריכות, ורק אחר הכריכות מניחין תפילין של ראש, והוא כדעת המקובלים, שהרי מין כתב בש"ע (סי' כה סעיף יא) שאחר שקשר את של יד, יניח של ראש קודם הכריכות. ומשמע מזה דאזלין בתר המקובלים. אולם י"ל דכיון שאצל הפשטנים יש מחלוקת, ומצינו במקובלים שכתבו להניח תפילין של ראש רק אחר הכריכות, ולדעת מין אין בזה כ"כ קפידא, דהכריכות הם לצורך הקשירה הדק היטב, כדין קושר ב' קשרים בשבת, זו על גבי זו, לפיכך עבדין בזה כדעת חלק מהפשטנים ודעת המקובלים. אבל בכל גוונא דאיכא קפידא אצל הפשטנים, לא מצינו דניעבד שלא כדבריהם. ועיין בילקוויי (תפילין, סי' כה עמוד שפז). ובמשכנות יעקב מקרלין (סי' כט) כתב, שגם לפי הפשט כיון שהכריכות מהדקות את הקשר, לא הוי הפסק כלל אם יניח של ראש אחר הכריכות. וכ"ה בערוה"ש, ובמשנ"ב, ועוד. ועיין למרן החיד"א שהעיד על המנהג בד"ז. וכ"ה במאמ"ר ובש"צ. נובפרט דבעניני תפלה מנהגינו כדי המקובלים].

והנה מצינו למרן בסי' כה, שתפס כדעת הזוה"ק, וז"ל: וכתב האגור (סי' פד) בשם ספר הזוה"ק שאיסור גדול מי שמניח תפילין קודם לבישת הציצית. עכ"ל. ונראה לי שכתב כן משום דאיתא בזוה"ק (בסוף פרשת במדבר קכ): בשעתא דבר נש קאים, בעי לדכאה גרמיה בקדמיתא, לבתר יקבל עליה האי עול לפרשא על רישיה, פרישו דמצוה, לבתר אתקשר קישורא דיחודא, דאינהו תפילין. ע"כ. ושמעתי בשם גדולי מקובלי ספרד ז"ל, שמי שאין לו טלית קטן ודאי יניח טלית ואחר כך תפילין. אבל

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

מי שלבש טלית קטן, יניח תפילין תחלה, ואחר כך יתעטף בטלית גדול. שהרי כיון שלבשו טלית קטן ואחר כך הניחו תפילין, הרי כבר קיימו דברי הזוה"ק. ואם היו רוצים לקרות ק"ש ותפלה בלא עטיפת טלית אחר היו רשאים, שהרי כבר מצות ציצית ותפילין עליהם, ואם אחר כך מתעטפים בטלית אחר, או בכמה טליתות, אינם ענין למצות תפילין. ונהגו העולם להתעטף בציצית תחלה וכו', ואם פגע בתפילין תחלה יצטרך להניחם קודם עטיפת ציצית, כדי שלא יעביר על המצות, דאע"ג דגבי תפילין אם פגע בשל ראש תחלה יסלקנה ויניח של יד תחלה, שאני התם דכתיב (שמות יג טז) והיה לאות על ידכה והדר ולטוטפות בין עיניך, ודרשינן נמי (מנחות לו.) מקרא דכל זמן שבין עיניך יהיו שתיים, ומש"ה מוטב שיעביר על המצוה משיעבור אמאי דכתיב באורייתא, אבל הכא דאין לנו דמצות ציצית קודמת אלא מאסמכתא בעלמא, מוטב שתדחה אסמכתא זו משיעביר על המצוה.

הרי שתפס לדינא כדברי הזוה"ק, ולכאורה מכאן יש להוכיח דבכל מקום שנחלקו המקובלים עם הפשטנים יש לילך אחר המקובלים. אולם זה אינו, דהכא אינו מפני תורת הסוד, אלא משום שהזוה"ק קדמון יותר, והוא כמו ראשונים שנעלם מהם דברי התנאים והאמוראים שבודאי דהלכתא כדעת הקדמונים. וכך הוא לגבי הזוה"ק, אבל היכא דתלמודא פליגא על הזוה"ק, או היכא דפליגי חכמי המקובלים עם חכמי הפשט, יודה מרן הבי"י שיש לתפוס עיקר כדעת הפשטנים. ועל כרחנו לומר כן, דאי לאו הכי דברי מרן הבי"י יסתר אהדדי. ודו"ק.

והכי דייק לשון מרן בב"י (או"ח סי' לא) גבי הנחת תפילין בחוה"מ, שאחר שהביא דברי התוס' ושאר הראשונים שאפשר להניח תפילין בחוה"מ, הביא באריכות דברי הזוה"ק בחומר האיסור להניח תפילין בחוה"מ, וסיים, ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש, מי יערב לבו לגשת לעבור בקום עשה על דברי רשב"י המפליג כ"כ באיסור הנחתן. ע"כ. והיינו משום דרשב"י הוא תנא וקדמון יותר מאותם הראשונים שכתבו להניח. ולא משום דפשט וקבלה הלכה כהקבלה.

וכו"ב מבואר בשו"ת מהר"י הלוי (סי' מא) כתב בשם ספר יוחסין, דכבר מוסכם הוא בישראל, שהדבר שלא יחלוק על הגמרא ואינו מפורש בגמרא ומצינו בזוה"ק

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

מפורש, מקבלים אותו. ע"כ. והוסיף עליו שכן הוא לענין נט"י של ברכת כהנים שיעשה על ידי הלוי, כמו שהביא בב"י בשם הזוה"ק, אע"פ שאינו מפורש בגמ' ובפוסקים, ואין לזלזל בזה, ואדרבה ראוי להחזיק במעוז מצותיו חוקותיו ותורותיו, כי כל דבריו הם מיוסדים על אדני היהדות ובתי הנפש, וחזינן כמה דינים שלא הוזכרו בגמרא ולא בספרי הפוסקים והביאם הב"י מהזוה"ק ופסקו כדבריו. ע"כ.

העולה לתורה יקרא עם השליח צבור

ויש מי שרצה להביא ראיה ממ"ש הב"י (או"ח סי' קמא), דיש לחוש לזוה"ק, דהנה בב"י שם כתב, דמתוך לשון הרא"ש יתבאר לך שצריך העולה לקרות בנחת עם שליח ציבור, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. ומהר"י אבוהב כתב, שמעתי שכתוב בספר הזוה"ק שאין לקרות כלל אלא אחד, וראוי לחוש לדבריו אם האמת הוא כך, שאני לא ראיתי כתוב אלא ששמעתי. עכ"ל. וכתב מרן הב"י, ואני הכותב זכיתי למוצאו, והוא בפרשת ויקהל (ב: וכו'), וכיון שלדברי הזוה"ק אסור לקרות אלא אחד לבד, ועכשיו שנהגו ששליח ציבור הוא הקורא, העולה אסור לקרות, אע"פ שלדברי הפוסקים צריך לקרות, ואם לא יקרא כתבו דהוי ברכה לבטלה, מאחר שלא נזכר זה בתלמוד בהדיא, לא שבקינן דברי הזוה"ק מפני דברי הפוסקים. ועוד דהא איכא למימר דכל שהעולה שומע מה ששליח ציבור קורא, ומכוין לבו לדבריו, הרי הוא כקורא וכו', הילכך צריך לזיזהר העולה מלקרות עם שליח ציבור. ומיהו אפשר שאפי' לדברי הזוה"ק רשאי לקרות, והוא שלא ישמע לאזניו. ע"ש. ומשמע לכאורה שיש לנו לחוש לדברי הזוה"ק נגד דברי הראשונים שהזכיר שם.

אולם אין זו ראיה, דמה שאנו מתחשבים בדברי הזוה"ק נגד הראשונים, [כשאין הדבר מפורש בתלמוד] הוא מפני דהזוה"ק חשיב כחד מן קדמאי, והוא קדמון יותר מהראשונים, ולכן חיישינן לדברי הזוה"ק. אבל כלפי רבינו האר"י ז"ל ושאר המקובלים, כשלא נמצא הדבר מבואר להדיא בזוה"ק, אין הכי נמי אין לחוש כשהדברים נוגדים לדברי חכמי הפשט.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

לבצוע בלחם משנה על הכר העליונה

ובזה יש לדחות מ"ש בנש"ק הרה"ג ר' יעקב חיים סופר בהקדמתו לספר מפתח לחיים, שמדברי הבי"י בסי' רעד משמע שיש לתפוס תמיד כדברי המקובלים, שהרי כתב "ואני ראיתי כמה גדולים שבוצעין מהתחתון, ושמעתי שכן נכון לעשות על פי הקבלה". וכן פסק מרן בשלחן ערוך שם, שיבצע מן התחתונה. וע"ש בב"ח שהקשה מהא דאין מעבירין על המצות, דהו"ל לבצוע מהעליון. ע"ש. ומשמע דאף שעובר על ענין זה של אין מעבירין וכו', שפיר דמי לעשות כד' המקובלים.

אולם אין זו ראיה, דבעצם הטענה דאין מעבירין על המצוות, כבר כתבו ליישב קושית הבי"ח בכמה אופנים, וכמו שכתב מרן אאמו"ר בחזון עובדיה שבת כרך ב' דיני סעודות שבת הערה ב', ובספר תוספת שבת (בסק"ג) כתב ליישב, לפי מ"ש התוס' יומא (ג.) דכל היכא דליכא אלא מצוה חדא לא שייך בזה דין אין מעבירין על המצות, במקום שיש טעם להקדים האחרת, ורק כשצריך לעשות שתיהן אז אין מעבירין על מצוה ראשונה דאיתא לידיה, וא"כ ה"נ כיון שיש טעם להקדים התחתונה על פי הקבלה אין זה סותר לדין התלמוד. ע"ש. וע"ש בחזו"ע שתמה ע"ז, והביא מהרשב"א שאינו צריך לבצוע שתיהן, אלא אחת, ויש נוהגים לבצוע על התחתונה, ולא העליונה, ואנחנו נהגנו לבצוע על העליונה. ע"כ. ומלשונו משמע שהוא מנהג שנהג כן, וע"פ הדין אין בזה קפיידא כששתיהן מונחין לפניו. והכל בו כתב, יש נוהגים לבצוע הכר התחתון ולא העליון, ואנו נוהגים לבצוע העליון. ע"כ. ומשמע שאין בזה קפיידא משום אין מעבירין על המצוות. וכן משמע מהגמ"י (פ"ח מהלכות חמץ ומצה) שכתב בשם כמה גדולים שהיו נוהגים לבצוע על התחתון. ע"ש. וכל אותם גדולים ידעו מדין זה שאין מעבירין על המצות, ואפ"ה לא חששו לזה בני"ד, מאיזה טעם שנראה להם, ומעתה כיון שאין הוא דבר שיש בו סרך איסור לנהוג על פי הקבלה, בזה שפיר עבדינן כדעת המקובלים, אבל כל היכא דע"פ הפשט יש חשש איסור, או ברכה לבטלה, יש לנהוג כדברי הפשטנים ולא כדברי המקובלים.

וע' להרב כה"ח (שם אות ב' וסי' רסב סק"ב-ד) שפסק, שאנו אין לנו אלא קבלת האר"י אשר קיבל מאליהו, ואין לחלק בין סעודת הלילה לסעודת היום, שבשניהם צריך לבצוע על העליונה. ובנתיבי עם (עמוד קל), העיר על הרב כה"ח, דהמעין היטב בדברי

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

האר"י יראה שאין שום הוכחה לבצוע מהככר העליון וכו', הילכך הבוצע על שני ככרות המונחות על השלחן זע"ז כמנהג רוב העולם, יש לנהוג לבצוע על התחתונה כסברת מרן השי"ע והרמ"א דס"ל שכן צריך להיות ע"פ הקבלה. ע"ש. וכן אנו נוהגים. וכל זה דלא כמ"ש במנוחת אהבה ח"א (עמ' קעה) שיש לבצוע על העליונה, ודחה כלאחר יד המנהג שהזכיר בנתיבי עם.

ומה שכתב הרה"ג הנ"ל, בשם הרב ארץ חיים, וכתב בזה"ל: וכתב הגאון המובהק דכל רז לא אניס ליה, מר ניהו רבה וכו', שמנהג ארץ ישראל ללכת אחר הכרעת רבינו האר"י אפילו נגד פסק מרן. ע"כ. הנה איני יודע למה התעלם מדברי הגדולים הנ"ל, לפני מאות בשנים, כמו הרדב"ז, הרא"ם, החת"ס, ועוד, ונתלה בדבריו של הרב ארץ חיים. וזה דרכו של הרב הנ"ל, דכל אימת שרוצה לשכנע להורות כדבריו, משבח את אחד מהאחרונים [שהיה לפני כמאה ושלושים שנה, נפטר בשנת תרל"ז] וכותב עליו שבחים גדולים, ואילו את החולקים ע"ד אינו מרבה בשבחיהם, ופעמים אף אינו מזכיר כלל. ואמנם המחפש אחר האמת באמת אין לו להתפעל מלשונות אלה, ודי בזה.

להמתין לז' לחודש לברכת הלבנה

ומ"ש עוד הרה"ג הנ"ל [בספרו שלום יעקב] להביא ראיה שיש לנהוג כד' המקובלים נגד מרן השי"ע, מהא דמרן כתב (בסימן תכו) שיש להמתין לברכת הלבנה עד לז' לחודש, והוא על פי הסוד. הרי שמרן תפס כד' המקובלים, אף שלפי הפשט מזמן שרואים את הלבנה אפשר כבר לברך ברכת הלבנה. אולם אין זו ראיה, דכאן כיון שבנקל יכול להמתין לז' לחודש, ולנהוג כד' המקובלים, ואין בדבר שום סרך איסור להמתין לז' לחודש, לכן כתב מרן לחוש לד' המקובלים, בפרט שיש בזה ענין גדול ע"פ הסוד. וזה בזה בחודשים שרבו העננים כתבו האחרונים שיש להקדים לברך קודם ז' לחודש, ובזה בודאי מרן יודה שיש לנהוג כפי הפשט ולא על פי הקבלה ולהכנס בספק הפסד ברכה יקרה זו. וכמו שנתבאר בילקוט יוסף שבת כרך ה' בהלכות ברכת הלבנה. וראה עוד ביחווה דעת חלק ב' סימן כד. שוב הראוני בספר שמן המשחה (ח"א עמוד כח) שג"כ כתב הראיה הנז', וחשב בדעתו שזו ראיה

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שאינ עליה תשובה שמרן פוסק כדעת המקובלים נגד הפשטנים. אולם להנ"ל אין להוכיח מזה ולא מידי שיש לנהוג כד' המקובלים גם היכא שעל פי הפשט נכנס בספק איסור. ובספר מגיד מישרים של מרן (שיר השירים) אמר לו המגיד שיש ענין גדול להמתין ז' ימים לברכת הלבנה. ומש"ה מרן חשש לזה, ואינו מצד הדין אלא כיון שאפשר בנקל לחוש לדבר גדול זה.

ומילתא אגב אורחא, מה שכתבו כמה אחרונים דאפשר לברך ברכות השחר מחצות הלילה, יש להעיר מדברי מהר"ח אור זרוע (עמוד לא) שכתב, שאר ברכות השחר נתקנו לברך ביום כשעבר הלילה, דלא איברא אלא לשינה, ואפי' אם אדם ניעור כל הלילה וכו' וכל אלו הברכות לא נתקנו כי אם בהחלף הזמן, דהיינו כשיאיר היום שהוא זמן לכל אלו הענינים וכו'. ע"כ. ואילו האחרונים היו רואים דברי המהר"ח אור זרוע, בודאי היו חוששין לסברתו שלא לברך ברכות השחר בחצות הלילה. ואמנם שם נסתפק אם ישן בלילה וקם קודם עמוד השחר, אם רשאי לברך ברכות השחר, וכתב, ולבי מגמגם בדבר וכו', והמעין היטב בדבריו יראה שדן גם לענין הישן בלילה וניעור, וחוזר לישון, אם יברך פעמיים, ועל זה כתב דבלאו הכי אין ראוי לברך ברכות אלו אלא בהחלף היום. ועיין בילקו"י על הלכות ברכות השחר עמוד טו. [ואף שבבן איש חי (פרי' וישב אות ד-ה) כתב דכיון שע"פ הקבלה אפשר לברך ברכות השחר כבר מחצות לילה, לא אמרינן סב"ל נגד האר"י. מ"מ כל היכא שדברי המקובלים נוגדים לדברי הפשטנים, נקטינן כדברי הפשטנים, ורק השרידים אשר ה' קורא שכל דרכיהם ע"פ הקבלה, עושים כמו הקבלה, וא"כ אמאי לא נחוש לדברי חד מן קמאי, המהר"ח אור זרוע, שפשט כל דבריו מורה שעיקר ברכות השחר נתקנו בהחלף הזמן, דהיינו בעמוד השחר. ואיך לא נחוש לדבריו].

וראיני מי שהעיר בזה, מדברי המהר"ק שהובא ברמ"א (חושן משפט סי' כה), דאחרון שלא ראה דברי איזה ראשון, אמרינן אילו היה רואה דבריו הוה הדר ביה, וא"כ לכאורה נימא הכי גם כלפי מרן הש"ע, דאילו היה יודע מדברי האר"י ז"ל לא הוה פליג. אולם הדברים תמוהים, שלא דיברו המהר"ק והרמ"א אלא כשנמצא דעת אחד מהראשונים, שהרי כבר ידוע שאין לאף אחד מהאחרונים כח לחלוק על דברי הראשונים, ולכן אם נמצא איזה ראשון שלא נגלה לאחרונים, אנו תולין לומר שגם

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

הם יחזרו בהם ויסכימו עם דברי אותו ראשון. אבל הרי האר"י ז"ל היה בן דורו של מרן הב"י ושל כל גדולי דורו, ולא נוכל לקבוע מי גדול ממי ולעשותו כאחד הראשונים לענין פסק הלכה בעניני ברכות, ואכתי הוא בגדר ספק, וי"ל בזה סב"ל.

ומ"ש שם דקמאי עדיפי מבתראי, דלבם פתוח ורחב כאולם, וכל רז לא אניס להו וכו', תמיהני, דמה ענין זה למחלוקת בעניני ברכות בין האר"י לגדולי דורו ומכללם מרן הקדוש זיע"א. כיון שכולם בני אותו הדור אין לנו כח לומר דאחד מהם חשיב כאחד מהראשונים, ושאר דברי האחרונים בני דורו בטלים כלא היו, ואפי' לא לחושבם כספק לענין ברכות. וזה בודאי אינו. וכבר הזכרנו דברי האגרות משה שכתב, דאין לנו יתמי דיתמי לומר על גדולי האחרונים מי גדול ממי. ואף שדעת מרן החיד"א דלא אמרינן סב"ל נגד האר"י, הרי מצינו לגדולי הפוסקים שחלקו על דבריו, ונמצא שעצם דבר זה אי אמרינן סב"ל נגד האר"י או לא נתון במחלוקת האחרונים, ואיך נוכל להכריע בדבר זה ולא לחוש לספק בעניני ברכות. וכיון דקיימא לן דסב"ל אף נגד מרן שקבלנו הוראותיו, הוא הדין דסב"ל נגד האר"י. וכל המחפש אחר האמת יראה שכך יש להורות.

דברי הזוהר חשובים כדברי התנאים - וכיצד הדין כשאין גמרא נגד הזוהר

ומה שהביא ראיה מהב"י בסי' לא, ובסי' נט, ובסי' קא, וקמא, אין זו ראיה כלל, דשם איירי מדברי הזוה"ק, שהם דברי תנאים ואמוראים, ולא מדברי רבינו האר"י ז"ל. ושאני דברי הזוה"ק דאלימי מדברי הפוסקים, וכמ"ש בכנה"ג (כללי הפוסקים אות א'), וראה בשו"ת יבי"א הנ"ל אות ד', ובחזון עובדיה ח"א (סוף סי' לה ד"ה אמנם). וגם בשאר הדברים שכתב שם להוכיח דנקטינן כד' האר"י, הנה קיימא לן דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל, וזה דוקא באופן שכן הוא המנהג הקדום בהסכמת גדולי הדורות לנהוג כדעת האר"י ז"ל, ובזה אין הכי נמי לא חיישינן לספק ברכות. אבל בדבר שלא פשט המנהג הקדום כן, אין לנו להנהיג לברך כדעת האר"י ז"ל, ולא לחוש לסברא החולקת. ואכתי הוי בכלל ספק, וסב"ל.

וכתב בשיירי טהרה (מערכת א' אות עב), דחיישינן לסב"ל הגם שיהיה דעת המקובלים לברך, כל שאין גמרא מפורשת שיש לברך. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מעט מים (סי' כז) שיש

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

לברך על פירות אילני סרק שהכל, ואף שהאר"י ז"ל פסק שיברכו על זה איש כברכתו, בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, מ"מ במידי דספק ברכות מי לא יחוש לדעת מרן. ע"כ. וכן נראה קצת בשו"ת לב חיים חלק ב' (סי' לו). ומדברי הרב פקודת אלעזר (סי' קעז). וכ"כ בברכת יוסף ידיד (דף קא), ובפרי צדיק (ברכות אות כד). ובשו"ת ירך יעקב (סוף סי' לג).

יחסם של רבינו האר"י ומרן ז"ל זה לזה.

ועיין למרן החיד"א בשם הגדולים (ערך רבינו האר"י) שראה תשובה מרבינו האר"י ז"ל למרן הבי"י, ומרן דן בדברי האר"י ז"ל ודוחה אותם מיניה וביה, ואינו טורח ליישבם. ע"ש. ובשו"ת אבקת רוכל (סי' קלו) איתא בזה"ל: שאלה למהר"ר יצחק אשכנזי המקובל האלהי זצוק"ל, ילמדנו רבינו וכו'. ע"ש. והיינו שרבינו האר"י ז"ל הפנה שאלה למרן הבי"י, וכינה אותו בתואר רבינו. ואמנם בשו"ת רב פעלים ח"ג (סוד ישרים סי' ט) כתב, שברור לו שתשובה זו אינה להאר"י ז"ל, שהיה חכם גדול וכו', אלא תלמיד אחד שאל כן, וכדי לזכות לתשובה הציג הדברים בשם האר"י. ובספר טוב מצרים (ערך מוהר"ר יצחק לוריא) דחה דבריו, וכתב, שאין זה פלא אם רבינו האר"י לא היה בקי בחושן משפט, כי לא נדפס בזמנו בי"י. ע"ש. ובשו"ת רב פעלים ח"ד (סוד ישרים סי' ב) חזר לדחות דבריו, שלא יתכן שרבינו האר"י לא היה בקי בחושן משפט. אחר שתלמידו מעיד עליו שהיה מעיין המתגבר וכו', ומקטנותו נתפרסם וכו'. ומה שנתקשה המחבר על השערה זו שכתבתי, כיון דרבינו האר"י ומרן שניהם היו דרים בצפת ת"ו, איך התלמיד מלאו לבו לעשות כן, לכתוב שאלה משמיה דרבינו האר"י ז"ל, והוביל אותה למרן ז"ל, ולא חש פן יתברר אח"ך כשיראו זא"ז, וידע מרן ז"ל דשאלה זו לא היתה מן רבינו האר"י ז"ל, אין זו טענה, חדא אתרמי כן והתלמיד לא חשש לזה, דאפי"א אם יודע הדבר אחר כך לא איכפת לו, כי מה חטא בזה ששאל בשם אחרים, ועוד מאן אמר שזו השאלה הגיעה למרן ז"ל בזמן שהיה דר רבינו האר"י בצפת, שהוא בסוף ימיו שהיה זה מעט שנים קודם פטירתו. הלא אפשר שעשה התלמיד שאלה זו והובילה למרן ז"ל בזמן שהיה רבינו האר"י ז"ל במצרים, ולא עלה עדיין לצפת. וידוע כי בהיותו במצרים נודע שמו של האר"י ז"ל בכל העולם, שהגדיל לעשות בנגלה ובנסתר, ולכך כתב לו מרן תשוי בכבוד

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

גדול.

עוד בענין סב"ל נגד רבינו האריז"ל

ועתה ראיתי בספר עטרת שלמה (זעפרני, עמ' תקנה) שכתב בזה, דהטעם דלא אמרינן סב"ל נגד האריז"ל, זהו מטעם שתורת האריז"ל מקובלת אצלינו הן מצד המנהג, והן מצד עוצם גדולתו וקדושתו, ולפיכך לא אמרינן סב"ל נגד האריז"ל. עכ"ד. ואינו מבואר מ"ש "מצד גדולתו וקדושתו". ולא רבותא היא למיחשב גברי של הקדמונים. ומ"ש מצד המנהג, ג"ז אינו נכון, שהרי קודם שבאו החיד"א והגרי"ח, לא נהגו כן, הרי גדולי הדורות כמו הכנה"ג והפרי"ח ורבים אחרים לא שמיע להו לפסוק כלל ע"פ הסוד. ואדרבה מה שנתחדש אחרי כמה דורות, לילך ע"פ תורת הסוד, הוא שינוי מן המנהג המקובל בכל הדורות. ובלא"ה מותר לשנות מנהגים בכה"ג וכמו שהארכנו במק"א, עפ"ד הראשונים והאח'.

וגם לא ידענא מה השיב על דבריו של מרן אאמו"ר זיע"א, שהרי עיקר סמיכתם של רבותינו המקובלים לומר שדברי האריז"ל הם בתורת ודאי, הוא מחמת דס"ל שכל דברי רבינו האריז"ל הם מפי אליהו, אולם מי לנו גדול מהגרי"א שאמר שאינו מאמין בזה שכל דברי האריז"ל הם רק מפי אליהו. ועכ"פ ד"ז לא נפקא מכלל ספק. ואמאי לא נדון את הדבר כספק כדי לומר סב"ל נגד האריז"ל.

ובפרט שבלא"ה שיטת הגרי"ח זיע"א שאפי' דיוק מדברי רבינו האריז"ל נחשב כודאי, אולם לזה אפי' האור לציון לא הסכים, וחלק בזה על הבן איש חי. ומכח סברא פשוטה, שאף אם גדול אחד הבין שכך הפשט הרי אינו מוכרח. ודברים אלו מפורשים ג"כ במבוא לאור לציון, והוא תנא ופליג על הבן איש חי בשתי עיקרים גדולים: א. שרק דבר המפורש ברבינו האריז"ל, ולא במילתא דאתיא מדיוק. ב. שגם דברי רבינו האריז"ל ז"ל אינם ודאי גמור, אלא יש לחוש לפשט. וכמדומה שרוב הדברים שעליהם דנים בדורינו אינם דברים המפורשים בדברי רבינו האריז"ל ז"ל שעליהם דיבר החיד"א וכל הגדולים שנמשכו אחר דברי החיד"א, אלא על דיוקים.

גם יש להעיר שהרי תורת הגרי"ח מושתתת על שיטת הרש"ש בתורת הסוד, אולם הרי יש עוד הרבה שיטות בדרך לימוד דברי האריז"ל ז"ל, ויש בכל זה הרבה נפ"מ

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

לדינא.

וסוף דבר שהדברים פשוטים כ"כ, שלא ניתן למורה הוראה להורות לדינא שדברי רבינו האר"י ז"ל הם בתורת ודאי, דאטו שיטת כל גדולי הדורות שלא הלכו בדרך הסוד ומכללם הגר"א וכל גדולי תלמידיו, כולהו טעות היא ח"ו.

ומה שהביאו בזה מדברי האדמו"ר מקומרנא שהפליג בגדולת רבינו האר"י וכמו הנביאים וכו'. [וז"ל שם בספר שלחן הטהור (עמ' פט): אור המאיר לארץ ולדרים קודש הקדשים רבינו יצחק לוריא וכו', היה מדריגתו גדול מן הנביאים ולא נראה ולא נשמע מדריגות גבוהות כאלו אף בימות התנאים, ולא נתגלה מדריגתו אפי' חלק מאלף אלפי ממש בלי שום גוזמא. ע"כ]. אך הנה אחה"מ אלו דברים מחודשים. ואנו אין לנו לדבר בעניינים שכאלו לענין הלכה, ואין לנו אלא את דרך ההוראה המסורה לנו מדורי דורות שלא לפסוק הלכות על פי הקבלה. וגם בענין הוראה להורות לרבים ולהמון העם את מה שמתברר מתוך חלק הפשט של התורה. וראה בגמרא (ב"ב יב.) חכם עדיף מנביא. ועיין היטב בגמרא (ברכות לד.): ודו"ק.

ועוד שבשלחן הטהור שם ובכ"ד כתב כל זה גם כלפי גדולת הבעש"ט הק'. והנה החסידים שג"כ ס"ל שדברי האר"י הם מפי אליהו, אעפ"כ אינם הולכים בכל ע"פ כל דברי האר"י. וראה בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' יג) שכתב, ואגב אזכיר מה ששמעתי מפי מו"ח הגה"צ מהר"ם ז"ל ששמע מפ"ק של הגה"ק בעל אמרי יוסף זי"ע בשם רבותיו, שכל מנהג האריז"ל שלא נהג אחריו הבעש"ט ז"ל כגון תיקון חצות ביום בין המצרים, גם אן לא נהגין הכי. ע"כ. והיינו שדברי האריז"ל אינן בהכרח אמורים כלפי הכלל, ותלמידי הבעש"ט יש להם דרך נוספת. ומזה נלמד לנ"ד. [ועוד כתב שם עמש"כ הדברי חיים שכל המאמין בבעש"ט ז"ל יחזיק בנוסח האר"י ז"ל, שטעמו בזה משום דהאי עיר וקדיש דנחית משמיא, הבין דשורש נשמתו אינו מנו"א וכו', דהבעש"ט ז"ל הי' בחינתו והשגתו לעילא משאר גדולי הצדיקים, והוא דבק בזה בנוסח האר"י לפי שורש נשמתו בעצם, וכן הנהיגו ראשי הדורות תלמידיו אחריו, וכל הדולה ומשקה מתורתו, הוא ענף קטן או גדול משורש נשמת גאון ישראל וקדושו, וממילא נטל עליו להחזיק בנוסח שלו". ור"ל שדברי האר"י והבעש"ט תלויים לפי שורש הנשמות, ונחלק ג"כ לפי התלמידים ההולכים בדרכם, וכל גדול תלמידיו הם משורש נשמתו. ודו"ק בה].

ועוד, שהרי כמו כן ס"ל [להאדמו"ר מקומרנא] כלפי הבעש"ט. ועי"ע בשו"ת שיח יצחק

קונטרס בעניין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

(סי' ה) הביא מספר בעש"ט עה"ת (פ' ואתחנן) שכתב: גלוי לכל הנחת תפילין של הרב המגיד מטריסק ז"ל, שכשהובא לפניו נער בר מצוה לחנכו בהנחת תפילין הוא ציוה כו' ועל הזרוע שמונה כריכות, כי כריכה ראשונה אינה במילואה ואינה נחשבת, כדרך שאין חושבין כריכה ראשונה אצל כריכת הציציות, ובכל פעם שהובא לפניו עלם כזה, אמר בזה הלשון, כך אני מניח וכן הניח אבי ואבי זקני, וכן הניח הבעש"ט וכן האר"י הקדוש ז"ל "כמקובל בידם מפי אליהו הנביא זכור לטוב", עכ"ל. וכמו שאומרים סב"ל נגד דברי הבעש"ט ה"ה כלפי דברי רבינו האר"י.

ומה שהביאו (בקובץ אליבא דהלכתא) מספר שלחן הטהור (עמוד קעב) שכתב, מרן האר"י מי שעובר על דבריו בלי אונס שרי למיקרי ליה עברינא כי כל דבריו אפי' דבר קטן הוא מה ששמע לא מפי מלאך ולא מפי שרף אלא מפי הקדוש ב"ה בעצמו. ע"כ. הנה גם לו יהיה הכי, אכתי לא בשמים היא. והנה שם (סי' רס סעיף ז) כתב כן בענין טבילת שחרית בשבת, שמצוה וחויב לטבול בשחרית בשבת קודם התפילה ביום שבת על פי מרן האר"י, ומי שעובר על דבריו בלי שום אונס שרי למיקרי ליה עברינא. עכ"ד. והא קמן שרובא דרובא אינם זהירים בזה כלל.

ועוד כתב בס' שלחן הטהור (בעמוד קעג) שהמגלח בלי'ג בעומר הוא עובר על דברי מרן האר"י, ששקול כשבעים סנהדרין של משה רבינו ויותר. ושם (בעמוד כד) כתב, מי לנו גדול מרבינו האר"י שקדושתו והשגתו היתה כמשה רבינו. גם מהר"י אירגאס כתב (בספר שומר אמונים הקדמון), שמי שיעשה נגד דברי רבינו האר"י אין ספק שהאי גברא בר שמתא הוא, ומכרזינן עליה בכל גבול ישראל, כי אין לנו לא דברי בן עמרם הוא אדונינו הקדוש האר"י, אליו תשמעון, כי נחה עליו רוחו של אליהו הנביא זכור לטוב, ומפי הגבורה קבלוה, והמהרהר על דבריו כחולק על השכינה. ע"כ. ואעפ"כ רובא דעלמא וכן הגר"א ותלמידיו לא חששו לזה, וס"ל שלא נאמרו דברים אלה אלא למצניעיהן.

עוד כתב בשלחן הטהור (בסי' סח סעיף ד) שלא לומר פיוט יגדל ולא וידוי של רבינו ניסים גאון, כי רבינו האר"י ז"ל הזהיר שלא לאומרם. ובזר זהב שם, תמה על אמירת יגדל, וכן על גדולי הדורות שלא ציוו לסלקו מן הסידורים, מאחר ורבינו האריז"ל הזהיר שלא לאומרם, והוא היה יודע ברוח קדשו כל הנשמות שהיו מאדם

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

הראשון ועד ביאת משיח, מה היה עמהם וכו', וכיון שהוא ציווה שלא לאומר מסתמא היו דברים בגו וכו'. וכתב שזה חסרון אמונה מה שלא סילקו יגדל מן הסידורים. והערנו שבמחכ"ת אי אפשר לקבוע הלכה למעשה לכל על פי סודות ונסתרות התורה, מלבד שגם האריז"ל לא אמר לבטל המנהג.

וראה עוד בקונטרס ספר הזכרונות לר' צדוק הכהן מלובלין (מצוה שלישית) שכתב בתו"ד: שיי"א שקבלת הרמב"ן והנמשכים אחריו, נמשכה מהראב"ד ממה שקיבלו מפי אליהו, הוא ואביו ובנו, ולפי"ז הרי שאין הדברים קבלה בידם מחכמי ישראל הקדמונים דור אחר דור, רק מפי אליהו. וזהו לענין גוף ידיעת הדברים ודאי ההתגלות מפי אליהו אין ספק בה, "אבל לחדש חיובים אנגברא, דברים אלו לא בשמים הוא, ואין בכח אליהו להגיד לנו הלכות מחודשות", שגם הגדותיו הם בכלל לא בשמים הוא, וכמו שאמרו בשבת (קח). וברש"י שם.

מדוע מרן הב"י הביא לפעמים דברי הזוהר הקדוש

והן עתה הגיע לידי ירחון אחד [א"ת תשרי תשע"ה], שהדפיסו מאמר מצעיר אחד שבא לחלוק על פוסק הדור האמיתי רשכבה"ג זיע"א, וגיבב דברים להוכיח ששיטת מרן הבית יוסף, דלא כהגאון יביע אומר, אלא כשיטת הבן איש חי שיש לפסוק תמיד על פי הקבלה. כיון שמצינו במקומות רבים שהבית יוסף הביא דברי הזוה"ק. ומזה הוכיח כדברי הרב משה לוי ע"ה, שיש לפסוק הלכות ע"פ הקבלה ובתורת ודאי ואפי' לא לומר סב"ל.

וזה דור יתום וחצוף, שאחר שכבר ראה מה שכתב מרן אאמו"ר רשכבה"ג זיע"א בהקדמת ספר הליכות עולם ח"ז: "ובאמת שאם לגבי מרן, שאף על פי שנתקבלו דבריו בכל תפוצות ישראל להיותו גדול הדורות ומארי דאתרא, ואעפ"כ עבדין ספק ברכות להקל נגד מרן, כל שכן לגבי רבינו האר"י שבמקום מחלוקת ודאי שיש לומר סב"ל וכו'. והלום ראיתי כל מה שהאריך בזה בספר ברכת ה' (ח"א עמ' קא) ובמסקנתו התעקש לומר דלא אמרינן סב"ל נגד האר"י. ובאמת שהמעין היטב בדבריו יראה שאין להם שחר, שאע"פ שראה מש"כ בזה בשו"ת יביע אומר (ח"ב סי' כה) דלא בשמים היא, ארכביה אתרי ריכשי ותלה הדבר בחכמתו הגדולה ועיונו

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

הזך של האר"י בפשט עם הקבלה ביחד, **ודברי שיבוש הם ופטומי מילי בעלמא** **יננהו, ואין להאריך בדברים הדברים**. ע"כ.

והיה לו ללמוד לקח ומוסר. ולא לגבב דברים נגד דעת גדול הדור. כאילו הוא זה שילמד לכל הדור כולו, כיצד יש לנהוג, ושהאמת עם הרב ברכת ה', ולא עם גדול הדור. [ועורכי הירחון אחראים כלפי שמיא, במה שמדפיסים דברים של אנשים שלא הגיעו להוראה. וכבר כתב עליהם דברי תוכחה בהקדמת שו"ת יביע אומר חלק ט'. וכיצד יעלה על הדעת שצעיר לימים יכתוב תשובה על דברי היביע אומר (שם בעמ' קטו), שמדברי הבי"ו והאחי' מבואר דלא כהיבי"א. ומלמדים את הצעירים לקפוץ להורות ובמקום גדולים].

וכל מה שהאריך שם, אינו ממין הטענה, שרובם הם מנהגים בעלמא שאין בהם כל איסור, ולא הכרעת הלכה מחודשת, כמו שהלוי יטול ידי הכהנים, ועוד הנהגות בנטילת ידים של הבוקר. כמבואר באו"ח סי' ד'. ועוד כיוצא בזה. ועל שאר הטענות השבנו כבר באורך בילקוט יוסף שבת החדשים בכ"ד.

ואם מצינו פעמים בודדות ממש, שמרן מכריע ע"פ הזוהר, פשוט שספר הזוהר שאני. דודאי הכל מודים לגבי ספר הזוהר הקדוש, דלא גרע מתלמוד ירושלמי, שמכריעים ע"פ תלמוד ירושלמי, וע"פ מכילתא וספרא וספרי ותוספתא, כאשר היה מסתבר לגדולי הדורות מן הדברים שיש בזה הכרעה. הואיל והם דברי תנאים וגדולי האמוראים, והם היו קרובים יותר לקבלת התורה, ובודאי שהם יודעים האמת יותר, ומסורת התורה אז היתה משומרת.

ולכן כיון שמצינו שרשב"י הקדוש כתב שהמניח תפילין בחול המועד חייב מיתה. מסתמא שכן היה ג"כ המנהג בזמנם. ועכ"פ יש בזה כדי הכרעה בין הראשונים. ועוד, דס"ל למרן דמסתמא אם הראשונים היו רואים דברי הזוהר שהם דברי תנא היו חוזרים בהם. ולכן בודאי יש לפסוק דשב ואל תעשה. ואין זה ענין כלל לכל שאר הנידונים, שבהם נחלק ביביע אומר על דברי הבן איש חי בכמה מקומות.

וגם יש לומר דאפושי פלוגתא לא מפשינן, וכמ"ש כע"ז בשו"ת יבי"א (ח"ד או"ח סימן ד אות כז) "ואפושי פלוגתא בין הזוה"ק להש"ס והפוסקים לא מפשינן, ואמרינן אין לך בו אלא חידושו וכו'". וכ"כ שם (ח"ה או"ח סי' א) "ויבודאי דלא משוינן בהא פלוגתא

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בין הש"ס לזוה"ק בחנם. ע"ש. ועו"ש בח"ה (יו"ד סי' כא אות ב).

וכבר כתב בשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל ב סימן ג): "ועוד, שאפי' היה הרא"ש אומר כן בפירוש מכיון שאין לו ראיה נכוחה מן התלמוד, לא הוה צייתנא ליה דלא הוה אלא סברא דידיה, משום דאנן סהדי דאלו הוה שמיע ליה דברי ספר הזוהר בזה הוה הדר ביה, כדאמרינן על האחרונים שפוסקים הפך דברי גאונים ראשונים שלא באו ספריהם לידם שאלו ראו דברי ראשונים הוו הדרי בהו ומבטלין דעתם מפני דעת הראשונים. ע"ש.

[וכ"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' ג) שמה שאמרו שהקבלה תכריע, הוא דוקא ספר הזוהר והתיקונים שהם דברי תנאים, אבל לא כתבי האר"י ופע"ח, שאף שגדול מאד, הוא כאחד מכל הפוסקים שרשאין לחלוק עליו אף בדברי הקבלה, ולא לנו יתמי דיתמי לומר מי גדול ממי, לכן אין דבריו מכריעין יותר מכל רבותינו].

ובמקומות רבים, מרן לא פסק אפילו כדברי הזוה"ק, וכמו ביורה דעה (סימן סה), שבבית יוסף הביא דברי הזוה"ק לענין איסור הנאה מגיד הנשה. ואעפ"כ לא פסק כן בש"ע. וכן באו"ח (סי' קעג) לענין הפסקה בין בשר לחלב, שהביא הבית יוסף דברי הזוה"ק ושראוי מאד לחוש לד' הזוה"ק, ואעפ"כ בשו"ע לא חש לה כלל ולא זכר כלל מדעת הזוה"ק. כיון שאין להורות על פי הסוד. והבאנו לעיל כמה וכמה דוגמאות לזה מדברי הב"י בכ"ד.

ומה שהביא בס' שלום יעקב מדברי ר' יצחק קארו (נדפס בשו"ת בית יוסף עמ' שפה) שכתב לגבי מח' "התנאים והאמוראים והפוסקים אם מצות יבום קודם למצות חליצה, דכיון דלא אפסיקא הלכתא כאחד מהם, ולא נפסקה הלכה בתלמוד וגם כל הפוסקים לא פסקו הלכה כמי, לכן יש להכריע כחכמי הקבלה. וכן מקובלני מרבותי. ע"כ. הנה שאני התם שכתב שאין בזה הכרעה בפוס', וכל הפוסקים לא פסקו הלכה כמי. אבל בכל ברוב ככל המקומות יש הכרעה בפוסקים, והרי"ף הרמב"ם והרא"ש ומרן הכריעו בהכרעה ברורה ולא מחמת ספק.

וכ"כ בשו"ת מכתם לדוד פארדו (יו"ד סי' מ), שספקא דדינא "שאיין לו הכרע מן הגמ' או מגדולי הפוסקים הראשונים", אלא אתמר הכי ואתמר הכי, הקבלה תכריע.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ע"כ. וזה כתב לגבי צורת האותיות. וכל שכן אין זה שייך לענין אם לחדש הלכות על פי הקבלה.

נידון זה הוא מח' בין חלק מהמקובלים נגד שאר הפוס' שלא היו מקובלים

והדבר פשוט, שגדולי הדורות חכמי הפשט שלא היו מקובלים, לא ס"ל לפסוק הלכות ע"פ הקבלה. וכמו שכתב בשו"ת שמש ומגן (ח"א ס"י יא. ס"י יב. ובחלק ג סימן סז. ובתבואות שמש ס"י סז). וע"ש שכתב: "והם דברים בטלים, ופוק חזי שזה חמש מאות שנה עברו וכל העולם פוסקים כהשו"ע ולא כהאר"י, זולת מעט חסידים שמחמירים כמותו, והוא זיע"א אמר שלא מסר דבריו לכל אלא למצניעיהם, ואני יודע שבכל מרוקו לא היו אלא חמשה מקובלים. ואף שאין לנו לדבר כנגד קדושת האר"י החי מ"מ הלא יש לנו כללי המשפט ללכת אחריהם ואין לזוז מהם, והלא בדברים הרבה שהלכו לפי הקבלה וכו' כתב הבית יוסף (או"ח ס"י כה) שאין הפוס' כותבים אלא מסקנא דתלמודא. ואין לך להביא ראיה מהחיד"א זיע"א שגם הוא היה מקובל וכו'". עכ"ד הגר"ש משאש זצ"ל.

ולא בכדי כתב בהקדמת הליכות עולם ח"ז [ועוד כה"ג בכמה דוכתין] כנגד הגאון משה לוי ע"ה. וכתב שהוא מתעקש שלא לחלוק על הגר"י זיע"א בזה. לפי שראה שיש מה להעיר על הדרך הזו, שלא ילמדו התלמידים למהר לפסוק הלכות כפי ראות עיניהם.

וכל הישר הולך יודה שדברי מרן רשכבה"ג אף בזה, כמו בכל מקום, מיושבים על השכל הישר. ואמאי נימא שהר"י והרא"ש והרמב"ם ועל אחרון חביב מרן הקדוש גדול הדורות, פסקו הלכות רבות בטעות, מטעם שלא זכו שיתגלה אליהם אליהו הנביא, ללמד אותם תורת הסוד, שהיא העיקר הגדול בהכרעת ההלכה, ואין בה כל ספק אלא היא אמת ברורה בודאי הגמור. ואטו הרמב"ם הר"י והרא"ש, ועד אחרון חביב, מרן הקדוש, לא היו ראויים לגילוי אליהו. ומן השמים נתנו שחיבוריהם של הרמב"ם הר"י והרא"ש וכן חיבור השלחן ערוך, יהיו בדרך שאינה נכונה, וחסרה את הסוד של הדברים שהוא המכריע בהלכה.

אלא ודאי, שמלבד שלא לנו לומר מי גדול ממי, כבר כתב החתם סופר ועוד רבים,

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שכל חלק הסוד לא ניתן לענין פסק ההלכה. וז"ל החת"ס בתשובה (חאו"ח סי' קח): וכדי שלא תפוג תורה, כללא כ"ל הקב"ה, שאין הנביא רשאי לחדש שום מצוה מהישנות, ויתבאר ויתפרש משמים כי אם על דעת חכמי ישראל, וזהו צורך גדול, וממילא אפילו יאמר אליהו בשם תלמידי חכמים בארץ ואין אנו יכולים לברר הדבר, כמו שהיה בהא דר"ח ור"ח ור"ח בעירובין וכו', שהיה אפשר לברר, [אין לקבל]. ואם נעשה מעשה על פי עדותו של אליהו תפוג תורה, כל אחד יאמר נגלה לי בחלום או אליהו אמר לי בשם פלוני ת"ח שאמר קודם מותו כך וכך, על כן אין לפסוק הלכה על זה וכיוצא בזה. ע"כ. עוד כתב שם (חאו"ח סימן ק): "וידוע, דהיכי דפליגי הנגלה עם הנסתר, אין לנו עסק בנסתרות, והנגלות לנו ולבנינו". ע"כ. ושם (חיו"ד סי' רעא) כתב, לגבי צורת האותיות, שחלילה לשנות אפי' כל שהוא מפני דברים הנאמרים בחשאי.

תשובה ע"ד האול"צ ח"ג בענין מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

ונהדר אנפין לני"ד, לגבי ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, דהנה בשו"ת אול"צ חלק ג (פרק טו, סאות כז) כתבו, שאע"פ שאין להנהיג כן לברך ברכה זו בליל פסח שחל בשבת, מכל מקום בבית הכנסת שנהגו כבר לאומרה ימשיכו במנהגם אע"פ שהוא נגד מרן, כפי שנתבאר במבוא לאול"צ ח"ב (ענף א), שבמקום מנהג יכולים לעשות נגד מרן, ואפילו בברכות ואין לחוש בזה לסב"ל. אבל אין להנהיג לאומרה לכתחלה, וכן היתה דעת מורנו הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל. ע"כ.

אולם מה שסמכו בזה על דברי המבוא לאול"צ ח"ב, שמועיל מנהג נגד מרן ואפי' במקום ספק ברכות, הנה באול"צ שם כתב כן מסברא, והביא ד' אחרונים לסייע לזה. א. שלחן גבוה (ו"ד סי' טז). ב. שער המפקד (פסח אות ד). ג. ישיב משה שתרוג (סי' ה). ד. שמחת כהן (ח"ה או"ח סי' תקט). וכבר הערנו ע"ז במק"א שכל זה נכתב ע"י העורכים [והעתיקו כן מספריו של חכם אחד שהביא מקורות אלו]. וחלילה שהגר"צ זצ"ל יביא ראיות אלו. שהרי מה שדייקו מדברי השלחן גבוה (ו"ד סג אות ח) שהמנהג בשאלוניקי להקל בבשר שנתעלם מן העין. אכן מפורש שם להיפך, שכבר הקדים השלחן גבוה בכללים שבריש הספר (סימן יסימן טו) שבעירם יש מנהגים קדומים שלא כדעת מרן. ושיש לתמוה ע"ז איך יתכן כן. וכתב שם (סימן טו): "בדבר שהוא מנהג

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

קדמון לאסור או להתיר, אף על פי שנתפשטו אחר כך הוראות מרן, המנהג לא זו ממקומו, כמו שכתב מרן עצמו בהקדמתו לבית יוסף. וכהאי גוונא יש לנו (בשאלוניקי) מנהגים שונים בדיני הריאה מקדמונים ז"ל שלא כפי השלחן ערוך. ע"כ. גם שם (כלל 5) כתב, "שאותו מנהג שנהגו להחמיר הוא מנהג קדמון קודם שיצא טבעו של מרן בעולם, הילכך אע"פ שאחר כך נתפשטו הוראות מרן וקבלנו אותם המנהג לא זו ממקומו כמ"ש בהקדמת הבי"י".

וכ"כ שם בחאו"ח (סימן תצה סק"ט) בנידונו, שהמנהג שם הוא מנהג קדום, וגם מיוסד יפה (עפ"ד גדולים), וכיון שהוא תלוי "במנהג קדמון", לא קבלנו הוראותיו כמו שכתבתי בכללי השלחן ערוך (כלל טו). ע"כ. וכ"כ בשו"ת שלו אהל יוסף (יו"ד סימן 6) שרק במנהג קדמון קודם שיצא לאויר העולם אור הגנוז של מרן ז"ל, דבכה"ג כבר הורשינו מפי קדוש מרן לעשות מקום ומקום כפי מנהגו. ולכן אע"פ שאחרי כן יצאו לאויר העולם הוראות מרן ז"ל וקבלנו עלינו ועל זרעינו, המנהג הקדמון לא זו ממקומו בין לקולא בין לחומרא, וקבלת תורתו לא היתה אלא בדברים שלא היה בהם מנהג ידוע. וכן בכמה דיני הריאה אנו חלוקים ממרן לחומרא או לקולא כיון שהמנהג לאסור קדמון הוא. ע"כ. וכ"כ כמה אחי בשמו של הרב שלחן גבוה. ראה בשו"ת מעט מים לר' אברהם מסלוניקי (סימן כב דף נג ע"ב). וביפה ללב (ח"ב סימן לו). ובשו"ת פני יצחק (השמטות לאו"ח סימן ה ח"ה דף קצג). ועוד שם ח"ה חאה"ע סימן ה דס"ז ע"ב). ובשו"ת כפי אהרן (חלק א דף פג). ובשו"ת ומצור דבש (חיו"ד סימן 6). ובארץ חיים סתהון (קונטרס הכללים כלל ה). ובשו"ת שואל ונשאל (ח"ג יור"ד סימן רו. ועוד בחלק ב או"ח סימן כט. ועוד).

וגם הראיה משער המפקד, יש לבאר בפשיטות שכוונתו שם שכך קבלו מתחילה שבמקום מנהג קבוע קודם שבאים לקבל הוראות מרן, יישארו במנהגם. והראיה משו"ת ישיב משה איננה מוכרחת. ע"ש בשו"ת ישיב משה. ומה שהביאו ראיה משו"ת שמחת כהן, הדבר תמוה שהרב אול"צ יביא ראיה בזה מחכם בן דורינו, מה שלא היתה דרכו בקודש. ונגד דעת גדולי הדורות [ראה בילקוט יוסף על ימים נוראים סימן תרה. שהבאנו למעלה מחמישים פוסקים דור אחר דור, שכולם כתבו שלא מועיל מנהג נגד מרן, ורק במנהג קדום קודם שקבלו הוראות מרן יש לדון מכח מנהג]. ולכאוי צ"ל שעורכי הספר כתבו כן, ולא יצאו הדברים מפי הגאון זצ"ל.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ועכ"פ גם הגרבי"צ אבא שאול זצוק"ל מודה, שאין להנהיג כן בסתם מקום. ולאפוקי ממה שכתבו בסידור אחד (תהלת י. עמוד שכט) לפסוק בסכינא חריפא, שבליל פסח שחל בליל שבת אומרים ברכה מעין שבע, כיון שהיא במקום החזרה, ואף במקום שלא נהגו לאומרה, יש להנהיג לאומרה כי נגד רבינו האר"י ז"ל לא אמרינן ספק ברכות להקל. ע"כ. ותמוה שתקע עצמו להורות במקום סב"ל. ואיזה סברא אפשר לומר כן כדי לפסוק כן מסברת עצמו. וא"י שנשמל בזה ע"ד הבא"ח, וא"כ יותר היה לו לסמוך ע"ד השופט שבימ"ד. [והלשון באול"צ שם בהלכה למעלה שכל אחד יעשה כפי מנהגו, אינו בדקדוק, שגם לדבריהם, הרי בסתם אין לברך, וברוב המקומות נהגו שלא לברך. וראה בשו"ת יבי"א ח"ב (א"ח סי' כה) שכן פשט המנהג בא"י ומצרים ואגפיה שלא לאמרה, וכדעת רה"פ, וכדעת מרן. ולכן הרוצים לאמרה מכניסים עצמם בחשש ברכה לבטלה. וכ"כ ביחוח דעת (ח"א סימן יג) שכן פשט המנהג בכל בתי הכנסת שבארצנו הקדושה. והוא מנהג נכון וישר. ע"כ. ומה שהביאו מהארחות חיים דמ"מ יעשו כפי המנהג, הנה ברור שהמנהג הפשוט הוא שלא לברך. והארחות חיים לא דיבר על מנהג שהחליט לחדש רב של בית הכנסת, והורה משך כמה פעמים לברך, אלא על מנהג קדום של מדינה שלימה ע"פ רבותיהם].

ואמנם באול"צ ח"א (עמוד ט) נסמך ע"ד פוסק יחידי, שכתב, שאפילו באדם שאין בכחו להכריע ההלכה, וגם הוא עצמו לא ידע שיש בזה מחלוקת ואילו ידע לא היה נוהג כן, אעפ"כ יחזיק במנהגו. אך כבר השיב ע"ז ביביע אומר ח"ט (או"ח סי' כג) בזה"ל: ותמיהני עליו שאיך נתקבלו על דעתו דברים תמוהים אלו. ובאמת שהעיקר שאפילו אם ידע מן המחלוקת, ומלאו לבו לנהוג לברך, יש לו לבטל מנהגו, ושב ורפא לו. וז"ל הרדב"ז בתשובה מכתב יד (סי' קמ) והמנהג שאמרת אינו כלום, שהרי לא הוקבע ע"פ ותיקון, אלא מנהג בעלמא, ועוד שאין מנהג נקבע אלא ע"פ רבים, אבל אם מקצת יחידים נהגו אין זה מנהג, ודברים של טעם הם ע"פ דברי הפוסקים. ע"כ. וע' בשו"ת דבר משה (ח"ג יו"ד סי' יג) שכתב, שאין להביא ראיה ממנהג העולם, כי בכמה דברים נהגו לעשות מחסרון ידיעה בהלכות ובדינים, ובלתי עצת תלמיד חכם הבקי בהלכה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת חיים של שלום (ח"ב סי' טו). וע"ע בספר טהרת המים (בשירי טהרה מע' מ אות ה). וכן מוכח מדברי גדולי הדורות שבטלו מנהגים שכבר נהגו לברך ע"פ כמה גדולים, וס"ל לחוש משום סב"ל. ע"ש.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

תשובה ע"ד שו"ת וישב הים בדין מעין ז' בליל פסח שחל בשבת

והנה בשו"ת וישב הים (ח"א סי' ה) האריך לפלפל בזה, ליישב דברי הרש"ש, ושם (בעמ' קסז) כתב, שכיון שנח' בזה הראשונים, וסתמות דברי גדולי הראשונים ומהם הר"י והרמב"ם והרא"ש שסתמו דבריהם כלשון הרש"ש ולא חילקו בין ליל פסח לשאר ימים טובים, וגם בשום דוכתי בספריהם לא כתבו דין מחודש זה של רבנו נסים ז"ל. ועוד ששי' כמה מקובלים ופוס' שהגם שמעיקרא סיבת התקנה של מעין שבע היה מחמת סכנה, מ"מ תיקנו אותה במקום חזרת התפלה, ושיש לאומרה בכל מקום ובכל זמן. וקי"ל שבכ"מ שחולקים הפוס' בכוונת לשון הרש"ש, תכריע דעת המקובלים, ובפרט בנד"ד שסתמות לשון הרש"ש משמע כדעת המקובלים, שבודאי דעתם היא המכרעת. והדעה המקובלת והמוסכמת בקביעת שיטתו ודעתו של האר"י ז"ל היא דעת הרש"ש, ומאחר שכתב להצריך על דרך הסוד לברך ברכה זו בליל פסח שחל בשבת, בלי ספק שכן הוא כוונת האר"י ז"ל. ומאחר שדעת המקובלים מכרעת, וכפי סתמות הרש"ש, הנכון להורות מכח הדין הפסוק בתלמוד הלכה למעשה לכל שואל לפרט ולכלל, שכן ראוי לעשות ולברך, כי כבר אין כאן ספק כלל, אחרי הכרעת המקובלים לאור פנימיות התורה, ואין כאן חשש ספק ברכה לבטלה. עכ"ד.

וכל זה תמוה מאד, שבא לדייק דבר חדש מסתימות דברי הראשונים וגי' עמודי הוראה, דס"ל לברך גם בליל פסח שחל בשבת, נגד דעת מרן ושאר כל גדולי האחרונים, ואטו מרן וכל גדולי האחרונים לא ידעו לתמוד ר"י רמב"ם ורא"ש ודעת שאר גדולי הראשונים. ואם מרן שראה דבריהם פסק שאין לברך, מה לנו ולפלפולים מלשונות הרש"ש ומלשונות הראשונים, ולחלוק על מרן. [וגם האבודרהם (סדר תפלות הפסח) לא פסק שיש לאומרה, רק כתב שיי"א שאין לאומרה, אבל יש מנהג לאומרה].

ומה שכתב שדעת המקובלים תכריע, אין דבריו מובנים כלל מכמה סיבות, ראשית, שהרי דעת המקובלים היא רק כאשר הדבר מפורש בדברי האר"י או בזוה"ק, באר היטב מילה במילה, לא כן כאשר אין הדבר מפורש כלל. ורק שרוצה להבין פשט בדברי האר"י או שאר מקובלים גדולי עולם שכך דעתם, וכך הוא ע"פ הסוד. וגם אילו כן היה, הרי מכיון שיש כמה וכמה שיטות בקבלה, איך יתכן

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שדברי רבינו הרש"ש יכריעו לכל העולם כולו במחלוקת הפוס', אחרי שיש שיטות בקבלה, וגם בדין זה מפורש בכמה וכמה מקובלים שלא לאומרה.

ואדרבה יותר יש לנו לומר, שהפשט יכריע בזה, שאפילו אם תמצא לומר שיש מחלוקת בין המקובלים בזה, מכל מקום ההלכה שקבעוה גדולי הפוסקים מכרעת. וכמו שכתב בשו"ת יחוה דעת (ח"א סי' ג'). אלא דבלא"ה יש לנו כבר הכרעה ברורה ע"פ הפשט.

ובלא"ה לא אמרו שדעת המקובלים תכריע, רק בדבר שאין לנו הכרעה בפוסקים, לא כן ברוב ככל הדברים שיש הכרעה בפוסקים. ומרן בבית יוסף כתב כן לגבי הנחת תפילין בחול המועד, שכיון שמפורש בזוה"ק שלא להניח ושיש בזה איסור חמור מאד, וחייב מיתה, יש להכריע כן, ומסתמא שגם החולקים היו מודים לזה, כאשר היו רואים דברי הרשב"י זיע"א. והיינו משום שדברי הרשב"י זיע"א הם דברי תנא, ומי יכול לחלוק על תנא, שה סמוכים לקבלה למשה מסיני. ומסתמא שכך עשו בדורו התנאים, דאפושי פלוגתא לא מפשינן, ומני"ל לחדש שכן היו מניחים תפילין בחוה"מ ובזוה"ק בא לבטל המנהג ע"פ טעם שלפי הסוד. אך אין זה ענין לשאר מקומות. והבן.

גם מה שהחליט בשו"ת וישב היס, שדברי הרש"ש הם הם הביאור היחיד בכל דברי האר"י, והם ודאי גמור בלא כל ספק, עד שאין כאן מחלוקת כלל, ולכן ג"כ אין כאן כל חשש של סב"ל, שכל החולק על הרש"ש כחולק על השכינה. ע"כ. הנה אלו דברים מחודשים, ובלא"ה יש כמה וכמה שיטות בכל דרך לימוד הקבלה.

אך יותר היה לו לומר, שכל החולק על מרן כחולק על השכינה. שהשכינה היתה מדברת עם מרן הקדוש גדול הדורות האחרונים. וזכה מה שלא השיג אדם אחד בדור ולא מכמה דורות, כמו שאמרה השכינה למרן בספר מגיד מישרים פרשת ויקהל: קוב"ה קא נשיק לך נשיקין דרחימו ומחבק לך, ושכינתא ממללא עמד, והא אדביקת מה דלא הוה אדביק חד בדרא ולא מכמה דרין. ע"כ. וראה בזה עוד להלן.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

שיטת הגר"א שאין לפסוק כלל וכלל ע"פ תורת הסוד

גם מה שכתב בשו"ת וישב הים שכן דעת הגר"א שכל המתבאר מדברי רבינו האר"י הם ברורים לענין פסיקת ההלכה בלי שום ספק כלל. תמוה מאד איך אפשר להכחיש את החי, הם כל גדולי ליטא שכולם עד היום ס"ל שאין לפסוק כלל על פי קבלה. ומה שפירש שם בדברי הגר"א, אינו נכון, וכונת הגר"א ברורה להיפך, דס"ל להגר"א שלעולם הסוד והפשט אינם מחולקים, אך כדי להגיע לאמת, צריך לפסוק הלכה אך ורק על פי הפשט, ואחרי כן כשיגדל ואחר שנים רבות יעמיק בתורת הסוד, ימצא שבאמת הסוד מכוון לפי מסקנת ההלכה שעלתה בידו על פי הפשט.

וכן כתבו תלמידי הגר"א בכמה דוכתי. וז"ל הגאון ר' אייזיק חבר ספר מגן וצינה (פלי"א): "וכן קבלנו מרבינו הגדול ז"ל שחלילה לומר שהסוד האמיתי יסתור הדין המוסכם להלכה הפסוקה על פי דרכי היסודות של ההוראה המסורות לנו, רק האחרונים לא ירדו לעומק החכמה הזאת שבאמת ארוכה מארץ מדה וכו'". ע"כ.

עוד כתב תלמיד הגר"א בספר מים אדירים (עמק רים): "אך הרוצה לישר ולהרים מכשול לידע טעמי תורה וגנזי אוצרותיה יחזק ליבו תחילה ביראת ה' כל היום, ויראה לידע הלכה ברורה שבכתב ושבעל פה, ויאמין במונת ה' ובתורתו שבכתב ושבעל פה וגזרותיה שהוא אמונת ה', והוי זהיר בדבריהם שהן כגחלי אש והן כהוויתן שהן ברוח הקודש, ואחר כך ירגיל עצמו בפנמיות התורה ויבין שהיא הפנימיות בתוך הלכה גנוזה, ויתגדל על ידי זה אהבה ויראה וכו'".

ושם (עמ' רסח) כתב: "שהסוד והנגלה הכל אחד ומה שאסור בנגלה בנסתר יתגדל האיסור ביתר שאת ועז, ונתגלה על ידי הנסתר גודל האיסור בטוב טעם ודעת וכו', ולא שיהיה הנסתר דרך אחרת מהנגלה, ולתת זמן וקצבה לל"ת ולחלק בין אדם לאדם זהו שקר כי לא תהא תורתנו ח"ו פח ומוקש שהגיד לנו השי"ת רצונו ואין זה רצונו האמיתי, והמדבר כן מפריד בין נעלם לנגלה, והמה מהפכין מטה לנחש, ואם נותנים אות ומופת לדבריהם אזי גם האות והמופת מן המכחישי פמליא של מעלה וכו'".

ובדוכתי טובא חלק הגר"א על האר"י, הן בתורת הסוד והן בחלק הפשט להלכה

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ולמעשה. כנודע. [ובהנהגות מהרש"ם (או"ח רעד סק"ב) כתב בשם הגר"א שהאריז"ל לא ידע בזה כוונת הזוהר לאמיתו. וע"ע בשו"ת חיים שאל למרן החיד"א (סי' א ד"ה ותמנהי עליו) שתמה על הגאון יעב"ץ שכתב כיוצ"ב על רבינו האר"י. ובשאלות שבסו"ס מעשה רב (אות ו), כתב, בענין תפלין דר"ת, אמר הגר"ח מוואלוז'ין שדרך האר"י ז"ל לפרש הזוהר בחריפות, ודרך רבו הגר"א ז"ל לפרש ע"ד פשוט המאמר. עכ"ל. והיינו שהגר"א היה חולק ע"ד האר"י. וגם הגר"א לא היה מניח תפלין של ר"ת. וכמ"ש בתוספת מעשה רב (אות יח). וס"ל לפסוק בודאות כדברי רש"י, וכמ"ש בביאורו לשי"ע (סי' לד). ולא חשש לדברי האר"י ז"ל בה].

והנה מה שכתב בשו"ת וישב הים לחדש, שכל דברי רבינו הרש"ש זיע"א הם ודאי גמור בלא ספק תורה מן השמים מפי אליהו. אולם, הרי גם לסברתו לא מצא שם טעם לומר דלא אמרינן סב"ל נגד האר"י רק משום שי"ל שהאריז"ל זכה לגילוי אליהו פנים בפנים ולא רק באורח שכל. וא"כ גם לטעמו אין זה שייך לנ"ד, וכמ"ש בשו"ת רב פעלים (ח"ג סוד ישרים ס"ס ז). [נע"ש: "ואשר שאלת ששמעת שהיה להרש"ש גילוי אליהו ז"ל, ובקשת להגיד לך השערת שכלי וכו', דע שאין לנו לדבר באנשים גדולים ועצומים על פי השערת השכל שלנו, כמו שכתוב אל תגעו במשיחי וכו'. אבל רשאי אני לומר לך דבר אחד בגילוי אליהו ז"ל, שבודאי שהדבר קשה במציאות שיזכה האדם לדבר עם אליהו פנים אל פנים, אפילו בדורות הראשונים, וכ"ש בדורות האחרונים, אלא בזה יש להאמין שיהיה גילוי אליהו בשכלו של הצדיק, שיתלבש ניצוץ מאליהו ז"ל בעין השכל של הצדיק ויורה לו האמת, והצדיק אינו מרגיש בגילוי אליהו, בשכלו, אלא חושב שהשיג האמת בשכלו, וזה נזכר בהקדמת מהרח"ו לשער ההקדמות, ולכן חשבתי דרכי שאצל הרש"ש ז"ל היה גילוי אליהו בטמירו בעין השכל שלו, ועל ידי זה השיג כללי החכמה היוצאים מדברי האר"י ז"ל. וז"ש בס' התיקונים, דאית מאן דאתגלי ליה אליהו בטמירו, בעין השכל, היינו כמו הגילוי שנגלה להרש"ש ז"ל". עכת"ד. ואם בינה שמעה זאת!. וכיוצא בזה כתב מהר"נ מצ'רנוביל בספר מאור עינים (פרשת ויצא) בפסוק וישא יעקב רגליו. וראה עוד למרן החיד"א בספר יעיר און בקונטרס מדבר קדמות (מערכת א אות סה). ע"ש].

ומה שכתב בשו"ת וישב הים עוד, שי"א שברכה מעין שבע, היא כמו חזרת העמידה. הנה כן מבואר בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סי' כג), ובכה"ח (סי' רסח אות לח. ובסי' תקפב אות יח). אך כבר השיב על זה בשו"ת יביע אומר ח"י (א"ח סי' נה. הערות לרב פעלים. באות יט). וז"ל שם: ומה שסיים הרהמ"ח בדברי הרש"ש שכתב היפך כל הפוסקים, שיש לומר ברכה מעין שבע גם בשבת שחל בו ליל פסח, אע"פ שהוא ליל שמורים. ורצה להוכיח מכאן שברכה מעין שבע היא כתפלת החזרה. אני תמה על ראייה זו, שהרי ז"ל הרש"ש בספר נהר שלום (דף נח ע"ב): פסח שחל בשבת צריך

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

לומר ברכת מעין שבע כשאר יום טוב שחל בשבת, "אף על פי שנראה שאין לה מקום", מ"מ כיון שהזכרה בגמרא (שבת כד ב), ולא חילקו בין פסח לשאר יום טוב צריך לאומרה. והחילוק שכתב רב נסים גאון שליל פסח שאני שהוא ליל שמורים, הוא מסברא. ע"כ. הנה אילו היה סובר שברכת מעין שבע, היא כתפלת החזרה, למה כתב שנראה שאין לה מקום, היה לו לומר שעל פי הסוד היא חובה כתפלת החזרה. אלא מוכח שלא הצריך לאומרה אלא ע"פ הנראה לו לפי פשט הגמרא שלא חילקו בין פסח לשאר יום טוב, כמבואר בדבריו. והרי מפורש בשיורי ברכה (סי' תרמב), ששמע בשם האר"י שאין לאומרה בליל פסח שחל בשבת. וכ"כ מהר"א ענתבי בס' חכמה ומוסר (דרך חקיד אות קצט), בשם האר"י. ע"ש. א"כ מה סיוע נסתייע הרהמ"ח מדברי הרש"ש שהרהיב עוז ויצא לחלוק על כל הפוסקים הראשונים והאחרונים, ונגד פסק מרן הש"ע, אשר כל העולם הולכים לאורו. ולהסתמך עליו במקום שאין דבריו נראים כלל, במחכ"ת. ופוק חזי מאי עמא דבר שהכל נוהגים שלא לאומרה בליל פסח שחל בשבת, פרט לאיזה יחידים. א"כ אדרבה מכל הפוסקים יש ראייה שאין דין ברכת מעין שבע כדין חזרה. ישמע חכם ויוסף לקח. ועמשי"כ באורך בשו"ת יביע אומר ח"ב (סי' כה). ואכמ"ל.

וגם באול"צ ח"ב (פ"יט בבאורים לתשובה ה) העיר על זה, שבדבר שלא מפורש בדברי האריז"ל, חיישינן לספק ברכות. ולכן אומרים ברכת מעין שבע בבית האבל מחוץ לירושלים.

בשני יסודות עיקריים חלק האור לציון על הבן איש חי זיע"א

ומה שכתב בשו"ת וישב הים (ח"א סי' ח), שברור הדבר שמי שלא זכה שיהיה לו חלק בפנימיות תורתנו הקדושה, ודאי לא ירד כלל אפילו למקצת עומק דעתו של הרש"ש, ובפרט שדבריו באו בקיצור נמרץ ודיבר ברמזים וראשי פרקים, גילה טפח וכיסה אלפים, וכדרכו בקודש נהדר, לכן מאחר שזיכני יוצרי להקדיש מעתותי ועמלי לעסוק בתורתם של האר"י והרש"ש לא מצאתי לעצמי מקום פיטור ועלי רמיא מילתא לברר מקחו של צדיק בדבר זה, ולהוכיח קבל עם ועדה את צדקת דבריו ויושר סברתו ולהרים מכשול מדרך עמי. ע"כ.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

הנה מרן אאמו"ר זיע"א, ידיו רב לו בחכמת הסוד, אלא שקיים מה שארז"ל (חגיגה יג.) כבשים לבבושך, דברים שהן כבשונו של עולם יהיו תחת ידך. ואת צנועים חכמה. כי חכמה זו כשמה היא: חכמת הסוד, ואין צריך שכולם ידעו מכך, וכל שכן שלא להורות לאחרים ע"פ הסוד. וכפי שהיה בכל הדורות הקדומים.

תשובה לקונטרס הנוסף על ספר מקבציאל מכ"י

והנה בירחון אליבא דהלכתא היוצא ע"י חברת אהבת שלום הדפיסו סדרת מאמרים מאת צעיר אחד, כהמשך למה שכתב בשו"ת וישב הים (ח"א סי' ח. וח"ב סי' יד. ואח"כ בספר גבורת האר"י) שחידש דבר חדש, שקבלנו עלינו ועל זרעינו הוראות האר"י, וגם שזו קבלה גמורה בתורת ודאי, אבל הוראות מרן הם רק תורת ספק בעלמא, שאין זה רק הכרעה שאינה ברורה, ולכן יש לעשות סב"ל נגד מרן, אבל חלילה לעשות סב"ל נגד האר"י, כי אין ספק כלל שאילו כל גדולי הדורות היו יודעים מעט מערכו וקדושתו והשגתו של רבינו האר"י, היו מקבלים כל דבריו כהלכה למשה מסיני. [ואח"כ נדפס בספר בשם "קבלה למשה מסיני". ואח"כ בספר מקבציאל הנפ"מ בקונט' בשם 'יראת הוראה']. ושם כתב: שדרגת הגילוי שהיתה למרן (מגיד), אין זה לא אחד מאלף מדרגת גילוי אליהו של האר"י. ומרן לא זכה ללמוד קבלה ועוד. [הוב"ד להלן עם תשובה על זה].

ולא יאומן כי יסופר שבדור הזה צעירים יחציפו כל כך נגד גדול הדורות מרן הבית יוסף זיע"א. אלא שמי שאינו יודע לכבד את גדול הדור, שהוא כרבו מובהק של כל הדור, ה"ה כלפי גדולי הדורות. [וכבר ארז"ל (מדרש שמואל פרשה ט אות ב): "אל תאמר אילו היה רבי טרפון קיים הייתי למד תורה לפניו, אין לך אלא חכם שבדורך. ואילו היה אהרן קיים, יהודיע היה גדול ממנו בדורו. ונאמר ויעשו כל הקהל השבים וגו' כי לא עשו מימי ישוע בן נון (נחמיה ח' יז), מימי יהושע בן נון לא כתיב, אלא מימי ישוע בן נון, שפגם הכתוב את הצדיק בקבר מפני אדם בשעתו. ונא', בן אלעזר בן אהרן הכהן הראש, הוא עזרא עלה מבבל (עזרא ז), מלמד שאילו היה אהרן קיים עזרא היה גדול ממנו בדורו". ע"כ. ובמשנת רבי אליעזר (פרשה ו): "ואע"פ שנתן הפרש בין החכמים לנביאים בנבואה, אבל בשררה חכם בדורו הרי הוא כמשה רבינו בדורו, שני ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם וכו', הכתוב מלמדך, שלא תאמר אלו היה משה רבינו קיים הייתי למד תורה ממנו, אין לך אלא חכם שבדורך. והגדול שבדורך והחכם שבדורך, הרי הוא כמשה ואהרן ושמואל בשעתו. ואילו היה יהושע קיים בימי עזרא, לא היה ראוי להקרות לפני

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

עזרא אלא ישוע, לפי שעזרא גדול הדור היה, הא למדת שחכם שבדורך הרי הוא כמשה בדורו". ועל כן ראיתי חובה להאריך בזה.

והדבר ידוע ומפורסם לכל ישר הולך, שמרן זיע"א מסר נפשו מימי נעוריו, להעמיד את האמת של ההלכה, כפי המתברר מכל דברי רבותינו תנאים ואמוראים סבוראים וגאונים ראשונים ואחרונים עד אחרוני האחרונים. בעמל רב ויגיעה על אנושית, ויהי ה' עמו שזכה לסלת את דברי רבותינו, ולהוציא מהם משנה סדורה והלכה ברורה, מה שלא זכינו מימות מרן הבית יוסף. ועליו נאה לומר ממרן ועד מרן לא קם כמרן, שהעמיד לנו שלחן ערוך ברור הלכה למעשה. ולא מתוך סברות וחידושים, אלא תמצית של כל דברי רבותינו גדולי הדורות, מתוך רבבות של חיבורים שכתבו.

ובת קול מכרזת לפניו שהלכה כמותו, שפשטו הוראותיו, ורוב בית ישראל בארץ ובתפוצות צמאים ומייחלים אל הוראותיו. כי שפת אמת תיכון לעד. וכמו שכתב מרן הקדוש בהגהותיו "הליכות עולם" כללי הגמ', שבית הלל זכו לכוין לאמת ולכן הלכה כמותם.

ועתה אחרי סילוקו של צדיק, ונותרנו שוממין, ועינינו נשואות להשי"ת. ונחמתינו שיש לנו שיור, תורתו המאירה, והוראותיו הבהירות.

דין מרא דאתרא

וקיימא לן שאסור להורות הלכה בפני רבו. וכתב הרמב"ם (ת"ת פ"ה ה"ב, ה"ט) איזהו חולק על רבו, זה שקובע לו מדרש ויושב דורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קיים ואף על פי שרבו במדינה אחרת, ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. היה בינו ובין רבו י"ב מיל ושאל לו אדם דבר הלכה מותר להשיב. אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות לכל שואל, אפי' הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם, אסור לו להורות. וגדול הדור הוא כרבו מובהק (תה"ד סי' קלח. ש"ע או"ח סי' תעב סק"ו. וביו"ד סי' רמד סעיף ט). וכל שכן גדול הדור ממש, שדינו כבית דין הגדול, ומצות עשה לשמוע אל דבריו אפילו על ימין שהוא שמאל ושמאל שהוא ימין. וכתב החינוך (מצוה תצה) שמצוה זו נוהגת בכל דור לשמוע אל החכם

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

הגדול שבחכמת התורה שבאותו הדור. והגר"ח פלאגי בשו"ת חיים ביד (סי' א) האריך בזה, ושכן מבואר ברמב"ם ורשב"א ומאירי ומהרד"ך ונוד"ב. ובשו"ת הרא"ם (סימן טו) כתב, שכל חכמי הדור מחוייבים לקבל עליהם דברי גדול הדור, ולומר שדעתו נשגבה על דעתנו ושלא לחלוק עליו חלילה.

וכל שכן שאין להחציף ולהתריס להדיא נגד הוראותיו, וכל שכן מתוך מגמה ברורה לומר תמיד איפכא מסתברא. וכל שכן בצעיר שלא הגיע להוראה. ומצינו למרן בשו"ת בית יוסף (דין מים שאין להם ס"ס א) שכתב בזה"ל: ומה שכתב המבי"ט וכו' אוי להם לבריות מעלבונה של תורה כי הוא בא לרדותינו בתוך בתינו, ולכבוש עמנו את המלכה בבית, ולפרוץ גדרותינו וכו'. ובעבור שאין מניחים אותו, קורא עצמו עלוב מחביריו, ואינו רואה שהתורה עלובה ממנו. ע"ש. ובאבקת רוכל (סימן ר"ג) בויכוח עם המבי"ט אודות כשרות הבשר, כתב מרן: אחר הדברים האלה בראות הקצבים שיש מי שמתיר ותוקע עצמו בדבר, לא נתקבלו דברי והאכילו מהבהמות הנו', ויד ה' היתה בעם וחלו כמה וכמה מהאוכלים מהבהמות ההם, מהחולי ההוא בעצמו שהיה לבהמות הנו', כי היה להם שלשול דם, ומתו בעונות עשרה נפשות, והנשארים הגיעו לנקודת המות, וכראות החכם כי כן, חזר והודה לדברי, והסכמנו לאסור וכו'. וכתבתי זה להיות מזכרת לדורות. עכ"ל הבי"ט. וראה עוד באבקת רוכל (סי' קצג) שחכם אחד כתב על מרן, כי ידעתיד מלא רוח אלהים בחכמה, ובקנאת הדין. ע"ש.

והיינו שמרן ידע שהוא גדול הדור, ורוב הציבור מייחל למוצא פיו, ואין לחכם אחר לסתור את הוראותיו, אע"פ שהוא ג"כ מגדולי הדור. וכן איתא בספר מגיד מישרים (פ' בשלח) שבכל פעם שמרן היה יוצא מביתו, היה הכרוז מכריז לפניו שהוא הרב של אר"י, וראש לכל הגליות. וז"ל שם: ומי כמוך בישראל, דהא לית ישיבא בגלותא דילפין בפלפולא כמו בשיבתך, ובכל עידן דאת מהלך בשוקא חיילות מקיפין אותך מכל צד, ואתה כמלך בגדוד, ומכריזי ואמרי, פנו מקום הבו יקר לדיוקנא קדישא דמלכא, כמה עלמין מזדעזעין לקול נעימו דההוא כרוזא, ושאלי מאן האי, מתיבין ואמרי, ההוא פלוני דמלך מלכי המלכים חפץ ביקרו, דאיהו יקר מכל כלי חמדה. דאיהו תנא דאר"י ריש מתיבתא דאר"י, ריש גלותא דכולהו

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

גלוותא, פסקא דילן, סברא דילן, מחברא דילן.

הלכה כשופט שבימיך

וחסד ה' עלינו, שאף בדורינו, רוב הציבור ידע היטב מיהו גדול הדור, וכמ"ש בספר מכתבים ומאמרים (ח"ג עמ' פו) שאפשר לדעת תמיד מי הוא הגדול ביותר בתורה. והלכו לאורו. ואע"פ שכמה מחברים ראו לנכון לנסות בכל כחם לסתור ולקעקע את כל פסקיו, ב"ה שהציבור לא שת ליבם לזאת, והמשיכו ללכת לאור מי ששתלו השי"ת להאיר לנו אורה של תורה.

אך דא עקא, שבחדשים אלו צצו כמה מחבלים כרמים אשר כמו ציפו ליום שמצאוהו, והוציאו כתבים שהיו בידם במשך השנים, שבהם ערבבו דברים כדי לסתור את משנתו של מרן זיע"א.

ולפני כשנה יצא לאור ספר כ"י מקבציאל המיוחס להגאון החסיד אור הגולה הגרי"ח בעל הבן איש חי זיע"א, שקבלו תרומות לספר זה, הודות למכתבו של מרן זיע"א שכתב להם. והם השיבו רעה תחת טובה, ובסוף הספר צירפו ספר אחד של אברך צעיר, שבמשך השנים כתב מאמרים בדויים לסתור את כללי ההוראה של מרן זיע"א ביביע אומר ושאר ספריו, ופרסם אותם במשך השנים באיזה קובץ [אליבא דהלכתא של חברת אהבת שלום], ועשה מזה ספר, הלך ילך ובכה, ויחנו בחסיירות, לקוטי בתר ליקוטי מכמה ממחברי הזמן [כמו מנהגי החידי"א, שלום יעקב, אול"צ ח"ב, סידור תהלת י', וישב היס, גבורת האר"י, עטרת שלמה, מגן אבות, ועוד. ובמקום ללמוד את הדברים במקורותם, אחד מעתיק שיבושים ממשנהו, ליקוטי בתר ליקוטי], שבמשך השנים הוציאו כתבים נגד תורתו של מרן זיע"א, והוסיף עוד מדיליה. [נוקרא לקונטי בשם "יראת הוראה", כאילו למרן היביע אומר היה חסר יראת הוראה, ומה שאחז בכחא דהיתרא, הוא ח"ו מחוסר יראת הוראה, ע' בהקדמת וישב היס ח"א. והוא רחום יכפר עון].

ובודאי שדברים אלו הם למורת רוח להגאון החסיד הגרי"ח זיע"א, שצעירים אלו באים בחציפות, נגד גדול הדור ורב רבן, כאילו הם ראויים להבין דבריו, וכל שכן לסתור דבריו. ועל אף שאין ראוי להזקק לדבריהם של צעירים שלא קרו ולא שנו, ואין להם עסק בהלכה. מכל מקום, יש כאן חובת מאחה על כבודה של תורה.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ואילו היה מאן דהו מצעירי הצאן מוציא ספר שלם רק על מנת לסתור כל הוראותיו של הגאון חזון איש, היו יוצאים נגדו גדולי ישראל בחרב וחנית. ועל כן ראיתי חובה להשיב מעט דברים על דברים אלו.

דרך ההוראה היא להכריע ולא לפסוק ע"פ ראיות ודיוקים נגד כל הפוס'

הנה מה שכתבו כמה צעירים שמרן מכריע ולא פוסק, ראו כן בהקדמת ספר אור לציון ח"ב, ששם העורכים שמו להם למטרה לסתור את פסקי היביע אומר, וכתבו, שלכן הוראות מרן הם רק בתורת ספק, ואין זה דומה להוראותיו של הרמב"ם, שהרמב"ם היה פוסק בהלכה מעצמו, מכח סברות או ראיות ודקדוקים בש"ס, אבל מרן לא הלך בדרכו של הרמב"ם, אלא עשה רק הכרעה בעלמא בין הגדולים. ולכן להוראות מרן אין כל כך תוקף, ואפשר להחליש אותם מכח איזה מנהג וכדומה. וכן מכח תורת הסוד.

ודברים אלו אינם נכונים, שפשוט הדבר שמרן סבר שכך היא הדרך הנכונה, ובדרך זו דרכו רוב רבותינו, שלא פסקו הלכות מכח דקדוקים וסברות, אלא רק אחרי שראו היטב את דברי רבותינו הקדמונים, ועיינו בדבריהם, וקבל ואת דבריהם בכובד ראש, ושקלו היטב את כל הצדדים, ומשם באו להכריע את ההלכה. ומרן בהקדמת הבית יוסף כתב, שאין בנו כח לחלוק על הראשונים, אפילו לא להבין דבריהם וכל שכן להכריע ביניהם מסברא.

וכעין זה כבר כתב הר"י מיגאש בתשובה (סי' קיד) שאיש שלא קרא מעולם הלכה עם רב, ואינו יודע דרך הלכה ולא פירושה ולא קריאתה, רק שראה הרבה שות"ם וספרי הלכה. ובאותם שות"ם יש הרבה שיבושים, וחזרה מאותם דינים וכו', או השגות, ואיש שעיקר ידיעתו בתשובות אלו אינו מבין הצדק, וגם אינו מבין עיקר הדין. אעפ"כ יותר ראוי להתיר לו להורות לאחרים ולסמוך עליו, מאשר על אנשים רבים שכבר קבעו עצמם להוראה בזמננו זה, ורובם אין בהם לא הבנת ההלכה לא העמידה על דעת הגאונים. ואותם שמדמים להורות מעיון ההלכה ומחוזק עיונם בתלמוד הם שראוי למנעם מזה, לפי שאין בזמננו זה מי שיהי' ראוי לכך, ולא מי שהגיע בחכמת התלמוד לכלל שיוורה מעיונו מבלי שיעמוד על דעת הגאונים ז"ל.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

אבל מי שמורה מתשובות הגאונים וסומך עליהם ואע"פ שאינו יכול להבין בתלמוד, הוא יותר הגון ומשובח מאותו שחושב שהוא יודע בתלמוד וסומך על עצמו.

וכך עשו רוב גדולי הדורות, שהיו מכריעים בהלכה אחר העיון בכל ספרי רבותינו שהותירו לנו לברכה, ולא שהורו הלכה על פי קושיות ופלפולים בשי"ס, או על פי סברות ודקדוקים.

גם הרי"ף והרמב"ם היו מכריעים בהלכה

וכן עשה הרי"ף. ובתשובת ר"א בר יצחק אב"ד (ספרן של ראשונים סימן ח) כתב, שיש לנו לסמוך ע"ד הרי"ף, כי היה יודע ובקי בכל דברי הגאונים שלפניו, והיה בורר מה שהוא עיקר להלכה, וכמו שאנו אומרים מטעם זה שהלכה כרב אשי משום שהיה אחרון האמוראים. ע"כ.

וע"ע בספר סדר אליהו רבה זוטא לר' אליהו שבתי אלפאנדארי (סימן ז דף מז) שכתב: ואם ישאלני למה זה הניח הרי"ף תלמוד ערוך דבעי מ"ט דקטטה, ודברי רב ורב חנינא, ותפס עיקר כדברי שמואל, מילין אשיבהו, דאין אנו אחראין לירד לסוף דעתו של הרי"ף למה פסק כן, שרוב פסקיו הם דברי קבלה שקיבל מהגאונים שקדמוהו.

וגם הרמב"ם היה מכריע בין הגאונים, וכמו שכתב הרדב"ז (חי"ו סימן ב' אלפים רסה), שקבלה בידינו שהרי"ף והרמב"ם ראו את כל דברי הראשונים. והיינו שלמדו את כל דברי הראשונים, ואחרי כן הכריעו את ההלכה. וכן כתב החיד"א בספר ברכי יוסף (יו"ד סימן טז הערה א) וז"ל שם: "ואני אומר לא כן אבי, דהרמב"ם עינו ראי' בשל אחרים, בספרי ופסקי כל הגאונים, וסילת כל דבריהם, וכמ"ש בהקדמתו". ושם (סימן רפא) כתב, "הרמב"ם ראה כל תשובות הגאונים". ועוד (שם ב אלפים רפה): "הרמב"ם ראה כל דברי הראשונים". וע"ע במחזיק ברכה (יו"ד סי' נג אות ב), דידוע דהרמב"ם עין לו ראתה כל דברי הגאונים. ע"ש. ורצונו לומר, שהרמב"ם למד את כל תורת הגאונים, ועשה סולת נקיה להלכה מתוך דבריהם, ולא בנה הכל מכח סברתו, אלא על פי רוב הפוסקים, ושאר כללי ההכרעה. והכי מסתברא שמרן הביי

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

לא חידש דרך חדשה בהלכה.

דברי הרמב"ם מבוססים על דברי הגאונים

וכן הנצי"ב בהקדמת העמק שאלה (קדמת העמק אות טו) כתב, שכל דברי הרמב"ם מקורם מן קבלתו מקבלת הגאונים. עש"ב. וע"ע במחבר"ר (או"ח סי' לח סק"ה).

וז"ל הרמב"ם בהקדמת ספר הי"ד: "ושאלות רבות שואלין אנשי כל עיר ועיר לכל גאון אשר היה בימיהם וכו', ומקבצים התשובות ועושין מהם ספרים. גם חיברו הגאונים שבכל דור ודור חיבורים לבאר הגמרא וכו', ועוד חיברו הלכות פסוקות וכו', ובזמן הזה תקפו הצרות יתירות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו ובית נבוינו נסתרה, לפיכך אותם הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים וראו שהם דברים מבוארים, נתקשו בימינו ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר, ואצ"ל הגמרא עצמה וכו', ובינותי בכל אלו הספרים, וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים בענין האסור והמותר הטמא והטהור עם שאר דיני התורה וכו', ע"פ המשפט אשר יתבאר מכל אלו החיבורים והפירושים הנמצאים מימות רבינו הקדוש ועד עכשיו. ולא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל, אלא יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה עם התקנות והמנהגות והגזירות שנעשו מימות משה רבינו ועד חבור הגמרא וכמו שפירשו לנו הגאונים בכל חיבוריהם שחיברו אחר הגמרא". ע"כ. ומבואר שהרמב"ם ייסד דבריו על דברי הגאונים.

ובתשובות הרמב"ם (לפסיא, סימן קמ) כתב, שאין בחיבורו דברים שהוציא אותם מפלפולו ומדעתו, אלא כל הדברים הסתם שבו הם תלמוד ערוך בבבלי או בירושלמי, או מספרא וספרי, או משנה ערוכה ותוספתא על אלו סמכתי ומהן חברתי, ודבר שהוא מתשובת הגאונים אומר בפירוש הורו הגאונים וכו' ודבר שהוא מפלפולי אומר בפירוש יראה לי שהדבר כך וכך וכו', שהודעתי בתחילת החיבור שכולו מתלמוד בבלי וירושלמי וספרא וספרי ותוספתא. ע"ש.

ולשון הרמב"ם בריש אגרת תימן: "שהם מהללים אותי ומרבים ומנשאים ועורכים אותי לגדולי איתנים וכו', ודבר דבור על אופניו ממני שמע, ואל אדם אחר

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

אל תישע, אני קטן מקטני חכמי ספרד, אשר עדים בגלות הורד, ותמיד אשקד במשמרותי, ולא השגתו חכמת אבותי וכו', אבל רצתי אחר הקוצרים בכל שבילים, ואלקטה בשבילים, אקבץ הבריאות והמלאות, והצנומות והרקות לא אבעט". ויתכן שכונת הרמב"ם על חיבורו משנה תורה, על מה שהפליגו בשבחו ומעלתו, והשיב להם בענותנותו, שלא עשה בחיבורו רק ליקוט של דברי רבותינו, והכרעה בין דבריהם.

ובשאגת אריה בתשובות החדשות (בקונטרס לדיני חדש ר"ס ג) כתב, שהרי"ף והרמב"ם אין דרכם להעתיק אלא דברים המפורשים בש"ס בהדיא, אבל אין דרכם לכתוב דבר שיש להוכיח מתוך דקדוקים ופלפולים מהש"ס, ורבו כמו רבו דינים שחדשו הבאים אחריהם מתוך עיון ופלפול ובפרט רבותינו בעלי התוספות אשר לבבם היה כלבבי אריות, וכולן הלכות פסוקות הן, ולא כתבום הרי"ף והרמב"ם, ומ"מ לא מפני שאין סוברים כן השמיטום וכו'. והיינו שהרמב"ם ליקט מכל הספרים שניתן למצוא וישב ממש לסלת כל דבריהם.

וע"ע באגרת רבינו ידעיה הפניני (נדפס בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תיח) שכתב על הרמב"ם: "ושכלו (של רבינו הרמב"ם) כלל מקבלת התורה כל מה שנודע והתחדש עד זמנו. וחקק וצרף בסודותיה ובסתריה, וכלל באמתות הנבואה יותר ממה שנגלה לאחר מן המחברים הנמצאים עד יום צאתו". ובאגרת ר' אהרן מלוניל (נדפס בספר אגרות הרמ"ה סימן כא) כתב: אבי כל בני עבר, המכוון בית התעודה ויוסדה, והמעמידה על עמדה, המפנה דרכיה להסיר מכשולה, המחיה אותה אחרי נפלה. כי האמנם מימות רבינו רב אשי, לא קם בישראל עוד כמשה, להפליא עצה להגדיל תושיה. וגדולים מעשיו ממעשי רבי חייא, כי הקים עדות ביעקב ותורה שם בישראל בשכלו ומדעו, אשר לא תשכח מפי זרעו. כי לא שמענו באזנינו ולא ספרו לנו אבותינו חבור ספר אשר חובר אחרי חבור הגמרא כחבור ספר משנה התורה, ולמקצה תבל ועד אפסה לא נמצא איש אשר ירקח כמוהו וכמתכונתו לא נעשה". ואפשר שהביאור בזה, שהרמב"ם תמצת את כל דברי קודמיו והכריע בהם, כמו שעשה רב אשי.

וגם פירוש המשנה, ייסדו הרמב"ם ע"פ פירושי הגאונים שקדמו לו, וכמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו לפי המשנה, "מים התלמוד משיתיהו, ומספיר התוספתא

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

יסדתיהו, ובפוך ספרא רבצתיהו, ומזהב ספרי טחתיהו, ובדברי הגאונים סמכתיהו". [ובאגרות הרמב"ם באגרת לתלמידו רבי יוסף אבן עקנין כתב, "ואלו הבלבולים שהוא מבלבל והקושיות שהוא מקשה, הם כולם בפירוש המשנה, אבל אני אתקנם בע"ה במקומותם. והשי"ת יודע כי רובם הטעוני בהם המשכי אחרי דברי הגאונים, כמו רבינו נסים ז"ל במגלת סתרים ורב חפץ נ"ע בספר המצות, וזולתם, ממי שאחוס על כבודם לזכרם". ולשון הרמב"ם בריש אגרת תימן: "שהם מהללים אותי ומרבים ומנשאים ועורכים אותי לגדולי איתנים וכו', ודבר דבור על אופניו ממני שמע, ואל אדם אחר אל תישע, אני קטן מקטני חכמי ספרד, אשר עדים בגלות הורד, ותמיד אשקד במשמרותי, ולא השגתו חכמת אבותי וכו', אבל רצתי אחר הקוצרים בכל שבילים, ואלקטה בשבלים, אקבץ הבריאות והמלאות, והצנומות והרקות לא אבעט". ולכאוי הכוונה בזה, על מלאכתו הגדולה שעשה בחיבורו, שממנה הפליגו בשבחו ומעלתו, לגדול ומופלג בדורותיו, וע"ז השיב להם רבינו הרמב"ם בענותו, שלא עשה אלא בחיבורו אלא ליקוט של דברי רבותינו. והכרעה בין דבריהם. ועיין].

מרן הבית יוסף לימד אותנו שדרך ההוראה הנכונה היא ע"פ הכרעה בפוס'

ומרן לא המציא דרך הוראה חדשה, וע"ע בשו"ת שואל ונשאל (ח"ה או"ח סימן מה) שכתב, ואע"ג דכלל זה דאזלין בתר רוב עמודי הוראה נתפשט רק בימי מרן ז"ל, מ"מ בלי ספק דמרן ז"ל ראה וידע שכן דרך הכרעת הפוסקים.

ובאמת, שאם מרן מכריע ולא פוסק, כ"ש שאנחנו ג"כ נהיה מכריעים ולא פוסקים. וע"ע בקובץ הערות (סי' טז אות ה) שכתב, שדבר פשוט הוא שאין כח לשום חכם לחלוק על מי שקדמו, אלא א"כ הוא בר פלוגתיה, היינו שיהיו שניהן בסוג אחד, דאלי"כ הרי אפשר שאינו יורד לסוף דעת מי שקדמו, ואיך יחלוק עליו. ומצינו (יבמות כח. ורש"י שם ד"ה ואי אבי"ה) שר"ש לאו בר פלוגתא דב"ש ובי"ה הוא, וכן מותבינן תיובתא מאמוראי קמאי לבתראי, מה"ט דבתראי לאו בני פלוגתייהו דקמאי נינהו, מפני גודל הריחוק שביניהן. והרי אפשר וקרוב לודאי, שאין אנו מבינין דבריהם במאי דקשיא לן על דבריהם, ואיך נוכל לחלוק עליהם אם אין אנו יורדין לסוף דעתן. עכת"ד.

גם הכללים שמצינו בדברי השי"ס הלכה כפ' וכו', לכאוי הם מתורת הכרעה, ולא שבדקו את כל המחלוקות ומצאו שבכולם כיון אל האמת. וכ"כ בקוב"ש (ח"א ב"ב סב) שכיון שאמרו (עירובין מו) רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, רבי יהודה

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ורבי יוסי הלכה כר' יוסי, א"כ איך אמרו ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי, א"ו מוכח מזה שההכרעה היתה מי משני החולקין הוא בר סמכא יותר, ולא על הדינין עצמן, (אלא מפני האומרים). וע"ע בחקרי לב (או"ח סימן צו) "וכל כללי פוסקי הלכה מדין רוב הם או רוב חכמה או רוב מנין. וכיון שחכמי הדור הכריעו הלכה מכח רוב או מכח או מכח רוב חכמה או רוב מנין זהו האמת לאמיתו".

והכרעת ההלכה היא הפסק היותר ברור מיוסד. ומה שמנסים לומר שהכרעה בהלכה היא רק מתורת ספק, אין זה נכון, שהכרעת ההלכה היא דין ודאי גמור באותה ההכרעה, אלא שבהלכה אחרת אפשר לעשות צירוף אחר. ואנו אומדין שמרן עצמו היה מורה בשאלה אחרת, להתיר, מחמת ששם יש צירוף אחר.

החיבורים המבוססים על דעת קדמונים ורוב פוס' התקבלו בקרב בית ישראל

צא ולמד, שהספרים שהתקבלו בקרב בית ישראל, הם חיבורים שכללו את תורת שאר החכמים, ולא רק מה שהתחדש לאותו חכם. כמו המשנה והתלמוד, שרבינו הקדוש וכן רב אשי, קבצו את כל דברי קודמיהן, ומשם הכריעו את ההלכה על פי כללי ההוראה, כמו יחיד ורבים הלכה כרבים, ופעמים ע"פ ראיות. וכן עשו הר"ף והרמב"ם כעדותו של הרדב"ז. וכן עשה מרן בבית יוסף ובשלחן ערוך. וכן בדורות אחרונים, הספרים שהולכים לאורם בהלכה, הם ספרים שנתחברו ע"פ רוב הפוסקים, כמו המשנה ברורה.

והנה המחבר הנז' [ועוד ממחברי הזמן] חותרים בכל דבריהם לומר, שרבן של ישראל היה רק רבינו האר"י, ולא מרן הבית יוסף. והמחבר הנז' הגדיל בחוצפא לכתוב, שמרן הבית יוסף לא השיג מעט מגדלותו של האר"י, ולא היה ראוי ללמוד את חכמת הקבלה של האריז"ל. ואילו מרן היה זוכה להשיג גדלותו של האר"י, ולהשיג חכמתו של האר"י היה חוזר בו מהרבה הלכות. ורק האר"י זכה לגילוי אליהו.

וחלילה להעלות דברים כאלו על הכתב, אך ההכרח מביא לידי כך, לראות כמה שוגים ומתעתעים, ומתעים את אחרים, אותם ממחברי הזמן שראו את עצמם ראויים לסתור את משנתו של מרן זיע"א. וכמו שהמחבר הנז' כתב: שרבים טועים

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בחוסר ידיעה והבנה עמוקה ובהשערות שיכליות ושטחיות **מבלבלים הדעות ומקשים שהרי גם למרן היה מגיד ומסתמא ידע כל תעלומה**. אולם הרי לעוד רבים מגדולי ישראל במשך הדורות האחרונים היה גילוי של מלאך מגיד, היעלה על הדעת שכולם הגיעו לדרגת האר"י. וע' בשבחי האר"י שגילוי המגיד שהיה למרן, וכן הסודות וכו' שנגלו למרן, **כ'לא חשיב' לעומת חכמת האר"י, ומרן לא היה ראוי ללמוד חכמת הקבלה**, ולכן היה מנמנם וכו' עד שהכיר שאינו ראוי לכך. וכבר נודע (ע' בס' עמק המלך) שאין **מדריגת המגיד** כמדריגת גילוי אליהו, **אפילו שיעור חלק אחד מן אלף חלקים**, דכולי האי ואולי ישיג דבר מה. אבל מדריגת גילוי אליהו זכור לטוב אין למעלה מזו המדריגה שום דבר [שאליהו מתגלה עם השכינה], ואתה המעיין תראה ספר מגיד מישרים של ר' יוסף קארו ע"ה שנתגלה אליו המגיד לעיתים ידועים וגילה לו 'איזה טעמי תורה', ואף על פי כן כ'לא' נחשבו דמו לפני רזי האריז"ל. (ע' בס' עמק המלך). עכ"ד.

וזה דבר נורא, שבדור שחוצפא יסגי כותבים דברי תעתועים, נגד גדול הדורות מרן הבית יוסף. והכל מתוך נגיעות כדי להצדיק את מנהג אבותם שהלכו על פי הקבלה. ומבלי חת להכניס את ראשם בין ההרים הרמים.

על גדולת גדול הדורות מרן הבית יוסף שהשכינה דברה מתוך גרונו

וכבר נתבאר בילקוט יוסף על הימים נוראים (מהדורות תשע"ב סי' תקפג) שהגילוי שהיה למרן הבית יוסף, לא היה גילוי של מלאך, כמו שאר המגידים, אלא היה גילוי שכינה. שמרן זכה למה שלא זכו לפניו, שהשכינה דברה מתוך גרונו. וכמו שמפורש באגרת מהר"ש אלקבץ שהביא השל"ה על גילוי שכינה שהיה דובר בפי מרן בליל חג השבועות.

וע"ש במה שכתב בספר מגיד מישרים למרן הבית יוסף (פרשת נצבים): "והא בהני עשר יומין [עשרת ימי תשובה] דלא למיכל בשרא ודלא למשתי חמרא, באינך מיכלי ומשתייא אבעי למזהר, והא תרין יומין דראש השנה רמיזי לבינה וחכמה וכו', ואיבעי לאכפייא בהו יצה"ר, ואיכא מ"ד דאית לאתענאה בהו, ומיהו לא נהוג עלמא הכי, משום דמיכלא בהני יומין הוי כי היכי דליהוי לשטנא חולק בקדושה

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

דילך ולא יקטרג עלך דוגמת שעיר המשתלח ושער עגל בתפילין, ומ"מ איבעי דלא למיכל בהו בשרא ודלא למשתי חמרא ואוף בשאר אוכלין ומשקין למזער בהו, ואע"ג דאמר עזרא אכלו משמנים, ההוא לכלל עמא ואנא ממלל ליחידי סגולה, ותו דמשמנים היינו שמן וחמאה וחלב, אבל לא בשר, וכן בשתיה. ולא אמר שתו יינות אלא משקין אחרים דאינון מתוקים. ע"כ. והוב"ד בקיצור במג"א (ריש סימן תקצז).

והנה מובא מהגר"ח וולאזין שאמר בשם הגר"א, על דברי המגיד מישרים הנז', שאין זה נכון, שהרי משנה מפורשת היא (חולין פג.) שבד' פרקים מרבים לשחוט ומשחיטין את הטבח בע"כ, ואחד מהם הוא ערב ראש השנה, אלא ביאר הגר"א נאו הגר"ח וולאזין שבאותה שעה היתה שכוחה לרגע משנה זו ממרן ז"ל, ועל כן לא היה כח במגיד כל כך וכו'. וכן הביא הרד"ל בספר קדמות ספר הזוהר (ענף ה סי' ד): "ותמה הגאון ז"ל שהרי משנה ערוכה (חולין שס) שערב ר"ה הוא אחד מד' פרקים בשנה שמשחיטין את הטבח בע"כ וכו', דאלמא שמצוה לאכול בשר לשמחת יו"ט של ר"ה, ואמר הגאון ז"ל שודאי מהרב בית יוסף היתה שכוחה באותו הרגע המשנה ההיא או היה לו בזה איזה רפיון בחזרה ועיון בה, אשר על כן לא האירה כח משנה זו בהמגיד באותה שעה וכו'".

ואחר המחילה יש להעיר בזה, דמאי קושיא, והרי מפורש במגיד מישרים שיש לחלק בין כל העם, לבין יחידי סגולה. וראיה לזה שהרי בשו"ע (סי' תקצז. א) פסק מרן להדיא "אוכלים ושותים ושמחים, ואין מתענין בר"ה ולא בשבת שובה, אמנם לא יאכלו כל שבעם וכו'". ועוד שהרי במשנה לא מפורש שיש מצוה וחובה בזה, רק שנהגו הכל בכך ובודאי שלא בא המגיד לאסור, רק לומר שאין ראוי.

וכן ראיתי בהגהות יפה מראה לסי' מגיד מישרים (שם) שהבי"ד הגר"א הנז', ותמה ע"ז לנכון, שאחמהמ"ר, איך יתכן שטעה המגיד בהלכה, ועוד איך יתכן שהטעה מרן את כלל ישראל בחקקו את הדברים על ספר, וגם רחוק הוא לומר ששכח מרן משנה או חסרון עיון. ועוד יש לתמוה שהרי יש שיטות בראשונים (תה"ד סי' ערה ועוד) שמצוה לצום בראש השנה, וכן בשיטה מקובצת הביא ד' הריטב"א (רפ"ב דביצה) שמי שרוצה לצום בר"ה משום תשובה הרשות בידו, ומה יענו כל אותם רבותינו הראשונים על המשנה הנ"ל שמוכח שיש חיוב שמחה וחיוב אכילת בשר בראש

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

השנה. וא"ו שיש ליישב בפשיטות שתירוץ ראשון שאמר המגיד הוא רק ליחידי סגולה ולא להמון העם. ובתירוץ הב' בא לומר שגם המון העם הרוצים למנוע עצמם משמחה יתירה, שרואים בזה הכרח למען תהיה יראת ה' על פניהם כמ"ש להלכה בש"ע, יכולים הם לפרש תיבת משמנים שנזכרה בספר נחמיה על שאר דברים שמנים, אך אין חיוב לאכול בשר ולשתות יין אם יודע שיבא לקלות ראש ביום הדין.

מזן הבית יוסף זכה לגילוי שכינה

והנה בפירוש דברי הגר"א הנז', נראה שהוא ע"פ דברי הגר"א בספר יהל אור (דף ל:). שכתב, "וגם ענין המגיד שבא לאדם הוא נשמתו בעצמו אך שדרכה לדבר עם נשמתו פה אל פה שמתלבשת במצוותיו שעשה, וכו'". וקרוב לזה כתב הרמ"ק בספר פרדס רימונים: "האדם ישרה עליו לפעמים רוח אלהי קדוש וכו' וצלחה עליו רוח ה' וכו', וענין זה לכל הנביאים וכו', וכן ראינו התלבש בו מלאך וידבר בו דברי חכמות וזהו שיקראו בני האדם מגיד, ודרך הודעת המלאך הדברים ההם הוא על ידי שיכריח הגוף לדבר אותם הדברים", עכ"ל. ועל זה אמר הגר"א שכיון שנשכח ממזן לשעה דברי המשנה שם, ממילא נחלש גם כן כחו של המגיד.

ובהקדמת הגר"ח וואלאזין לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא כתב בזה"ל: "הן הן גבורותיו ונוראותיו כי לא הראה את נפשו טוב רק בעמלו וכו'. ואחר יגיעותיו וכאשר חסו עליו מן השמים ונתגלו לו מעיינות החכמה רזין דרזין וסתרין דסתרין, היה אצלו מתת אלקים, וזולת זה נפשו לא רצה בס, אף כי רצו מן השמים למסור לו בלא מארי דרזין ושרי התורה לא נשא עיניו לזה עימו היתה וריחקה, כי שמעתי מפיו הקדוש שפעמים רבות השכימו לפתחו כמה מגידים מן השמים בשאלתם ובקשתם שרוצים למסור לו רזין דאוריתא בלא שום עמל, ולא הטו אזנו אליהם כלל, ואחד מן המגידים הפציר בו מאד, עם כל זה לא הביט אל מראהו הגדול, וענה ואמר לו איני רוצה שתהיה השגתי בתורתו ית"ש על ידי שום אמצעי כלל וכלל רק עיני נשואות לו ית"ש מה שרוצה לגלות לי וליתן לי חלק בתורתו ית"ש בעמלי אשר עמלתי בכל כחי, הוא ית"ש יתן לי חכמה מפיו דעת ותבונה, שיתן לי לב מבין וכליותי יעשו כשתי מעיינות, ואדע כי מצאתי חן בעיניו,

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ואיני רוצה אלא ממה שבתוך פיו, והשגות שעל ידי המלאכים ומגידיים ושרי התורה אשר לא עמלתי ולא חכמתי אין לי בהם שום חפץ.

עוד כתב שם: ובדידי הוה עובדא, ששלח אותי רבנו אצל אחי הקטן וגדול ממני בכל מילי דמיטב חסידא קדישא הגאון מוהר"ש זלמן זל"ה, לאמר לו בציווי משמו, שלא יקבל שום מלאך מגיד אשר יבא אצלו, כי בזמן לא כביר יבא אליו מלאך מגיד, ואמר אף כי מרן הבית יוסף היה לו מגיד היה זה לפני ב' מאות שנים שהיו הדורות כתקנו, והיה שרוי על אדמת הקודש וכו'. ובפרט הגילויים אשר בלא תורה נפשו בחלה בהם ולא היו נחשבים אצלו כלל. עכ"ל.

ואחר המחילה יש להעיר בכל זה, חדא במאי דנקטי לדבר פשוט שהגילוי של מרן היה גילוי מלאך מגיד, הנה בדברי מהר"ש אלקבץ באגרתו שנדפסה בספר השל"ה (מסכת שבועות) מפורש שהיה זה גילוי שכינה, שהשכינה היא שדברה מתוך גרונו של מרן, וז"ל שם: "זיכנו בוראנו ונשמע את קול המדבר בפי החסיד נר"ו, קול גדול בחיתוך אותיות, וכל השכנים היו שומעים ולא מבינים. והיה הנעימות רב והקול הולך וחזק, ונפלנו על פנינו, ולא היה רוח באיש לישא עיניו ופניו לראות מרוב המורא. והדיבור ההוא מדבר עמנו, והתחיל ואמר, שמעו ידידי המהדרים מן המהדרים, ידידי אהובי. שלום לכם, אשריכם ואשרי יולדתכם, אשריכם בעולם הזה, אשריכם בעולם הבא, אשר שמתם על נפשכם לעטרני בלילה הזה, אשר זה כמה שנים נפלה עטרת ראשי ואין מנחם לי, ואני מושלכת בעפר חובקת אשפתות וכו'. "והנני המשנה" האם המייסרת את האדם, באתי לדבר אליכם וכו'. ואילו הייתם משערים אחד מאלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות מהצער אשר אני שרויה בו, לא היתה נכנסת שמחה בלבכם, ולא שחוק בפיכם, בזוכרכם כי בסיבתכם אני מושלכת בעפר. לכן חזקו ואמצו ועלצו בניי ידידי המהדרים, ואל תפסיקו הלימוד, כי חוט של חסד משוך עליכם, ותורתכם עריבה לפני הקדוש ברוך הוא. לכן עמדו בניי ידידי על רגליכם והעלוני, ואמרו בקול רם כיום הכיפורים 'ברוך שם כבוד' וכו'. וכולנו געינו בבכיה מרוב השמחה, וגם בשמענו צרת השכינה בעונותינו, וקולה כחולה המתחננת אלינו, ואז נתחזקנו עד אור הבוקר ולא פסק גירסא מפומנא בגילה ורעדה. ע"כ.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ומבואר שהיה זה גילוי שכינה, נולא לחינם כתב הרמ"א בתשובה (סי' מח) על מרן שכל החולק על מר כחולק על השכינה]. וראה מש"כ בזה בילקוט יוסף שבת א כרך ב מהדורת תשע"א (קו"א סימן יב עמוד תתלה) שיש לדעת גודל קדושתו של מרן שהשכינה דברה מתוך גרונו.

וזה לשון ספר מגיד מישרים (פ' ויקהל מהדו"ב): קוב"ה נשיק לך נשיקין דרחימו, ומחבק לך, ושכינתא ממלא עמך. והא אדביקת מה דלא הוה אדביק חד בדרא ולא מכמה דרין. ע"כ. והיינו שמרן זכה והשיג דרגות שלא זכה שום אדם בדורו, ואף לא כמה דורות לפניו, שהשכינה דברה מתוך גרונו. ואין זה גילוי של מלאך. אלא גילוי שכינה.

הגילוי שהיה למרן היה עוד בהיותו בחו"ל ודלא כמו שכתבו בשם הגר"א

גם מה שאמר הגר"א שהיה זה בארץ ישראל ולכן מרן הסכים לקבל מגיד, לא כן בחו"ל. אחר אלף המחילות אינו מבואר, שהרי מפורש באגרת מהר"ש אלקבץ שכל זה היה בחו"ל, והשכינה אמרה להם שיעלו לארץ ישראל, כמו שכתב שם: "חזר ואמר, אשריכם בני, שובו אל לימודכם ואל תפסיקו רגע, ועלו לארץ ישראל, כי לא כל העתים שוות ואין מעצור להושיע ברב או במעט, ועיניכם אל תחוס על כליכם, כי טוב הארץ העליונה תאכלו, ואם תאבו ושמעתם, טוב הארץ ההיא תאכלו. לכן מהרו ועלו, כי אני המפרנסת לכם ואני אפרנסכם". ועוד שם שגם ביום השני אמרה להם השכינה: "ועלו לארץ ישראל, כי יש לאל ידכם וכו', וראו את אשר זכיתם אתם מה שלא זכו אחרים מכמה דורות".

הרי להדיא שגילוי זה היה למרן עוד בהיותו בחוץ לארץ. גם בספר מגיד מישרים איתא בכמה מקומות שאמר למרן לעלות לארץ ישראל, ע"ש פרשת תולדות: "ואזכך למיסק לארץ ישראל בשתא דא ולאיתיחדא תמן עם אורייתא למיחדי תמיד עם חברייתא לאתעסקא באורייתא, ומאי דיסתפק לכוון מלאכין דטאסין בארבע גדפין ילפין לכוון דוגמת דמאי דהוו מולפי לרשב"י במערה". ושם פ' בשלח: "לכן בני ייחד ייחד גמור, ובכן אתן לך מהלכים בין העומדים האלה, כי אזכך לעלות לאר"י ולהתייחד שם עם שלמה ידידי ועם החבירים ותלמוד ותלמד ותשיב

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

כלי אובד, כי תלמד תורה לרבים ותשיב רבים מעון". ובפ' תצוה: "ולא תפריד מחשבתך אפילו רגע, ואזכך לעלות לאר"י כי אין שטן ואין פגע רע, כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך לשמרך ולהצילך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי". פרשת כי תשא: "ואזכך לעלות לארץ ישראל וכו'". ובפרשת ויקהל: "הזהר מלהפריד מחשבתך מתורתך ויראתי ועבודתי אפי' רגע אחד ואזכך למיסק לארץ ישראל ולמילף תורה ברבים". ושם ספר שמואל: "ובהשים לבך קן ומשכן לתורה וכו', ואזכך לעלות להר הצבי ושם אתן את דודי לך (סודות התורה)". ובפ' לך לך: "להן אהדר להרהורי דאורייתא ולדחלתי ואביאכם אל הר קדשי עולותיך וזבחך תעלה כליל על רצון מזבחי". ובספר ישעיה: "והא אזכך למיעל להר קדשי ותלמוד ותלמד וכו'".

ומה שכתב בספר עמק המלך (בהקדמה לפרק א) שאין מדרגת המגיד, אפילו שיעור אחד מאלף מדרגת גילוי אליהו שזכה לזה האר"י ז"ל. ע"ש. יש להעיר על זה, שבכמה מקומות נאמרו דברים למרן שכפי הנראה הם במדרגה גבוהה של גילוי שכינה, וכגון במ"ש במגיד מישרים (בספר ישעיה) אני המדברת עמך, כי אני האם אשר עליה נאמר אשר יסרתו אמו, כי אני ממונה לייסר את האדם בלילה, כאמור בזוה"ק. ולשון זו מובא בזוה"ק על השכינה. ראה בזוה"ק (זו"ח פ' חוקת דף פז) כד ברא קב"ה עלמא, מני היכליה בידא דמטרוניתא לעיינא על עלמא. וכד בני עלמא זכאין חדוה איתוסף לעילא, אימת בשעתא דיסרת לון ודברת לון לרעותא דמלכא, הדא הוא דכתיב, אשר יסרתו אמו. ועוד בזוה"ק (פ' אחרי מות עד:), אשר יסרתו אמו וכו' זו כנסת ישראל. ורזא דמילה, ובפשעכם שלחה אמכם. ע"ש.

ובאמת שהגילוי שהיה למרן, מבואר בכל ספר מגיד מישרים, שהיה גילוי שכינה, שמרן היה לומד תורה לשמה, ולא הסיח דעתו מן התורה רגע אחד, והתורה דיברה עימו פנים בפנים. וכמו שמבואר בזוה"ק (פ' משפטים דף צט:): תא חזי, אורחא דאורייתא כך הוא, בקדמיתא כד שריא לאתגלאה לגבי בר נש, ארמיות ליה ברמיזו וכו', קריב לגבה שריאת למללא עמיה מבתר פרוכתא דפרסא ליה, מלין לפום ארחוי, עד דיסתכל זעיר זעיר, ודא הוא דרשא, לבתר תשתעי בהדיה מבתר שושיפא דקיק מלין דחידה, ודא איהו הגדה, לבתר דאיהו רגיל לגבה, אתגליאת

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

לגביה אנפין באנפין ומלילת בהדיה כל רזין סתימין דילה וכל ארחין סתימין דהו
בלבאה טמירין מיומין קדמאין, כדין איהו בר נש שלים, בעל תורה, ודאי מארי
דביתא, דהא כל רזין דילה גליאת ליה ולא רחיקת ולא כסיאת מיניה כלום. ע"כ.
ולכן זה היה חלק מעצם הלימוד, שבאמצע הלימוד היה למרן גילוי שכינה, והיה
הדיבור דובר בפיו. ומי לנו גדול ממרן גדול הדורות, שהיה בעל תורה, שזכה
שניתנה לו התורה במתנה, וכיון להלכה, עד שקיבל תורת אמת לכל ישראל
לדורות.

ובמגיד מישרים (פי' ויחי) איתא: אני אני המשנה המדברת בפיך, אני המחרבת ים
חוללת רהב, אני האם המייסרת, אני המלאך הגואל. ברזא דיעקב דאמר המלאך
הגואל אותי, כלומר דהנך סטרין מהדרי סוחרני דכנסת ישראל, ואיהי קיימא
באפייהו דלא יכלין למיקרב וכו', וכנסת ישראל וכו'. ע"כ. ומבואר שזה היה גילוי
שכינה. ויעקב אבינו ביקש שהשכינה תברך את הנערים, ולא שמלאך יברך אותם.
וזה על דרך דכתיב (שמות יד) ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וגו'. וכן
מבואר בזוה"ק (בראשית סא.) אפי' בההיא שעתא קב"ה הוה, כתיב הכא מלאך ה',
וכתיב התם המלאך הגואל אותי, וכתיב ויסע מלאך האלהים. וכן שם (דף קצה.) ר'
שמעון אמר, כתיב ה' מתיר אסורים, והכא כתיב שלח מלך ויתירהו, אלא שלח
מלך דא קודשא בריך הוא, מלך עלאה, ומאן איהו דשלח, דא מלאך הגואל. וכן
שם (דף רה.) אתה ה' אבינו, דהא אנת קיימת עלן תדיר לברכא ולאשגחא עלן כאבא,
גואלנו מעולם שמך, דהא אנת הוא גואל, דהכי אתקרי המלאך הגואל ודא גואלנו
מעולם שמך. וכן הוא שם (דף רכח. רכח.) דהמלאך הגואל היינו השכינה הק'. ועוד שם
(דף רל.) המלאך הגואל אותי, דא שכינתא. ועוד בזוה"ק (שמות דף קטז.) פתח רעיא
מהימנא ואמר, המלאך הגואל אותי מכל רע, איהי שכינתא דאתמר בה (שמות יד)
ויסע מלאך האלהים. וכן בזוהר חדש (תקונים ח"ב דף פד.) המלאך הגואל, אילו אמר
מלאך הוה משמע על מט"ט, אבל ה' בתוספת איהי שכינתא וכו'. וכ"כ בריקאנטי
(ויחי מח, טו) שמלאך הגואל היינו השכינה. וכ"כ בלקו"מ (תנינא תורה א) שמלאך
המשפיע הנבואה, הוא בחי' המלאך הגואל, כי הוא בחי' השכינה כנודע. וכ"כ
באגרא דכלה (פי' ויקרא), ע"ש. [ועי' בפסחים (ק"ח). וי"ל].

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

כמה גדולים חלקו על מרן משום שבזמנם לא יצא שמועו של מרן

ואם מצינו גדולים במשך הדורות שחלקו על מרן, אין כל הכרח מזה, ששמע גדלו של מרן לא התפרסם מיד, ורק אחרי כמה וכמה דורות, ידעו כולם להכיר שמרן זכה שחיבוריו והוראותיו התפשטו בכל גבול ישראל, ובכלל עצם קבלת הוראות מרן, לא פשטה מיד בכל המקומות. והיו גדולים שלא ידעו מכל זה.

ובזה נדחה מה שכתבו בירחון אחד (ארו"ת ניסן תשנ"ג עמ' 449) להקשות שהרי כמה גדולים חלקו על מרן, כמו המבי"ט ומהרי"ט ומהריט"ץ והפרי חדש. וגם מצינו אחרונים מהנו"כ של השלחן ערוך שאינם חוששים לחלוק על השלחן ערוך והרמ"א, ונראה כאילו לא ס"ל לקבלת הוראות מרן, וכן מה שנתקבלו אצלם דברי הרמ"א. וכמ"ש בעין יצחק ח"ג (עמוד צט).

וראה כעין זה בשו"ת צמח צדק הקדמון לתלמיד הב"ח (סימן ט), שכתב (בנידונ) שיש להקל כפי הכרעת מרן הב"י והרב בהג"ה, ומימיהם אנו שותים ואחריהם אנו נגררים וכו'. ודלא כמו שכתב הרב הגדול בעל משפטי שמואל, והנראה מתוך ספרו, שכתב את ספרו טרם יצא לאור החבור הגדול של הרב ב"י, שמצאתי שם פסק אחד שכתב בשנת רצ"ב. אמנם אחר שיצא לאור החיבור הגדול של הרב ב"י והשי"ע שלו, ואחריו הרב בהג"ה ש"ע, ונתפשטו חבוריהם בקרב כל ישראל, אין לנו אלא דבריהם. ע"כ.

גם בספר ברכות המים (חלק יור"ד סימן רא דף ע"ב עמודה א) כתב, שאע"פ שהרב חזון נחום כתב שמעשה היה בעה"ק חברון בשנת ש"פ והסכימו כמה מחכמי אר"י להכשיר, לפי קוצע"ד נראה שזה היה קרוב לדפוס השי"ע שלא הסכימו עדיין בקבלת הוראות מרן בכל אר"י, והשנה תוכיח שהיתה בשנת ש"פ, ומשום הכי לא חששו לפסק מרן, אמנם אחר הקבלה שקבלו הוראות מרן מי יקל ראשו לעשות היפך. ואל יקחד לבד ממה שמורינו הרב זרע אברהם הביא להתיר נגד פסק מרן, דודאי נדון זה לא היה אלא בהיותו בשליחות בערי פראנקיאה וכדו' דלא פסקי כמרן, וכמו שפסק ג"כ שסומא עולה לס"ת, נגד פסק מרן ולא כתבו אלא לעיר אחרת,

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

ועינינו רואות שפה עיר הקודש ירושלים אין שום מקוה מזמנו ושאלתי לכל זקני זמנינו ואמרו שלא היה כן מעולם מקוה כזה שלא כדעת מרן. וכן היה מעשה שנתאספו כל רבני עירינו וערערו שלא לעשות נגד מרן וכו'. ע"כ.

גם מהר"ש לנייאדו בשו"ת מהר"ש לנייאדו החדשות (סי' טז) כתב בנידונו, "אנן בדין דבתריה דמרן גרירן דקבלניה עליון בכל הוראותיו, והא דלא קאמר בה טעמא מהר"ט דמרן לא ס"ל הכי משום דלא הביאה בש"ע כאמור לעיל, היינו משום דהרב ז"ל לאו בתריה דמרן גריר כמונו היום". [וע"ע בשו"ת ויאמר יצחק (דף קה ע"א) בתשובת מוהריב"ם, שאף שהריק"ש כתב להקל כדעת האחרונים שלא כפסק מרן ז"ל, זהו משום שבימיו עדין לא קבלו עליהם לפסוק כדעת מרן כידוע. ע"כ].

ובשולחן ערוך הרב (או"ח קו"א סי' רנד הערה ב) כתב בתו"ד, שמה שהב"ח החמיר, הוא משום שהשו"ע אינו ספוק בעיניו מלחלוק עליו ולסתור פסקיו כדרכו, ולכן לא היקל בזה, לפי שהרמב"ם יחידאה הוא. אבל אגן הנמשכים אחר הש"ע בכל מקום שאין רמ"א חולק עליו בפירוש, פשיטא שיש להקל כאן.

גם הגר"ח פלאג"י בשו"ת חיים ביד (סי' מט) כתב: הן אמת דרגיל בפי הפוסקים לומר דקבלנו הוראות מרן ז"ל, אבל היינו ודאי אחר שכבר נתפשט חיבור הש"ע הקדוש וסברו וקבילו הוראותיו הרבנים שאחר דור מרן, ברם הגאון מוהריט"ץ ז"ל דהיה בדורו, עם שמרן גדול ממנו ודאי, קרוב לומר שעדיין בימיו לא נתפשטו ונתקבלו הוראות מרן, וחזינן ליה למוהריט"ץ דפליג על מרן להדיא בדין ההוא וכו'. ע"כ.

וכן הוא לשון הרב משפט וצדקה ביעקב (ח"ב סי' ה), שאחר שנתפשט חיבורי מרן הבית יוסף והשלחן ערוך בכל תפוצות ישראל, דבריו וסברתו, שוב אין לנו אלא סברת מרן ז"ל, ואפילו נגד אלף פוסקים. ע"ש.

גם בשו"ת אשר לשלמה לר' שלמה אבן דנאן (סי' ב) כתב, "ועוד אפשר לומר דבזמן ההוא לא יצא טבעו של מרן, בעולם והיו פוסקים על הרוב כהרא"ש, וכמשי"כ הרב מוהר"ר רפאל עובד אבן צור ז"ל, משם הרב מוהריב"ץ אביו ז"ל, והוב"ד בסי' התקנות (סימן קא) ועו"ע (סימן סא)". ור"ל שאם מצינו גדולים במרוקו שלא הלכו ע"פ מרן, זהו דוקא בזמן ההוא שעדין לא יצא טבעו של מרן בעולם, ועדין היו נמשכים

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

אחרי הוראות הרא"ש.

וכן הפתחי תשובה (הו"מ סי' לו) כתב בנידונו, שאין מכל זה ראיה, כי כל אלו הגדולים ז"ל היו קודם שנתפשט חיבור השולחן ערוך בעולם, אבל בזמנינו מאחר שכבר הוקבע מנהג זה בשולחן ערוך הוי מנהג קבוע לדורות'.

ולפי האמור, יתכן שגדלו של מרן ותקפו לא נודע רק אחרי כמה דורות. וכמו שבמשך הדורות הכירו את גדלו של רבינו הרמב"ם, וקבלו דבריו באימה. וכמו שכתב בשו"ת מהרלנ"ח (סימן יב דף י"ע"ג), שאף אם יקשה לנו מתוך שיטת הש"ס על דברי הרמב"ם, ראוי והגאון לנו לתלות החסרון במיעוט השגתינו, וחייבים אנו לקבל דבריו באימה מבלי להרהר אחריו, כי לבו כלב הארי בהיקף הש"ס בבלי וירושלמי ותוספתא, וזוהי קבלה אמתית מפורשת אצלנו מפי סופרים ומפי ספרים. ע"כ. ועי'ע' למהרש"ך בתשובה (ח"ב סי' קצ"ז) שהבי"ד מהרלנ"ח והסכים לזה.

גם החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' טו) כתב, "ידיד נפשי דע, דהגם שתראה לאיזה מרבוותא שכותב על מאי דקשה על הרמב"ם מיניה וביה, כיוצא בזה כמו שתראה להרשב"ץ (ח"ג סימן רעד) ועוד, וכיוצ"ב בזה תמצא לרבנן קשישאי דמתרצי לקושיות דקשה על הרמב"ם דגירסא אחרת היה לו וכדומה לזה. בהא אין למדין מהם ז"ל, ובעניותינו אין לנו לומר כזו וכזה וכו', ועוד, שנתפרסם בעולם יקר תפארת גדולת הרמב"ם דכמה מילי מרפסן איגרי והאחרונים מצאו ישוב נכון להרמב"ם, ושכל דבריו הדק היטב, ולכן אם בקוצר שכלנו לא מצאנו יישוב לדבריו, נתלה דוקא החסרון בנו, ואם ריק הוא ממנו. וכל זה משנה שאינה צריכה, והכל פשוט. וכן קבלתי מרבנן קדישי חלקם בחיים, דבזמנינו הס כי לא להזכיר תירוצים כאלו".

והנה דברים אלו לא כולם אמרו אותם על הרמב"ם מיד באותו הדור, אלא שבמשך הדורות התפרסם גדולתו וחכמתו של רבינו הרמב"ם, ואז קבלו את דבריו ביתר שאת, שידעו שהיה גדול ומפולג בחכמה.

וכך גם כלפי הוראות מרן, שבהרבה מקומות שחשבו שאם כמה אח' השיגו על מרן, יש כאן ספק שצריך לחשוש ולהחמיר, וכדו', זהו בדורותיהם שעדיין לא יצא

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

שמעו של מרן היטב. ורק במשך הדורות ראו כולם שהנה אין לנו שום חכם מימות התלמוד שכל הגולה קבלו את דבריו, כמו מרן הבית יוסף, נשגם בני אשכנז קבלו את דברי מרן בכל מקום שהרמ"א לא חלק על מרן כמ"ש בשו"ת פנ"י (ח"ב סימן נא), ובשו"ת שער אפרים (סי' קיג), ובשו"ת הרב"ד (תאו"ח סי' יח), ובתומים (קיצור ת"כ סי' קכג וקכד), ובשו"ת חיים ביד (סימן קח). והחיד"א בשו"ת טוב עין (סימן יח). ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן צז), ובש"ע הגר"ז (או"ח סי' רנד קו"א ב). ועוד. וזו עדות כמו בת קול המכרזת על גדלו ותקפו בתורה. ורק אחרי כמה דורות, רואים בעליל, שמרן היה גדול הדורות.

ואם רק מרן זכה לזה, שדבריו יחקקו להלכה בקרב כל ישראל, מה שלא זכו אחרים, שמע מינה שהיה מופלג בדורותיו. ואלו דברים שבהכרח אינם מתבהרים רק בהמשך הדורות. ושוב יש לנו לומר גם כלפי מרן, מה שהביא החיד"א על הרמב"ם, שאם יקשה לנו קושיות, יש לנו לתלות החסרון רק בדעתנו.

ובפרט להמבואר לעיל, שמרן זכה לגילוי שכינה, שהתורה נגלתה עליו ודברה עימו בפנים בפנים, פה אל פה. וע"ע במגיד מישרים (שמואל ב) והלא אם פסקה נבואה מישראל ממך לא פסקה. ואפשר שזה משל על עצם הגילוי, שאין זה גילוי של מלאך, אלא גילוי שכינה, שלא היה מצוי כלל בדורות האחרונים.

במשך כמה דורות לא עשו סב"ל נגד מרן

ומה שכתב (בעמ"י יב) שקבלת מרן איננה קבלה גמורה ומוחלטת כהלכה למשה מסיני, וראיה ממה שכתב החיד"א שעבדין סב"ל נגד מרן. ע"כ. הנה הביאור הנכון בזה, שזה בתורת חומרא משום חומר ברכה לבטלה, שכל העולם הזדעזע וכו'. אך בעיקר הענין, נראה שכמה דורות אחרי מרן לא עשו סב"ל נגד מרן. וכלל זה הוא חידוש מאוחר, שחדשוהו רבותיו של החיד"א (בברכ"י או"ח סימן ז סק"ג. ובספר לדוד אמת סימן ו אות סג. ובשו"ת חיים שאל ח"ב סימן טו, ובשם הגדולים ח"ב קונטרס פאת הראש דצ"ב). ומה שאנו נמשכין אחריו הוא משום שכבר נקטו כן רוב גדולי ספרד אחרי ג"ע מרן החיד"א בשם רבותיו, ופשטה הוראה זו.

ודעת הרבה גדולים שאין עושין סב"ל נגד מרן, כמו הרב אבני צדק (או"ח סימן קמג), והבית דוד (או"ח סימן ס"א), והרב אמת ליעקב (דיני ברכות העולים סימן סט), והגינת ורדים (כלל א סימן ב), והרב המגיה בספר שלמי ציבור (דין קריאת המועדים סימן א אותה. וסימן ב אות

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ו. וסימן ד אות ג. וסימן יא אות ב, וערך השלחן (סימן תצ אות ד), ועי' להרב שומר אמת (סימן כג וכד), ומהר"א ישראל ז"ל בכסא אליהו (סימן רפד סק"ג), ובשו"ת אגורה באהלך (סימן כו). ומהר"י פראגי בתשובה (סימן נה), והמאמ"ר (ריש סימן תקפב), והרב שמח נפש (מע' סי' דס"א ודס"ב), וכ"ד הגאון החקרי לב (במהדו"ב ח"י"מ סימן ד) להחזיק במעוז קבלת הוראות מרן, ושכן מורין דברי הגאון מהר"י"ט אלגאזי בספר שמחת יו"ט (סימן יד). [ועי' בהגהת שו"ת אוהב משפט (או"ח סימן ח), וביבי"א (ח"ב או"ח סי' ח. ובסי' מב)], ושדברי החיד"א דס"ל דאמרינן סב"ל אפילו נגד מרן תמוהים ע"ש.

ובשו"ת יביע אומר (ח"ט יר"ד סימן כ. ובחאו"ח סי' קח) כתב, דמרא דשמעתתא לומר סב"ל נגד מרן, הוא החיד"א, ועיקר הכלל הזה שחידש לנו מרן החיד"א, רבים מהאחרונים לא ס"ל הכי וכו". ושם (ח"ט או"ח סימן כג אות ד) כתב: שאדם שנהג מנהג לברך על פי מה שכתב מרן בשו"ע, ולא ידע שיש חולקים על מרן, ושוב נודע לו שיש מן הראשונים ומן האחרונים שחולקים על מרן, יכול להמשיך במנהגו לברך, כיון שאנו קבלנו הוראות מרן. ולא מהדרינן עובדא. שבעיקר דינו של מרן החיד"א דאמרינן סב"ל אפילו נגד מרן, אין הדבר מוסכם, שרבים מן האחרונים סוברים לפסוק כדעת מרן אף בברכות, ולהורות לברך לכתחלה כדעת מרן וכו', ולכאורה כן היה ראוי לפסוק וכו'. אך מה נעשה שרוב האחרונים הסכימו בזה לדברי החיד"א וכו'. והיינו שהכלל של סב"ל נגד מרן הוא כלל מחודש, נגד דעת הרבה גדולים, וגם הוא דבר חדש שלא נהגו בו כו"כ דורות אחרי מרן, לכן כשיש לנו צירוף נוסף בהלכה, יש להורות כדעת מרן לכתחילה, שאין לך בו אלא חידושו.

ומ"ש הכותב הנז' (יראת הוראה עמ' יג, כא) שמרן לא רצה להיות בגדר "פוסק" שחותך הדין מכח ראיות, אלא רק מכריע ולא לפסוק ולהחליט מהו הדין בודאי. וזה מחמת יראת הוראה, ולכן בהרבה מקומות מרן מסיים שנכון לחוש לדעה השניה שלא פסק כמותה. שמרן לא בא לפסוק בודאי מה ההלכה, רק לומר מה ההכרעה, לומר דמאן דעביד הכי לא עביד איסורא, אחר שכך הוכרעה ההלכה, אבל אין זה מתורת ודאי גמור, לכן יראת ההלכה מחייבת אותנו להחמיר לכתחלה כדעת החולקים. ע"כ. גם זה שיבוש והבל, דמרן לא נשתנה מרוב ככל גדולי הדורות שהיו מכריעין בהלכה, והכרעת ההלכה, היא הדרך הנכונה בהלכה, ורק שיש מקום

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

להתחסד ולהחמיר, אך לא משום שיש כאן חסרון בתוף פסק ההלכה, ולא שיש איזה חיוב מחמת יראת ההלכה להחמיר, כמו שנשתבשו אלו לומר שפסקי מרן אינם מוסכמים כל כך לסמוך עליהם, שאינם בתורת ודאי, ולכן יש להחמיר.

ומה שכתב (בעמ' לח) להוכיח מדברי מרן באבקת רוכל (סי' ריז) שכתב בנידונו, ולענין הלכה, אפילו במקום שנוהגים כהרמב"ם ז"ל כקולותיו וכחומרותיו, יש להחמיר בזה, דספיקא דאורייתא לחומרא, וכן אנו נוהגים כהרמב"ם ז"ל ואין אנו מתירים אלא מחיתוך לחיתוך בלבד, וכן ראוי לעשות. ע"כ. גם בזה שיבש את דעת הקורא, וליקט דברים שגויים, אלא שליקט דבר זה מהקדמת סידור תהלת יצחק, והם העתיקו מספרו של חכ"א. וזה טעות ברור, שמרן שם מדבר על מקום שיש לנו ספק מהו דעת הרמב"ם, וכמו שכתב מרן שם להדיא. ואדרבה, במקום שאין ספק בדעת הרמב"ם חלילה לומר שמרן יפסוק שאין לסמוך על הרמב"ם.

ושם מה שכתב (בעמ' ז) שכל תפוצות ספרד קבלו הוראות מרן קבלה גמורה בין באר"י בין בחו"ל, בלי שום חילוק בניהם. ולכן רצה להוכיח אח"כ מכמה אחי שנטו מהוראות מרן, והביא ראיה מארצות חו"ל הרחוקות לבני אר"י והגלילות. אינו נכון, שלהדיא הסתפקו בזה גדולי האחרונים האם אצלם בחו"ל הרחוקה כמו בשאלוניקי ואיזמיר וכדו', הוראות מרן הם קבלה גמורה מדין מרא דאתרא, או קבלה שאינה גמורה, ואינה מדין ודאי גמור. ונחלקו בזה הגאון ר' יוסף מוכלו ומהר"ח מודעי, והגאון חקרי לב, ועוד רבים מגדולי האחי'. ראה באורך דין ודברים בזה בשו"ת אהל יוסף (יורה דעה סימן כט, ובסימן ט). ועי' בהקדמת ספר שלחן גבוה, ובחקרי לב (יו"ד ח"א סי' קכז), ועוד במהדורא בתרא (חאה"ע סי' ב). ובס' נדיב לב (ח"יב ח"י ס"ט). ודלא כמו שכתב הכותב הזה.

סתם ויש הלכה כדעת הסתם לגמרי

ובמקום שמרן הביא י"א, אין צריך לחוש לדעת האוסר, שלא הביא מרן סברת החולק רק לכבוד בעלמא. וכמ"ש הרמ"ע מפאנו (סי' צז), וכ"כ בשו"ת משפט וצדקה בעקב (ח"יב סימן קט) שידוע שדעת מרן כדעת הסתם, ולבא הביא י"א רק לחלוק כבוד. וכ"כ החיד"א בשו"ב (או"ח סי' סא) שמרן עצמו גילה דעתו שכך סבירא ליה.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

וכ"כ הרב ישיב משה (סי' שה) שאנו מקובלים שדעת מרן כדעה שהביא בסתם, ולהתיר בין בהפסד מרובה בין בהפסד מועט. וכ"כ בס' וישב אברהם (יו"ד סימן א) שלכתחילה נמי הלכה כהיש בתרא, ויש להורות רק כדעת הי"א בתרא. וכמ"ש הש"ך. ומה שהחמיר הלק"ט (חי"א סי' רצג), אי"ז דעת מרן עצמו, כמ"כ במחבר"ר (יו"ד סימן ט) ואנן בתריה דמרן גרירין ויש להורות כדעת מרן.

וכ"כ בשו"ת אבני שיש (חי"א סימן קו) שאין כונת מרן לחוש לדברי היחיד לכתחילה, דזה אינו מדרכו של מרן. ז"ל. ע"כ. וכ"כ השואל ונשאל (חי"ב או"ח סי' כט, חי"ג או"ח סי' כה, כו, כז), ושכ"כ הרב שולחנו של אברהם במצות כהונה (סימן סז), והחיד"א, והגינת ורדים, ומהר"ם בן חביב שזה אף בדיני ממונות. ומהרי"ט אלגאזי כ' שכן הוא סוגיין דעלמא בדעת מרן. ע"ש.

וכ"כ בחלקת מחוקק (סימן א בהגהת בן הרהמ"ח). וכ"כ הש"ך (נור"ד סי' רמב), עיין שם היטב. וכ"כ בשו"ת ר' יצחק מפוזנא רבו של המגן אברהם (סימן קסג). ועוד רבים מהאחרונים העתיקו בשם הרמ"ע מפאנו, שלא הביא מרן הדעה האחרת, רק כדי 'לכבוד בעלמא'. ותו לא מידי. ולא הוסיפו והיכא דאיכא למיחש וכו'. וראה באורך בעין יצחק ח"ג (מהדו' תשס"ח עמודים שפ"ע ת"ט).

וגם מרן פירש בכמה מקומות שראוי או טוב לחוש לדעת האוסרים, וממה שהוצרך לכתוב כן בכמה מקומות, משמע שבכל שאר מקומות אינו כן.

ובשו"ת שער יהושע (סי' טא) לאחיו של בעל הכנה"ג, כתב, לדידן אפילו מחלוקת לא הוי, כיון דאנן אזלינן בתר הרב מוהר"י קארו בכל פסקי הוראותיו, וכבר קבלנוהו לרב להתנהג על פי מדותיו. ומה גם עם מ"ש הראנ"ח שלגבי מוהר"י קארו ליכא למימר קים לי, שכבר קבלנו עלינו הוראותיו, והוא ז"ל כתב בדעת י"א בתרא וכו". הרי להדיא שס"ל שיש ויש הלכה כיש בתרא בהחלט, עד שאין לומר קים לי נגד היש בתרא כדעת היש קמא.

ובשו"ת שמחה לאיש"ש (חאו"ח תשובה א עמ' קפג עד רט) האריך להשיב בזה ע"ד המבוא לספר אול"צ ח"ב, והעלה שא"צ לחוש לדעת היש קמא אפי' בהפסד מועט. וכוונת מרן שהביא הדעה האחרת לומר שלא נעלם ממני דעה האחרת ואפ"ה פסקתי כן

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

לענין דינא. והביא כ"ב ראיות לזה. ופסקי מרן גם בזה אינם כהכרעה בין הפוס', אלא הוא דין פסוק.

ומבואר דלא כדברי הרב כף החיים (או"ח סי' יג אות ז, וביו"ד סי' סט ס"ק מה) שנמשך בזה בהרבה מקומות אחרי דברי הזבחי צדק (סי' סט ס"ק כט. ובסי' פא ס"ק כז. ובסי' צד ס"ק יט), שכונת מרן שאין להתיר רק בהפסד מרובה, או לכבוד שבת כשא"א להכין אחר. ועי' ברב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ז). אך נעלם מעיני קדשו דברי גדולי הדורות שכתבו לא כן, שמרן לא הביא דעה זו אלא לחלוק כבוד בעלמא ותו לא. ובמק"א הארכנו בזה עוד מדברי גדולי הדורות דור אחר דור שכתבו כן.

ודלא כמו שהביא הכותב הנז' (בעמ' כא) שסתם ויש או יש ויש, כוונת מרן שלכתחלה צריך לחוש לזה. ומה שכתב שיש סתירה בדברי הרמ"ע, וכתב לפלפל בזה. כל זה מיותר, ונגד דברי הרמ"ע שכתב, שזה פסק "גמור ומוחלט". ועל עצם הסתירה, הביאור הוא, שאם יש מקום שכבר נהגו כדעת אותו פוסק להחמיר, יש להם מקום להחמיר. אבל לשאר כל המקומות הוא פסק גמור ומוחלט, ואין שום חשש בזה להקל לכתחלה. ורבים מהאחי' העתיקו רק לשון פסק גמור ומוחלט. וכנ"ל. והאריך בזה בעין יצחק שם.

ומה שרצו להוכיח ממה שמרן בסי' תרעט הביא דברי בה"ג שבערב שבת מדליקין ני"ח ואח"כ נר שבת. אעי"פ שבסי' רסג פסק בדעת הי"א בתרא דלא כבה"ג, א"י שסי"ל שצריך לחוש לדעת הי"א שהביא. ראה בילקו"י חנוכה (סי' תרעט. עמ' תקכט) באורך שאין כל ראייה משם, ואדרבה יש ראייה להיפך. שהרי לדעת בה"ג אפי' איש המדליק, מקבל שבת בהדלקה, ולא חיישינן כלל לשיטה זו. ועי' עוד ראיות. ודלא כמו שכתבו באול"צ (ח"ב עמ' קסד).

אין מועיל מנהג נגד מרן

גם בענין מנהג נגד מרן, העתיק דברים מבולבלים ממחברי הזמן (כמו מנהגי החיד"א, ותהלת יצחק, ומנוחת שלום חי'ז) שניסו להוכיח, שאין כח ביד שום חכם לשנות שום מנהג, ואפילו אם נהגו העם מנהג נגד מרן, כל שיש איזה פוסק אחד לסמוך עליו, כך הוקבעה ההלכה. אך מלבד שכל זה נגד דברי הפוס' דור אחר דור. כל איש אשר

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

עיני שכל לו יבחין שאלו דברי הבל, שיש כח ביד העם לשנות כל מנהג שירצו, אפילו מנהגים שנהגו כבר כדעת מרן על פי הוראתו של מרן גדול הדורות, ומנהג משובש כזה, אין ביד שום גדול הדור כח לבטלו, ואילו את הוראות מרן ומה שנהגו על פיו, יש כח ביד עמא דארעא לשנותם.

ובקונט' מנוחת שלום שם הביא רשימה של עשרות דברים שנהגו שלא כמרן, אך האמת שרובם הם מנהגים של מה בכך שאין בהם איסור והיתר, או מנהגים בעניני סדרי התפלות וכדו' בדברים שאין בהם איסור והיתר, שבהם נקטינן ששפיר דמי ללכת אחרי קבלת האר"י. או דברים שכתבו איזה גדולים על מקומתם בארצותם בחו"ל, שמקדם קדמתא קודם שפשטו הוראות מרן בארצותם, נשארו כמה מנהגים. או מנהגים לחומרא, שנתקבל אצלם להחמיר. ומזה עשו רשימה של מנהגים. והכותב הנז', העתיק משם כמה מנהגים מבלי להבחין בין ימינו לשמאלו.

והנידון הוא, האם יש כח לנהוג נגד מרן לקולא, ולא מכח רצונם של עמא דארעא, אלא מכח הנהגת חכם גדול כעין מרא דאתרא, שהסכימה דעתו כדעת החולקים על מרן, ומשום מה הורה להקל נגד מרן וכבר נהגו אחריו. ועל זאת לא הביאו מקורות, ולא יתכן להמציא דברים כאלו, שאחרי שכבר קבלו הוראות מרן, ונתפשטו הוראות מרן באותו המקום, יוכל חכם אחר לחלוק על מרן ולהורות לקולא. וזה סתירה מיניה וביה, שאם אין כח ביד שום חכם לשנות שום מנהג, איך יכול לשנות מנהגים שהונהגו על פי הוראות מרן.

ועד שהביא איזה דיוק מהשלחן גבוה, הנה דברי השולחן גבוה מפורשים בהקדמתו (כ"ל י, וכלל טו) שלא מועיל שום מנהג נגד מרן, רק אם פשט קודם שפשטו הוראות מרן באותו המחוז. ולכן מה שמצינו כמה פעמים שהשו"ג כתב כהמנהג נגד מרן, אין זה קושיא כלל, שכבר הקדים כן בהקדמתו שם, וכן בשו"ת אהל יוסף (יו"ד סי' ט, שאצלם בחו"ל הרחוקה יש כמה מנהגים שמוחזקים עוד מקדם שפשטו הוראות מרן אצלם. ע"ש.

גם בהקדמה לסידור אחד (ת' יצחק עמי' טז) כתבו להמציא, שמועיל מנהג חדש נגד מרן, ומרן עצמו הורה שאם יהיה מנהג ילכו אחריו. ע"כ. וזה דברים בדויים. וכי

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

מנהג קובע הלכות, הרי כיון שפסק מרן, הוי פסק הלכה ברור, ושוב המנהג הוא נגד ההלכה ואין בו תוקף, ורק במנהגים קודמים קודם שקבלו הוראות מרן, יש להם מקום. וכן מה שכתב שם (עמ"ס) שלא קבלו דברי מרן רק במקום שלא מצאנו סתירה מפורשת לדבריו. ע"כ. פוק חזי כמה סבלן הנייר לסבול מילי דגיוחוכא כאלו.

וראה בילקו"י ימים נוראים (ר"ס תרה) למעלה מחמישים מגדולי הדורות דור אחר דור שאין מועיל מנהג נגד מרן. ומהם, הרב בית דוד כמו שהשיב לתלמידו ר' יוסף מולכו בעל שלחן גבוה, הוב"ד בשלחן גבוה (בהקדמה כלל טו), וכן בשו"ת אהל יוסף (חיו"ד סי' ט) ע"ש באורך. ומהר"י נבון בשו"ת נחפה בכסף (ח"א דקנ"ד ע"ט), ובספרו גט מקושר (דק"ח ע"ב). ומהר"ח אבולעפיא בת' שבשו"ת אהל יוסף (יו"ד סי' כט) "שהיכא שכבר הוקבע המנהג הקדום מזמן הראשונים אזלינן בתר מנהגא לקולא ולחומרא". ובס' נר מצוה להגאון ר' יהודה סיד (ח"ב כללי הפוסקים אות ש סימן רנב) "בדבר שהוא מנהג קדמון לאסור או להתיר, אע"פ שאחרי כן נתפשטו הוראות מרן, המנהג לא יזוז ממקומו". וכ"כ בשו"ת זכור ליצחק הררי (סי' עד) בדין שהייה מער"ש. ובשו"ת בית יהודה עייאש (סי' א בתשובת הגאון מהר"א סופינו): שכיון שמרן פסק לאיסור אין לנו לחוש לשום מנהג, כיון דאם איתא הוי נגד הדין. וכ"כ הרב פתח הדביר (סי' רלב אות ט). "שאם פשט המנהג קודם שפשטו הוראות מרן ז"ל, בכהאי גוונא קדמה הוראת ההיתר וכבר תפסו לנהוג מקודם כדעת המתירים". וכן שם (סי' רמח). ועוד בח"ג (דף ל:). ועו"ש (דף לא: ובסימן רנב אות א). וכ"כ בשו"ת בני בנימין (סי' טו) דמנהג שנהגו להקל ומרן ס"ל לאסור, חובה עלינו לשנות המנהג שנהגו כבר להקל, ולעשות כדעת מרן להחמיר, מאחר שקבלנו הוראות מרן. וכ"כ בשו"ת מעט מים (סי' כב), ובספרו שירי טהרה (מערכת א כלל עא). וכ"כ הרב יפה ללב (ח"ב סי' לו). וכ"כ בספר צדק ומשפט (סי' קכג דף נה:). וכ"כ בשו"ת פני יצחק (השמטות לאו"ח סי' ה"ה דף קצג). דהגם דמרן בשו"ע פסק היפך המנהג, עכ"ז 'המנהג הקדום' לא זז מדוכתיה. ובשו"ת שערי רחמים (ח"ב חיו"ד סי' לא). ובס' בקש שלמה (לר' שלמה אבן דנאן. סימן כח). ומהר"א בן שמעון בשו"ת ומצור דבש (יו"ד סי' ב דף לח:), שאם היה מנהג העולם קודם מרן ז"ל, ונשתרבב המנהג ההוא אפילו אחר שבא מרן ז"ל, אזי מן המנהג

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

לא תזוז. וכן שם (סימן ג). ובשו"ת ישמח לבב (יור"ד סימן כד). ובשו"ת אוהב משפט (יור"ד סימן נ ד"ה ומה גם). וכ"כ בשו"ת דבר משפט (סימן מז). וכן מבואר מדברי מרן החיד"א בכמה דוכתי. עיין בשו"ת טוב עין (סימן יח אות נח). ובמחזיק ברכה (סי' נג ססק"ב). ועוד רבים.

נערים המנוערים בהלכה פני זקנים ילבינו

ואמרו רז"ל (סוטה מט): דור שבן דוד בא, האמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו. וזה אנו רואים בדור הזה, שנערים המנוערים מהלכה, ילבינו פני זקנים, גדולי הדור. וכל אחד קובע עצמו להוראה. וזה לא היה מצוי בדור הקודם. צא ולמד מבני בגדאד, שעשו עטרה לראשם את הגאון החסיד הגרי"ח זיע"א, ולא זזו מהוראותיו, ומהם תלמידי חכמים מופלגים, שמן הסתם בהרבה הלכות היה נראה להם אחרת מדבריו, ואעפ"כ אחזו בהוראותיו. וכך היה בהרבה מקומות. בפרט אצלינו הספרדים, ורק בדור הזה התקלקלו. ומי היה מעז לחלוק על גדול הדור, ולכתוב הוראות נגד גדול הדור, ודי לנו מה שאמרו רז"ל שאסור להורות הלכה בפני רבו, אפילו אם מורה כפי דעת רבו, וכל שכן שלא לחלוק ולהורות הלכה למעשה נגד גדול הדור, שנחשב רבן של ישראל.

וכך היא הדרך הנכונה, שכאשר יודעים שגדול הדור ראה וידע את דברי הפוסקים האלו שמכחם באו לערער על דבריו, וכל שכן כאשר באו מסברות בעלמא, שיש לנו לומר שסברתו של גדול הדור היא הנכונה והיא הישרה ועליה יש לסמוך, ואין לנו לזוז מדבריו.

וכל שכן כאשר רואים גדול הדור, שכל התורה ערוכה בליבו, ורבבות חיבורים של גדולי הדורות, מהמשנה ותוספתא, ספרא וספרי, בבלי וירושלמי, קדמונים וגאונים, ראשוני האשונים והראשונים, גדולי האחרונים ועד אחרוני האחרונים, נמצאים על על לוח ליבו, וכל רז לא אניס ליה. והכרעת ההלכה שלו, היא אחרי לימוד של כל הסברות והטעמים, הראיות וההוכחות, של כל אותם ענקי הדורות, על זה אפשר לומר, מי יחלוק עליו.

ולכן במשך הדורות הלכו לאורם של גדולי הדורות כמו הרמב"ם, ומרן הבית יוסף,

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

כיון שהיו מופלגים בתורה ובחכמה בדורותם, ולמדו את כל התורה והחיבורים שקדמו להם, ומשם הכריעו את ההלכה, ועל זה ראוי לסמוך, שהם יהיו מורי הדורות שלנו. נורק לגדולי הדורות מסור הדבר, לומר אם באיזה מקומות, מסתברא מילתא שאילו הרמב"ם או מרן ראו סברות נוספות וכדו' היו חוזרים בהם].

ידיעת חכמי הדורות הן הן גופי תורה

ועל זאת באמת ראוי לומר את דברי החזון איש (קובץ אגרות ח"ב סי' קלג) "שידיעת חכמי הדור, ליבם ומדתם, הן הן גופי תורה". ע"כ. שבנד"ד הרבה גופי התורה עצמה, דהיינו פסקי ההלכה והכרעת ההלכה, תלויים בזה. כאשר יודעים נכונה את ערכו של מרן כגדול הדורות.

ודלא כמו שעשו כמה ממחברי הזמן, [ואחריהם בעל הקונט' הזה], למעט בכל היכולת בגדלו ומעלתו של מרן הבית יוסף אור הגולה, ולהחליש בכל כח את תוקף הוראותיו, והיקף קבלתם. והכל מתוך נגיעות, לכבודם של זקני העדה הבבלית, או מצפוי"א, וכדו', איש איש למקומותם בארצותם בגוייהם. ובאמת, איך לא יחוש מפני הפגיעה בכבודו של מרן הבית יוסף זיע"א, שבודאי מקפיד על כך, שמנסים וחותרים במכוון נגד הוראותיו. וכל זה ג"כ מתוך בורות וחוסר ידיעה בספרי השות"י"ם.

ולא לחינם הותירו לנו משמים את ספר מגיד מישרים, [ומבואר שם שהזהירו את מרן לכתוב את מה שאומרים לו. למען יעמוד לדורות], ששם מתבאר שחיבוריו של מרן לא היו כמו שאר חיבורים של גדולי הדורות, אלא חיבור מיוחד של פסיקת ההלכה לדורות, ומן השמים ייעדו את מרן להעמיד את ההלכה לכל בית ישראל. יסכם את תורת חכמי הדורות, ויוציא ממנה סולת נקיה הלכה למעשה, לכל הדורות. וכל ענקי הדורות נביאים והתנאים והאמוראים והראשונים היו מסייעים למרן בזה. כדאי' במגיד מישרים (פ' ואתחנן): "קב"ה וכל בני מתיבתא עילאה משדרין לך שלם, נביאי מהימני תנאי אמוראי רבנן סבוראי גאונים פסקנים, כלהו מברכי יתך, כד את עסיק במיליהון ומכוין יתהון, כמה עלמין מזדעזעין לקל נעימו דהנהו ברכאן, שאלין ואמרין מאי האי, מתיבין ואמרין האי הוא ריש מתיבתא רבא דארץ

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ישראל, פסקנא רבא דארץ ישראל, מחברא רבא דארץ ישראל, יוסף המכונה קארו דמלך מלכי המלכים חפץ ביקרו. כולוהו מתיבין ואמרין, בריך יהא למארי עלמא. ואינון שדרוני לגלאה לך רזא וכו'". ע"כ. עו"ש (בהקדמה): כל בני מתיבתא דרקיעא משדרין לך שלם על שאתה עוסק תמיד בתורה ובפוס' ומחבר אותם זה בזה. וכל חכימי אורייתא מלפין עלך זכותא. ומימות משה רבן של כל הנביאים לא איכתיבא אורייתא דבעי' עד יומי רבי, ומימוי לא אתפרש כלא משנה עד דאתא רב אשי וליקט וחיבר ופירש ופסק. ומימוי לא הות הלכתא אלא קצת מהלכות כגון הלכות פסוקות וכו'. עד דאתא הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ופסקו הלכות בכוליה גמרא, והרמב"ם הפליא לעשות למלא על כל אורייתא, ומאז ועד השתא לא אתעורר חד ללקט מיילי כולוהו כמה דאתעוררת אתה".

חיבור השלחן ערוך כמעמד קבלת התורה מחדש

ועי' במאמרו של הגר"י הוטנר זצ"ל (שנדפס בהקדמת ספר דרכי משה הארוך הוצאת מכון ירושלים), על מהות חיבור השלחן ערוך. וזת"ד בקיצור: ענין חיבור ספר השלחן ערוך הוא חזרת מעמד קבלת התורה, וזה, על ידי שתיקה של התכופות כלליות האומה כלפי סמכות שנתחדשה בעולמה של תורה, אורה של חזרה על מעמד הנפשות בשעת קבלת התורה, נגנו הוא בתוך מאורע הפלא של התקבלות התלמוד בכלליות כנסת ישראל לאחר חתימתה. רז פלא רחש מסתורין של האומה מידי פעם בפעם כשמגיעה השעה הנכונה, הוא חי בקרבו פנימה את החזרה על מעמד קבלת כלליות תורה ומצווה, וזה פלא נורא הוד אשר מבלי פרכוסי לשון ומבלי שלוחי הפצה, הנה תיכף לאחר חתימת התלמוד מהווה הוא התלמוד שלטון של האומה מלמעלה ומלמטה וכו'. החזרה האחרונה בזה היא כמובן התקבלותו של ספר השלחן ערוך כספר התמיד של האומה, ולשון החיד"א בספר שם הגדולים: "שהסכימו בשמים ותינתן דת על ידי מרן, וישראל לפי הדור היו צריכים לספר כזה שיקבץ הדינים ויגלה שרשיהם לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא". וכוונת דבריו במש"כ "ותינתן דת" שהיה צורך הדור לקיים חזרה של מעמד קבלת התורה, על דרך שעשה שמואל באמרו לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה. ע"כ. ודוק מינה לנדו"ד. נושם סיים, שחזרה זו על מעמד קבלת התורה, מחייב גם את נוכחתה של כלליות האומה, והרי באותה

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

שעה אם לא היתה כאן שותפות של חלק האומה הקרוי אשכנזים, לא היה מקום לקיים את הנקודה הנכספת בגופו של ענין חידוש מעמד של קבלה, על ידי התכופות של כלליות האומה לאותה הסמכות החדשה, ולזאת סבבה ההשגחה את הגורם השני הוא ספר המפה וכו'. ואכמ"ל בזה].

ובילקוט יוסף שבת א (כרך ג עמ' רלו) הבאנו, מה שמובא בשם כמה מחכמי מראכש, שקבלה בידם שמרן בא למרוקו, והתכווח עם רבני מרוקו על כמה מנהגים, כגון למה הם מקילים באיסורי טריפות לאכול בשר לא חלק. ע"כ. ומזה מוכח שדעת מרן שאין ראוי להחזיק במנהגים כאלו, ואפי' במקומם בארצותם התווכח עמם מרן שישנו מנהגם, וכל שכן שלא יעלה על הדעת להמרות את פי מרן הקדוש באתריה דידיה.

מרן נסע למרוקו וביקש שישנו את מנהגיהם הקדומים - המים עלו לקראת מרן

ובילקו"י שבת כרך א חלק שלישי (עמוד רלו) הבאנו באורך מעשה נפלא. שבספר מלכי רבנן כתב, ושמעתי שבהיותו קטן [רבי שלמה] בא מרן הקדוש ז"ל למראקש, והיה שקיל וטרי עם מו"ה יצחק הנז' ועם רבנים אחרים שהיו בימיו, בפירוש לשון הרמב"ם וכל מה שדקדקו בלשון הרמב"ם ז"ל היה מרן הקדוש היה מקשה להם ממקומות אחרים. ותיכף הלך מו"ה שלמה הנז' לביהמ"ד, ופתח ספר הרמב"ם לעיין בו, ונתקשה לו, והיה בוכה לידע פי הלשון, ונתמלא ביהמ"ד אורה, ונגלה אליו הרמב"ם, ואמר לו, אני הרמב"ם, ופירוש דברי כך הוא. והלך תיכף לפני החכמים ומצא שעדיין עסוקים בלשון הרמב"ם, ואמר לו כך הוא פירוש דברי הרמב"ם, ואמר לו מרן הבית יוסף הקדוש, זהו הפירוש האמיתי בלשון הרמב"ם, ולזה ראוי שיהיה רב [ומרן כיון לאמת כפי שגילה הרמב"ם בעצמו]. ומו"ה יצחק הנז' נקט בלבו על זה, ומרן הב"י הקדוש לא הרגיש בזה, וכשהלך לבית האכסניא גילה דעתו על זה, ואמר מרן הקדוש אני אלך לבקש ממנו מחילה, והלך לחצר מהר"י, וכשנכנס לחצר נצטרך מרן הקדוש לנקביו, ואח"כ הלך לבאר למלאת מים לרחוץ ידיו, ועלו מי הבאר לקראתו של מרן הקדוש, וכשראה מהר"י שכל זה גודל כח קדושתו של מרן הקדוש, תיכף יצא לקראתו להקביל פניו. ואמר לו בעת הזאת נגלה אלי הרמב"ם, ואמר לי למה אתה עצב, שפירש דברי הרב וכו' אני הוא

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שנגליתי אליו ופירשתי לו דברי. וישנה מסורת שנחלקו רבי יצחק ומרן הקדוש בכמה מנהגים, ואחד מהם בענין בשר חלק, וכן לענין אמירת חצי קדיש לאחר קריאת התורה במנחה של שבת, שדעת הב"י שלא לאומרו, ומנהג מראקש לאומרו. [נראה בספר שארית הצאן (סי' קצא) להגר"י בן נאים, שאמרו לו חכמי מראקש שמשורת בידם שאף שקבלו הוראות מרן, מ"מ בדין של חלב שחלבו עכו"מ שלא בפני ישראל מתחילה לא קבלו הוראות מרן בדין זה, ועל כן ממשיכים במנהגם לשתות חלב גוי כל שאין חשש ממש לתערובת איסור].

ובספר מלכי רבנן (אות יוד) כתב, "ולשמע אוזן שדיבר עם מרן הקדוש ז"ל כשהיה במראקש וכו'". ונמצא בכתב יד להגר"ח שושנה זצ"ל שהתווכחו על מנהג מראקש שנהגו בקדיש אחר קריאת התורה במנחה של שבת, ועל מה שהקלו בטריפות שהוא דלא כפסק מרן בשלחן ערוך. ע"כ. [ובספר מלכי רבנן שם (ערך ר' יצחק דילוויה. דף עד עמוד א) מובא שר' יצחק דילוויה נפטר בשנת תע"א. וצ"ע].

ומזה יש להוכיח שדעתו של מרן הב"י אינה מסכמת שימשיכו במנהגים קדומים, אלא הראוי והנכון שגם במנהגים קדומים, יהיו הכל תורה אחת ומשפט אחת, וזה היה רצונו וכוונתו של מרן. ואפשר שאותם גדולים שלא שמעו למרן, היה זה מחמת שלא ידעו את גדלו של מרן, שהוא מופלג וגדול בדורותיו כחד מקמאי, ולכן חששו לכבוד אבותיהם ורבותיהם יותר מכבודו של מרן.

חלוקת הדורות לתקופות - מרן התם את תקופת הראשונים

וקבלה בידי חכמי הדורות שמלבד גדולי הדורות ששתלם השי"ת בכל דור ודור, יש עוד גדולים, שהם נשמות ענקיות יחידות במשך הדורות, אשר הם ענקים ביותר, והם באו לחתום את התקופה, כמו משה רבינו, עזרא הסופר, רבינו הקדוש, רב אשי, הרמב"ם, ועד מרן הבית יוסף. [ראה מה שכתב בזה החזון איש בקובץ אגרות (ח"א סימן לב), שיש לנו שורה ראשונה של ענקי הדורות, שהם משה רבינו עזרא הסופר רבינו הקדוש רב אשי הרמב"ם וכו'. ע"ש. והובא בעין יצחק (ח"א עמי תפה)].

וע' בספר עין יצחק ח"א (כללי הפוסקים האחרונים אות א בהערה) קרוב מאד לזה, מדברי הגר"א ווסרמן הי"ד (בסי' מכתבים ומאמרים. ח"ב עמ' פא) בשם החפץ חיים: סיפר רבי

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

אלחנן, שאלתי פעם את החפץ חיים: "הרי שהורגלנו לחלוקה של תקופות, תקופת תנאים לחוד ותקופת אמוראים לחוד, תקופת רבן סבוראי לחוד תקופת גאונים לחוד ותקופת ראשונים לחוד, תינח בימי חז"ל שהיתה בידם לחלק לפי שהיו יודעים מה שכתוב ב"ספרא דאדם קדמאה", כגון: "רבי סוף משנה, רב אשי ורבינא סוף הוראה" (בי"מ פה:), ברם משם ואילך איפה קו-הגבול להבחין אימתי נחתמת תקופה פלונית ומתחלת תקופה חדשה? השיבני החפץ חיים: "הדורות פוחתים והולכים בהתמדה, כל דור מתמעט מקודמו, אולם תהליך ההתמעטות שבתוך התקופה עצמה מתרחש בהדרגה, באיטיות, הדור הבא עודנו משתייך-מבחינה מהותית לאותה חטיבה של הדור הקודם: ואילו כשמתחלפת תקופה, מתהווה בבת אחת פער עצום, ירידת הדור היא אז בבחינת נפילה "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא", וכל אימת שרואים כי הדור בכלל אינו מאותו סוג של הדור הקודם מבינים שהתחיל זמן חדש. אף זאת, קבלה בידינו שבסוף כל תקופה חי ופועל גברא רבה שהוא גדול כמעט מכל גדולי תקופתו ומשתייך במהותו לדורות קודמים, דהיינו שלפי ערך גדולתו מתאים היה יותר לזמנים קדמונים. לדוגמא: רב האי גאון, אחרון לתקופת הגאונים נחשב לגדול שבגאונים, ודוקא הודות לגדולתו מרגישים ביתר שאת עם סילוקו מהעולם כי אכן תמה ונשלמה תקופתו ואין בכלל מה להשוות, כך הוא הדבר בכל פעם שמסתיימת תקופה. רבי אלחנן שאל עוד: לאיזה מטרה משלשלין בדור מאוחר נשמת גברא רבה שמשתייכת במהותה לתקופת קדם? והשיבו הח"ח: הדורות מתמעטים, מתגלגלים במדרון הרוחני, משימתו של גדול הדור היא להאיט את קצב ההידרדרות, אבל יש פעמים שההידרדרות היא בעוצמת אדירים ואין מי שיעצור בעדה אלא נשמה של קדמון ממש. ע"כ.

ומכלל דברים אלו למדנו לנד"ד, שקבלה בידינו, שיש חלוקת תקופות בעם ישראל, דור הנביאים, בית ראשון, בית שני, דור התנאים, דור האמוראים, דור הסבוראים, דור הגאונים, דור הראשונים. ובסיום כל תקופה שתל השי"ת גדול שהוא ענק מכל חכמי אותה התקופה, כדי לסכם את התקופה ההיא ולחתום אותה, כדוגמת רבינו הקדוש, רב אשי, הרמב"ם, מרן הבית יוסף. שרבינו הקדוש, רב אשי, הרמב"ם,

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

מרן, כל אחד מהם למד את כל התורה שקדמה לו, ועשה ממנה סולת נקיה, וקבלוהו חכמי הדורות, וזכינו לחתימת אותה התקופה.

יש מספרים שמרן נעקד על קידוש ה' ונעשה לו נס

צא ולמד עוד על גודלו של מרן הבית יוסף זיע"א, ממה שהביאו (ספר יוסף בחירי עמ' תיא) מכ"י תימני לספר המגיד עם הגהות ר' יצחק ב"ר אברהם ונה, ובסוף הספר מספר המעתיק שישנם מספר אגדות מדברי המגיד שלא נדפסו בספר, שכן הם אבדו בשריפה. וז"ל המעתיק התימני: "ואני הצעיר המעתיק זה הספר, מצאתי כתוב בשם רבי דוד חברוני דל, שישב רבינו יוסף קארו זצ"ל י"ב חודש במערת אליהו, ונמשך עליו עמוד של ענן, והיה עוסק בתענית כל ימיו חוץ משבתות וימים טובים. והיה מתנבא שעתידה צפת להחרב, ועתיד להתחדש על שונאי ישראל גזרות קשות. ונכנסו אצלו אנשים יהודים ודימו שהוא מלך המשיח. והיה עימהם מלך ושמו דנרק והחמיס עליהן ואמר, אין המלך המשיח יוצא אלא מזרע עשיו.

וכאשר נשמע הדבר אצל השלטון עתמא"ן, שלח סריסים להביא את רבינו יוסף קארו מחברון, והלך רבינו יוסף קארו עם הסריסים עד שהגיע אצל המלך, ואמר לו המלך שימיר את דתו, ולא רצה. וכיון שלא רצה אמר, נאמר על מלך המשיח: "למה רגשו גויים ולאומים יהגו ריק יתיצבו מלכי ארץ על ה' ועל משיחו". ומיד עשה לו המלך הרשע מדורה של אש, והכניסו לתוכה את רבינו יוסף קארו, ונעשה לו נס, ויצא מעיין גדול מתוך האש וכיבה את האש, ויצא משם רבינו יוסף קארו. ובעונותינו הרבים נשרפו אותן האגדות, לפי שנכנס לתוך האש. וספרו שחיבר היה מפי השכינה, שהיתה מדברת עימו פנים בפנים, והיתה אומרת לו: ובתך הכי תתוקד על קדושת שמי ותסתלק כעמר נקי. עד כאן מצאתי כתוב מפי ר' דוד ז"ל. ע"כ.

והובא בקובץ אסופות (חלק ה). ושם העירו, שלמדנו מזה כמה דברים, שהיה תקופה שמרן היה גר בחברון, וגם היה מסתגר בלימוד התורה במערה מתוך תעניות וסיגופים, ונבואות שנתנבא, ודמיונו בעיני העם למשיח, ועם סיפור השריפה והצלתו ע"י נס. והעירו שם שעל פי מעשה זה, ניתן ליישב את הקושיא שהקשו,

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

שאחרי שמן שמים הבטיחו למרן שיעקד על קידוש ה', איך לא התקיימה הבטחה זו לבסוף. ולפי האמור כאן, הרי שמרן מסר עצמו על קדוש ה', והושלך לכבשן אלא שנעשה לו נס וניצל.

עדות נוספת שהשכינה דברה עם מרן פנים בפנים

אבל לא העירו שם את החשוב מכל, שגם כאן מפורש, שהגילוי שהיה למרן בתמידות, לא היה גילוי של מלאך מגיד בעלמא, וכמ"ש בס' עמק המלך (הקדמה ב פרק א. ובשער ה פרק נה. ועוד), וכן נראה בשער הגלגולים (פרק לה), וכ"ה בדברי הגאון מהר"א מפניסק בס' תוספות אהרן בחידושו לר"ה (כ.ו.). אלא היה זה גילוי שכינה, שהשכינה הקדושה דברה מתוך גרונו של מרן, והיתה מדברת עימו פנים בפנים. וכמבואר בזוה"ק (פרשת משפטים דף צט.ו.) שמי שמסר את נפשו לתורה, נעשה בעל תורה, והתורה נגלית אליו בפנים ומדברת עימו. [ובמגיד מישרים (פי' יתרו) איתא: כשאתה תזכיר את שמי, אני אחיה המזכיר אותך, כי תהיה מחנה שכינה, וממילא השכינה תדבר בפך, ואז אבוא אליך מלא וטעון ברכות וברכתך וכו'. ושם (שמואל ב) אי, אם פסקה נבואה מישראל ממך לא פסקה. וע' בשו"ת רב פעלים (חי"ג סוד ישרים סי' ד) לגבי גילוי אליהו שיש בזה ב' בחינות, באורח שכל, פנים בפנים. וגילוי גמור פנים בפנים לא זכה רק רבינו האר"י, אך לא שום אדם אחר אחריו. ע"ש. ואפשר שכיו"ב יש לומר כאן לגבי דברי הזוה"ק].

והנה במשך הרבה דורות לא נהגו גדולי הדורות לפסוק ע"פ הקבלה נגד הפשט, וכמו מרן הבי"י, ומהרי"ט, וכנסת הגדולה, והפרי חדש ועוד רבים. אלא שהחיד"א בשו"ת טוב עין (סימן ז) כתב, שאע"פ שראינו שהרבה גדולים קדמונים שלא הלכו אחרי דברי הסוד שגילה רבינו האר"י, כמו הכנה"ג והפרי חדש, וגם מרן בש"ע י"ל שאילו ידע מגדולת האר"י ושהוא אמר למעשה לנהוג כך, היה נוהג כן בעצמו. ותמוה על הפר"ח שידענו שהיה בקי בדברי האר"י והיה מפרש סוגיות התלמוד ע"פ הקדמות האר"י, ובעיני ראיתי בקטנותי דף אחד מכ"י של הפר"ח שפירש סוגיית הש"ס בכתובות, והזקנים עדים שנגנזו קונטרסים שכתב בחכמת האמת, ומי שקרא ושנה במשנתו של האר"י ז"ל איך יכתוב כן וכו'. ואני בעיני אומר, כי רבינו האר"י כל הנפלאות אשר גילה היה בכ"ב חדשים, והיו תלמידיו מעלימין דבריו ובסתום חכמה. ומרן ושאר הרבנים לא ידעו אחד ממאה מגדולתו. וי"ל

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שאילו בעלי נוסחא האחרת ידעו דברי רבינו האר"י ז"ל היו חוזרים בהם. וגם הרב כנה"ג לא ידע בעצם גדולת האר"י ז"ל וחכמתו הנפלאה וכו'. ע"כ.

ומדברי החיד"א אלו למדו כמה אחרונים ללכת אחרי דברי האר"י לענין הלכה, ויש שכתבו גם לענין סב"ל שלא לומר סב"ל נגד רבינו האר"י, לפי דברי החיד"א שהגדולים שחלקו על האר"י לא ידעו אפס קצה גדולתו בקבלה ובקדושה וחסידות ועוד. והרבה גדולים השיבו על זה מכמה טעמים. ואכ"מ.

גדולתו של מרן הקדוש גדול הדורות האחרונים לא נודעה כראוי

אך עכ"פ לכאורה לפי האמור, כך נוכל לומר כלפי מרן הקדוש, שבהרבה מקומות לא ידעו את ערכו של מרן, בתורת פוסק הדורות, אבל אילו ידעו, לא היו חולקים על מרן, וכן היו מקבלים הוראות מרן, מבלי כמה חילוקים. וראה עוד בהקדמת ספר הליכות עולם ח"ז שכתב: "ובאמת שאם לגבי מרן, שאף על פי שנתקבלו דבריו בכל תפוצות ישראל להיותו גדול הדורות ומארי דאתרא, ואעפ"כ עבדין ספק ברכות להקל נגד מרן, כל שכן לגבי רבינו האר"י שבמקום מחלוקת ודאי שיש לומר סב"ל וכו'. עש"ע. ועוד חזון למועד בזה.

וכל זה נעלם מהרבה גדולים, ואפשר שלכן לא קבלו את הוראות מרן כראוי. אבל כהיום כבר הכריזו מן השמים על גדלו של מרן, וראו כולם שמכל גדולי הדורות, מרן לבדו זכה שכל ישראל ילכו לאורו בהלכה, ולא ירים איש ידו בהלכה מבלעדי ספריו הבית יוסף והשלחן ערוך. ובת קול מכרזת שדבריו אמת, ויש ללכת לאורו. ומזה תשובה ג"כ לאותם מלקטים שחותרים למצוא בכמה ספרים שבכמה ארצות רחוקות לא קבלו הוראות מרן באיזה כמה אפנים וכדו', ולא ישיתו אל ליבם, שגם אם כדבריהם שלא קבלו הוראות מרן בכמה דברים [כמו הוראות מרן בבדק הבית, או שלא קבלו בתורת ודאי ממש, או בהלכות אבילות], אין זה אלא מחמת שלא ידעו את גדלו של מרן, אבל עדיין רשאים וראויים כולם לקבל הוראות מרן כראוי מבלי להתחכם.

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

הטעם שלא קבלו הוראות מרן כראוי כבר בדורות הראשונים

ובודאי שגדלו של מרן לא נודע כראוי באותו הדור, שהרי מרן ביקש שייעשו כל ישראל אגודה אחת על ידי חיבורו. ותהיה לנו תורה אחת ממש, כי זה כל התכלית, ובמק"א נתבאר שמרן חיבר את חיבורו אף לבני אשכנז, אם ירצו לקבל הוראות מרן. וכדמוכח מהקדמתו של המהרש"ל ליש"ש (ע"ש שהתלמידים באשכנז היו עושים כפי פסקי מרן), והקדמת הרמ"א (שטען על מרן למה ישנו מסורת אבותם), והקדמת הפרישה והסמ"ע (שכתב שהרמ"א התווכח עם מרן למה רצונו שישנו את מנהגיהם, והלא מעולם היו ישראל מחולקים לבי מנהגים. ומי אמר שהגיע הזמן להיות תורה אחת. ומרן לא ענה לרמ"א, ולכן הרמ"א ראה בזה כעין רשות לכתוב הגה על חיבורו של מרן). וגם בחייו של מרן היו גדולים שחלקו עליו, אע"פ שמרן היה גדול הדורות ומרא דאתרא כבר בחייו, ומרן לא ניחא ליה בזה שהורו לאחרים שלא כמותו. הרי שלא ידעו כראוי את גדלו של מרן. נולא יעלה על הדעת להוכיח מדברי כמה מחכמי דורו של מרן שחלקו עליו, דהא קמן שאפי' בדורו של מרן לא קבלו הוראותיו].

ורק בדורות האחרונים יש לנו עדות ברורה, שהשי"ת בחר במרן יותר מכל גדולי הדורות, שהרי חיבוריו הבית יוסף והשלחן ערוך, הם הם שהתקבלו לענין לימוד ההלכה ומסקנת ההלכה בכל ישראל ממש. ששום אדם לא ירים ידו ורגלו בהלכה מבלי ללמוד תחילה את הבית יוסף. וגם בני אשכנז קבלו הוראות מרן בכל מקום שהרמ"א לא הגיה על מרן.

ויש שחשבו שהוראות מרן התקבלו רק בתור ספר שהתפשט, ומשום מה זיכהו השי"ת שילכו הרבה מעמ"י לאורו. ולא ידעו שמרן הוא גדול הדורות, ומה שקבלו הוראות מרן, הוא מדין רב, שקבלנו את מרן עלינו לרב, כי כן יאה וכן נאה, שמי לנו גדול ממנו, ועל הכרעתו יש לסמוך.

ובפרט עתה שרואים בעליל בספר מגיד מישרים, [מתוך המעט שנתר בידינו, שהוא חלק אחד מחמישים ממה שהיה, כמ"ש החיד"א בשם הגדולים (מערכת גדולים אות י סימן קסה). ולפי המובא י"א שרובו ככולו של הספר הזה נשרף כאשר השליכו את מרן לכבשן האש], שזכה מרן מה שלא זכה שום אדם אחר בדורו או אחריו, וכן כמה וכמה דורות לפניו, שהשכינה דברה מתוך גרונו. והרבה גדולים לא היה בידם ספר זה, או שלא עיינו

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בו. [נראה לעיל, שהגר"ח וולאזין והגר"א (בהקדמת הגר"ח לספד"צ עם ביאור הגר"א), אמרו שהגילוי שהיה למרן היה בארץ הקודש ולא בחו"ל. ולא ראו שבמקומות רבים מפורש בס' מגיד מישרים, שיעלה לארץ ישראל וכו'. וגם באגרת מהר"ש אלקבץ בליל שבועות שנדפסה בשל"ה ובחמדת ימים, מפורש שהגילוי היה בחו"ל. וגם מה שהגר"א אמר (הביאו הרד"ל בקדמות ספר הזוהר ענף ה' ס"ד) שהמלאך של מרן טעה ושכח, לכאוי' להמבואר קשה לאומרו]. וכן מפורש במגיד מישרים (פ' ויקהל) "והשכינה מדבר עמך, והנה השגת מה שלא השיג אדם בדור ולא אחד מכמה דורות".

וראה עוד בס' מגיד מישרים (ספר ישעיה): "אני המחצבת ים אני המדברת עמך כי אני האם אשר עליה נאמר אשר יסרתו אמו כי אני ממונה לייסר את האדם בלילה כאמור בזוהר הקדוש. ולכן באתי עתה אליך לייסרך, תמנע משתיית וכו'. ושם (פ' וזאת ברכה) איתא: "אני האם המייסרת את האדם והמיישרת אותו, אני הנשמה המדברת בפיך. הרי אתה יושב וראשך בצל כנפי, הדרי עליך והדרך עלי". עוד שם: "והא בגין זכותא דהני מתנייתא, מתדבקא בך ונשיקא לך נשיקין דרחימו, וממשיכא לך חוטא דחסד דאברהם. ופוק חזי מאי אדביקת ולאי דרגא סליקת, לאתמלא בפומך כמו דמלינא בך.

ובהקדמת ספר מגיד מישרים איתא: "ובעודי קורא במשניות קול דודי דופק בתוך פי, מנגן מאליו והתחיל ואמר וכו', רק כי תדבק בי וביראתי ובתורתני ובמשניותי תמיד וכו'". וקול דודי דופק הוא קול השכינה הק', כדאיתא בשיר השירים (פ"ה פס' א). וזה נאמר לגבי מעמד קבלת התורה בהר סיני (האלישיך שם). וזה גילוי חיבה שזכה מרן שהשכינה דברה איתו, וזכה לקבל תורה עבור כלל ישראל לדורות.

וראה עוד שם: "לכן בני עסוק תמיד בתורתני בלי הפסק ויחד כל מחשבותיך לעבודתי ועלי כל מחסורך ואני אעשה ענייך, רק כי תדבק בי ובמשניותי ולא תפריד מחשבתך אפילו רגע מהם ובוזה תתעלה מאד". וגם זה מוכיח שהשכינה דברה עם מרן ולא גילוי של מלאך סתם.

ושם (פרשת תולדות): "ולכן כל מחשבותיך יהיו תדיר בדברי תורה ולא תפסוק אפילו רגע ואזכך למיסק בארץ ישראל בשתא דא ולאיתיחדא תמן עם אורייתא למיחדי תמיד עם חברייתא לאתעסקא באורייתא, ומאי דיסתפק לכוון מלאכין דטאסין

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

בארבע גדפין ילפין לכון דוגמת דמאי דהוו מולפי לרשב"י במערה".

כמה גדולים לא ידעו כלל מקבלת הוראות מרן

וגם בדור הקודם הרבה גדולים בין מיוצאי אשכנז ובין מיוצאי ספרד, לא ידעו את עיקר קבלת הוראות מרן, ולכן חשבו שאם קם חכם אחד וחולק על מרן, הלכה כבתראי, והביאו סיוע מתשובת הרשב"א (ח"א סימן רנ"ג), וראה תשובה על זה בארוכה בעין יצחק ח"ג (עמוד ק והלאה), אך אילו ידעו את גדלו של מרן, היו יודעים, שמהו אשר יחלוק על מרן. וכמה גדולים היו מורים לספרדים כפי מנהגי האשכנזים מחמת כל מיני סיבות משונים. ויש שישבו שכל מנהג כל דהו יכול לדחות פסקי מרן. והרבה גדולים חשבו שהוראות מרן, הם כמו פסקי המשנה ברורה וכדו', שזכו ונתקבלו אצל רבים, ותו לו. וטענו שמרן זיע"א הוא שהמציא שקבלו הוראות מרן.

אבל בחמלת ה' על דורינו היתום, לא השבית לנו גואל, והעמיד לנו בדמותו כצלמו של מרן הבית יוסף, הוא מרן רשכבה"ג זיע"א, אשר זכה להעמיד מחדש את הוראות מרן, ולייסד מחדש את הוראות ההלכה בדרכם של הרמב"ם ומרן הבי"י, שלמדו תחלה את כל החיבורים שקדמו להם, ומשם יצאו להכריע את ההלכה ע"פ קו היושר.

ורוב הציבור היקר, ידע את יוסף, והולכים לאורו של מרן רשכבה"ג זיע"א, אשר בודאי הוא האיש אשר שתלו השי"ת להאיר את אור ההלכה, ודורות רבים לא קם כמוהו, בגודל חכמתו ובינתו בתורה הקדושה, בהיקף כל התורה כולה, שרבות חיבורי רבותינו מכל מה שניתן להשיג, היו חרותים על לוח ליבו, ומשם סילת את ההלכה סולת נקיה זכה וברה, אמת לאמיתה של תורה.

ולא נחוש להני תרביצאי, אנשים שמתוך נגיעות של כבוד אבותם לארצותם בגוייהם, כמו בגדאד, צפו"א, תימן וכדו', מנסים בכל כחם להעפיל על אור השמש. [והמה טוענים כלפי שמיא, למה בחרו במרן רשכבה"ג להיות פוסק הדורות האחרונים].

וכמו הכותב הנזכר שכתב, שכל חכמי הדור היו נכנעים וכפופים להאר"י הק',

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ובסי' ויכוחא רבה לר' יוסף מנעמרוב (עמ' יב) כ' שמאות רבנים היו בצפת וכולם היו נכנעים לפני האריז"ל, וגם הבית יוסף שהיה לו מלאך מגיד מן השמים היה כפוף להאריז"ל. וזה פשוט, שכיון שמי לנו גדול מהאריז"ל ששמע פה אל פה מאליהו ממה ששמע ממשה מפי הגבורה, אי"כ פשיטא שכל חכמי הדור יחד עם מרן הבית יוסף יהיו נכנעים ונכפפים לפניו. ויש שכתבו (ע' דברי חיים או"ח ח"ב סי' ה) שכבר מדורו של האריז"ל כל גדולי הדור כמו הבית יוסף והאלשיך והרמ"ע קבלו עליהם את מהרח"ו, וכולם פחדו מדברי האר"י הקדוש. והרי כשפוחדים לא מסתפקים, ולכן קבלו דברי האריז"ל בתורת ודאי, [ומרן בתורת ספק]. (עכ"ד הכותב הנז').

והיה אסור להעלות דברים שכאלו על הכתב. אלא שהואיל והדור פרוץ, יש להראות לאן הגיעו הדברים, שברוב בורות מגבבים דברים אשר לא כדת, נגד גדול הדורות מרן הבית יוסף. אולי ישמעו ויראו, ולא יקומו עוד שופטני כאלו, לשבש את הציבור בהבליהם. [נמה שהביא בשם הדברי חיים, ע"ש דלהד"ס. ורבינו מהרח"ו היה תלמיד דתלמיד למרן הבי"ן].

וחסד ה' עלינו שלא השבית לנו גואל, ובדורינו דור יתום זה שלח לנו למחי"ה את האדם הגדול בענקים מרן רשכבה"ג זיע"א, שליבו היה פתוח כאולם, וכל רז לא אניס ליה, כקטון כגדול. ויהי ה' עימו שריבץ תורה בכל ישראל, ונתפשטו חיבוריו בכל גבול ישראל. ובת קול מכרזת שכיון לאמיתה של תורה.

אלא שהמשיגים, מלקטים קצת לשונות של גדולי הדורות, כדי להעמיד את טעותם, מבלי לראות את שאר השיטות. והדרך הנכונה בהלכה, בפרט בכללי ההוראה, היא שעל ידי רוב הלימוד בדברי גדולי הדורות עם ספרי השות"י"ם, הלומד קונה טביעות עינא בדבריהם, ולכן גם אם מצינו דבר מיוחד בדברי כמה גדולים, אין לקבל את הדבר כפשוטו כ"כ, או שמכח טביעות עינא נראה שדעת שאר רוב גדולי הדורות איננה מסכמת לזה. ובפרט במקום שאין מסקנת הדברים שרוצים להוציא מכך, מתקבלת על הדעת.

וכמו מה שהביאו (הכותב הנז' בעמ' מג, ועוד משיגים) מהקדמת השלחן גבוה (כללי השיע"ס"ח) שאף שקבלנו הוראות מרן ככל אשר יאמר, ונקטינן כוותיה בין לקולא בין

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

לחומרא, מ"מ במקום שמרן פסק להקל, ויש הרבה פוס' שהחמירו, לכתחלה חיישינן לדעת המחמירים, אף שאם הורה כדעת מרן שפיר דמי ולא קרינן ביה וכו'. וכן הביא מהר"י סיד בס' נר מצוה (ח"ב סי' כא דף פז ע:). שבמקום שמרן פסק להקל ואיכא מחמירים טובא שרבו על המקילין, טוב וישר לחוש לדבריהם בספק איסור תורה, ובלבד שאין הפסד מרובה, או מניעת שמחת שבת ויו"ט. ואם הורה כדברי מרן, לא קרינן ביה טועה. וכן הביא השד"ח (ח"ט כללי הפוס' סי' יג סעיף לא) שאם רבו המחמירים על המקילין, ואין הפסד מרובה ראוי לחוש לדברי המחמירין.

אך כל ישר הולך מבין שאין להסיק מזה מסקנות בדויות, שהוראות מרן הם ספק בעלמא, ושראוי ונכון מאד להחמיר נגד מרן וכו'. שודאי כל זה הוא נגד דברי שאר גדולי האחרונים. ועוד, שגם דברי השלחן גבוה ומהר"י סיד הנ"ל, הם במקום שהאח' האריכו בבירור הסוגיא ודברי הפוס', ויש מקום לחוש שמא מרן היה חוזר בו. וע"ד שכתב החיד"א בברכ"י (או"ח סי' רמו סק"ב) שאף שמרן היקל בזה נגד רוב הפוס', ראיתי בתשובה כ"י שהשיג על מרן בכל תוקף וכו', ולכן יש לחוש לסברת רוב הפוס'. [וגם זה אינו לענין להורות לאחרים].

י"א שלגבי דלת העם, טוב שלא למחות בהם כאשר יש להם ע"מ לסמוך

וכן מה שהביאו (הכותב הני' והוא מועתק מקוני מנוחת שלום ועוד) מפתה"ד (סי' רג סק"ב), שרבים בעירם אינם נזהרים לאסור בדין ההוא, ומקילין נגד מרן, ולא מיחו בהם, משום שיש פוס' שמתירין. ע"כ. הנה מלבד שכל זה בחו"ל הרחוקה ש"א ששם לא התקבלו הוראות מרן בתורת ודאי גמור, הדבר פשוט בכוננת הרב פתח הדביר, להנהיגה שראו כמה חכמים כלפי דלת העם, כמו עת לעשות לה' הפרו תורתך. וע"ע בפתח הדביר (ח"ג דף ל:). לגבי מנהג נגד מרן, דמחינן להו במרזפתא דנפחא עד דמשנו מנהגייהו, דממילא הו"ל מנהג איסור, כיון שעושים נגד מרן.

ופשוט שיש חילוק בין לא למחות, לבין הלכה. דלא כמו שעשו המשיגים הנ"ל לומר שהתורה מסורה ביד העם, ואם רצו לשנות את ההלכה, ועשו מנהג, שוב הוי ודאי, וכך מורינן להלכה. והוראות מרן הם רק ספק ואילו מנהג הוא ודאי.

ויש להרחיב קצת בזה, דהנה בפתח הדביר (ח"ב סי' רלג דף קיז) כתב בנידונו, וטעמא

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

נראה, שכל מנהג שנהגו "המון העם" הי"ו, כל דאית להו סמך כל דהו לפום דינא שבקינן להו אמנהגייהו. וכן להלן (ח"ג סי' רנ"ג. דף מד.) כתב, ואנן בני ספרד מבעי לן למינקט כסברת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו כנודע, ומ"מ רבנן קמאי ז"ל חזינן להו דזה דרכם דרך הקודש, דאינהו בדידהו זהירי למינקט כסברת מרן ז"ל לאסור, מיהו "לדלת העם" כל שיש לה סימוכין דאורייתא אפילו סמיכה כל דהו אסברת יחיד ונגד מרן ז"ל, לא מיחו בידייהו ושבקי להו אמנהגייהו. ע"כ. ומזה רצו להוכיח על מנהג נגד מרן.

"א שאין ראוי לבטל מנהגים בפני ע"ה שמסורת בידם להחזיק במנהגי הבל"

וזה תמוה, שכבר פירש הרב פתח הדביר, שזה רק הנהגה מיוחדת עבור "המון העם" ו"לדת העם". שהם אנשים תמימים מאד או בורים, שאינם מבינים בדרכה של תורה, והם מחזיקים במנהגים כדבר קדוש כאילו מעשה אבותיהם (שהם ג"כ בורים כמותם) הם הלכה למשה מסיני. ודבר זה הוא מסורת קדומה בידיהם של עמ"א דארע"א, להחזיק במנהגים יותר מתורת משה, וכמו שכתב היעב"ץ בספר מגדל עוז (בית מדות עליית דרך ארץ): שהמון כמה פעמים מוסרים נפשם על מנהגים משובשים כאילו נמסרו להם מסיני, וכמה גופי תורה משליכים אחרי גיוסם, כמעט בעשרת הדברות מזלזלים ודשים אותם בעקב בשתם, ועוקרים הרים על אמירת איזה פיוט כו'. וכשרואין מי שגוער בהם, אומרים כך נהגו כבר רועינו מנהלינו המדקדקים שלא לשנות מנהג קל, ואפילו לעבור על ד"ת מנהגן של ישראל תורה, ותורת אבותינו אל תטוש. ע"כ. ובשו"ת נחלת שבעה (סימן עח) כתב, שאפילו עמי הארץ מרגלא בפומייהו לומר מנהג עוקר הלכה.

ובשו"ת מהרש"ל (סימן עב) אחר שהעלה שכיסוי הראש אין בו איסור ואף לא מידות חסידות, כתב, שמ"מ ת"ח יש לו ליזהר בפני העם, מאחר שהעם תופסים בה לקלות ולפריצות כאילו עובר על דת יהודית, ומי שעושה איסורים גמורים כמו יין נסך ובישולי גויים, נוהגין בו כבוד. אבל מי שאוכל ושותה הכל בהכשר רק שאוכל בגילוי הראש, תופסין אותו כאלו יצא מן הכלל. ובשו"ת בנימין זאב (סימן שו) הביא מנהג שוטים לעבור איסורים חמורים של ג"ע כמו ריקודי תערובת ועוד איסורים

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

גמורים, והחכמים מיחו בהם, והם השיבו לאמר "לא יהיה הדבר ולא יקום לשנות מנהגינו הנהוג, ולשנות מעשה אבותינו, ואל תטוש תורת אמך". גם בשו"ת דברי יוסף אירגאס (סימן א) כתב, שיש אנשים ישישים עם זקן ארוך ולבן לבן, שטוענים מודים אנו לך שהאמת איתך, אבל כיון שפשט המנהג אסור לשנותו. ובעוונותיהם שרבו הם עוברים על גופי תורה, ועל שום מנהג לא יעברו הגם שאין לו שחר ואין לו על מה לסמוך, וחושבים שיפה כח המנהג יותר מהלל"מ, ואם יראו אנשים שותים סתם יינם ומגלחים זקנם בתער וכו' לא ימחו בידיהם ולא יאמרו להם כלום, אך אם יראו אותם עוברים על שום מנהג יעמדו כנגדם בכל מאמצי כחם להחזיק המנהג".

ובשבולי הלקט (סימן לה) כתב בנידונו "ועתיד הקב"ה ליפרע ממי שיש בידו למחות ואינו מוחה, ובידי אין למחות כי הם טוענים מנהג אבותינו תורת משה רבינו". ומבואר שכבר בדורו היו דלת העם כאלו, שאינם מבינים בין ימינם לשמאלם, ושמהאי טעמא לא מחה בהם, אבל הורה שמי שיכול למחות בהם באופן שיועיל, חייב לעשות כן.

ויתכן שכמה גדולים ראו בארצותם, שלפעמים יותר מועיל, שלא לבטל מדלת העם מה שמוחזק בידיהם במסורת אבות בענייני התורה והמצות, כדי שלא יבואו לזלזל במנהגים אחרים שהם כן נכונים, או שיש חשש שיחשבו שגם דין תורה ניתן לשינוי. או שהתורה נראית להם כשתי תורות, או מחשש שיבואו לזלזל בכל הענין של קבלה מחכמים ואמונת חכמים. או מחמת סכלותם שאין מתקבל על דעתם שאבותיהם טועים. אך אינו ענין כלל לענין הוראת ההלכה, שפשוט שאין לנו אלא את אמיתה של תורה, ולא אכפ"ל שיש להם איה פוסק לסמוך עליו. וז"פ, שאל"כ אין לך עקירת תורה יותר מזה.

גם יתכן לומר שחששו מפני המחלוקת, מאחר שהמון העם נלחמים על מנהגים יותר מעל גופי תורה. וכמו שכתב בס' נחלת שבעה (תשובות סימן עז): כי אנכי היודע ומכיר את טיב זקני מנהיגי מדינת אשכנז היושבים בערי פרזים, שכמעט המה מוסרים את נפשותם שלא לעבור על מנהג אף שאין לו שחר ויסוד כל עיקר, יותר מעל גופי תורה. עד שכמעט בעונותינו הרבים התורה כרוכה ומונחת בקרן זוית.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ואדם אין בארץ אשר יתן אל לבו ללמד את בנו תורה להרבות ישיבה להגדיל תורה ולהאדיר. אבל לקיים המנהג הוא עוקר הרים כדי שלא לבטל כל עיקר. ולזה אני אומר טוב למעלת כבוד תורתו להניחם להיות שוגגים שלא להעבירם על מנהגם בשום ענין, ואף שאין להם על מה לסמוך, ונהרא נהרא ופשטא. ע"כ.

וראה בחוט המשולש (שבשו"ת התשב"ץ ח"ד. טור ג סימן לב) שאם יש איסור במנהג יש לכופם לבטל המנהג, אבל אם הוא מדרבנן אם יש חשש מחלוקת ראוי להניחם על מנהגם, וכן כשיודעין בהם שאינם מקבלין שבקינן להו וכדאמרינן (ביצה ל) גבי תוספות יוהכ"פ. [נוע"ע בשד"ח (כללים מערכת המ"ם כלל לח) שהביא בשם הגר"ח פלאגי, שדעת רבותינו קמאי ובתראי כדברי הפרי חדש שאפילו במקום חשש איסור מדרבנן יש לבטל מנהגם, עד שיתברר לנו שלא ישמעו לנו, ומסתמא כל ישראל בחזקת כשרים]. ובשו"ת פני יצחק (ח"ה ס"ס ב) כתב, שחיובא רמיא עלן לאסור ולהורות איסור ברבים. וגם הדין נותן לגעור ולמחות ביד המתירים לעצמם, דחיובא רמי עלן לאפרושי מאיסורא, ואם לא ישמעו לקול מורים חטאים ישאו ואנחנו את נפשותינו הצלנו, ואדרבה נפיק חורבה מינה וכו'. ע"ש.

יש למחות בידי העושים נגד מרן אף שיש להם הרבה פוס' לסמוך עליהם

והאמנם שבשו"ת מעט מים (סימן יב) לר' אברהם הכהן מסאלוניקי כתב, שודאי לאותם השואלים אותנו דבר הלכה, בודאי חיובא עלן לפסוק להם כפסק מרן מלכא השו"ע זיע"א, שהביא סתם ויש, וקיי"ל הלכה כסתם לאסור וכו', והלכך בודאי הגמור יש לנו להורות לשואל בזה איסור וכפי פסק מרן השו"ע. והגם שמצינו לכמה ראשונים גאוני עולם שמתירים, בה"ג ובעל העיטור והרי"ד הראב"ד והמנהיג בשם המכתם וראבי"ה ועוד וכו', זה יתכן רק לענין שאין למחות ביד המקילים משום שיש להם אילנות גדולים לסמוך עליהם, שכיון שמצינו כו"כ ענקי עולם מתירים מיהו שיערב ליבו וכו'. וכבר כתב מרן בבית יוסף (או"ח סי' שז) דמאן דנהג כאחד הגדולים אפילו שהוא להקל אין בידינו כח לדחות אותו, וק"ו בנדו"ד שכו"כ ראשונים מקילים ובכללם כמה מהגאוני. הלכך בודאי הגמור שאין למחות ביד הנוהגים להקל. אמנם אין מזה ראייה כלל כדי להתיר לשואל. שכל זה רק לענין שיכולים המקילים לעמוד במנהגם שאין בנו כח לדחותם מן הטעם

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

האמור, אבל אם שואלים אותנו לאמר מה דבר ה', אזי אנחנו חייבים להורות להם כדברי עמודי הוראה אשר בית מרן השו"ע נכון עליהם, ועל כיוצא"ב נאמר לנו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו. וחלילה שיורו המורים להתיר לענין הלכה שלא כפסק מרן וכו'. ע"ש.

ולכאוי מבואר דס"ל דבר חידוש, שאין כח למחות בחזקה ביד המקילים כאשר יש להם פוס' לסמוך עליהם. אך נראה שאין זה מוסכם, ובריטב"א ונמוק"י (פסחים נא): ובשם הרא"ה, ועוד ראשונים, מבואר שיש למחות בידם ולא לחוש למחלוקת. שכיון שבעיניו נראה לאסור בבירור, אף שיש גדולים מדורות קדומים שהתירו, ונהגו כבר על פיהם, יש למחות בידם. וז"ל הרא"ה והריטב"א והנמוק"י שם: לעולם אין חוששים למנהג, אפילו אם היה על פי גדולים שבעולם, כל שנראה לחכם בעל הוראה אשר יהיה בימים ההם, שיש בו צד איסור, שאין לנו אלא שופט שהוא בימינו. ומיהו אם אין האיסור ברור והמנהג קבוע כבר, עד שאינו יכול לבטלו מחמת שאינם בני תורה ואין כח בידו לבטלם, יש לו לעשות לעצמו בענין שלא יהא בדבר מחלוקת עד שיוכל להחזירם מעט מעט, אבל אם הטעות מוכרע אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה'. ע"כ. ומבואר גם כן, שבני תורה אינם נמשכים כ"כ אחרי מנהגים, אלא יודעים שהלכה כשופט אשר יהיה בימים ההם.

וכן כתב הרדב"ז (ח"ח סימן קמא) ע"ש באורך, והביא מתשובת רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל, שאפילו מנהג קדום על פי גדולים יש לנו לבטלו, ואפילו ע"י מחלוקת, ואפילו אם אין האיסור מבורר והמנהג כבר קבוע. ואפילו אם אין יכול החכם לבטלו אלא על ידי מחלוקת, לא יחוש, כי כל מחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, ע"כ. וע"ע בפר"ח (או"ח סי' תצו מנהגים כלל טז) דלא אמרינן בזה גדול השלום, ויתקוטט עמהם אלף פעמים. ע"ש.

גם הגר"ח פלאג"י בספר מועד לכל חי בפתיחה (דף ח.), כתב שכל מנהג שיש בו של סרך איסור, אף על פי שיש פוסק יחיד שמיקל, יש לבטלו לגמרי. ומה שכתב בשו"ת מכתם לדוד פארדו (או"ח יט) לצדד בזה, כי לא מצא להבערה זו שום איסור, ומה גם דעבדי הכי משום שמחה של מצוה לכבוד ולתפארת תורת ה' תמימה. וסיים, שמ"מ הואיל ונפיק מפומיה דמר המגן אברהם לאסור, והעיד שמיתו בזה

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

הגדולים, נכון להחמיר, אבל אין למחות במקילים בזה. אפשר שראה בעין שכלו שאם היה מוחה בידם לא הוו מקבלי מיניה, ולכן עשה פשר דבר, שלא להתיר נגד המגן אברהם, אבל למחות בידם לא היה נראה לו מהטעם שכתבנו, אבל לעני"ד נראה שיש למחות אפילו במקום מנהג, וכן בכל כיוצא בזה, שאם הרב מגלה דעתו שהדבר אסור, אשריהם ישראל ששומעים ומקבלים ונמנעים מלעשות עוד כן. ע"ש.

ומה שהוכיח הרב מעט מים מדברי הרשב"א שהובא בב"י, נראה שלא כתב כן מרן רק באם לא איתמר הלכתא, לא כן אחרי פסקי מרן שכבר איתמר הלכתא ומחוייבים לעשות כדברי מרן. [ואולי הרב מעט מים ס"ל כדעת כמה גדולים שאצלם בתורכיה והגלילות לא קבלו הוראות מרן בתורת ודאי רק בתורת ספק, ולכן עושים קים לי נגד מרן, ורק באר"י וגלילותיה קבלו הוראות מרן בתורת ודאין]. וגם הרב מעט מים לא כתב כן רק שלא למחות בחזקה פ"י לכפות על שינוי הדבר. אך בודאי שלענין הלכה יש לכתוב ולהורות רק כפי דעת מרן, וכל שכן שלא לחקוק על ספר שהלכה כפי המנהג. וזה ברור.

ועוד מצינו למהר"א הכהן בספרו טהרת המים (דף לד ע"ג אות ה) שכתב, שגם בדורות הללו לצורך שעה אמרינן מוטב וכו' אי ידעינן דלא מקבלי מינן, וגם משפט דברי הפוס' שמביאים להאי כללא בהחלט משמע דלא ס"ל כמ"ש הריטב"א וכו'. עכ"ד.

אך בשו"ת פני יצחק (ח"ה או"ח סי' א דף ד.) העיר ע"ז: שהגם שראיתי בספר טהרת המים למהר"א הכהן מסאלוניקי שכי' שגם בדורות הללו לצורך שעה אמרינן מוטב וכו'. אחר המח"ר אין מקום לדבריו ז"ל, כיון דבזמן כל הפוסקים הנז' שהביא לא נדפס בימיהם שטמ"ק ולא ראו דברי הריטב"א, וא"כ אמרינן בפשוט אילו ראו דברי הריטב"א הנז' הוו הדרי בהו. ע"כ.

ושם (סי' ב דף ה.) כתב הרב פני יצחק לתמוה על הרב השואל שם, ואני תמה על מני"ר נר"ו שכתב בזה מודינא ליה וכו' ע"כ. ואתמהא טובא, דא"כ אמאי אסיק מר דאין להורות לא איסור ולא היתר וכו', וגם שנראה שמרן והרמב"ם ג"כ מתירים. והשיב הרב, תמהני טובא איך מלאו ליבו לכתוב כן וכו', ובודאי גם הרמב"ם ומרן אוסרים, ומי לנו מהרדב"ז בקי בדברי הרמב"ם טפי מכל הפוס' וגם

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

דרכו דהרדב"ז ללכת בתשובותיו בעקבות הרמב"ם כידוע, ובודאי הגמור דלא אסר הרדב"ז אם לא דקים ליה הכי בדעת הרמב"ם ולא היה חולק על הרמב"ם מאריה דאתרא. וגם נלענ"ד דמלבד דחיובא רמיא עלן לאסור ולהורות איסור כרבים, זאת ועוד הדין נותן לגעור ולמחות ביד המתירים לעצמם, וחיובא רמי עלן לאפרושי להו מאיסורא ואם לא ישמעו לקול מורים חטאם ישאו, ואנחנו את נפשותינו הצלנו. ומה המצוה הזאת ומה טעם יש בה להעלים עין שלא להורות איסור ולא היתר ולא לגעור ביד המתיר לעצמו, שתיקה זו מה זו עושה, ואדרבה נפיק מינה חורבא דיטעו הרואים ויאמרו מדשתקו החכמים ש"מ דס"ל דמותר גמור הוא היפך האמת. ולכן מש"כ הגאון יעקב שנראה שלא להורות ולא לגעור וכו', דבריו אלו נפלאו ממני דהוי כהלכתא בלא טעמא. ע"כ.

וראה עוד בעין יצחק ח"ג, שיש לחקור אם קבלת הוראות מרן היתה על הגברא או על החיבור, וע"ש שפשוט שקבלת הוראות מרן היתה על הגברא, שהכירו שמרן הוא גדול הדור, וקבלו את מרן לרב. וממילא היא קבלה ודאית, וקבלו גם מה שכתב בתשובותיו. [ומה שעושים סב"ל נגד מרן, זהו חידוש בדורות מאוחרים יותר, שרצו להחמיר עוד בענייני ספק ברכות, ואכמ"ל בזה עוד, וכתבנו לעיל]. ומה שעושים ס"ס נגד מרן, הביאור פשוט, כיון דמ"מ לא הוי ודאי גמור, שלא נתבטלה דעת החולקים ולא הוכרעה ההלכה בבירור, רק בנידון שלפנינו, לא כן בשאלה אחרת שיש בה צירוף אחר, שמרן עצמו היה מורה להקל. וכך יש לומר בהוראות הרמב"ם. וגם הרמב"ם והרי"ף היו מכריעים בהלכה, אלא שהכרעת ההלכה היא פסק ודאי, ואף אנחנו קבלנו דבריהם בתורת ודאי.

יראת הוראה אמיתית היא להורות את הדין לאמיתו אף לקולא ולא למהר להורות

להחמיר

ומה שכתב הכותב הנז' (בעמ' מט), שגדולי הדורות הוסיפו עוד חומרות, שגם כאשר מרן לא פירש שלכתחלה יש או ראוי להחמיר, כתבו הם להחמיר. כיון שמצד יראת הוראה לעולם עדיין שייך לחוש לכתחלה לדעה האוסר, וזה נשאר אצלינו כחובה גמורה שאם אין יראה אין תורה. ע"כ. אלו דברים בדויים, המדברים בעם עצמם.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

ופשוט שהכרעת ההלכה היא הכרעה גמורה, אלא שלפעמים יש מקום לחומרא וחסידות, אך לא מעיקר הדין כלל.

וכאשר מרבית חומרות, זוהי שכחת התורה, שכבר לא סומכים על דיני התורה, ונהיה הכל ספיקות וחששות. והתורה חוגרת שק, וזועקת במרה על כך. ואין לך חילול כבוד התורה גדול מזה.

ומה שהביא מדברי מהריב"ל (כלל יב דף קפג:) שדוקא בימיהם שהיה בכל עיר ועיר רב שהיה מלמדם תורה, והיו מחוייבים בכבוד מלמדם, לא כן בזה"ז שכל הפוס' והרבנים הם רבותינו, ואנחנו מחוייבים לילך בשל תורה אחר המחמיר. ע"כ. גם כאן המשיגים מלקטים לשונות של רבותינו, בכדי להגיע למסקנות של הבל. שהרי פשוט שיש לנו הכרעה בהלכה, ומרן בשלחן ערוך הכריע גם בשל תורה להקל, ולא אמר שכל הפוס' הם רבותינו וחייבים להחמיר. וכן בכל נושא בהלכה הכריעו גדולי הדורות גם להקל בשל תורה.

ויראת הוראה אמיתית היא, לעיין היטב בהלכה מבלי שום נגיעות, ולהכריע את ההלכה ע"פ קו היושר, ומבלי שיקולים של חסידות או כבוד אבות וזקני העדה. שגם להחמיר בהלכה נגד שורת הדין, זה חמור מאד, שהרי הוא משקר בתורה, ומורה דין שקר בתורה הקדושה. והוזהרנו על כך להורות דין אמת כצורתו, אפילו להקל, ולא לשקר בהלכה מפני כל מיני שיקולים. אפילו של חיזוק הדת.

הגס ליבו בהוראה, שוטה רשע וגס רוח

ואמרו חז"ל (אבות ד, ז) הגס ליבו בהוראה, שוטה רשע וגס רוח. וזה בדורות הללו בעיקר שייך כלפי המחמירים בהלכה, שממהרים לחרוץ דין להחמיר, מתוך שיקולים כמו, שבני תורה צריכים להחמיר, או שצריך לחזקת את הדת על ידי ריבוי חומרות. וז"ל מרן זיע"א בס' ענף עץ אבות שם: והגס לבו בהוראה, פי', שממהר לדון, ולבו גס בו, מבלי לעיין הרבה בספרי הפוסקים, ולהיות מתון בדין, הרי הוא שוטה, שמאבד עולמו במו ידיו, כי איך מלאו לבו לדון במהירות, היפך מה שציוו חז"ל, הו מתונים בדין. וגם נקרא רשע, שמחייב את הזכאי ומזכה את החייב, וגורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר (תהלים יב), משוד עניים מאנקת

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

אביונים עתה אקום יאמר ה' (סנהדרין ז). וכן אמרו חז"ל (בסנהדרין שם), כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין, הקדוש ברוך הוא נוטל את נפשו ממנו, שנאמר (משלי כב כב), אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער. כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש. ולכן נקרא גם כן גס רוח, כי אלמלא גסות רוחו, לא זחה דעתו עליו לפסוק הלכה בלי עיון וישוב הדעת כראוי, אבל הוא בטח בחכמתו, ועל ידי גסות רוחו נעשה תועבת ה', כמו שנאמר (משלי טז), תועבת ה' כל גבה לב.

כחא דהיתרא - דברי הרמב"ם שראוי להתיר כל מה שנוכל להתיר ע"פ ההלכה

וגם עצם השיקול של חיזוק הדת, מסור אל השופט אשר יהיה בימים ההם. שלפעמים אדרבה חיזוק הדת אינו לאסור על הציבור כל מה שנוכל. אלא לאחוז בכחא דהיתרא. וכך מצינו להרבה מגדולי עולם דור אחר דור שאחזו בכחא דהיתרא. ומפורש כן בתשובות הרמב"ם (סימן ש"ג ע"ש, שאילו אסרנו כל דבר שהוא ודאי מותר, בשביל ספק איסורא שאפשר שימצא באותו הסוג, היינו אוסרים כל המותרות כולם. שהדברים כולם שלא הוזכרו מותרים מהתורה, ורק מה שנתאמת אסור. ומ"ש ספק תורה לחומרא הוא מדרבנן, ואיך נחזיק איסור, וכ"ש שנביא לדבר שהוא מותר ודאי ונאסור אותו מפני חשש הספק. ומצאנו גדולי ישראל שהתירו לבני"א דברים שיאסרו אותם על עצמותם, על דרך הותיקות כדי להקל עליהם באמרם, מה נעשה לבית אביך שהם מחמירים על עצמם, ומקילים על כל ישראל.

וסיים הרמב"ם שם: וכבר בארנו שהראוי להתיר לכל בני אדם כל מה שאפשר להתיר, ולא נטריח עליהם. ויש [רשות] לאדם האחר בינו לבין עצמו שיחמיר על עצמו כל מה שירצה. ע"כ.

ובליקוטי קול סיני הליכות עולם (עמוד 393) כתב מרן אמו"ר זיע"א: בדרך כלל המרבה לעסוק בחיבור הבית יוסף, אשר עימו עוז ותושיה, ורואה את ה"כחא דהיתרא" של מרן בהלכות חמורות, לומד דרכו הישרה שלא לגבב חומרות, כדרך המלקטים אחר הקוצרים, שמשתפקים בעיון שטחי בשו"ע ובאחרונים מבלי לעיין היטב במקורם של דברים בספר הגדול בית יוסף. וכמו שהזהיר על זה מרן עצמו

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בהקדמתו לשלחן ערוך. עכ"ד. ונדע מ"ש בתשובה מאהבה (חי"ג סי' שכ) בשם רבינו הגאון מהר"י לנדא זצ"ל, בעל נודע ביהודה, כי הנה ברוב השלחן ערוך דעת מרן המחבר להקל, והרמ"א מן המחמירים, ולענין מיעוד ומשמוש בסירות הריאה מוחלפת השיטה, מרן המחבר מחמיר, והרמ"א מיקל, והלואי שהיו חכמי ישראל מסכימים להיפך, (כלומר: שיסכימו לפסוק בכל מקום כדעת מרן המחבר). כי רבו המכשולים בעוה"ר ע"י קולא זו, מה שאין כן בכל הקולות שזכר מרן המחבר השי"ע, אלא שכבר קבלנו הוראות הרמ"א. ע"כ.

ובמאור ישראל (דרושים. עמ' רלב) כתב: שידוע שהרבנים חוצבו נשמותיהם משורש עליון של בחינות חסד וגבורה, כבית שמאי ובית הלל, שבית שמאי היו בזרוע שמאלית שהיא גבורה, ובית הלל בזרוע הימנית שהיא חסד, ועל יסוד זה מחלוקתם שבית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים, עיין בספר התניא (דף ק"ט). והרב הגדול החיד"א הוסיף, שנראה שהאשכנזים מטים לגבורה והספרדים מטים כלפי חסד. ע"כ. ועל כל פנים כחא דהיתרא לשבח אצל חז"ל, לפי שהמחמיר גם אם אין הלכה ברורה לו הוא אוסר, אבל המתיר הוא סומך על שמועתו או על סברת חכמתו, וזוהי הוראה".

ומכל זה הדברים מראים בעליל, שלולי מרן אאמו"ר זיע"א, היתה משתכחת תורת אמת מישראל. ואנו רואים רבים מיוצאי הישיבות, שלמדו כל ימיהם לפוליס, שאינם בקו היושר ההלכתי, ומעולם לא למדו את דרך הפסיקה הנכונה על ידי התמדת הלימוד בספרי השות"י"ם של גדולי הדורות. ובאים לחזק מסורת אבותם יוצאי מרוקו או בגדאד ועוד, נגד כל דרך ההלכה של אבותיהם.

ומרן אאמו"ר זיע"א, ראה בענייה של תורה בדלותה של ההלכה, שתורת אמת מונחת בקרן זוית, שהזניחו את כל תורת רבותינו, וכל למדן מדמה לחדש תורה חדשה, והיחידים הלומדים בשות"י"ם של ענקי הדורות, היו מזולזלים בעיניהם. והתורה משתכחת ונעשית תורות לאין מספר. "ויצא יוסף אל אחיו", להשיב את עטרת רבותינו, ודרך אבותינו, בלימוד ובהוראה. ביישרות השכל, ופשטות הסברא, לחקור ולהקיף היטב כל הלכה והלכה עד מקום שהיד מגעת, בענוה ובלב נכון, להשפיל גאונו, ולבטל דעתו, להעריך ולייקר תחילה את דברי רבותינו גדולי

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת

הדורות, אשר היו מופלגים בחכמה, ליתן דעתו באמת להבין עומק דבריהם, לשמוע אמריהם, קושיותיהם וטענותיהם, ורק אחרי כן לבא אל ההכרעה הנכונה, לבלי חת. בבנין אמיתי, הבנוי ומיוסד על אבנים יקרות צחות וברות מרגליות יקרות של רבותינו גדולי הדורות. ואלמלא הוא, אבדה חכמת חכמינו, ובינת נבוינו, ותורת כל גדולי הדורות היתה משתקעת, והוא שזכה להחזיר את תורתן להיכלי התורה.

להחזיר עטרת ההלכה וההוראה ליושנה

ומי כמו מרן אאמו"ר זיע"א הולך בדרכו של הבן איש חי וכל גדולי רבותינו הספרדים, שלא לפסוק הלכות ע"פ איזה סברות או דיוקים ופלפולים שאין להם הכרח מוצק וברור. אלא על ידי פתיחת כל הסוגיא מריש ועד גמירא, מהתלמוד בבלי וירושלמי, והגאונים, והראשונים וכל הפוסקים כולם, וע"י הרחבת כל הסוגיא וראיית כל הצדדים, וסברותיהם של גדולי האחרונים, משם להכריע נכונה ע"פ קו היושר.

וקרוב מאד לומר, שאילו הבן איש חי ושאר הגדולים בפרט גדולי ספרד שמרן אאמו"ר זיע"א הכריע שלא כמותם, היו רואים את כל תמונת הסוגיא על כל הראשונים והאחרונים שהביא ביביע אומר, [וגם הפוס' שהביא, הם רק דוגמא ממקצת מה שראה ליבו הרחב כאולם], היו מודים בהם וחוזרים מפסק ההלכה.

בפרט בכללי ההוראה, שגם בהם מרן זיע"א האיר את האפילה, לייסד את כללי ההוראה ע"פ דעת רוב ככל הפוסקים גדולי הדורות. מה שלא זכו לזה שאר גדולים, ולא היו באמתחתם כל חיבורי גדולי הדורות. וכמו שכמה אחי נמשכו אחרי דברי הזבחי צדק שבמקום שכתב מרן סתם ויש נתכוין שיש לחוש לדעת היש. ולא ראו דברי שאר גדולי האחי שחלקו על זה, היות שלא היו מצויים באמתחתם ספרים אלו.

ובודאי דניחא ליה להגאון החסיד אור עינינו הגר"י זיע"א, מה שמרן זיע"א חלק עליו, שגם הגר"י זיע"א לא פסק מתוך סברות ופלפולים להמציא כללים ודינים. והוראות, אלא ייסד דבריו ע"פ הפוסקים, וכמו שביאר בהקדמת שו"ת רב פעלים.

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

[ע"ש, שיש מגאוני אשכנז שאין דרכם בחיבוריהם לתור ולחפש בספרי האחרונים, אלא פונים בפסקיהם דוקא לעינין בספרי הראשונים, ופוסקים מה שנראה להם כפי הכרעת סברתם, כאשר תשיג ידם. ובמחכ"ת לא טוב עושים, כי הרי כלל גדול בתורה שאין התורה נקנית אלא בחבורה, ותמיד תמצא שאף הגדולים צריכים לקטנים. ולכן אפילו אם הוא רב מובהק וחכם גדול, למה לא יבקש לדעת מה שכתבו בספרים האחרונים, והא בהכי רווחא שמעתתא, כמ"ש בבבא מציעא (פד). ואפילו אם לא ימצא בהם דבר חדש, יועיל מה שימצא לו חבר כסברתו ולא יהיה כמי שדן יחידי. ובדרך זו נוהגים הרבנים חכמי הספרדים בתשובותיהם ובפסקים שלהם, לתור ולדרוש בכל הספרים ראשונים ואחרונים ואחרונים אחרונים]. ומרן זיע"א הלך בדרכו של הבן איש חי, אלא שנגלו לו עוד רבבות של פוסקים שלא היו מצויים בארצותם.

דברי תוכחה ממרן זיע"א על יוצאי ישיבות שקופצים להורות נגד מסורת הפוס'

ומרן זיע"א כבר הטיב לראות מקדם בעני הדור, והקדים דברי מוסר ותוכחה על כך, בדברי הפתיחה לשו"ת יבי"א (ח"א. וחי"ג): שחובה קדושה מצד גדולי ישראל וראשי הישיבות די בכל אתר ואתר, להדריך את לומדי הישיבות, בהדרכה מתאימה והשגחה יתירה על סדר לימודיהם, ולכלכל דבריהם במשפט, ולחנכם בנתיבות ההוראה, ובארחות העיון הישר. להבין ולהורות. לשעה ולדורות. ולעסוק בהלכות הנדרשות מידי כל רב בישראל. ומה מאד יש להצטער בראותינו כמה מבחירי בחורי ישראל המבלים כל זמנם רק בפלפולים, מבלי להבחין אם יכוננו דבריהם ע"פ ההלכה והסברא הישרה. וחבל מאד על כשרונותיהם המזהירים, שהיה אפשר לנצלם לידיעת וליבון הלכות ובעיות אקטואליות. ותחת זאת משקיעים את כל מרצם בפלפולי סרק המקנים חדות נפש בת חלוף. ועליהם יאות להמליץ עוזבים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה (שבת י.). ולאיש אשר אלה לו קרוב לודאי כי גם כשיצטרך לפסוק דין יטה דרך כרמים ללכת באורחות עקלקלות. ועל כיוצא בזה כ' הרמב"ם (פ"ה מה' ת"ת ה"ד), כל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ה"ז שוטה רשע וגס רוח, ועליו נאמר כי רבים חללים הפילה וכו'. אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה "כראוי", ומבקשים להתגדל בפני עמי הארץ וקופצין ויושבין בראש לדון ולהורות בישראל והם מחריבין את העולם ומכבין נרה של תורה ומחבלין כרם ה' צבאות, שנא' אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים. ע"כ. והיינו דנקט "שועלים" כמ"ש בסוטה (י.) ובפרש"י שם. וה"נ אלו

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

השועלים שלא החזיקו בלימוד האמיתי והעיון הישר, והולכים בדרך לא סלולה ומלאה חתחתים, הרי הם מחבלים כרמים. וכמ"ש ג"כ הריב"ש בתשו' (סי' רעא), שכמה חכמים ראינו בעינינו שהם מפולפלים וחריפים בהיות, דמעילי פילא בקופא דמחטא, ועל כל קוץ וקוץ אומרים תלי תלים קושיות ותירוצים, ולפום חורפא לא סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא, ואומרים על אסור מותר ועל מותר אסור. וכבר נפסקה הלכה (הוריות יד.) דסיני עדיף מעוקר הרים. עכ"ל.

ורבינו יהונתן אייבשיץ העיד על עצמו בזה"ל: ואני נוהג בכל הדברים כשאין הדבר פשוט כביעתא בכותחא, שלא להורות הלכה אלא מתוך הספר, כי אותיות מחכימות, ובפרט בזמנינו אשר השכחה גוברת. וכ"כ בשו"ת שמש צדקה (חיו"ד סי' לו): ונקוט האי כללא בידך, שכשם שאסור לתלמיד להורות במקום רבו, כך אסור לנו לפסוק דין במקום רבותינו המחברים, אם לא נעיין היטב בספריהם. גם בשבות יעקב (סי' סד) כתב, כי לא טוב עשה מורה הוראה שפסק להטריף מיד בלתי עיון בספרים, והיה מן הראוי להיות מתון בהוראה ואחר העיון בספרים, שהרי כבר אמרו (ברכות לא.) שאסור לתלמיד להורות הלכה בפני רבו, וכ"ש שאין להורות הלכה בלתי עיון בספרים, שרבותינו הם הם הספרים של גדולי הרבנים שנתפשטו בקרב ישראל. וכן קבלתי מרבתי הגאונים זצ"ל, וביחוד ממו"ח הגאון שהיה זקן ויושב בישיבה, ועל כסא ההוראה בק"ק פראג, זה ארבעים שנה, ואעפ"כ לא הורה בלתי עיון בספרים. וכ"כ מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' מז). ושכן היה נוהג הגאון רבי יהודה רוזאניס, בעל המשנה למלך, אע"פ שנודע בשערים גדולתו ובקיאותו, ועכ"ז לא רצה להורות אפילו בדין המפורש בשלחן ערוך, עד שפתח את השלחן ערוך, והורה על פיו, וכ"ש אגן יתמי דיתמי שהשכחה וחסרון הידיעה גוברים עלינו איך לא נבוש ולא נכלם להורות הלכה מבלי עיון בספרים.

וכ"כ הגר"ח פלאגיי (בספר כל החיים) שאזהרה למי שבא לפסוק דין, לחפש היטב ולעיין בספרי האחרונים תחלה, ואחר כך יפסוק את הדין. וכמ"ש מרן זקני בעל חקרי לב (חיו"מ סי' נב דף פז). וריב לי על רבנים חדשים מקרוב באו, שאינם מביאים בספריהם את סברות האחרונים כלל, כי לפי גודל חכמתם דימו בנפשם דהוי כזקן ואינה לפי כבודו, להזכיר מדברי האחרונים כלל, ולא טוב הם עושים, כי אפילו מה

תשובת מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן מסיני, וכשאני לעצמי דרכי להביא גם מתלמידי ובני, אפילו בדברי אגדה, שאיזהו חכם הלומד מכל אדם. ומכל שכן בספרי האחרונים שיצאו מקרוב לאור עולם. שאין מדרש בלא חידוש. גם הגאון הראש"ל ח"ד בדרא בשו"ת נדיב לב (חיו"ד סי' פג) כתב, שהמורים הוראה בלי לעיין בספרי האחרונים, איסורא קא עבדי. שהחכם לומד מכל אדם.

זהירותו של מרן זיע"א שלא לחוק על ספר פלפול שאינו ודאי לאמתה של תורה

ובפרט יוצאי ישיבות, שממהרים לפסוק על פי פלפולים ודקדוקים שאינו מכורחים כלל. ועינים רואות שבדברי הפוס' יש מערכה כלאן ומערכה לכאן, ומה שזה חושב לראיה עצומה כראי מוצק, אחרים דחוהו מכל וכל, וכן סברתו של זה שנראית ברורה בעיניו בפשיטות גמור, לדעת רבים איפכא מסתברא. ומה לו כי יחליט ע"פ סברת כריסו או דקדוקים מהש"ס ורש"י ותוס'. ואילו היה מעיין בספרי האחרונים, היה רואה שכבר עמדו בדקדוקים אלו, ולא נראו בעיניהם. ונקוט האי כללא בידך, שבדרך כלל הפלפול והסברא אינה מוכרחת, וא"א לקבוע הלכות ע"פ דקדוקים בש"ס או סברות, גם אם נדמה לנו שהם ברורים מאד. אין זה מוכרח.

ומהר"י מברונא (סימן כט) כתב, שאף מה שאנו מפלפלים ולומדים חריפות כמו בזמן התוס', אין זה לענין פסק דין, שאין להתיר איסור אלא בדעות ברורות ומלובנות ומחוורות מתוך פשטי הסוגיא דשמעתתא, ולא מתוך דקדוק כה"ג. וכ"ה בשו"ת מהר"י (סי' קסד). וכ"כ בשו"ת שמש צדקה (חלק אבן העזר סימן ו). ע"ש. ומהר"ר אבטליון בספר פלגי מים (דף ה: הובא בכנה"ג יו"ד סי' רמב סי' ק עת. וביד מלאכי כללי שאר פוס' אות לב) כתב מפי מורו מהרש"ק, שרבים מן החכמים והגדולים טועים בחברם פסקים ע"פ החריפות והפלפול. כי הפסקים צריכים להיות נעשים על פי קו היושר וההיקש ללמוד מילתא ממילתא בדברים ישרים ופשטים, ולא בדיוקים ופלפולים בארחות עקלקלות. ע"כ.

והראוני כתיי של מרן אאמו"ר זיע"א שכתב בהאי לישנא: "הנה כל מה שכתבתי מנעורי ועד עתה, ומה שחידשתי ופלפלתי בגמרא ובפוסקים, לא העלתי על ספר, כי את הכל ישא רוח, שאין זה אלא הבל ורעות רוח, לחדד את התלמידים. ואף על פי שזוהרתי כל מה שאפשר שיהיה עיקר הפלפול לאמתה של תורה, מכל מקום אי

קונטרס בענין ברכת מעין שבע בליל פסח שהל בשבת

אפשר שלא התערבו בהם דברים שאינם קרובים לאמתה של תורה". עכ"ל"ק.

פוק חזי כמה שיבוש נשתבשו בדור הזה [בפרט כמה מיוצאי הישיבות הק"ן], שבשביל לחזק את מנהג זקניהם יוצאי בגדאד וכדו', יעשו הכל, ובלבד שלא לזוז מפסקי רבינו הגר"י"ח זע"א בעל הבן איש חי, ואף אם ביביע אומר וכדו' הביא קושיות חזקות כראי מוצק, וגם פוסקים רבים ראשונים ואחרונים שנעלמו מעיני הבא"ח. אעפ"כ לא יחתו מפני כל, וילכו בעצימת עינים, שאסור להרהר אחרי פסקי הבא"ח. ולא יקבלו שמאן דהו יוכל לחלוק על הבן איש חי.

ובדור שחוצפא יסגי העיזו לכתוב מאמרים נגד מרן רשכבה"ג, ולסיים שכבר פשטו הוראותיו של הבא"ח בכל גבול ישראל, ו"שהבן איש חי הוא הפוסק האחרון לכל בני ספרד". ומגבבים כמה שמועות לחזק דבריהם.

וזה חטא בכבודה של תורה, שלא די שיוצאים בהוראה נגד גדול הדור, עוד מעיזים פניהם לכתוב שכבר נחתמה התורה בדורו של הגר"י"ח זע"א בעל הבן איש חי.

גם יש סידורים שקבעו עצמו להוראה כפי ראות עיניהם, רואים שכאשר מגיעים לפסקי הבן איש חי, אומרים מקודש מקודש, ואילו לגבי גדול הדור שופט שבימך, החליטו שראוי ונכון לומר איפכא מסתברא.

וזה קלקול של הדור הזה. כי בדורות הקודמים לא העיזו בכאלו. צא ולמד מה עשו תלמידי החזון איש, על אלו הרוצים לחלוק על רבם, גם לאחר פטירתו. וכ"ש לגדול הדור שפשטו הוראותיו כבר בכל תפוצות ישראל, וכל רז לא אנס ליה, וכלל שכלו מידיעת התורה מה שלא נמצא לפניו. ורוב הציבור מייחל לשמוע את הוראותיו, והשאיר אחריו פסקין ברורים ברוב ככל דיני התורה.

נספח - בענין רבני קהילות המחייבים לומר ברכת מעין שבע

נספח

דבר המערכת.

הנה מעשים שאירעו בכמה בתי כנסיות, שבעת שהשליח ציבור דילג ברכה מעין שבע, והחל באמירת ברכת ההלל, תיכף פקד עליו רב בית הכנסת, להפסיק באמצע, ולברך ברכה מעין שבע. ואותם החזנים מאימתו של רב בית הכנסת התבלבלו, ועשו כדבריהם, לברך בידיים ברכה שהיא לבטלה לפי דעת מרן וגדולי הראשונים, ועד הוראות של גדול הדור רשכבה"ג זיע"א.

וכאן נשאלת השאלה, האם באמת רב בית הכנסת או ראש ישיבה וכדו', יש לו סמכות הלכתית לכפות את מתפללי בית הכנסת או בחורי הישיבה, לנהוג כפי דעתו בהלכה. היפך דעת רבם האמיתי של הציבור שהוא גדול הדור שופט שבימך.

וכנראה שאותם רבנים חשבו שיש לעצמם דין של "מרא דאתרא" גם בענייני הלכה, [ואולי מטעם זה יש מהם שלא חוששים להורות גם כן נגד מרן, בחושבם שכאן הם מארי דאתרא, ואין מקום לפסקי מרן הבית יוסף ראש הגולה זיע"א]. אך זה תמוה, איך אפשר בידיים לכפות אחרים להקל ולהכנס לחשש ברכה לבטלה.

ושוב ראינו שבספר הבהיר ילקוט יוסף שבת א כרך ג' מהדורות תשע"ב (סימן רעא פרק יג סעיף צו) עמד בזה, וכתב תשובה על כך. ולכן ראינו לצרף כאן העתק מכל מה שכתב בילקוט יוסף שם.

נספח - בענין רבני קהילות המחייבים לומר ברכת מעין שבע

בענין סמכותו של ראש ישיבה ורב בית הכנסת בענייני הוראה נגד דעת

גדולי הדור

וזת"ד הילקוט יוסף שם: מעשה היה השתא [תשע"ב], בליל פסח שחל בשבת, שהשליח ציבור התחיל לברך על ההלל ודילג על ברכת מעין שבע, וכפי דעת רב נסים גאון, רוב ככל הראשונים, מרן הש"ע, והאר"י ז"ל, שאין לברך ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, ורב בית הכנסת הפסיק אותו באמצע ודרש ממנו שיחזור ויברך מעין שבע, והשליח ציבור מיראת כבוד שהיתה לו שמע לרב בית הכנסת. אך עשה שלא כדין. וכנראה שרב בית הכנסת חשב שיש לו דין של מרא דאתרא והוא עושה כדעת רבו שהיה מתלמידי הרש"ש ונהג לברך, ולכן כל הציבור שבבית הכנסת צריכים לנהוג כמותו. אולם לא כל רב בית כנסת נחשב כמרא דאתרא נגד דעת גדולי הדור ורוה"פ.

וראיני בגליון אחד, שהדפיסו כתב יד של הגר"יח זיע"א בעל הבן איש חי, ששלח לשאול את מהר"א מני איך מנהג החסידים עתה בענין אמירת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, שהרש"ש כתב שיאמרו ודלא כהר"ן ז"ל, אך הרב אג"ן חלק על הרש"ש והנהיג את החסידים שלא יאמרו. יודיעני איך הוא מנהג החסידים עתה, גם יודיעני טעמו של דבר בהרחבה. והשיב לו מהר"א מני, אנו נהגנו לאומרה כפי דעת רבינו הרש"ש ז"ל, ושמעתי שגם בבית אל עכשיו אומרים אותה. ומה ששאל שאגיד לו טעמו של דבר, לא הבנתי שאלתו, שרבינו הרש"ש ז"ל ביאר טעמו, ורב אג"ן ז"ל ביאר טעמו. ומי"מ באמת טעם הרש"ש מרווח ואין להרהר ח"ו אחריו. עכ"ל. [מקבציאל קובץ לו. אליבא דהלכתא גליון נט].

אולם כבר השבנו על כך במקום אחר, שכל זה שייך רק לתלמידי הרש"ש, שסבירא להו שאסור לחלוק על הרש"ש, וגם אם הוא נגד כל הפוסקים. וכבר כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סי' כג) בלשון פליאה: וגדולה מזו מצינו לרבינו הרש"ש דס"ל שגם ביום טוב של פסח שחל בשבת אומרים ברכה מעין שבע, "היפך כל

נספח - בענין רבני קהילות המחייבים לומר ברכת מעין שבע

הפוסקים הפשטנים" דאזלי בתר טעמא דאמור בה רבנן לפי הפשט. עכ"ל. ועוד, שבתורת הסוד עצמה דרכים דרכים יש, ואף שמקובלי בגדאד וירושלים הלכו בתורת רבינו הרש"ש זיע"א, מכל מקום הרבה מקובלים הלכו בדרך אחרת. וא"כ אף את"ל שטעמו של הרש"ש ע"פ הסוד, גם לפי דרך הסוד אינו מוכרח, והא קמן שהחיד"א שמי לנו גדול כמותו גם בקבלה, כתב שאין לאומרה, וגם הביא כן בשם האר"י.

ויש שיטות רבות בלימוד הקבלה, שיטת הרמח"ל, שיטת הגר"א ועוד, שיטת החסידות. וגם בשיטת האר"י יש עוד דרכים מלבד שיטת הרש"ש. ואין זה מוכרח לקבוע שאסור לחלוק בשום אופן על הרש"ש, ושיש להורות לכל ישראל כולם בתורת ודאי גמור, אך ורק כפי תורת הרש"ש. ובשו"ת אפרקסתא דעניא (חלק א סימן 10) כתב: "ואגב אזכיר מה ששמעתי מפי מו"ח הגה"צ מהר"ם ז"ל ששמע מפי"ק של הגה"ק בעל אמרי יוסף זי"ע בשם רבותיו, שכל מנהג הארז"ל שלא נהג אחריו הבעש"ט ז"ל כגון תיקון חצות ביום בין המצרים, גם אן לא נהגין הכי".

והבן איש חי אזיל לשיטתיה, שס"ל שבכל מקום שהרש"ש חולק על החיד"א הלכה כהרש"ש, אולם מר זקנו של הבן איש חי נראה דלא סבירא ליה הכי, שהגר"י"ח גופיה בהגדה של פסח אורח חיים (עמ' ר"ח) כתב בשם זקינו, שלא היה רוצה לזוז מדברי מרן החיד"א גם כשחולק על הרש"ש. ע"ש. וראה בשו"ת יבוע אומר (ח"ג א"י"ח סימן ה אות ב) שכתב, הן אמת שראיתי להגר"י"ח ז"ל בבן איש חי ש"ב (פ' ויקרא אות יח), שכו', שאחר מוסף אין להניח תפילין. וכמ"ש רבינו הרש"ש בס' נהר שלום. והגם דרבינו חיד"א כתב להניח תפילין אחר מוסף, לא ראה דברי רבינו הרש"ש ז"ל. ע"כ. וכ"כ בכה"ח (סי' כה ס"יק צו) שז"ל שאילו היה רואה החיד"א ד' הרש"ש לא היה כותב כן. ע"ש. ואינו מוכרח. שהרי בכמה דוכתי מצינו להחיד"א ז"ל שמביא ד' הרש"ש וחולק עליו. ומהם בענין תפילין דר"ת לאבל, שדעת הרש"ש שיש להניחם, והחיד"א בברכי יוסף (א"י"ח סי' לח סק"ד, וי"ד סי' שפ סק"ט) הביאו, והסכים דשב ואל תעשה עדיף, ואין להניחם, ע"ש.

ונקוט מיהא חדא, שאינו מובן איך ניתן לירא שמים להכריז שיש להורות לכל לנהוג ע"פ תורת הסוד, ועל פי שיטת חכמי בבל וירושלים, שנקטו בדרכו של רבינו

נספח - בענין רבני קהילות המחייבים לומר ברכת מעין שבע

הרש"ש בלימוד תורת הסוד. והרי על כל פנים לא נפקא מכלל סב"ל. וצ"ג.

שאינ לכל ראש ישיבה סמכות הלכתית נגד גדולי הדורות שאנו הולכים

בעקבותיהם

גם שמענו מעשה בראש ישיבה [מיוצאי מרוקו] שהחליט שבישיבתו כל הפסקים הם בהכרח דוקא ע"פ פסקי הבא"ח, וכשטעה השליח ציבור בשבת תשובה וסיים האל הקדוש, ועבר תכ"ד, ורצה לחזור לאתה קדוש, הכריח אותו לחזור לראש התפילה. ותמוה מהיכן לקח כח לכפות לנהוג נגד רבותיו של הבחור, בבחינת שופט שבימך, במה שבחר לעצמו הוא ואבותיו.

ובאמת שאין לכל ראש ישיבה או רב בית הכנסת, סמכות בענייני הלכה לכל מילי. ומה שמצינו שעושים כדעת מרא דאתרא זהו בדבר השקול, שהרשות לשאול איזה מורה שיבחר לו, ולכן בני העיר צריכים לבחור את דעת הגדול שבאותה אותה העיר, כמו שאמרו (סנהדרין גב): אחר רבי אליעזר ללוד, אחר ריב"ז לברור חיל, אחר רבי יהושע לפקיעין וכו'. לא כן בדבר שהמחלוקת בו ידועה בין גדולי הדורות. ועוד, שכאן אף הרב עצמו אינו רשאי להורות לאחרים לעשות כשיטתו, כדעת חכם אחד, אלא אם כן הוא רבו בכל או רוב ההלכות, ובעירו של ר"א היו עושים כמותו בכל ההלכות, כמו שכתבו הרשב"א והרשב"ש ועוד.

אין לכל אחד לבחור לו פוסק לעשות בכל כדבריו, אלא יש לילך אחר כללי

הפסיקה

ואף בראש ישיבה היודע הלכה, עליו להורות כדעת רוח"פ או שאר כללי ההוראה, ואינו רשאי לבחור לו פוסק לנהוג כמותו, למרות שהוא נגד המרא דאתרא, מרן הש"ע, או שאר כללי הפסיקה. וראיתי מי שדייק מדברי החזון איש דיכול אדם לברור לו פוסק שינהג כמותו אפילו להקל בדאורייתא, ואמנם הרי הראשונים (בחולין מג): נתקשו בקושית החזון איש ומתוך דבריהם נראה שלא הסכימו לתירוץ זה למעשה.

ומצאתי בכתב יד למרן אאמו"ר זיע"א שכתב מיום כ"א חשון תשע"ב: דלמעשה אין לזוז מדברי מרן הש"ע שקבלנו הוראותיו, ואם אין הדבר מפורש בש"ע, יש לפסוק כדעת רוב האחרונים, כי אחרי רבים להטות, ואין רשאים שכל אחד יעשה

נספח - בענין רבני קהילות המחייבים לומר ברכת מעין שבע

כלבבו, ודברי החזון איש הנ"ל אינם להלכה רק לפלפולא בעלמא. עכ"ל. וראה לעיל בדין פאה נכרית, מה שהשבנו על טענת חכ"א שתפס דברי המג"א והמשנ"ב נגד דעת כל האחרונים. ראה שם.

ולכן תמוה שהורה בספק ברכות נגד דעת מרן ורוה"פ, ונגד המנהג, ואם היה מנהג בכמה בתי כנסיות של המקובלים, ודאי שלא נקבע כן המנהג ברוב בתי הכנסיות, ואינו נקרא מנהג רק עד שיקבע אצל רוב ככל בני העיר. ובודאי שיש לחוש לסב"ל, וכ"ש שעיקר קביעות המנהג הוא נגד דעת מרן ורוב הפוסקים, ואינו חשוב מנהג. וכבר אמרו חכמים, אין לך אלא שופט שבימך, והש"צ הנ"ל לא היה רשאי לסמוך על רב בית הכנסת, ורק על שופט שבימך אמרו הלך אחריו, ואפי' אומר לך על ימין שהוא שמאל ושמאל שהוא ימין, לא על רב העיר או רב בית הכנסת. וכתב הרמב"ן (דברים יז, יא) שזהו צורך גדול בתורה שישמעו הכל לדעה אחת [בית דין הגדול] ולא יהיו כמה תורות, ועל דעתם ניתנה תורה, ולכן צריך לשמוע לשופט שבימך אפי' נראה לך שהוא טועה.

וז"ל הרמב"ן שם: ואל תאמר איך אוכל החלב הגמור הזה או אהרוג האיש הנקי הזה, אבל תאמר כך צוה אותי האדון המצוה על המצות שאעשה בכל מצותיו ככל אשר יורוני העומדים לפניו במקום אשר יבחר, ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו, וזה כענין רבי יהושע עם ר"ג ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו (ר"ה כה), והצורך במצוה הזאת גדול מאד, כי התורה נתנה לנו בכתב, וידוע הוא שלא ישתוו הדעות בכל הדברים הנולדים, והנה ירבו המחלוקות ותעשה התורה כמה תורות. וחתך לנו הכתוב הדין, שנשמע לבית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר בכל מה שיאמרו לנו בפירוש התורה, בין שקבלו פירושו עד מפי עד ומשה מפי הגבורה, או שיאמרו כן לפי משמעות המקרא או כוונתה, כי על הדעת שלהם הוא נותן לנו התורה, אפילו יהיה בעיניך כמחליף הימין בשמאל. וכל שכן שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין, כי רוח השם על משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו, לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול. ולשון ספרי (שופטים קנד) אפילו מראין בעיניך על הימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמע להם, ע"כ.

נספח - בענין רבני קהילות המחייבים לומר ברכת מעין שבע

וכתב האברבנאל (שם) בשם רבינו ניסים: "שגזרה חכמתו למסרו לחכמים אשר לא סרו ולא יסורו, כמו שהבטיח הנביא (פי' וילך) כי לא תשכח מפי זרעו".

וכל זה על מה שנאמר בתורה שם: "אל השופט אשר יהיה בימים ההם". וזה שייך בכל דור ודור, גם בזמן שאין לנו בית דין הגדול, שנצטוינו להיות תורה אחת ולשמוע אל הגדול ששתל לנו השי"ת באותו הדור ממש. ולא יהיו כמה תורות. וכמו שכתב החינוך שם (מצוה תצה): "שהכל מצווין לעשות כל אשר יורו. ובכלל המצוה גם כן לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצות השופט, כלומר החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמננו, וכמו שדרשו זכרונם לברכה (ראש השנה כה:): ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, יפתח בדורו כשמואל בדורו, כלומר שמצוה עלינו לשמוע בקול יפתח בדורו כמו לשמואל בדורו. ועובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדור בחכמת התורה בכל אשר יורו מבטל עשה זה. וענשו גדול מאד שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו, ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת".

עוד כתב החינוך להלן (מצוה תצה): שבכל דור ודור גם כן נשמע אל החכמים הנמצאים, ואפילו יהיו הם טועים בדבר אחד מן הדברים, אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל נעשה כטעותם, וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו שבוזה יהיה חורבן הדת, וחילוק לב העם והפסד האומה לגמרי. ומפני עניינים אלה נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל, ונצטוו גם כן שיהיו לעולם כת מועטת מן החכמים כפופה לכת מרובין מן השורש הזה. ונוהגת מצוה זו לענין זקן ממרא בזמן הבית, ולענין החיוב עלינו לשמוע לדברי חכמינו הקדמונים ואל גדולינו בחכמת התורה ושופטינו שבדורנו נוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ע"כ.

וכן מבואר ברמב"ם (הל' ממרים פ"ב) שמצות ועשית ככל אשר יורוך, וכן מצות לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, נוהגים בכל דור ודור, לא רק בב"ד הגדול שבלשכת הגזית, אלא גם על חכמי דור ודור, וכמו שכתב באורך הגר"ח פלאגי בשו"ת חיים ביד (סימן סט) ועוד.

וז"ל הגר"ח"פ בשו"ת חיים ביד (סימן א): "ועוד איכא חיוב מצות עשה לשמוע אל השופט אשר יהיה בימים ההם, כי מצות עשה זו נוהגת גם בזמן הזה, כמו שכתב

נספח - בענין רבני קהילות המחייבים לומר ברכת מעין שבע

הרב החינוך (פרשת שופטים סימן תצה ותצו) וכן נראה מתשובת הרשב"א (ח"ב סימן שכב) ורבינו המאירי בח"י ליבמות. והרמב"ם (פ"ב מהל' ממרים ה"א) כמו שיעו"ש. ואפילו חכם גדול בדורו כמ"ש מהרד"ך (בית כ"ב חדר י"ד טו"ט), וכן כתב הרב נודע ביהודה (ח"ב חאה"ע סימן קכ) שאפילו חכם גדול בתורה חייב לבטל דעתו ולשמוע לדברי הבי"ד יע"ש, וכמ"ש ג"כ בסה"ק חקקי לב (ח"ב חח"מ סימן יד ע"ד) יע"ש בס"ד". ע"כ. ועל פי זה כתב הגר"ח פלאגיי שבמקום שהשופט שבעיר אמר שיהיו במעמד אחד לברר הדין, בודאי דהבא כנגדו הוי מבטל מ"ע. וכ"ש כשהשופט בא לבטל דעתו נגד הרוב כדי לברר מה שהוא עפ"י התורה, ואין ספק שאין מקום לשמוע לצואת המת שהיא היפך מ"ע לשמוע אל דברי השופט.

והנידון שם, בדבר אנשים אשר קרבו משפטן לפני בית דין הגדול שבירושלים ת"ו הלא המה הראשון לציון מעלת הרב הגדול ח"ק אג"ן ז"ל והרב הגדול כמוהר"ר חנ"א נר"ו וכו', ואחרי שבי"ד הגדול שבירושלים שהם רבנים גדולים ומפורסמים פסקו את הדין, מי זה ואיזה הוא שימרה את פיהם ולא ישמע לדבריהם, דהרי קי"ל דאיכא מצות עשה גם בימים האלה ובה"ז לשמוע אל השופט, כמ"ש הרמב"ם והחינוך והמאירי. ואין ספק כי יש להם להרבנים הנ"ל מעלת בי"ד הגדול כאשר כתבו הרא"ש והטור (ח"מ יד), וכ"כ בתשו' בנימין זאב (רמח). וכ"כ הסמ"ג (עשין צז).

והגם כי מדברי הרמב"ם (סנהדרין פ"ו ה"ט) נראה שאין בי"ד הגדול בזה"ז, מ"מ מתבאר מדברי הרמב"ם שם שאם ימצא באיזה מקומות חכמים גדולים יותר מדייני עירו כופין אותו וכו', וא"כ שני המאורות הגדולים הרב אג"ן ז"ל והרב חנ"א נר"ו הרי הם בי"ד הגדול שבירושלים ואליהם יש לשמוע וכו', ובפרט בזה"ז שיש בירושלים תובב"א רבנים גדולים ובי"ד הגדול ובית ועד לחכמים וגם 'דבר אחד לדור' ראשון הוא הרב הגדול ח"ק אג"ן הסהר נר"ו העי"א כי בודאי כל המקומות אשר סביבותיהם שיש להם להרבנים שבח"ל איזה דבר הקשה מן הראוי להביאו לפני הבי"ד הגדול שבירוש' תובב"א או לשאר ארצות הקדושות אשר יש שם רבנים גדולים ה' יאריך ימיהם בטוב ועל זה ועל כיוצא בזה הוא מה שנאמר צדק צדק תרדוף הלך אחר בי"ד יפה, וד"ל. עכ"ל שם.

נספח - בענין רבני קהילות המחייבים לומר ברכת מעין שבע

עוד כתב הגר"ח פלאגיי בספר סמיכה לחיים (סימן ה) שכיון שמורי זקני החקרי לב הי"ו היה מרא דאתרא פה איזמיר, אף שעתה עלה לא"י, מ"מ יש לו דין גדול הדור שחייבים לנהוג כהוראתו, וכיון שנהגו בו איסור בחיי מורינו הרב ז"ל, יש לנו לילך אחר הוראת האחרון שראה דברי המתירים ואעפ"כ אסר. ועוד לו בספר חיים (סימן כז): קיימא לן בש"ס ופוסקים שכל שגדול העיר גוזר גזירה ומסכים איזה הסכמה, אם כוונתו לגדר וסייג לתורה בלתי כוונה לתועלת והנאת עצמו, חל, ואפילו שתהיה ההסכמה הזאת בחרם, חל, כי בלא"ה כתב הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי"ט ז) דמי שאינו שומע בדבר איסור לקול מי שהוא גדול ממנו הרי הוא חייב נידוי. ע"ש. ועוד איכא מצות עשה לשמוע אל השופט אשר יהיה בימים ההם, כמש"כ הרמב"ם והחינוך ואפילו בזמן הזה. וכתב הכנה"ג (יו"ד סי' רמב הגב"י אות יב), אתריה דרב שגזר דבר אחד, חייבים כולם לקבל גזירתו. ע"כ.

ומצינו שגדול הדור הרי הוא כבית דין הגדול, כמו שכתב המרדכי (סנהדרין רמז תשט) שבזמן הזה שאין נשיא בישראל נראה דגדול הדור הוי ב"ד הגדול וכן היה אומר ר"ת לפי שהיה נשיא גדול בתורה הוא דמיקרי ב"ד הגדול. וכיו"ב כתב הרא"ש שם (סי"פ זה בורר סי' מא) ובקיצור פסקי הרא"ש שם (סי' טל). עוד כתב המרדכי (בי"ב סימן תפ תפב) שאם הוא גדול שאין בדורו כמוהו אפילו לא קבלוהו עליהם יכול לתקן ולהפקיר ממנו. גם הראנ"ח (מים עמוקים ח"א סי' כד) כתב, שכל ת"ח שהוא גדול הדור הוי ב"ד הגדול. וכי הגר"ח"פ בשו"ת חיים ביד (סי' צג) שאם אין בדור ב"ד גדול כמוהו, ודאי הוי ב"ד הגדול, וע"ש עוד שכתב שיש ג"כ מצות עשה של ועשית ככל אשר יורוך ולא דלא תסור לשמוע לדבריו ושלא לסור מדבריו.

ובשו"ת מהרי"ק (שורש קסג) כתב לדבר פשוט במ"ש (ר"ה כה): יפתח בדורו כשמואל בדורו, דר"ל שצריך לשמוע לגדול הדור שלא יסרב נגדו על הוראתו ועל תקנתו. ובשו"ת מהרי"ט (ח"ב חו"מ סי' מז). וע"ע בשו"ת מהרי"ל (סי' סז).

והגאון מהרי"ש אבוהב בספר הזכרונות (בהקדמה) כתב, כי גזירת מלך היא לשמוע אל השופט אשר יהיה בכל דור ודור וכו', כי לכל צדיק דורש משפט וכו' כאשר קבלו רבותינו הקדושים יש לו בפני עצמו בתורה הקדושה, יפתח בדורו כשמואל בדורו. ולפי מעלתו של כל אחד ואחד, יראו (יתראו) בו החוצה משירי ניצוצות הודו

נספח - בענין רבני קהילות המחייבים לומר ברכת מעין שבע

של משה רבינו ע"ה, בסמכו את ידי ועל יהושע משרתו, וילך הלוך מיהושע לזקנים ומזקנים לנביאים וכו' ומיד ליד לדורות הבאים."

וזת"ד מהר"ש אבוהב שם (זכרון א פרק א): שאף שלשון הרמב"ם והסמ"ג משמע לכאוי שמצוה זו היא רק בבי"ד הגדול, מ"מ מההוא מעשה בר"י ורבן גמליאל נראה בבירור שהכל שוין לכבודם (של בי"ד הגדול) ואין ביניהם חילוק, ומבואר שם ששקל הכתוב כל ג' וגי' שעמדו על ישראל, כבית דינו של משה הגדול והמופלג, והשווה אותם לו, וע"כ שלמדו שכ"ז מן אזהרת המקרא שאל"כ מנ"ל לחדש חיוב שמיעה ושלא לדון ולהרהר וכו'. ומה לנו לחזור אצל ראיות הלא מפורש בפרשה עצמה של זקן הממרא כתיב ובאת וגוי' ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, ואמרינן בגמ' דר"ל אין לך אלא שופט שבימיך. וצ"ל שהכתוב הראה תוקף הציווי והאזהרה בבי"ד הגדול לפי שהוא עיקר הקבלה ועיני העדה וגם לדון את החולק עליהם במיתה, אך לא למעט שאר בי"ד, שהחולק עליהם ג"כ עובר בלאו ועשה זולת חיוב מיתה, ומוני המצוות נקטו בית דין הגדול כיון שעיקר העסק בו. ודבר זה מפורש בספר החינוך כאן, ששפתיו ברור מיללו וכו'. גם יש להביא סעד טוב והגון מדברי הרמב"ם בס' המצוות, שאחר שמנה את רמ"ח מצוות עשה, עשה קיצור מהמצוות ההכרחיות לכל איש בכל מקום ובכל זמן ומנה בתוכה מצוה זו, ואף שלא נמצא כתוב מפורש בספרים שלפנינו הוא טעות שנפל בספרים, (עש"ב) הרי שהרמב"ם ס"ל שמצוה זו לשמוע אל הגדולים בחכמת התורה נוהגת בכל דור ודור ואין לה הפסק. ומהדברים המתמיהין ומלהיבין את הלבבות, ומגדילין הענין עד למאד, הוא מה שאבותינו ספרו לנו מטוב העיר והצלחת יושביה, בנפשם ובגופם ובממונם ההולכים אחר הראש המוחזק בהם לכלי מחזיק יראת ה' ושכל טוב כרבי אליעזר בדורו, ועליו אמרו (שבת קל). א"ר יצחק עיר אחת היתה בארץ ישראל שהיו עושין כר' אליעזר והיו מתים בזמנם, ולא עוד אלא שפעם אחת גזרה מלכות שמד על ישראל על המילה ועל אותה העיר לא גזרו, ע"כ. ולא עליו בלבד אמרו, אלא על כל הצדיקים המלאים ברכת ה' ועל כל המקומות כי כולם שוים בדבר זה לטובה ולברכה. עכת"ד.